

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijk en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Nit Brazilië

DOOR D^r. VAN RIJCKEYORSE

EERSTE DEEL.

~~631~~ 3173 J83.
~~J103~~

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

0226 6275

UIT BRAZILIË

VOORWOORD.

Nogmaals is het mij vergund geweest, eene langdurige reis tusschen de Keerkringen te doen en er het leven af te brengen, gelukkiger, dan zoovelen, wien dagelijks het wetenschappelijk onderzoek van die landen het leven kost. Kostbare, jeugdige levens, gelijk ook mijne eigene reis, er, helaas, een heeft moeten kosten! De reisgezel, die met mij uit Holland ging, was een andere, dan degeen, die met mij terugkeerde: tusschen de eerste en de laatste bladzijde van dit boek ligt menig moeite en treurig oogenblik, waarvan ik den lezer de beschrijving spaar. Waar ik de bezwaren en moeielijkheden niet verzwegen heb, zal een ander er wel de grappige zijde van voor lief willen nemen, en voor mij ligt de onaangename reeds in het verledene.

Een volledig beeld van geheel Brazilië verwachte men hier niet, maar wel een eerlijk beeld van wat ik in vier jaren daar te lande gezien heb en doorleefd. Want ook dit boek is samengesteld uit brieven, op reis geschreven, dag voor dag

VOORWOORD.

mijne indrukken wedergevende. Enkele gedeelten zal men herkennen, als stukken van brieven aan den Nederlandschen Spectator of aan de Nieuwe Rotterdamsche Courant geschreven. Een klein uitstapje is niet door mijzelven gedaan, maar door mijn vriend Engelenburg, wiens voorletter eenige malen in deze bladzijden voorkomt, en die zoo vriendelijk was, mij de beschrijving af te staan.

Al het overige werd geschreven aan haar, die met zooveel moed haar eenig kind ver van zich liet trekken, waar hem de wetenschap riep, doch waar hem zooveel gevaren dreigden. Aan die onwankelbare standvastigheid heb ik het te danken, dat deze reis ten einde mocht gevoerd worden. Menigeen bewondert koene reizigers: hoe weinigen vragen er, hoeveel meer zelfopoffering, hoeveel meer heldhaftigheid tehuis moeten gezocht worden, waar elke postbode een hart doet stilstaan, of hij slechte tijdingen mocht brengen! Wie ooit gevaarlijke reizen deed, hij zal mij begrijpen, als ik dit boek opdraag aan haar, wier liefde de zwaarste proef van alle, de scheiding, zoolang doorstond,

Aan mijne Moeder.

ROTTERDAM, October 1886.

v. R.

20515 (8.)
103

UIT BRAZILIË

DOOR

DR. VAN RIJCKEVORSEL

EERSTE DEEL

ROTTERDAM
UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ „ELSEVIER”
1886

Snelpersdruk van H. C. A. THIEME te NIJMEGEN.

HOOFDSTUK I.

RIO-DE-JANEIRO.

Rio-de-Janeiro, 12 Dec.

Daar zijn wij dan in dat Rio, dat de schoonste stad der wereld zou zijn, wat ligging aangaat, als Konstantinopel dit niet ook ware, en Napels, en Stokholm, en nog heel wat andere plaatsen. Nu, ook de roem van Rio is zeker niet overdreven, maar, eer gij daarvan te hooren krijgt, moet gij nog wachten.

Dat wachten is het eerste woord van het Braziliaansche woordenboek, dat leerden wij dadelijk reeds; gij moet het dus ook maar leeren, als mijne onverbiddelijk historische methode u verveelt.

Want in die methode past de beschrijving van Rio en zijne baai volstrekt niet in mijn aanhef: het was den ganschen morgen mistig en bewolkt, zoodat het trotsche tooneel slechts bij flarden half zichtbaar werd. Wie er des nachts voor opgestaan waren, toen wij ten twee uur binnenvielen, heeft het bij prachtig maanlicht beter gezien. Maar dat doet een geoefend reiziger niet meer, midden in den nacht opstaan, om iets te genieten, dat hij nog honderdmaal zal kunnen bewonderen, zonder er de nachtrust voor op te offeren.

En het was goed, dat ik die nachtrust genoten had, want wat ons te wachten stond.... Ik zal u den schrik maar dadelijk op eens geven: het was zes uur des avonds, toen wij ons hotel betraden, twintig uren, nadat wij het anker hadden laten vallen.

Maar hieraan zijn onze chronometers en andere instrumenten schuld, niet uitsluitend de formaliteiten, die wij anders ook heden hadden kunnen afdoen. Wij besloten al dadelijk, eerst het gros der passagiers te laten vertrekken: er is geen nut hoegenaamd in, bij zulke gelegenheden zich te haasten. Als u veertig kinderen en kleinkinderen thuis opwachten, zooals met onze goede Mevrouw L. het geval was, ja, dan....

Wij vroegen zelfs kalm verlof nog aan boord te de-jeuneeren, zoodat wij flink geballast de zwaarigheden van den dag te gemoet gingen. Van de douane-zwaarigheden had men ons zooveel verhaald, dat wij al blijde zouden geweest zijn, als wij slechts onze chronometers hadden mogen bij ons houden. Maar zelfs dat mocht niet, het geleide van een ambtenaar was volstrekt noodig. Eer die heeren hunne toestemming gegeven hebben, en de politie, en de havendokter, en wie weet, wie al meer, is alle verbinding tusschen schip en buitenwereld ongeoorloofd. Juichende echtgenooten mogen elkander toewuiven, omhelzen is nog niet toegestaan.

Drie van die douane-menschen hadden wij aan boord, met veel goud opgetuigd: officiëel goud aan petten en jassen; niet-officiëel goud aan vingers en buik. Nu begrijpt gij, dat lieden, die zoo verguld zijn, niet maar zoo met u mede kunnen gaan, al zou een gewoon sterfeling ook meenen, dat zij niets anders aan boord doen, dan over de verschansing kijken en praatjes maken. Maar als het stoombootje terugkwam, zou er toch een zoo goed zijn, mede te gaan; wij gingen maar weder

kalm zitten. Na een uurtje mochten wij dan met onze chronometers instappen, en werden wij den gapenden muil van het douane-bureau binnengesleept.

De arme dingen zoo maar medekrijgen, daar was geene mogelijkheid op. Wel konden wij over een uur alles halen. Maar wij wisten reeds, wat dit beteekende : dag aan dag van uur tot uur aan de douane zitten, om telkens te vier uur te vernemen, dat het uwe beurt nog niet is, en gij morgen maar weder moet komen. Dus eerst naar het ministerie van buitenlandsche zaken.

Hebben de lieden het hier ver in het wachten gebracht — nog verder in de beleefdheid. Van de deur der douane tot aan die van het ministerie, — daarbinnen, — door een der ambtenaren begeleid, naar de douane terug, — op dien langen weg hebben wij niets dan voorkomendheid ontmoet. Heeft men tijd om te wachten, men heeft dien waarlijk ook, om u voort te helpen ; zelfs de wildvreemde op straat scheept u niet af.

En onder de hooge bescherming van buitenlandsche zaken geplaatst, ontvingen wij dan ook in de douane de verzekering, dat alles van een leien dakje zou gaan. Maar het afglijden van dat dakje duurde dan toch nog drie zeer warme uren.

Stel u twee groote lokalen voor. In het eene een stoet van officiële lieden, in verschillende graden van verguldheid. In het andere bergen koffers en kisten ; den inhoud van verscheidene mailbooten, en eene bende gewone stervelingen, die die bergen omwoelen, om elk het zijne machtig te worden. Als men zijn eigen heuvel heeft opgebouwd, zoekt men een geschikt koffer uit, en gaat daarop zitten. Want men is gevangen. De groote deuren toch tusschen beide lokalen gaan slechts van tijd tot tijd voor een bepaald aantal koffers en kisten open. Als, na verloop van een of twee uren, die be-

zending behoorlijk doorsnuffeld is, betaald en weggehaald, mag weer een volgend rot der gewone stervelingen den gewijden drempel overschrijden.

Maar wij zijn genadig behandeld, slechts een paar malen werd de deur voor onzen neus gesloten. En toen werd even in een paar koffers gekeken. Naast ons zagen wij van een stakkerd, die den sleutel verloren had, de kist openbreken, dat het deksel in splinters vloog. Verbeeld u, dat wij de groote instrumentekist eens hadden moeten openschroeven! Daar mede alleen is een halve dag gemoeid!

Op elk stuk werd een papiertje geplakt, en wij mochten zien, hoe wij den boel wegkregen. Ook hierbij werden wij recht vriendelijk geholpen, en weldra was alles in twee roeibootjes geladen, en trokken wij naar ons hotel.

Dit ligt zeer gunstig aan het water, in de voorstad Botafogo, wel anderhalf uur gaans uit het middelpunt der stad, en het geeft ook al, door het heerlijke uitzicht, een goed denkbeeld van de schoonheid van Rio. Maar wat het beste van ons hotel is: ik was er nog niet tien minuten, of ik drukte reeds de hand van een mijner tijdgenooten uit Utrecht, Dr. L.! Deze heeft hier eene schitterende praktijk, en bewoont het hotel, omdat zijne familie tijdelijk in Europa is. Konden wij het gelukkiger getroffen hebben bij onze aankomst? De verdere bewoners zijn meestal diplomaten, de minste der broederen is nog minister-resident.

13 Dec.

Behalve met de noodzakelijkste bezoeken, heb ik mij natuurlijk in de eerste plaats beziggehouden met de stad zelve, en ik begin er reeds eenig denkbeeld van te krijgen, wat zoo gemakkelijk niet gaat, en niet onverdeeld genotrijk is.

De ligging blijft altijd even schoon, wat ook uw oogenblikkelijk standpunt zij. De ruime baai, is omringd door bergen van gneiss, en die dus allerlei grillige vormen vertoonen. Bijna alle soorten van bergen, die Zwitserland zoo schoon maken, kunt gij hier terugvinden, doch in veel kleinere afmetingen. Dit laatste treft u echter weinig, want men ziet de bergen van uit zee opstijgen, waardoor zij weer hooger schijnen, dan in Zwitserland, waar gij zelf reeds zoo hoog staat.

Hier ziet men een ronden rug, een aardhoop schijnbaar. Men zou nooit vermoeden, dat de heerlijke boomen, die hem bekleeden, slechts in eenige voeten aarde staan, en dat ook daaronder de harde rots verborgen zit. Toch wordt men hier en daar gewaarschuwd; sommige van die hoopen liggen gelijk een kwart sinaasappel op zijn kant, en dan is het afgesneden vlak wel steil, en de harde rots laat zich niet onbetuigd. En toch is de kleinste spleet genoeg voor een boom, soms met schitterende bloemen bedekt, de kleinste onevenheid biedt grond genoeg voor een sierlijken struik, voor eene handvol bloemen.

Doch ook de trotschere vormen doen zich voor: ook de Mont-Cervin heeft hier meer dan eene kopie. Het suikerbrood, Pao-de-assucar, dat vlak tegenover mijne ramen van achter een ronden rug omhoog schiet, verdient zijn naam zoo ten volle, dat eene nadere beschrijving onnoodig is. Eveneens onnoodig u te zeggen, dat die rots kaal is! En aan de tegenoverliggende zijde der baai staat zijn jongere broeder, en achter ons hotel de Corcovado, eene spitse punt, die aan de achterzijde minder steil is, doch de naar ons toegekeerde helt zelfs over.

Zulke avontuurlijk gevormde bergen staan ook niet netjes op een rijtje geschaard; zij zijn door elkander

geklutst, alsof de natuur ze maar voorloopig heeft neêrgeworpen, en nog vergeten heeft, er wat orde in te brengen.

De baai is dan ook eveneens een hoogst onregelmatig maaksel: hier een landtong, daar een inham, ginds weer een eiland, zoodat men in elke richting steeds de heerlijke tegenstelling heeft van de groene bergen, hier en daar door grijze of roodbruine rotsen afgewisseld, daarboven de blauwe lucht, daaronder de nog blauwere zee. En over alles heen het waas van licht, de heerlijke zonneschijn, dien slechts de tropen kennen, en die over al dat water die eigenaardige, diamantachtige flikkering uitgiet, die slechts water en zon te zamen kunnen teweegbrengen.

Waar of op zulk een terrein plaats is voor een half millioen zielen of meer? Zoowat overal en nergens. De eigenlijke kern der stad is betrekkelijk klein. Maar, gelijk de vangarmen van een poliep, strekken zich in alle richtingen tallooze wijken en straten uit, die hier een heuvel, ginds eene rots omsluiten, elders zich weder geheel in het gebergte gaan verliezen. Enkele heuvels zijn bebouwd, andere vertoonen eenige villa's of zijn door een klooster, door eene kerk bekroond. Maar er zijn ook geheel groene heuvels, waardoor de stad, al is die ook, in de vlakte, tamelijk dicht ineen gebouwd, er wonder-schoon uitziet. Overal kijkt het groen tusschen de huizen door, of er overheen. En groen wil hier ook wel eens zeggen scharlakenrood of sneeuw wit, vooral violet, — want sommige boomen en planten zijn met zóóvele bloemen van zóó heftige kleuren getooid, dat het ironie is, van groen te spreken. Denk alleen maar eens even aan de bougainvillea, die hier halve huizen bedekt!

De vele kerken, met hunne koepels en torens, geven al meer afwisseling, en over de stad heen ziet men weder

overal die hooge bergen, met hunne, nu eens trotsche dan weder sierlijke vormen, en met hun bruiloftskleed van eeuwigdurend groen.

En de stad van binnen? Ja, van binnen vallen tropische steden tegen, Rio niet minder dan andere. Behalve het hemelsche Jeruzalem, bestaat elke stad uit huizen, daarmede moeten wij dus beginnen. Maar denk hierbij niet aan de galerijen van Batavia, aan de beschaduwde kamers, aan de huizen van ééne verdieping. Trouwens, die zouden hier, onveranderd, niet op hunne plaats zijn: men zegt mij, dat de wintermaanden hier koud genoeg zijn. Het ideaal is hier een steenen klomp, juist als in Europa, met gewone kamers en ramen, trappen, smalle gangen en alkooven. Ja, of gij mij gelooft, of niet, ik slaap in eene alkoof, eene alkoof onder den steenbokskeerkring! En men beveelt mij, des nachts de ramen te sluiten omdat de dieven er eens mochten inklimmen. Laten onze pruttelaars nog eens van onveiligheid op Java spreken: als er nog een enkele is, stuur hem dan eens hier heen, om in eene alkoof zijn pruttelgeest uit te zweeten!

Wij zijn er nog niet, het ergste komt nog. Die huizen staan allen schouder aan schouder in 't gelid, zij zijn hoog, de straten nauw, — begint u het genot voor te zweven van een wandeling op den middag door Rio? En dan zijn de lieden nog zoo wijs, geheel in het zwart gekleed te gaan, — met hooge hoeden op! Fransche modes zijn hier alles: men ziet zoowaar dames en kinderen geheel in fluweel gekleed. Want al zijn wij hier juist nu in de grootste hitte, de Parijsche modistes zonden in December wintermodes, en publiek gehoorzaamt. Zalig de Indische witte jas, — maar daarvoor is hier de wasch te duur.

14 Dec.

Gisteren te vijf ure zouden wij gehoor bij Z. M. heb-

ben. Het paleis is meer dan twee uur gaans van ons hotel verwijderd, juist aan de andere zijde der stad. En, ook voor de deftigheid moesten wij een rijtuig nemen. Verwondert het u niet, dat ik nog een oogenblikje aarzelde? Het is, omdat rijden hier zoo ongelooflijk duur is; men zou een losse ton 's jaars beschikbaar moeten hebben, om slechts de helft van zijn werk hier per rijtuig te doen. Gelukkig zijn er trams, bijna in elke straat of steeg is er een; trams met een, twee, vier muilieren; trams, die met kabels opgetrokken worden; trams voor rookers en voor niet-rookers. En toch is het in de drukke straten nog een gewriemel, als in de beste Europeesche stad.

In de buitenwijken stijgen de tarieven der heeren koetsiers nog in buitengewone mate, zoodat wij maar eerst, als naar gewoonte, per tram tot in de stad stевenden. Wel vonden wij onszelf ietwat belachelijk met onze zwarte rokken, maar men is hier aan zooveel gewend: wij werden niet uitgelachen. En in de stad onderhandelden wij juist zoo lang, totdat wij den grootmoedigsten koetsier gevonden hadden. Daarna hosten en klossen wij nog drie kwartier over straten, die ons de, minder deftige, trampassagiers geducht deden benijden, door achterbuurten, zoo leelijk, dat ik stellig met gesloten oogen naar mijn paleis reed, als ik de keizer was.

De lange oprijlaan, die wij dan toch eindelijk binnenreden, biedt wel weinig schaduw, maar ter weerszijden een heerlijken blik over den lagerliggenden tuin, en het paleis, ofschoon hoogst eenvoudig, ligt statig aan het einde. Aan de deur vonden wij een schildwacht. Deur in, — niemand; trap op, — niemand; groote galerij met middelmatige schilderijen, — niemand. Elkander aankijken, trap weer af, schildwacht aangesproken. Het vrij zwarte individu wijst over zijn schouder, weer de

deur in. Eindelijk zien wij een ouden bediende, die ons weet te beduiden, dat wij in die lange galerij moeten wachten.

En wij hebben zoet gewacht, maar niet lang; juist, toen de klok vijf sloeg, verscheen een kamerheer, die ons weldra bij Z. M. bracht, waar wij met de grootste welwillendheid ontvangen werden. Die waarlijk vorstelijke figuur, de lichtblauwe oogen, de vriendelijke manieren, zij moeten wel ieder voor den man innemen. Ik droeg dan ook den indruk weg, dat ik wel geholpen zal worden. Een der ministers werd mij aangewezen, met wien ik nader over de zaak zou spreken, en dien bezocht ik reeds heden morgen, en vond hem even minzaam.

De ministers hebben trouwens hier eene zeer handige, vlugge manier van gehoor verleen; in weinige minuten heeft ieder kunnen zeggen, wat hem op het hart ligt. De genaakbaarste man in de stad is echter de keizer zelf. Tweemaal per week publieke audiëntie, waar iedereen kan komen; er is hier geen bedelaar, die den armen vorst nog niet afgezet heeft.

Het is overigens in het paleis bitter eenvoudig. In de eerste plaats wel, omdat de keizer geene andere weelde bemint, dan de studie. Maar ook is het goed gezien, in dit land geen schitterenden hofstaat te voeren. De republikeinsche strooming is hier zeer sterk; de meeste Brazilianen ergeren er zich aan, dat iemand, waarlijk meer door de kracht zijner persoonlijkheid, dan door de hoogst vrijzinnige wetten, boven hen staat. Een weelderig optreden zou allicht de druppel zijn, die den emmer deed overloopen.

16 Dec.

Het is vervelend, dat hier, waar juist de inwoners u allen tegen de heete middaguren waarschuwen, het leven

zoo ingericht is, dat gij wel gedwongen zijt, die voor alles uit te kiezen. Het ontbijtuur is negen of tien, en voor dien tijd begint eigenlijk de dag niet. De uren, waarop men de lieden spreken kan, zijn dan ook bij voorkeur omstreeks den middag. Het Indische middagdutje is onbekend, en ik heb er mij ook maar niet weder aan gewend.

Bedrijvig is het zeker op die uren in de stad, al is het in onze aristokratische buitenwijk ook doodstil. Geld is hier het eerste en het laatste. Het motief moge al niet het edelste zijn, maar er wordt hard voor gewerkt en het middel is zeker beter, hierin heeft Rio een zeer groot voordeel boven onze Oost; hier bestaan ook de lagere standen niet uitsluitend uit lieden van een ander ras, maar uit Europeanen, of uit half-, kwart- en achtste Europeanen. En die zouden zich, helaas, in Batavia schamen, een spijker op te rapen. Zij zijn toch blank, al is het met een vraagteeken, en mogen dus geen handwerk verrichten, maar wel voor een onmogelijk traktementje, onmogelijk weinig hoofdarbeid doen. Dat is een vloek, die op Insulinde rust!

Negers ziet men hier niet in overgroot aantal. Daarentegen ziet men bij elken tak van bedrijf Europeanen, hier, of in Europa geboren, zwoegen als slaven, maar zwoegen tegen hoog loon.

Welk ras zal mettertijd Brazilië nog eens bewonen? Want het bloed wordt hier langzamerhand aardig gemengd, ook de negers kunnen zich veelal evenmin op onvervalscht bloed beroemen, als de hier geboren blanken. Echt is hier moeielijk van namaak te onderscheiden. Zelfs het zelfbedrog is op dit punt groot: menigeen houdt zich voor blank, dien een ander er niet voor uitschelden zou.

Het proces der menging zien wij gebeuren, maar wat

zal er ten slotte voor den dag komen? Het recept is: neem een half dozijn Portugeezen, een of twee negers, — goed doorschudden; voeg er een theelepel vol Duitsch, Engelsch, Fransch bloed bij, — goed doorkoken, en dan eenige geslachten lang laten gisten, — dan krijgt gij zoowat den meest gewonen Braziliaan. Denk u eene reeks, waarvan de bovenste term de gewone Zuid-Europeaan is, met het bekende Fra-Diavolo-type, de middelste het zoeven klaar gekomen decoctum, de onderste term een volbloed neger, — dan hebt gij, wat men hier op straat zoal ontmoet.

19 Dec.

Gij begrijpt ook zonder dat ik het zeg, dat het in dit jaargetijde genoeg regent. Maar ook dit niet op echt-tropische wijze. Een regen van verschillende dagen komt vaak tusschen twee lange perioden van droogte in, en ook de temperatuur is daardoor zeer afwisselend.

Gisteren avond was ik het slachtoffer van eene donderbui, die meer dan een uur aanhield. Ik was even na half vijf naar de stad gegaan, en weder op een tram gestapt, met het plan, tot aan het einde der lijn te rijden, zooals ik wel meer doe, om de stad beter te leeren kennen. Maar ziet, mijn tram ging al verder en verder de stad uit, het paleis voorbij, nog steeds verder, eerst kwam er een zware wind, spoedig daarop het onweder, er zat niets anders op, dan te blijven waar ik was. Alle zeilen werden dichtgemaakt, want de meeste wagens zijn hier geheel open, maar wij werden toch nat, en wij draafden nog steeds verder. Ik had juist eene der vele lijnen getroffen, die tot aan de uiterste puntjes der bewoonde wereld gaan: een der lange armen van den poliep.

Maar aan alles komt een einde, zelfs de meest loop-zieke tram moet wel eindelijk ophouden. Ook de mijne

hield eindelijk op, en reed terug. Halverwege staat het ding stil, met mijne nog weinig Portugeesche ooren begrijp ik niet, dat de kondukteur van verwisselen spreekt, ik blijf zitten, en word op straat gezet. Alweder twintig minuten oponthoud. Gelukkig had de regen opgehouden, ik wandelde een eind en stapte in een anderen wagen, en kwam eerst te acht uur thuis, recht dankbaar, dat men mij nog wel wat te eten wilde geven. Moraal: ga niet op landverkenning uit eer gij gegeten hebt.

Heden morgen heb ik in de eerste en grootste behoefte voorzien, ik heb een langen, blonden Duitscher tot bediende aangenomen. Handig als een Maleiër is hij voorwaar niet, en zijne lengte hindert mij: het is onaangenaam, tot uwen bediende op te zien, al is het ook maar in letterlijken zin.

24 Dec.

Het regent reeds weder sedert gisteren middag. Des avonds waren alle schouwburgen gesloten, en sommige trams liepen niet, omdat het water in de straten tot boven den bodem der wagens stond. De straten in de oude stad wateren dan ook slecht af: het zeestrand is gedeeltelijk iets hooger dan wat er achter ligt. Voor den gezondheidstoestand is dit niet het eenige nadeelige. Het is alsof men die nauwe straten met voordacht zoo gebouwd heeft, dat de wind er niet flink doorspelen kan. De wijdeste straat loopt juist evenwijdig met het strand, en loodrecht er op loopen al de stegen, want straten zijn het nauwelijks, waarin de handel en het meeste verkeer te zamengepakt zijn. En in plaats van die tot aan zee door te trekken, is men ijverig bezig voor elke straat aan de zeezijde een groot gebouw te zetten, om er de bedorven lucht flink in te houden. De stad moest eens afbranden, dat zou haar goed doen.

Om op den regen terug te komen, meer dan een half uur was ik gevangen in het postkantoor, dat gelukkig zeer ruim en goed ingericht is. Toen ik eindelijk van een oogenblik gebruik maakte, waarop het iets minder hard regende, vond ik de straten in bergstroommen herschappen, en op elke bocht een paar negers, die voor een stukje koper hunne ruggen aanboden, om er u door te brengen. Het was wel noodig: hier en daar stond het water meer dan een voet hoog.

Eergisteren bracht ik een gedeelte van den namiddag in den botanischen tuin door, die aan onze zijde der stad, maar nog veel verder er buiten ligt. Het botanische heeft niet zeer veel te beteekenen, maar de tuin is prachtig. De weg er heen is reeds verrukkelijk. Die voert reeds spoedig in eene streek, waar de huizen niet meer naast elkander neergehurkt zijn. Men vindt er slechts villa's, huizen in een massa groen genesteld aan den voet van den scherp getanden Corcovado, wiens loodrechte wanden achter den botanischen tuin oprijzen. En aan de andere zijde van den weg een groote lagune, vroeger zeker ook een zeeboezem, doch thans van de zee gescheiden door eene zandstrook, die bij springvloed onderloopt. De terugtocht bij ondergaande zon was opvallend schoon. Als voorgrond diende de lagune, een effen, zilveren vlak. Daar achter vormden de zachte glooiingen van twee bergen, die reeds in schaduw lagen, een lijst van donkergroen voor der achtergrond, wazig, zonnig en rood. Juist in het midden steeg glanzig en doorschijnend verlicht het zonderlinge Suikerbrood op, bijna in dezelfde kleur, als de gloeiende lucht er achter. Heden is hetzelfde meubel bijna voortdurend achter wolken verstopt, alles is grijs, dood en leelijk. Alleen de bloemen varen er wel bij: de magnolia voor mijn raam opende heden zes bloemen tegelijk.

De botanische tuin heeft mooie lanen, en eene zeer sierlijke, doch ietwat kleingeestige waterpartij, met keur van waterplanten bezet. Het glanspunt is de middenlaan van koningspalmen, met bijna aan het einde eene fontein.

Zulk eene laan is indrukwekkend, met die hooge, volmaakt rechte en gladde zuilen, maar er is toch iets treurigs in, iets dat met de uitbundige natuur der keerkringen vloekt. Die koningspalm is wat al te hevig palm; voor het eerste exemplaar staat gij in stomme bewondering, het tweede laat u koel, het derde verveelt u.

Ook andere lanen zijn schoon beplant, eene met bamboestoelen, eene met pandaneën, maar zij zoekt toch te vergeefs naar de wederga van de waringin-laan te Buitenzorg. Ook de straten, als zij ruim genoeg zijn, beplant men hier met een sierlijk boompje, dat met roode bloemtuilen vaak geheel overdekt is. Maar het is noch hoog, noch breed genoeg, om schaduw te geven: men mist geheel dat wondervolle spel van licht en donker, dat de straten eener Indische stad vaak zoo betooverend maakt.

29 Dec.

Gisteren aan de keizerin voorgesteld. De indruk, dien de keizer bij ons achterliet, werd waarlijk niet vermindert door de innemende en vriendelijke wijze, waarop de keizerin ontvangt. Maar de rit naar het paleis is waarlijk eene marteling. De rijtuigen zijn ellendig, de bestrating nog veel erger; men wordt zeeziek van het rijden, en heeft moeite genoeg, aan de poort van het paleis zijne hersens bijeen te verzamelen. Het is daarom eene weldaad, als men eenige minuten moet antichambreeren.

Tegelijk met ons was een bedelaar op audientie. Z. M.

gaf als gewoonlijk tien gulden.* De man begint te mopperen: dat was nauwelijks genoeg, om zijn rijtuig te betalen! Verwondert het u, dat zelfs de welwillende vorst toch eens boos werd: — „Heb ik u gezegd een „rijtuig te nemen; kom op uwe voeten.”

Villa-Isabel 6 Jan.

Eindelijk heeft de zon mij toegestaan, de waarnemingen in Botafago tot een einde te brengen, en gisteren trok ik voor een paar dagen hierheen. Eene soort van Kralingen, of Delftshaven, maar heel wat meer uitmidelpuntig. Toch komt men ook hier, zonder eigenlijk de stad te verlaten. Het is het verblijf van kleine inkomens, hier en daar eene buitenplaats met een grooter inkomen. De trams zijn des namiddags dan ook stampvol met kantoorbedienden, die uit de stad terugkomen. Men heeft mij dan ook plichtmatig gewaarschuwd, dat de buurt hier zoo weinig aristokratisch is, dat ik er goedschiks niet logeeren kan. Gij begrijpt, of ik gelachen heb.

Ik ben dan ook in het bescheiden hotel zeer goed gehuisvest. In een opzicht zijn echter de kleine hotels in de omstreken der stad werkelijk niet voor iedereen aan te bevelen: zij worden nog al veel tot het doen van tijdelijke huwelijksreizen gebruikt.

Juist tegenover mijne kamer ligt een flink grasveld, waar ik heden morgen prachtige waarnemingen deed.

* De geldeenheid in Brazilië is de milreis; duizend van de denkbeeldig geworden realen. Maar, in Brazilië bestaat, behalve pasmunt, bijna slechts papiergeld, met iets, wat veel op gedwongen koers gelijkt, al is het woord nooit uitgesproken. De waarde van de tegenwoordige geldeenheid is dus steeds dalende. Die moest ongeveer f1.25 zijn, maar bij mijn vertrek was die reeds beneden den gulden gezonken. Gemiddeld had, gedurende mijn verblijf daar te lande, de milreis ongeveer dezelfde waarde als onze gulden, waarom ik beide woorden gebruik, al naar zij mij uit de pen vallen.

Ludwig hielp mij nog al redelijk, ten minste in den aanvang, later geraakte hij wat van streek. Hij is nog niet zeer lang hier, en lachte mij dus uit, toen ik hem zeide, dat hij voorzichtig moest zijn, want dat het hooge gras mij er juist naar uitzag, alsof het wel eens slangen kon verbergen. Geen kwartier later hoor ik een gil: mijn lummel had bijna op een slangetje getrapt.

Ik geloof dat hij zich reeds voelde sterven. De man is zoo dom, zoo dom, en nog al onhandelbaar, omdat hij zich zoo geweldig wijs vindt.

Botafago 8 Jan.

Weer terug van mijn buitenverblijf.

Een der groote begraafplaatsen ligt aan onze zijde der stad, dagelijks zien wij begrafenissen voorbijtrekken, en ik heb u nog niet eenmaal verhaald, hoe vroolijk die zijn! Het schijnt wel eene der feestelijkste gebeurtenissen te zijn.

De equipages der dooden zijn soms wel zwart, doch met dien verstande, dat er zooveel verguldsel aan zit, dat van het zwart juist genoeg overblijft, om het goud gunstig te doen uitkomen. Ik zag er een, met een geheel paradijs van zilveren engeltjes met gouden wiekjes op rooskleurige wolkjes er bovenop, geheel roze met goud is ook zeer gewild. Ik verzeker u, dat de keizerlijke rijtuigen er ongunstig bij afsteken: het gelijken er wel lijkwagens bij!

In zulk een katafalk op wielen wordt de kist geschoven, die er ook al vroolijk uitziet, met violet fluweel overtrokken b.v., en met goud galon versierd, en daarop bonte kransen, met satijnen linten. Als zulk eene inrichting dan in snellen draf door verschillende tweespannen wordt voortgetrokken, (het aantal hangt van den graad van liefde uwer erfgenamen af, het klimt soms tot vier span) dan heeft het werkelijk niets treu-

rigs. Naar het aantal open rijtuigen, met zwartgejaste heeren er in, die achteraan rijden, zou men dan ook meenen, dat de lieden hier geen grooter genoeg kennen, dan elkander nu en dan eens te begraven.

11 Jan.

Gisteren avond ben ik in den „passeio publico” geweest, een park, dat van hieruit juist aan het begin der eigenlijke stad ligt. De lieden hier, — ja hoe denkt gij wel, dat een inwoner van Rio heet? Gij raadt het toch in de eerste eeuw niet, dus zal ik het u maar dadelijk zeggen: Fluminense! Gij zijt slim genoeg, om te begrijpen, dat dit met Rio, flumen, rivier te zamen hangt. Maar het is kras: eene stad, die officiëel S. Sebastiao heet, op de kaarten Rio, in de wandeling gewoonlijk, vooral zoodra men er buiten is: Corte, het Hof, de hofstad, — en waarvan de inwoners Fluminensers heeten! Een geheel woordenboek, om te weten; waar gij u eigenlijk bevindt.

De Fluminensers dan zijn zeer terecht trotsch op hunne parken. Er zijn er hier verscheidene, groot en klein, en alle zijn schoon aangelegd, en goed onderhouden. Dit eene is echter het oudste: het stamt nog uit den tijd, toen hier nog koningen van Portugal regeerden. Het is niet groot, maar er staan van sommige tropische planten prachtexemplaren in. Het groote sieraad er van is een steenen terras, dat aan de zeezijde de geheele breedte van het park inneemt. Kennelijk heeft den stichter er van het terras van het Palazzo Doria te Genua voor den geest gezweefd. Wat architectuur aangaat, is het leelijk, zooals bijna alles hier is. Maar, na een heeten dag als gisteren, is het er in den maneschijn verrukkelijk. Aan de eene zijde doen de groene boomen en de hooge palmen u vergeten, dat daarachter eene woelige stad ligt. Aan den anderen kant klotst de zee met hare

zwakke branding tegen het muurwerk aan, en wordt verlevendigd door eene menigte naakte spring-in-'t-velds, die een bad nemen, dat, naar jongensaard, in plas-sen bestaat. Een hond moet meëbaden, en wreekt zich nu en dan over het plagen, door met een kleedingstuk op den loop te gaan, waarop fluks een paar bruine gestalten uit het water wippen, om met hem krijgertje te spelen. En aan de overzijde is de gladde zee omzoomd door een gordel van lichtjes aan den voet der donkere bergmassa's.

Op zulke avonden, als de maan schijnt, is het park dan ook vol van wandelaars, vooral, wanneer in het kleine café bij den ingang muziek is. Er kwamen er zelfs nog binnen, toen de soldaten reeds aan het hek stonden, die hunne dapperheid moesten toonen, door er de lieden uit te verwijderen. Want des nachts is het park gesloten.

Nictherohy, 12 Jan.

Weder een ander punt, dat men haast wel tot Rio zou kunnen rekenen, al is het eene afzonderlijke stad, aan de overzijde der baai. Zelfs is het de hoofdstad der provincie Rio-de-Janeiro; de hoofdstad des rijks maakt een gebied op zich zelf uit.

Den overtocht met de stoompont deed ik onder eene zonderlinge verlichting. Voor ons uit heldere maneschijn, achter ons een hevig onweder, bezig, zich over Rio uit te storten. Krachtige, violette bliksemstralen schoten van achter eene zwarte wolk uit en verlichtten van oogenblik tot oogenblik het geheele panorama der stad met haar trotschen krans van hooge bergen, met een spookachtig licht. Maar het onweder kwam op ons af, en wij wonnen slechts ternauwernood den wedren. Ik was pas juist in het hotel, toen de slagregen ook reeds op het dak kletterde.

Gelukkig was het reeds laat, want het, geheel Braziliaansche, hotelletje bood niet veel genoegens aan. Trouwens, in bed liggen was ook een matig genot. Mijn klein kamertje is een oven, en, daar het bed geene gordijnen heeft, moest ik, wegens de muskieten het laken tot aan mijn neus trekken, zoodat ik meer zweette, dan wel sliep.

Rio, 16 Jan.

Regen. De geheele natuur bestaat uit vuil wit en vuil grijs, — menig hedendaagsch landschapschilder zou denken, eene zijner eigene schilderijen te zien, en het vermoedelijk mooi vinden, — ik vind het leelijk, evenals de stukken van die heeren. De goede zijde van al die zondvloeden is, dat het voordeelig op den gezondheids-toestand werkt. Sedert negen jaar is hier zooveel regen niet gevallen, en zijn er niet zoo weinig ziektegevallen geweest, als in dezen zomer.

Gisteren was ik weder in den botanischen tuin, met mijn schetsboek. Geloof niet, dat ik alleen de boomen bestudeer.

Zoo zag ik in een boschje een kadet verscholen, — de militaire school ligt tegenover mijne ramen, aan den voet van het Suikerbrood. Zoodra hij mij gewaar werd, riep hij met angstige stem: „Luiz! Luiz!” Weldra had ik ook Luiz ontdekt, — twee kadetten zelfs, die bezig waren een paar kolossale vruchten te vermeesteren. Dit is daar natuurlijk eene groote misdaad. Aan den ingang trof ik de drie knapen weêr, elk met eene hand hun vracht op den schouder vasthoudend, en, met de andere, verlegen draaiend aan datgene, wat over een paar jaar eens een snor kan worden. Zij begonnen een praatje, kennelijk met het doel, om eens te zien, of ik ook een booze verrader was. De wetenschap, dat ik een vreemdeling in Jeruzalem ben, luchtte hen zichtbaar op, zoodat

hunne vruchten zwaarder wogen, dan hun geweten, toen zij in de tram stapten.

Ook schoof mij een paartje voorbij, terwijl ik zat te teekenen. Nog al een aardig jufje, nog al een deftig heertje: klaarblijkelijk de eerste beginselen van een huwelijk. Ik verloor hen weer uit het oog. Maar, toen ik met de tram honderd pas ver was, stapt mijn jufje er in, heel zedig alleen, maar gevolgd door eene negerin met haar kindje, waarmede het jufje zich zeer liefvallig bezighield. Toch meende ik een flauw wolkje over haar gladde voorhoofd te zien strijken, toen zij mij zag. En niet zonder reden: nog honderd pas verder stapte ook het heertje zeer onbevangen in den wagen. Beiden schenen elkander in het minst niet te kennen. Toch zag ik later een paar vluchtige glimlachjes heen en weder vliegen, — natuurlijk om de grimassen van het negerkind.

Zoodat ik er mij op beroemen kan, gisteren verschillende personen zeer in het vaarwater te hebben gezeten. Maar tevens heb ik geleerd, voor welke takken van wetenschap botanische tuinen zooal dienstig zijn, zelfs al worden zij met zonsondergang gesloten.

Petropolis, 20 Jan.

Rio heb ik lang genoeg gezien; op een schip schijnt voorshands nog geen uitzicht te zijn, en Z. M. is hier, waar ik hem beter nog eens over die zaak kan spreken: en zoo ben ik ook hier. Het is hier eigenlijk het paradijs der Fluminensers, voor zoover zij zich aristokratisch gevoelen, want het is hier koel. Koel — maar vervelend, voegt ieder er in eenen adem bij.

De reis hierheen is niet bijster eenvoudig. De bagage moet afzonderlijk gezonden worden, zelfs het bescheiden koffertje, dat ik bij mij had. Gij ontvangt het eerst den volgenden morgen. Te twee uur gaat men zelf aan boord

van een klein stoombootje, nadat men eerst per tram, dan per rijtuig, het zeer verafgelegen punt der stad bereikt heeft, waar het ding afvaart.

Als het op het water zoo zonnig niet was, zou de reis heerlijk zijn tot aan Maua, een plaatsje nog niet geheel in de diepte der baai gelegen. Die baai is dan ook geene kleinigheid!

Rechts aan de zeezijde, zijn groene heuvels, die zich, in den vorm van groene eilanden, in de baai voortzetten, alles zilver en groen. Links, aan de landzijde, is het hooge gebergte, waarvan de zonderlinge vormen steeds opvallender worden. Sommige punten zijn ware naalden, en in drie, vier rijen stapelen zich die achter elkander op, met die eigenaardige verlichting van een namiddag, als de lucht vol waterdamp is. Dan is alles wazig, als of men het door gazen sluiers ziet, en toch scherp van omtrek, de verschillende gronden zijn goed van elkander gescheiden. En aan den voet weder die groene zoom langs het zilveren water.

Van Maua voert een kinderspoortje in een half uur tot aan den voet van het gebergte. De weg voert door eene moerassige vlakte, door eene ongeloofelijke menigte bloemen opgeluisterd.

Aan het eindstation staat een aantal rijtuigen met zes zitplaatsen de reizigers op te wachten. Helaas zijn die rijtuigen niet volkomen waterdicht, want wij zaten er nog niet allen in, toen reeds een slagregen begon te vallen. De weg naar boven is zeer goed, de vijf muilieren loopen best, het zou een genotvol ritje zijn, als men maar iets zien kon, maar de wolken hangen zoo laag, alles is grijs. Ik kon ternauwernood zien, dat de weg steeds in een dal naar boven slingert, met een rivier in de diepte er naast, en kantige bergen overal in het rond. Maar bedek dat alles met een dichten nevel,

en er blijft niets over, dan een spijtig gevoel, dat men verongelijkt wordt.

Het regent hier trouwens vaak in den namiddag. Dit is jammer, want men kan hier, zelfs op den middag, minstens evengoed wandelen, als bij ons op een warmen Augustusdag. Des avonds en des morgens is het vrij koel, des nachts koud.

Den plantegroei kunt gij u hierna reeds voorstellen: nog minder dan in Rio is die hier onvermengd tropisch. Boomvarens en groote begonia's in het bosch herinneren er u wel aan, dat gij niet aan de pool zijt, en eene vrij groote passiebloem overwoekert nog lustig de heesters. Maar in de tuinen staat, naast enkele armoedige palmen, de treurwilg, naast bamboestoelen onze welbekende eik, — natuurlijk niet uit eigen beweging hier gekomen. Wijnstokken, reusachtige fuchsia's, dahlia's versieren hier de tuinen, naast een enkele woedend gekleurde caladium, wien men het kan aanzien, dat hij het hier lang niet naar zijn zin heeft.

De echte natuur is hier echter ver te zoeken, in elke richting moet men wel een half uur en meer gaan, om aan iets te komen, dat op bosch gelijkt, en rijk is dit nog niet. De bodem is reeds armoedig en de mensch heeft er verschrikkelijk huisgehouden: geheele bergen staan kaal en ledig.

21 Jan.

Petropolis is eene Duitsche kolonie, maar eene, die tamelijk mislukt is. Er is alleen eenige welvaart omdat de keizer hier zijn zomerverblijf heeft, wat een groot aantal lieden er toe brengt, het hier ook heerlijk te vinden. Men komt hier dus overal geel haar en groote voeten tegen, en hoort op straat minstens even vaak „guten Tag”, als „bons dias”. Die brave Duitschers sterven hier niet van honger, dat is, geloof ik, al het

beste, wat men er van zeggen kan. Dat de verwachtingen niet vervuld werden, ziet men reeds aan de uitgestrektheid der plaats, waar voor tienmaal meer bewoners ruim plaats zou zijn.

Ik heb hier reeds kennissen genoeg gemaakt, kennissen van een half dozijn natiën. En den keizer heb ik ook reeds bezocht: mijne hoop op een schip is weer een weinig verlevendigd.

24 Jan.

Den ochtend breng ik wandelend door. Eergisteren in de richting van Bom-Retiro, het verblijf van een recht vroolijken Franschman met wien ik de mailreis deed, en die zich hier op tuinbouw toelegt. Een paar teekeningen gemaakt, maar leelijk. De eerste werd door regen bedorven, voor de tweede stond de zon reeds te hoog. Dan is alles te gelijkmatig verlicht, de achtergrond komt even sterk uit als de voorgrond, elke boom is een effen vlek, met een schaduwstreepje er onder. Uwe teekening ziet er ten slotte als kladwerk uit, en toch kunt gij gerust zeggen, dat die volkomen waar is, — maar leelijk. Jammer, want het uitzicht is prachtig te Bom-Retiro.

Het glanspunt van den dag was het dejeuner. De eene keukenmeid verdween wegens hare eigene liefde voor de flesch, de volgende, omdat haar man dezelfde liefde koesterde, de derde om hare liefde voor een buurman, bij wien zij in dienst trad Door zooveel liefde uit het veld geslagen, is mijn gastheer zijn eigen kok. Het menu bestond uit soep en biefstuk. Doch op eens; met de pan in de hand, schitterende inval: — „Aimez-vous les salsifs?” Hij had die nog wel nooit klaargemaakt, maar zou het te mijner eere beproeven. Dat goedje groeit hier tot eene verbazende dikte. En de inval was goed, want toen er opgedischt zou worden: — „J'ai renoncé au potage!” Die was te laat te vuur gegaan. Nu, met

eieren, biefstuk, met de wonderschorseneren, en met druiven tot nagerecht, kon de soep gemist worden. Zelfs had de salade gemist kunnen worden van zeker onmogelijk kruid, waarvan ik hard vermoed, dat de eetbaarheid pas uitgevonden werd, toen de soep mislukte.

En toen regende het, — natuurlijk omdat ik ver van huis was. Ik zat dus gevangen, maar zoo erg is dat niet in goed gezelschap, en ik kwam nog juist droog thuis, om het middagmaal te halen.

Gisteren regende het nog meer. En het circus zou juist de eerste voorstelling geven, — arm circus! Daar wij niets beters te doen hadden, ging ik er met twee Zwitsersche lotgenooten toch heen. Een groot lokaal, bijna voldoende overdekt, verlicht met draagbaar gas, dat een vol uur lang zich tegen het aansteken verzette. Het publiek bestond uit tien dames, misschien dubbel zooveel heeren, die grootendeels door het hotel geleverd werden. Behalve wij, was er nog een pastoor met zijne familie, waaronder drie knappe dochters. Verder waren er eenige schooljongens, en op de hoogste rangen, een handjevol negers met hunne schoonen.

Toen, na tien en, eene pauze aangekondigd werd, hebben ook wij er het overige maar aan gegeven. Wij hadden een enkel oud stijf paardje zien rondsukkelen, waarop eene oude dame eenige bewegingen maakte, en daarna de heer directeur ook eenige, die evenmin opmerkelijk waren. Verder wat akrobatische toeren en een enkele clown, wiens geestigheid natuurlijk voor mij verloren ging.

26 Jan.

Gisteren woonde ik de tweede helft der voorstelling bij. Er kwam zoowaar nog een paard voor den dag, waarop eene iets jongere dame reed, die echter veel meer heupen, dan talent bezit. De gymnastiek is echter

werkelijk zeer goed. Er was ook veel meer publiek.

De keizer was er ook. Die is werkelijk al zeer eenvoudig van aard. Elken dag kan men hem met een klein gezelschap, soms met slechts één kamerheer, zien wandelen; hij groet dikwijls, eer gij hem nog herkend hebt, en spreekt ieder aan, gij moogt hem dan zelfs gerust over uwe belangen spreken.

29 Jan.

Gisteren schitterend er in geloopt. Met goed weder uitgegaan, was ik na een half uurtje dankbaar, dat ik eene hut vond. De oude vrouw begreep wel niets van mijn Portugeeschen uitleg, die toch zoo fraai was, maar zij zag toch duidelijk, dat ik hare hut binnen ging, en op eene kist ging zitten. Ik maakte er gebruik van, om, door de deur, een banaan te schetsen. Arme banaan! Die zag er even haveloos uit, in lappen en flarden gehuld, als mijne gastvrouw van het oogenblik. Zijn in Rio de bananen al niet schitterend, in de arme kleine boompjes hier, zonder een enkel gaaf blad, zou de edele Javaansche pisang slechts met een medelijdend geritsel zijner groote satijnen waaiers een broeder erkennen!

De regen verdroot mij, want ik had een schoon voetpad tusschen de bergen ontdekt. Nu eens voerde dit door hoog bosch, dan door groote maïsvelden, een beekje murmelde naast mij. Prachtige boomvarens, heerlijke bromelia's en op de boomen een zonderlinge woekerplant, die overal in menigte voorkomt, en waarvan de lange, blonde tressen het meest doen denken aan eene rubriek van vrouwelijke schoonheden die men achter de ramen der kappers uitgestald ziet.

Daarna kwam ik aan een kleinen waterval, schoon door kreupelhout omlijst, maar die nu verre werd overtroffen door een, door den regen geïmproviseerden, broeder, die met vaart als eene massa wit schuim van een

der bergen neerstortte. Dat komt van het ontwouden, het hier zoo noodige water gaat nutteloos daarheen! Dan een eind straatweg, nat en vuil, een dwarsweg nog natter en vuiler, en toen was ik recht dankbaar weder op Bom-Retiro te zijn. Want het regende steeds harder, en eene wandeling van zes uur had mij iets gegeven wat sterk op honger geleek.

Omstreeks vijf uur was het droog, maar ik was geen kwartier ver, of daar kwam de allerzwaarste bui, die ik nog gedurende een vol uur te trotseeren had. Gij begrijpt, in welken toestand ik aanlandde!

Rio, 2 Febr.

Weder beneden, en dat vrij onverwacht, omdat ik, bij een gesprek met den keizer meende te bemerken, dat de kansen op een schip slecht begonnen te staan. Nu ga ik weder ministers naloopen, om te zien of ik niet ten minste een definitief ja of neen kan krijgen.

5 Febr.

Die brave keizer! Ik krijg een schip, en twijfel er geen oogenblik aan, of dit is zijn werk, zijn wil was mij nog vooruitgevlogen.....

Maar ik moest er nog heel wat voor heen en weder trekken, zoodat ik nog niet eens verhaalde, hoe heerlijk de terugreis was. Ditmaal begunstigde mij prachtig weder. Door de hooge bergen te weerszijden ingesloten, ligt beneden u de schoone baai met hare hooge oevers en tallooze eilanden, half nog in den dunnen morgen-nevel gehuld, zonnig en blauw. En al dragen de helingen naast u geene trotsche wouden meer, de fijne bamboe windt zich zoo speelsch tusschen de boomvarens door, de vele bloemen geven zooveel kleur aan het landschap. Hier en daar een beekje, een hooge palm, een wit huisje, voorgrond en achtergrond, alles is even schoon. En dan het panorama van Rio — zooals dit

zich, onder de vaart over de baai voor en na ontwikkelt, doet het u betreuren, dat die vaart niet een paar uur langer duurt.

13 Febr.

Bezig eene kleine spoorwegreis voor te bereiden. Reeds sinds verscheidene dagen loop ik daarvoor van het eene einde der stad naar het andere. Want met de chronometers is het onmogelijk, zoo maar in een trein te gaan zitten, daarvoor zijn enkele voorzorgen onvermijdelijk. En dan gaat het eigenlijk nog niet, maar het moet. En dan bij den een, dan bij den ander, wordt mij beleefd verzocht, morgen eens terug te komen.

Palmeiras, 13 Febr.

Eergisteren nog eens van 11 tot 4 uur bezig geweest, maar ten slotte toch alles in orde gekregen. De spoorwegdirektie is buitengewoon inschikkelijk; ik kreeg zelfs een vrijbiljet, waarom ik niet gevraagd had. Gisteren zijn wij vertrokken, met achterlating van het gros der bagage.

Het spoorwegje is de Pedro II lijn, die van Rio uit noordwaarts gaat, om mettertijd den S. Fransisco te bereiken. Als gij de slingers daarvan volgt tot ongeveer op den kam van het eerste gebergte, dat evenwijdig met de zee loopt, dan vindt gij ons. En wel in een heerlijk gelegen oord.

De trein gaat werkelijk sneller dan een tramway, maar de reis bestaat hoofdzakelijk uit stations. Aan elk daarvan stopt men twee minuten, maar twee minuten duren soms ongelooflijk lang. Toch zou men die stations, voor eenmaal niet gaarne missen, zij hebben zulke heerlijke namen! Achterelkander hoorden wij afroepen; Cascadura, Sapobemba, Maxambomba, — is het geen heerlijke climax voor een oliekoop of een straatgoochelaar, om zijn publiek mede dood te gooien?

Wij begonnen de reis, zoolang wij in de vlakte waren, met elkander nu en dan toe te vertrouwen, dat wij het landschap leelijk vonden. Maar hoe keerde het blaadje, toen wij het gebergte bereikten! Wij hadden geen woorden meer, om het tegendeel te beweren. Een landschap, moeielijk te beschrijven, omdat het geen buitengewone trekken heeft, maar toch wonderschoon. Ketenen van heuvels, waarvan men den eenen na den anderen achter zich laat, om telkens, dan rechts, dan links, eene nieuwe vallei te zien: de eene heuvelkling met mollig gras bedekt, een andere met hoog bosch, waarvan altijd enkele boomkruinen, in plaats van groen, violet of geel zijn; de dalen zwaar begroeid, hier een riviertje, ginds een waterval, — en men geniet dit te meer omdat de lucht al koeler en koeler wordt, om hier ten slotte rechtaf lekker te zijn.

Het plaatsje zelf is de bezitting van een recht gulhartigen Schot, die ons reeds eenige minuten na onze aankomst voor heden te eten noodde. Weet gij ook iemand, die een dorpje met toebehooren in Brazilië wil koopen? Want ik geloof, dat de eigenaar gaarne naar Europa terug zou gaan, als hij zijn vorstendom maar kon overdoen. Het vrij goede hotel was tot onze vreugde, geheel vol, zoodat wij een ander huisje geheel te onzer beschikking kregen. Salon, veranda, tuin, alles is er, en het prachtige uitzicht ook over eene van die valleien, waarvan de hooge wanden al blauwer en blauwer worden, tot zij op den achtergrond met de wolken ineensmelten.

Barra-do-Pirahy, 16 Febr.

Wij zijn hier aan de achterzijde van hetzelfde gebergte. De weg stijgt eerst nog, de lokomotief trekt ons, zuchtend en steunend, door verschillende tunnels, — een matig genot, zij zijn ovenachtig, terwijl men ze hier te lande liever wat kelderachtig zou hebben.

Als men over het hoogste punt heen is, blijft wel het land hetzelfde, maar de menschehand is er ruwer te werk gegaan: hier zijn, of waren koffielanden, een enkel groen blad hier en daar zegt het u. Bosch is er bijna niet meer, en het landschap is nauwelijks schoon te noemen, al verschilt het slechts daardoor van de zuidelijke helling. Eene breede rivier verbetert echter veel. Gisteren deden wij eene wandeling en van een heuveltop genoten wij den zonsondergang. De heuvels, met die eigenaardige zwarte tint, die het groen gedurende de schemering voor eenige oogenblikken aanneemt, staken schoon af tegen de witte lucht, en tegen het zilveren lint dat in eene groote bocht rondom den voet van onzen heuvel getrokken was, om verderop achter een boomgroep te verdwijnen, dan weer even voor den dag te komen, dan weg — neen, ginds in de verte is nog een flikkerlichtje, en nog verder een wit stipje.... schoon, maar men behoeft er juist niet den oceaan voor over te steken.

Entre-Rios, 17 Febr.

In een Duitsch hotel. Welk een genot, niet waar, om weder eens in een huis te zijn, waar men u volkomen verstaat, zonder dat gij u behoeft te kwellen, om alles wat gij zeggen wilt, vooruit samen te stellen uit de weinige woorden Portugeesch, die gij kent? Ja, zoo dachten wij ook, maar onze vreugde werd sterk afgekoeld, toen wij den „Herr Wirth” zoo dronken aantroffen, dat hij nauwelijks tot antwoorden in staat was. Jan, een dikke Portugees, verzekert, dat het niet alle dagen zóó is, maar het gezicht van onzen hospes doet toch wel denken, dat hij zijn eigen beste klant is. Gelukkig heeft hij eene goedge dronkenschap, geene op-roering. Heden morgen is de man te spreken.

En spreken is noodig, zelfs van u afspreken. In een

hotel begint men, als men verstandig is, met over den prijs te onderhandelen. Toch kreeg ik gisteren, bij ons vertrek uit Barra-do-Pirahy, eene rekening, veel hooger, dan volgens afspraak: Ludwig had niet met de negers willen eten, — of hij gelijk heeft. Met de meeste kalmte pakte ik al mijn Portugeesch bijeen, om te verzekeren, dat ik niet meer betaalde, dan ik beloofd had, wij paken de chronometers op, — het overige was reeds weg, — en vertrokken. En men liet ons gaan: „man kann's probiren.”

Zooeven neemt onze lange Duitscher zijn ontslag. Dat gaat hier zoo maar, zonder waarschuwing. Wij waren toch al van plan, den onbeschrijfelijk dommen man te loozen, maar, dat hij ons nu juist hier voorkomt, zal ons wel noodzaken, de reis in te korten.

20 Febr.

Wij zitten hier nog steeds gevangen. Sedert wij Rio verlieten, is gisteren voor de eerste maal de zon op een goed oogenblik even voor den dag gekomen. Slecht is de gevangenis gelukkig niet, al was de eigenaar gisteren weër niet te spreken. Alleen is er geene badkamer in het hotel; met vergunning van den stationschef, gebruik ik de zijne, wat wel meer schijnt te gebeuren. In zulk een land een groot hotel, kort geleden gebouwd, zonder badkamer! Toch is de koudwaterkuur-mode wel degelijk tot hier doorgedrongen. In Rio is meer dan eene inrichting er voor, allen met schrikbarende prijzen. In Petropolis is het eenvoudig een vaststaand feit, dat gij eene kuur doet: men vraagt u slechts, op welk uur gij uwe douche neemt, gij behoort dit te doen, als gij uw fatsoen liefhebt.

Gisteren deden wij eene prettige wandeling. Wij liggen aan een straatweg, ik mocht wel zeggen, aan den straatweg, want behalve nog één stukje in eene andere

provincie, is het de eenige in het geheele rijk, naar men mij zegt, al kan ik het niet gelooven. En men vreest zelfs, dat deze niet meer behoorlijk onderhouden zal worden, nu de spoorweg er is. In volmaakt goeden staat is hij reeds nu niet overal. Het is dezelfde weg, waarover men van den voet van het gebergte uit, Petropolis bereikt, en hij voert nog tot Juiz-de-Fora ; verder niet.

Prachtige bamboestruiken, eene breede rivier, de muziek van de golfjes eener stroomversnelling, een bosch met slingerplanten en bloemen, ondergaande zon, zie daar de elementen van ons genot. Maar ik wilde vragen, of eene zon wel recht heeft van ondergaan, als zij zich den geheelen dag niet de moeite gaf, behoorlijk te schijnen.

Barbacena, 22 Febr.

Ik ben hier alleen heengetrokken, daar de zon ons nog niet eens eene schatting toeliet van den tijd, dien A. nog te Entre-Rios zal moeten doorbrengen. De reis duurt bijna zes uren, en de weg is op sommige punten bepaald schitterend. Niet de koffietuinen van reusachtige afmetingen, die zijn vervelend, zonder de sierlijke schaduwboomen, die ze op Java zoo schoon maken.

Het schoonste punt is bij het station Parahybuna. De spoorweg kronkelt zich als eene slang door het dal, naast en over de bruine, witgekuifde rivier. De vallei schijnt door hoge bergen aan alle zijden ingesloten te zijn. En aan eenen kant is het een vertikale rotswand, die uit de rivier opstijgt, en waarop slechts hier en daar eene spleet of een uitspringend rotsblok voor een heester of voor eenige kleurige bloemen plaats aanbiedt. Boven op de rots een krans van boomen, aan den voet de roode en witte huizen van het stadje, de kerk met hare twee torens, en de breede rivier. Een

punt als dit is voldoende, om eene geheele reis schoon te noemen.

Ten slotte stijgt de weg weder, om een tweeden te overschrijden van de ketenen, die evenwijdig aan de kust loopen, en die van deze zijde als het ware de treden vormen van het hoogland, dat er achter ligt. Het landschap behoudt wel hetzelfde karakter: ronde heuvels; maar de lijnen krijgen het meer stoute van een hooger gebergte. En de weg werkt zich met zooveel bochten naar boven, dat men tegelijk beneden en boven zich ziet, wat men zoo straks heeft afgelegd, en wat men zal gaan berijden.

Op deze bergen tiert welig die zonderlinge boom, de araucaria. Gij weet dat daarvan, behalve in Australië, slechts hier soorten voorkomen: ik meen twee. De soort, die hier groeit, is een statige boom, die wel vreemd van vorm is, maar toch sterk op de „pin-parasol” gelijkt. De Brazilianen noemen hem dan ook eenvoudig „pinho”, en weten meestal niet beter, of het is er een.

Onder die boomen, die ver uit elkander staan, verheffen zich eene menigte van mierenesten. Kleiheuvels van manshoogte, zeer smal, het meest gelijkend op een boomstronk, of op eene afgeknotte zuil. Zeer dikwijls zijn zij aan den top dikker, dan aan den voet. Naar men mij zeide, zijn de nijvere lui 4 à 5 jaar bezig, om zulk eene woning op te bouwen. Zij halen de klei uit den grond er onder, zoodat de holte in den bodem juist even diep is, als de kolom er boven. Het geheel zit zoo stevig in elkander, dat de menschen die heuvels wel als bakovens gebruiken, door er alleen het bovenste af te hakken. Onnoodig te zeggen, dat de oorspronkelijke bewoners aan het eerste vuurtje reeds genoeg hebben; de oven zelf schijnt in een massieven baksteen te veranderen, waarop vuur en water geen vat meer hebben.

Er is dus genoeg te zien, altijd, indien de stof u niet geheel verblind heeft. Want een aanmerkelijk gedeelte van het gebergte komt in den vorm van rood stof, in de waggons terecht. Er worden hier dan ook veel mantels of ruime overjassen van wit katoen, zoo door heeren, als door dames, gedragen. Aan sommigen geeft dit een vrij bandietachtig uiterlijk, als zulk een mantel vele reizen door dat roode stof gemaakt heeft, en denkt gij onwillekeurig aan Samiel uit den Freischütz.

Hier aan het station pakte een kleine kleuter mijn koffertje op, en in een kwartiertje zat ik in het „beste” hotel. Het was er vol, want ook Barbacena is in deze warme maanden voor velen een toevluchtsoord. Ik kreeg een hok, dat met den naam van kamer vereerd wordt, ongeveer 2½ M. op 3½. Daarin staan twee bedden, een klein stukje tafel, twee stoelen en een waschkom. Met een drietal knoppen aan den muur is dit het weelderige ameublement. Het lokaal is dus nog voor twee menschen bestemd, — als er niet nog eenige kinderen in gestopt worden. Het grootste genot is, dat er geen raam is: de eenige toegang is eene deur, die op eene kleine, gesloten galerij uitkomt. Als de deur gesloten is, — en dit doet gij des nachts, want op de canapé om het hoekje brengt een Jan den nacht door, — dan dankt gij uw gestarnte, dat er van de vier ruitjes boven de deur drie afwezig zijn. Denk u die spelonk eens, door meer dan een persoon bewoond! Ik zit dan ook te schrijven in eene soort van salon, waar den geheelen dag gespeeld wordt, en waar een half dozijn menschen voortdurend op en neer loopen, zoodat alles trilt.

Het eten is niet kwaad, de wijn juist drinkbaar, maar met schrik heb ik sedert vernomen, dat hier eene wijnfabriek is.

Gisteren avond had ik juist eene wandeling gedaan, en was, door den regen naar huis gejaagd, met een boek naar een hoekje getrokken, toen ik op eens een bekend gezicht over mij zag: den hoogst beleefden Minister van buitenlandsche zaken, die hier twee zoontjes op kostschool bracht. De oudste hiervan vond mij al bijzonder merkwaardig; iemand, die geen Portugeesch kende, dat moest hij eens aan ieder gaan vertellen. De vader was mij een recht aangenaam gezelschap, ik maakte kennis met eenige andere gasten, mijne introductiebrieven werden door iemand beet gepakt, ik begreep er weinig van, maar toch zooveel, dat die iemand ze bezorgen zal, en dat de lui, die met een er van gelukkig gemaakt zijn, dan wel hier zullen komen. Beleeft kan het wel nauwelijks.

Eigenlijk is Barbacena eene vrij groote stad, met twee groote en eenige kleinere kerken. Daar dit alles op een heuvelachtig terrein uiteengespreid ligt, is het geheel niet leelijk, al zijn de omstreken volmaakt boomloos. Het is eene der oudste plaatsen in Brazilië, en had vroeger groote welvaart aan de mijnen te danken. Want het ligt in de provincie Minas-Geraes, waarvan de naam u wel zeggen zal, dat hier mijnen zijn. Goud en diamanten worden er nog steeds gevonden. De zeer verloopen stad heeft door den spoorweg weder eenig vertier teruggekregen, maar men verwacht, dat dit weder verminderen zal, als de spoorweg verder doorgetrokken is.

Het publiek in het hotel is minder voornaam, dan dat in Petropolis, ik geloof waarlijk, dat er geen enkele baron bij is. Het vermakelijkst is een Rumeniër, — hoe die hier verzeild komt? Een gezicht voor een koetsier van goeden huize, als hij zijne bakkebaarden maar wat langer liet groeien. Spreekt haast nog minder Portugeesch dan ik, maar met een benijdenswaardigen moed.

Hij spreekt altijd door, bijna alleen; elke volzin begint in half Portugeesch, en gaat na de eerste drie woorden in geheel Fransch over, maar elk verhaal eindigt weder met een, zegevierend losgelaten, Portugeesch woord. Begrepen wordt hij natuurlijk niet, maar, daar een ander toch niet aan het woord kan komen, is luisteren maar het wijste.

Ik kan er nog maar niet toe komen, zoo dadelijk met iedereen vertrouwelijk te zijn. Hier is er te moeilijker aan te ontkomen, omdat de beleefdheid van den Minister mij in het hotel tot „iemand” gemaakt heeft. Reeds gisteren avond vroeg mij een der gasten, hoe oud ik ben, en dat wel op den dag af. Ik had grooten lust, hem als tegenbeleefdheid te vragen, wie hem gezoogd had, maar dit ging niet in het Portugeesch.

Entre-Rios, 23 Febr.

Toen ik zoover geschreven had, ontving ik bezoek van een oud heer, een krachtig man van meer dan 70 jaar. Een Franschman, die reeds 48 jaar hier is, die nog nooit eene stoombootreis deed, en den spoorweg voor het eerst hier te lande leerde kennen. En toch een beschaafd man, die evenmin in de letteren, als in de wetenschap een vreemdeling is, en bovenal een behulpzaam, vriendelijk man. Den geheelen dag bijna bracht ik in zijn gezelschap door, daar hij al de overige bezoeken met mij deed. Flink, voor een man van dien leeftijd, in eene zoo heuvelachtige stad! Omtrent toekomstige binnenlandsche reizen kwam ik van hem en anderen heel wat te weten, in dien eenen dag meer, dan ik te Rio in eene maand zou hooren. Het voornaamste doel van dezen uitstap was daarmede bereikt.

Rio-de-Janeiro, 27 Febr.

Gisteren teruggekomen, na eene lastige reis. Heden is het Zondag, en de eerste dag van het Karnaval; gis-

teren was dus de trein stampvol. Zoodat wij weldra onze chronometers op onzen schoot moesten nemen, of er op gaan zitten, of op andere wijze moesten wij ons smalle plaatsje met hen deelen. Wij waren al dankbaar genoeg, als er eens iemand op het balkon ging staan, en ons eenige oogenblikken een plaatsje vrijliet.

Warm was het, en stoffig boven alle beschrijving : wij aten stof, wij veranderden in stof. Maar schoon was de weg, met zonneschijn nog veel schooner, dan de vorige maal ; te Palmeiras gevoelden wij veel meer lust om er te blijven, dan om ons hier in de genoegens van het Karnaval te dompelen.

Want geheel Rio is aan het pretmaken, voor iets anders is geen sprankje verstand in deze dagen beschikbaar, al is de groote dag pas Dinsdag. Vlaggen, groen, giorno-ballons, die heden avond den hopeloozen strijd zullen aanvaarden met het gaslicht, dat hier zeer goed is. Wij verwonderen ons er zelfs over, hoe het mogelijk is, eene zoo uitgestrekte stad te voorzien van uit ééne gasfabriek, die bijna aan een uiteinde der stad ligt. En tot hoog in de bergen zijn sommige buitenwijken verlicht.

De lieve jeugd neemt natuurlijk voorschot op het genoeg van den avond, en loopt verkleed rond. Heel veel origineels hebben wij niet gezien. Bijna allen zijn in een rooden hanssop met een staart er aan, en verbeelden zich, duiveltjes te zijn : dat is eigenlijk het nationaal kostuum in deze dagen. De meesten hebben een of ander vervaarlijk masker, dat natuurlijk zoo ondragelijk warm is, dat zij het op hun achterhoofd dragen, in de hand, overal, behalve voor hun gezicht. Men zegt mij echter, dat de eigenlijke optochten soms geestig zijn. Er zijn ook hier namelijk tal van gezelschappen, die allen een optocht tot stand brengen.

Het allergrootste genoegen is, nat maken. Vroeger moeten de instrumenten alleen kleine spuitjes geweest zijn met reukwater, die allerliefste kleine gilletjes uitlokten. Maar er zijn ook veel grootere spuiten in zwang, die levendig aan Molière herinneren. Ook werpt men met zeer sierlijk nagebootste vruchten van was, die water inhouden. Ik ben nog niet genoeg in feeststemming, om die geestigheden erg geestig te vinden.

3 Maart.

In vele dagen niet geschreven, wegens het Karnaval en nog iets. Juist op den grooten Dinsdag kwam een Hollandsch oorlogsschip hier binnen. En ik had reeds vooruit vernomen, dat de grootste helft van den état-major oude bekenden uit Nederland of Indië waren! Of wij ook een uur of wat te vroeg in de stad waren! En de vroolijkheid was misschien nog wel verhoogd door een ganschen stoet muziekmakende muzikanten in de tram. Ik zat tusschen eene vrouw, die, bij wijze van karaktermasker, strepen behangselpapier op hare japon had genaaid, en een mulat die zijn gezicht blauw geverfd had. Zulke lieden zijn niet geestig, wanneer zij niets geestigs doen, en daaraan ontbreekt het. Natgooien is het voornaamste. En daar wij geene jeugdige schoonen zijn, en nog geene bijzondere vrienden of vijanden bezitten, kregen wij alleen nu en dan ons aandeel van de lading die aan iemand anders toekwam.

Nog juist voor het vallen van den avond, lag het fraaie stoomschip voor anker, waren de saluten gewisseld, en wij stonden onder bescherming van de Nederlandsche vlag, niet zonder eenige opgewondenheid. En ik geloof, dat de heeren aan boord het ook wel aardig vonden. Het slot was natuurlijk, dat allen, die niet volstrekt aan boord moesten blijven, met ons naar den wal gingen, om zooveel mogelijk van den Vastenavond te zien.

In verschillende gelederen trokken wij zegevierend de joelende stad binnen, verloren elkander, vonden elkander weder, en werden weder gescheiden; er werd veel ijs verorberd, en bier, wij werden natgespoten, en natgegoid, ... ik durf niet beweren, dat wij niet medededen. Wat is met de wolven huilen toch een heerlijke uitvlucht voor uw geweten, als gij bemerkt, dat gij u eigenlijk met een spuitje ook wel vermaken kunt, als gij zelf maar niet saai zijt!

Er waren ontzettend veel menschen op de been, de optochten waren talrijk. Natuurlijk wordt alles belachelijk gemaakt, wat alzo in den loop van het jaar is voorgevallen. Keizer en ministers ontsnappen den dans evenmin, als het volk in zijne feilen en fouten. Veel ontging ons natuurlijk, maar wij begrepen toch ook iets, er werd ons veel uitgelegd en er was ditmaal wèl geest aan ten koste gelegd. Flauw? Zeker, ook wel, maar is Vastenavond daar niet voor?

5 Jan.

Daar krijg ik een brief van den minister van marine, dat er een schip voor mij is, een stoomschip, zoo maar klaar!

9 Jan.

Bezoek van den kommandant van mijn stoomschip gehad, den volgenden dag tegenbezoek aan boord. Het schip is al die dagen gepoetst en geverfd, de officieren zijn allen recht vriendelijk, de meesten spreken Fransch, ... het zal zoo kwaad niet zijn, als wij eens vertrokken zijn.

— Zaterdag afreizen? — Best, tot uwen dienst. — Zaterdag dus! — Ja, Zaterdag zal het toch slecht gaan. — Mij ook wel, wanneer wilt gij? — Maandag? — Best, Maandag. — Ja, Maandag of Dinsdag, ik zal het u nog wel komen zeggen. — Of wij Dinsdag gaan?

Intusschen hebben wij steeds nieuwe gemakelijkheden

met den kommandant en de officieren van de Emma. Een diner was op S. Tereza, een van die uitloopers der stad, die tegen den bergrug opkrabbelen, omdat er geen plaats voor hen in de vlakte is. Wij waren er nog niet geweest, maar ik moet zeggen, een schooner punt zal wel moeielijk in eenige stad te vinden zijn. De aldus genaamde wijk ligt op een der ribben van den Corcovado, die ook al weder tot in de stad dringt. Het is dan ook alweder met bijzondere kunstmiddeltjes, dat de tramlijnen er u brengen. Is men eenmaal op den graat, dan is men in eene voortdurende verrukking: hoe de lieden, die daar wonen, ooit den moed hebben, om naar omlaag te komen, begrijpt men niet.

Eerst heeft men rechts de groote stad aan zijne voeten met hare lange straten en vele kerktorens, verder de baai met de vele schepen, nog verder de reeks avontuurlijk gevormde bergen, die de baai omsluiten, den nauwen ingang naast het onbeschaamde Suikerbrood en eindelijk de eindelooze zee. En gij wandelt verder, de huizen worden schaarscher, de plantegroei neemt de overhand, nog eens hebt gij een uitzicht over een ander gedeelte der stad, met de bergen van Petropolis tot achtergrond, gij gaat door een klein poortje — en plotseling is alles veranderd. Onder u eenige buitenhuizen, mollig gebed in eene ketelvormige vallei, tegen den Corcovado aangeleund, over u de groote, groene massa van den berg zelf, en rondom het dal loopt uw weg in eene schoone bocht, met oude boomen omzoomd.

Gij hebt de neiging om maar door te loopen, zoover die heerlijke weg u maar brengen wil. Die voert tot aan een waterreservoir. Wat waren die oude Portugeezen toch nog kerels! Want die geheele weg is eigenlijk maar een bijzaakje van de groote waterleiding, reeds eene zeer oude, die al het water hoog boven op al die

bergruggen opzamelt om Rio te drenken. Door de stad wordt datzelfde water gevoerd op reusachtige bogen, die u werkelijk aan de oude Romeinen doen denken. En die oude weg hier boven is ook nu nog werkelijk de beste, die in den omtrek der hoofdstad bestaat, prachtig genivelleerd, en evengoed geplaveid. Tegenwoordig is die eene waterleiding onvoldoende, er zijn er drie, en menige stad in Europa is niet zoo goed van water voorzien, als Rio. Zelfs voor fonteynen kan er wat overschieten.

Maar de avond viel, wij moesten terug, om het restaurant op te zoeken, waar wij zouden eten. En al weder een ander schouwspel wachtte ons. De geheele stad was nu met gas verlicht, eene onmetelijke illuminatie, en over de baai kwam de volle maan op, het water, zilver en blauw, lag zoo rustig achter die woelige stad. Ja, S. Tereza is schoon, altijd schoon!

Maar wij waren toch niet zoo in geestesvervoering, of de maaltijd was ook welkom. Erg materieel, maar het is zoo.

En het liep goed af, niet zoo tragisch als het diner gisteren aan boord. Het ging ook daar vroolijk genoeg toe, maar, helaas, toen wij weg wilden gaan, bemerkten wij eerst, dat het zoo hevig regende, dat van vertrekken eigenlijk geen sprake kon zijn. Of de dames al met regenmantels en met zuidwesters voorzien werden, het was niet te doen. En of wij al tot elf uur beraadslaagden, het bleef doorregenen. En de arme dames hadden van de landingplaats nog ten minste een uur noodig, om hunne woningen in Nictherohy te bereiken, en daar wachtten haar hunne kinderen! Wij moesten dus eindelijk gaan, ofschoon in de sloep een paar palm water stond. En toen kwamen wij juist te laat voor de stoompont, zoodat wij druiplnat nog een half uur in het koude station moesten wachten. Ik zelf kwam eerst te half twee

thuis, of de dames er levend afgekomen zijn, weet ik nog niet.

13 Maart.

Reeds dagen lang wachten wij weder op een helderen hemel, en de afreis wordt weer van dag tot dag uitgesteld, omdat wij de noodige waarneming niet kunnen doen!

Gisteren onder stroomenden regen eerst een afscheidsbezoek aan een ministerie, eene boodschap in een ander, toen naar boord van de Emma, om aan onze vrienden een goede reis naar Batavia te wenschen, altijd in den regen, daarna weer naar huis, en ons in den rok geworpen, om van H.H. M.M. afscheid te nemen. Nog nooit hinderde mij zooals ditmaal de rit naar het paleis. Niemand beseft de marteling van een rijtoer over zulk plaaveisel. Men is ten slotte versuft, doodelijk vermoeid, geradbraakt. Dat heeft Dante niet voorzien, toen hij zijne Hel schreef!

Na de audiëntie hadden wij niet eens den tijd, om thuis te gaan eten, maar togen gerokt naar S. Tereza, aten daar haastig, om daarna bij onzen goeden doctor een afscheidsbezoek te brengen. Daar zijne familie teruggekomen is, woont hij thans daarboven. En in den nacht sleepten wij onze rokken huiswaarts.

Ik heb op eenmaal een chef gekregen! Voor een paar dagen lees ik in de courant, dat het stoomschip Principe-do-Grão-Pará weldra vertrekken zal met eene commissie aan boord, die de magnetische . . . enz. De commissie bestaat uit den luitenant ** en de beide heeren v. R. en v. A. Vindt gij het niet grappig, om zoo in eens zonder dat men er iets van geweten heeft, voor uw eigen uitsluitend werk achter iemand anders aan te komen? Ik begrijp de reden best: zoo kan men het beter verantwoorden, dat mij een schip verstrekt wordt, en ik heb er ook vrede mede, maar gelachen hebben wij er om.

En onze lange Duitscher is zijne onderwerping komen aanbieden, en wij hebben hem maar weder teruggenomen, daar wij geen anderen vonden. Een goede bediende schijnt hier een schaarsch artikel te zijn, als men geene familiestukken heeft.

17 Maart.

Nog altijd hier! Het is heden de twaalfde dag met totaal bewolkte lucht: alleen midden op den dag veelal schoon weder, wanneer wij het niet gebruiken kunnen. Er is iets hopeloos in die tergende eentonigheid van het weder

19 Maart.

Het is gisteren avond gelukt. Een uur lang was de lucht helder, en nog te negen uur des avonds kon ik den commandant, die in onze buurt woont, gaan zeggen dat wij heden konden vertrekken. Mis, heden is Vrijdag! Maar nu hopen wij toch morgen avond eindelijk de kustreis te aanvaarden.

— — — — —
— — — — —

Rio-de-Janeiro, 21 Jan.

Weder hier, na drie jaar, alsof er niets veranderd was, in hetzelfde hotel, in dezelfde kamers met het heerlijk uitzicht op de baai en op het Suikerbrood, dat nog altijd volmaakt op een asperziekop gelijk. Maar slecht is het hotel nog steeds, en bijna zonder gasten; alleen onze goede Dr., wiens familie nog in Europa is, eet er nog geregeld; een brief van hem ontving ik reeds aan boord, want een nieuwsmakelaar te Pernambuco had ons reeds aan het voornaamste dagblad gesignaleerd. Ook verder zijn bijna allen nog hier van de oude kennissen, die het mij verheugt weder te zien, en velen er van heb ik in eenen dag reeds ontmoet.

En voor de zooveelste maal moet ik het zeggen, Rio

is schoon, vooral, als men wegens den Zondag niet in de nauwe straatjes der oude stad is doorgedrongen! Wees tachtig jaar, wees volkomen geblaseerd, heb de geheele wereld gezien, en nog zult gij het herhalen: Rio is schoon!

Petropolis, 24 Jan.

En weder in het oord, waar bananen en boomvarens naast treurwilligen en wijnranken groeien, en dat een paradijs moest zijn, als het niet eene ledig gekapte vallei zonder eenig uitzicht was, waarin een vervelend, kwasterig-aristokratisch dorp staat. Maar de goede Keizer is thans hier, en ik wilde niet tot de gewone audiëntie in Rio wachten, om mijne opwachting te maken. Daarvoor was de edele man veel te goed voor mij. Maar helaas zal ik er tamelijk schunnig heengaan. Onze rokken hebben natuurlijk aanmerkelijk geleden; bij de ontschepping is ons een geheel koffer ontstolen, en eerst gisteren ontdek ik, dat ik geen lakensche broek bezit! Ik moet nu bij mijn rok een stuk van fantaziestof aandoen, dat er in het minst niet bij kleurt. Het is niet anders: „A la guerre, comme à Pétropolis!”

Waar ik zoo dikwijls van stilstand moest spreken: Petropolis is wel degelijk vooruitgegaan. De groote karren, waarin men vroeger naar boven krabbelde, behooren tot het verledene, een Rigi-spoorwegje voert van Mauá af naar boven. De weg is nog schooner, dan de straatweg, die steeds aan ééne zijde van een groot ravijn blijft. De spoorbaan tornt eerst aan de overzijde op tot in de diepte van die vallei, om dan met eene scherpe bocht den ouden weg te bereiken. Het weder was niet onberispelijk, maar toch helder genoeg, om het grootsche van het landschap te genieten, en elkander nu eens een steile rotswand, dan een boomvaren, of eene groep orchidëen te vertoonen.

Ook het plaatsje is verbeterd, er zijn goede huizen

bijgebouwd. Het hotelletje, waar ik vroeger was, is failliet gegaan, maar niet ver van daar is een groot hotel verrezen, dat, ook in Europa, geen slecht figuur zou maken. Men wordt er ook netjes bediend, geene kleinigheid in dit land.

En oude kennissen heb ik ook al ontmoet.

Ook van de lagere streken heb ik nog bemerkt, dat ik de schoonheden lang niet uitgeput heb. Eergisteren reden wij van Nictherohy uit, zoover de tram ons maar wilde brengen, — altijd om een huis voor E. te zoeken, die hier een jaar lang moet waarnemen. En daarbij heb ik weder eene nieuwe bocht ontdekt, waar zulke grillig gevormde steenen uit zee oprijzen, waar de deining zoo prettig klaterend tegen het strand oploopt, waar het vergezicht zoo schoon opgesloten is tusschen de rotsen te weerszijden, dat ik er mij een genot van zou voorstellen, daar te kunnen wonen.

Des avonds.

Keizer en Keizerin waren vriendelijker dan ooit, de Keizer ging zelf zien, of Mevrouw al gekleed was. Maar hij is oud geworden, na zijne ziekte, zeer oud, — arm Brazilië!

Rio, 26 Jan.

Gisteren teruggekomen. De reis is werkelijk korter en gemakkelijker, dan vroeger, maar geheel er op ingericht, om den lieden, die boven wonen, gelegenheid te geven, in Rio hunne zaken te doen. Daar er echter maar een trein per dag is, moet men er, van hier uit, drie dagen aan geven, om in Petropolis iets uit te richten. Alleen des Zondags zijn er meer gelegenheden: de elleridders uit de hoofdstad zwermen dan in groote scharen uit.

30 Jan.

Gelukkig, het huis voor E. is gevonden. Het schaap heeft

werkelijk wel niet 5 pooten, maar toch $4\frac{1}{2}$. Aan de overzijde, vrij diep het land in, maar aan de tramlijn, een zeer goed huis, al is het veel te groot. Er is goed water, eene badkamer, en een zeer groote tuin, — bij ons zou het eene buitenplaats zijn. En dan staat er ook een volledig salon-ameublement in, vrij fraai, voor hier te lande, de gasornementen zijn er ook. Dat is alles van een vorigen huurder, die zijne huur niet betaald heeft. — „O, dat gebruikt u maar, totdat het gehaald wordt.” Geene vrees, dat het gehaald zal worden: met de bedden en andere zaken, die wij van Pará medebrachten, zijn wij dus bijna klaar.

3 Febr.

E. is in zijne woning getrokken, mijne chronometers zijn naar het museum verhuisd, waar de vriendelijke directeur mij een plaatsje heeft ingeruimd, wat mij om verschillende redenen zeer welkom is. O. a., omdat ik in het hotel niemand recht vertrouw, het minste de meid, die heimelijk geene japon bezit. Zij loopt altijd rond met een rok, en daarover een manteltje, — doch met diamanten (?) oorbellen.

Van dames gesproken, herinnert gij u de vrouwelijke Doctor, ter wier eere ik een bal in Maranhão bijwoonde? Ik kwam haar gisteren tegen, op een zeer verdacht uur, en vernam toen ook, dat zij straatdame geworden is. Dat doel had zij gemakkelijker kunnen bereiken, dan door in de Vereenigde-Staten in de medicijnen te gaan studeeren!

Ook zijn wij weder eens naar S. Tereza geweest. Dat blijft het schoonste punt van het schoone Rio.

9 Febr.

Ik sprak zoo dikwijls van leelijke gebouwen, dat ik nu ook eens iets schoons moet vermelden, dat ik voor het eerst zag. De hoofdkerk nl., de „Candelaria.” Als

u die, aan bougies herinnerende, naam verwondert, denk dan maar eens aan het Fransch: (Notre-Dame de la) Chandeleur. Van buiten is alleen het front zichtbaar, grauwe steen, opvallend noch door schoonheid, noch door wanstaltigheid. Het overige zit tusschen huizen ingeklemd. Trouwens, daaraan is niets verloren: het is eene kerk van het gewone Renaissance-model, met langschip en koepel. En dat is eigenlijk altijd mislukt: die twee hoofdmotieven passen niet bij elkander, en zulke gebouwen worden in mijn oog, door de reusachtige afmetingen van een St. Pieter of van een Pantheon, wel indrukwekkend, maar nooit schoon. En reusachtige afmetingen heeft de Candelaria geenszins. Maar inwendig wordt die sinds jaren verbouwd: al het gipswerk wordt door echt marmer vervangen, van verschillende kleuren. Ik verwacht, dat dit later met het grootendeels vergulde plafond een zeer schoon geheel zal vormen. De stijl, ofschoon goed, is natuurlijk wel een weinig salon-achtig, daartoe hebben nu eenmaal alle zuidelijke volken eenige neiging, — in onze koude oogen.

En altijd regen of mist, nog altijd heb ik de eerste niet kunnen doen van de waarnemingen, die ik voor mijn vertrek nog noodig heb.

11 Febr.

Ook ik ben verhuisd. Duur en slecht, dat beviel mij niet langer. Ik ben nu in een hotel, in de onmiddellijke nabijheid van het museum en van het spoorwegstation, dus zeer gunstig gelegen, en in de stad.

Het regent steeds voort. Het lanterfanteren begint mij flink te vervelen.

17 Febr.

Vermoeid en stijf. Wij zijn gisteren naar den top van den Corcovado geweest, een plicht, dien ik te lang verzuimd had.

De dag was niet bijzonder warm, gij begrijpt, dat de zon niet doorkwam, en in een half uurtje waren wij al op S. Tereza, met onze rossen, en daar is het reeds koeler, dan in de stad. De oude Portugeesche weg is zoo goed aangelegd, dat wij tot aan het reservoir der waterleiding een flinken draf konden doen, en van daar uit gaat een zeer goed rijpad in zigzag tot aan enkele huisjes, die boven op den kam liggen, aan den voet van den eigenlijken top.

Voortdurend gaat de weg door bosch. Wel geen maagdelijk woud. Naar de groote menigte van koffie-boompjes te oordeelen, gelooven wij, dat op deze helling een koffietuin geweest is, en dat later die dunne boompjes weer de plaats veroverd hebben. Maar die maken toch, met een ongeloofelijk aantal slingerplanten doorweven als zij zijn, een welkom dak boven onze hoofden. En zij zitten zoo vol bloemen, en beschaduwden zooveel begonia's en varens en bromelia's, zooveel bonte vlinders, dat wij geen tijd hebben, om elkanders „kijk hier eens” altijd te beantwoorden. Eén vlinder vooral, een buitengewoon licht blauwe, is hier altijd een heerlijk punt in het landschap, nog schooner tusschen het donkere groen, dan zijn donkerblauwe broeder in het noorden.

Nu en dan kruisen wij een weg, die nog gemaakt moet worden. Het is weder een tandrad-spoorweg naar den top. Of nu juist het gemakkelijk maken van den weg voor Zondagsreizigers de best denkbare kapitaalbelegging is in een land, waar nog bijna alles te doen is, dit moeten de Brazilianen weten. De bergspoorwegen zijn nu eenmaal in de mode, het is al wel, dat men nog nergens een berg opgeworpen heeft, om er een spoorwegje op te kunnen maken.

De vijf of zes huisjes op den kam zijn vroeger eene

inrichting voor boschkultuur geweest. Wij vonden er slechts enkele negervrouwen en kinderen, eigendom van spoorwegwerkers. Van hier uit moet men eigenlijk te voet gaan, zooals wij later hoorden, maar in onze onschuld bleven wij te paard, wij begrijpen nog niet, hoe onze rossen er ons gebracht hebben, want het is nu en dan klauterwerk. Maar het waren dappere dieren, en met een kwartiertje snuivens onderweg brachten zij ons aan den top, eer wij het eindelijk nog vermoed hadden, langs den smallen graat, altijd nog door bosch, en daar stonden wij in eens loodrecht boven Rio. De top is een gemetseld terras met flinke borstweringen, banken, trappen, maar wij waren ditmaal recht dankbaar, dat de zon niet scheen, anders zou men het er niet twee minuten uithouden.

Het uitzicht? Zeer merkwaardig, zeer grappig zelfs, die monster-landkaart, die voor ons uitgespreid lag; die baai met hare eilanden, de zee, de bergen onder ons het Suikerbrood, — o, nu zoo nietig, — en daar tusschen door gestrengeld de groote stad, als een reusachtige spinnekop, die naar alle zijden zijne pooten uitstrekt. Schoon ook, maar toch zoo als het uitzicht van hooge toppen altijd is: onbevredigend, zonder voorgrond, al te onbegrensd. Ik verkies verreweg S. Teresa. Maar men moet op den Corcovado geweest zijn, en de tocht was genotrijk.

Ook zoo de terugtocht, hoewel wij tot aan de huisjes te voet afstropelden, met onze paarden aan den teugel. En zelfs zóó vonden dezen, dat zulke steiltten niet voor paarden gemaakt zijn. Ongelijk hadden zij hierin niet, maar wij kwamen dan toch alle vier heel huids beneden. In een vervallen koepel, die nog in een tuintje overeind staat, rustten wij een half uurtje; dronken eene flinke teug uit de waterleiding, die zelfs hier nog

een klein toevoerkanaaltje heeft, en wij daalden weer naar omlaag. Wel konden wij daarbij de opmerking niet onderdrukken, dat Rio heel wat warmer is, dan de top van den Corcovado. Te half drie ontbeten wij eindelijk, zeer vuil, zoo dicht mogelijk bij de manège, en heden ben ik stijf en vermoeid, zooals ik u reeds mededeelde.

21 Febr.

Nog steeds ontdek ik schoone punten in den omtrek, die mij nieuw zijn. Ik eet te half 5, en eerst te half 8 ontmoet ik de beide landgenooten in een café, waar wij den avond te zamen doorbrengen. Den tusschen-tijd vul ik gewoonlijk aan, met een der vele tramwagens te bestijgen, waarvan dichte drommen langs het hotel rijden. En telkens vind ik iets nieuws. Eerst altijd eenige armoedige buitenwijken, dan voorsteden met villa's met weelderige hekken en prachtige bloemen en ten slotte dikwijls bijna een stukje natuur. Maar bijna op elke lijn komt men onverwacht weder aan de altijd schoone baai of op een heuvel, die weder een nieuw uitzicht geeft: altijd is het genoegelijk.

Maar heden ben ik eenvoudig een gevangene. Sedert gisteren avond half 8 regent het door. Op straat ziet men slechts enkele ongelukkigen met onoogelijke overjassen en glimmende paraplu's, enkele negers, wier weinige kleedingstukken hun aan het lijf gelijmd schijnen, tramwagens, zoo dicht mogelijk gesloten, met klappende zeilen en een minimum van passagiers.

En mijne afreis hangt alleen nog af van de zon. Want met de spoorweg-directie is alles in orde gebracht. Wel moest ik er weer dagen en dagen voor heen en weder loopen, maar men heeft mij ook nu weder uitstekend behandeld. Voor de chronometers is alles zoo goed mogelijk geregeld. Nu maar één morgen zonneshijn!

24 Febr.

Gelukt! Reeds vroeg kwam Pedro mij vertellen, dat het „gezicht van de zon zoo mooi was,” de waarneming is gedaan, alles ingepakt, en van nacht staan wij te half 4 op.

Carandahy, 26 Febr.

Ik ben er, maar gemakkelijk is het niet gegaan! De spoorwegbeambten waren zoo gedienschtig mogelijk. Doch de regen heeft in den laatsten tijd zoo gruwelijk huis gehouden, dat de weg op allerlei plaatsen verzakt en verdwenen is. Ofschoon de rails nog verder doorloopen, houdt hier voor het oogenblik alle verkeer op. Waar „hier” ligt? Een paar stations voorbij Barbacena: zoo-ver is men in drie jaar gekomen.

Eenmaal moesten wij, ongeveer halverwege, van een trein op een anderen overstappen, langs een geïmproviseerd pad. De rails met de dwarsliggers zagen wij in eene sierlijke bocht beneden ons in de lucht zweven, van de baan was geen spoor meer te zien. De wandeling was nog geen kilometer lang, maar ik dankte den hemel, dat men mij een paar forsche kerels voor de chronometers gaf, want ik had de kisten veel te zwaar laten maken; ik zal die dadelijk in Rio weder laten veranderen. Dit overstappen verschaft mij het voordeel, dat ik den nieuwbenoemden directeur ontmoette, voor wien ik een brief had. Deze had de vriendelijkheid, in allerijl, staande, op een visitekaartje van mij een paar woorden te schrijven voor zijn vervanger te Queluz.

Om den dag tot een goed einde te brengen, moesten wij hier, in stikdonkeren nacht, een klein half uur enkel-diep door de natte klei waden, — het had juist dien dag geregend, — dan een heuvel van hetzelfde materiaal opklimmen, waarbij wij met elken stap achter-uit gleden, en met de grootste moeite buiten de gaten

bleven. Kortom, een zoo vermoeiend werk, dat wij te half 4 opgestaan, na 14½ uur sporens en dan die nachtwandeling tot slot, hier vrij wel uitgeput aankwamen. Zelfs Pedro is heden ver van opgewekt, en dat zegt veel. Gelukkig kon ik de chronometers aan het station laten, verbeeld u eens, dat die deze laatste reis hadden moeten mededoen.

Den weg tot Barbacena heb ik u bij eene vorige gelegenheid beschreven, — ik geloof alleen, dat ik toen een flinken waterval vergat, maar wij hebben er sedert al zooveel te zamen gezien, dat ik u dezen nu maar spaar. Van Barbacena tot hier is het landschap steeds bergachtig, doch vrij kaal, en niet grootsch. De stad Carandahy bestaat, voor zoover ik zien kan, uit een twaalfstal huizen, los daarheengeworpen in den omtrek van het modderbad, dat als weg dienst doet.

29 Febr.

Drie dagen in den zadel, en, na een stevigen middag-dut nog juist krachten genoeg, om u die te beschrijven.

Eergisteren met twee volle uren woede begonnen, omdat er niets gereed was: muildieren, die eerst opgevangen moesten worden, toen beslagen, zoodat ik pas te 8 ure kon vertrekken, wat laat is, wanneer men een onbekend aantal uren voor den boeg heeft.

Onbekend, wegens den toestand van den weg, die eigenlijk in zulk een staat is, dat reizen er op eene dwaasheid is. Een modderpoel van een voet en meer diepte, modder van vaste, vette klei, waarin de voeten der dieren bij elken stap vastzuigen, zoodat het uittrekken dat eigenaardige, smakkende geluid geeft, dat u doet denken, dat het voor het laatst is, en dat het arme dier bij den volgende stap wel moet blijven steken.

Maar een muildier is een dapper wezen, en gij komt het ergste toch nog door, alleen om een paar passen

verder al weder erger te vinden. Want zelfs de zoogenaamde weg bestaat niet eens overal meer. De bodem bestaat hier, — en in een groot gedeelte van Brazilië, — uit eene lichtroode massa, die op steen gelijkt, maar zoo bros, dat men dien met den nagel kan wegkrabben. Niet altijd trouwens: op sommige plaatsen is zij zoo hard, dat men, voor den spoorweg, te werk moet gaan, alsof men echte harde rots voor zich heeft. Toch wordt dat alles door den regen tot pap vervormd, alsof het suiker was, die rots verandert in een dikvloeiende brei, die in streepen van elke helling afglijdt. Wat iets harder is, blijft in hooge graten staan, zoodat de weg in het klein, elke heuvel in het groot, een samenstel vormen van verticale spleten en rechtstandige ribben, dat u aan graniet zou doen denken, wanneer de hoeven van uwen armen ezel u niet bewezen, dat alles maar eene glibberige, half vaste massa is, die bij den eersten stoot, of bij de eerste regenbui weder verder van vorm zal veranderen. En als de droge tijd komt, worden al die ribben weder tot steen, de weg waait u als rood poeder in neus en oogen, om een half jaar later weder wat dieper te worden gegroefd. Hoe jammer, dat het hier niet nog vriest ook!

Daarom is ook de spoorbaan in elken regentijd tot stuksgewijze verdwijnen veroordeeld. Toen de weg van hier tot Queluz gereed was, zeide de directeur: „Zie zoo, „nog geen enkel baanvak is zoo geheel zonder onge„vallen klaargekomen!” En in denzelfden nacht stortte een gedeelte van eenige honderde meters in, en een half jaar daarna is er nog niet aan te denken, dat gedeelte weder te berijden. De ingenieurs zelve mompelen wel, dat eene betere richting had kunnen gevonden worden, maar dat ook hier de politiek den doorslag gaf.

Zoo handelt de weg ook: op verschillende punten is

die eenvoudig weggespoeld, weggeregend, verdwenen. Men moet over en langs hellingen, door kreupelhout en over weiland, de meest avontuurlijke omwegen zoeken: eens waren wij drie kwartier bezig, om een gat in den weg van niet meer dan een dertig meters lengte te omgaan. Of gij moet naast eene brug, die geene toegangen meer heeft, door de rivier waden. — Uur aan uur sopert uw brave dier door de vette pap heen, en gij prijst uw gesternte, dat gij geen paard onder u hebt, maar een muildier met vasten, zekeren tred, waarvoor een opstaande kant van eene handbreedte nog een weg is.

Eene schitterende figuur maakte ik zeker niet. Voor mij, op een mager muildier, een goedig zwart wezen met verbazende sporen aan zijne bloote voeten. De raderen van deze staan tot die van gewone sporen, als de zon tot Mercurius: zij hebben 5 cm. middellijn. Gewoonlijk ziet men die hier zoo in de binnenlanden, maar weelde is, dat de man er twee heeft, meestal doet men het met een af. Een derde riempje, dient, om die foltertuygen aan den naakten voet te bevestigen. Augusto heeft tamelijk verdwenen kleedingstukken aan, en voor zich mijn koffertje met de noodigste kleedingstukken, dat hij met eene hand op den zadelknop in evenwicht houdt, hoe is onbegrijpelijk, maar men doet het hier altijd zoo. Achter hem bengelt een zakje, waarin maïs voor den ezel zit, een paar lompen van hemzelfen, en een half fleschje met brandewijn, wat op zulk een tocht wel noodig is. Ik heb dan ook nu en dan een geduchte deuk aan het afschaffers-ideaal gegeven en met mijn bruinen gids de lippen broederlijk aan dezelfde flesch gezet. Zou men mij daarvoor in Liberia niet tot eereneger benoemen? Sjuk-sjuk gaat die sierlijke figuur voorop, dan rechts, dan links van den weg, waar maar kans is op een stukje grond, dat eenigen wederstand biedt;

eenige passen er achter ik zelf, met een grijs pakje, tot op mijn hoed beklonterd, zonder sous-pieds, met ongelijke sporen en nu en dan de paraplu op, dan eens tegen den regen, dan eens tegen een sporadischen zonnestraal. Flink regenen deed het gelukkig eerst op het laatst.

Na de eerste drie uren, na een punt, waar eenige dagen te voren eenige post-muildieren waren blijven steken, om niet weder op te staan, werd de weg iets beter. Dicht bij Queluz begon echter het allerergste. Daar is de weg zoo uitgespoeld, dat de huizen er in verloop van tijd van tien tot vijftien voet boven zijn komen te staan. Het was zóó, dat het mij geenszins verwonderde, gisteren morgen te hooren, dat ik den spoorweg langs moest teruggaan, daar in den nacht weder een stuk grond ingestort was, zoodat de weg niet meer begaanbaar was. Men verwacht, dat binnenkort alle verkeer zal ophouden. En die stad is geene kleinigheid; lang gestrekt als zij is, geloof ik, dat ik bijna een uur noodig had, om het hotel te bereiken. En ik was moede! De 9½ uur had ik achter elkander afgelegd, met slechts een kwartiertje rust in eene halfwegherberg, waar ik een glas bier en een zeer droog broodje verwerkte.

Te half acht lag ik reeds in bed, en was van morgen nog niet geheel gereed, toen reeds de hoofdingenieur bij mij was, voor wien ik onderweg de introductie gekregen had. En nu goeden nacht, ik ga weer naar bed!

1 Maart.

Het zal u misschien verwonderen, dat ik de bezwaarlijke reis naar Queluz deed, om één man te spreken. Maar gij zult later bemerken, dat dit mijne verdere reis zeer vergemakkelijkt heeft, ik heb er dan ook geen berouw van.

Reeds op den middag vertrok ik weder, met het plan,

dien dag ongeveer twee derden van den terugweg af te leggen. Maar al zeer spoedig bemerkte ik, dat mijn arme beest kreupel was, en niet dan zeer pijnlijk liep. Dit maakte den tocht onaangenaam. Want, al bekommert men zich onder zulke omstandigheden maar matig om het leed van zijn medemensch, laat staan van zijn medeëzel, daar zelf verreweg het voornaamste wordt, het is verschrikkelijk, gedwongen te zijn, een arm dier voortdurend aan te drijven, als men zoo goed bemerkt, dat elke stap hem eene marteling is. Maar het moest!

Eindelijk, na in zes uren een weg van vier afgelegd te hebben, waren wij aan de halfwegherberg, en er zat niets anders op, dan daar te blijven, en te trachten een ander dier voor den volgenden dag te krijgen. Kort na mij kwam een oud heer aan, met dergelijke plannen, zoodat wij elkander gezelschap hielden. Wat mij zoo aangenaam niet was, al was de man niet kwaad. Want des nachts in ons enge kamertje maakte hij alle denkbare wangeluiden, die een wakend of slapend mensch maar maken kan, — de opsomming spaar ik u. Maar mij werd de werkelijkheid niet gespaard! Denk u daarbij een bed, wel zindelijk, maar van maïsstroo, met een grooten hult in het midden, en gij zult begrijpen, hoe ik gestemd was, om gisteren het slechtste gedeelte van den weg af te leggen. Maar ik had een zeer goed muilnier getroffen, en in 4½ uur was ik reeds hier, — of het eten smaakte, en het reeds vermelde middagdutje?

Misschien beklaagt gij mij om zulke reis, en ik wil u dit genoeg niet geheel ontzeggen. Maar denk eens, wat dit voor eene geheele familie moet zijn! Dicht bij Queluz ontmoette ik er eene, die ik reeds in het hotel had gezien. Man, vrouw, twee kinderen, eenige mannelijke en vrouwelijke bedienden, koffers... de veertien muilnieren maakten een flinken stoet uit. De vrouw en

kinderen in een draagstoel; eene soort van groote kist met deuren, eene draagbare bedstede, door twee muil-dieren gedragen. Denk eens, wat dat voor een uitgezocht genoeg moet zijn, op zulk een weg. En de arme vrouw moest nog veel verder, dan Queluz. Als men dat ziet, dan heeft men zelf weer voor eenige uren moed opgedaan.

Maar wat zegt gij wel van zulk een weg, als grootste verkeersader van eene belangrijke provincie, die in dit gedeelte niet ééne bevaarbare rivier heeft? Eigenlijk gemaakt is zulk een weg natuurlijk nooit, maar met al zijn bijwegjes, door het verkeer ontstaan. De hoeven der muildieren hebben het gras op zekere plaatsen uitgeroeid, dat is alles. En wordt een gedeelte vol-maakt onbruikbaar, dan gaat men hetzelfde rechts of links doen.

En het landschap? Dat was voor zooveel moeite niet loonend: ronde heuveltoppen, zonder eenige schaduw, alleen enkele heerlijke bloemen, maar niet al te veel.

Rio, 3 Maart.

De terugreis was al weder bezwaarlijker; er moest tweemaal overgepakt worden. Achter een voorbijgere-den trein, is weder een baanvak ingestort, zoodat de bewuste trein tusschen twee verzakkingen gevangen zit, en nu op een eindje van weinige kilometers heen en weder rijdt. Maar weder kreeg ik werkvolk genoeg ter beschikking, en de chronometers zijn er goed afge-komen.

10 Maart.

Een groote voorraad blikken is ingeslagen, alles voor de reis naar het binnenland gekocht, de koffers gepakt, en met verbeterden woede zit ik op een zonnestraal te wachten. Des morgens vraag ik half slaperig aan Pe-

dro, die de chronometers komt opwinden, hoe het weder is, en hij antwoordt, dat het er nog al goed uitziet. Iets later sta ik hoopvol op, tegen den middag begint de zon flauw te schijnen.... Ja, van avond zal de waarneming gelukken.... een uur later betreft het en nog wat later komen de stortregens. Gij moogt wel dankbaar zijn voor elk woord dat uit mijne pen vloeit, zonder kwaadaardig te zijn.

Terwijl wij dezer dagen in een tram zitten half buiten de stad, trekken op eens de kleuren van eene vlag onzen blik. En ja, wij bedriegen ons niet, het is de vaderlandsche driekleur. Wat doet die daar? Het zou ons spoedig duidelijk worden: eene herberg en daar naast, onder de vlag een beeld: eene dame met het hoofd in den nek, krijtwit gezicht, pikzwarte haren, eene ultramarijnblauwe japon, en op de vlag de woorden: Alcmaria Victrix! Hoeveel de assuradeurs er voor gekregen hebben? De dikke Portugees, die de herberg houdt, ziet zeker Alcmaria voor eene godheid van den Olympus aan, wie weet, misschien voor een kalenderheilige!

Juiz-de-Fora, 12 Maart.

Nadat ik eergisteren mijn uitval tegen het weder geschreven had, liet ik mij eerst nog door eenige kennissen beklagen, want het was duidelijk, dat het dien dag weer zou doorregenen. En ziet, te half twee hield de regen op, te half drie een zonnestraal, te half vier eene prachtige waarneming!

Denzelfden avond bracht ik de 17 stuks bagage naar het station, — de chronometers eerst des morgens vroeg, als gij half vier reeds morgen noemen wilt. En toen kon ik op de gewone plaats afscheid gaan nemen van de twee landgenooten, en buitensporig vroeg naar bed. Maar veel slaapt men niet, als men te half vier moet opstaan. Zal Piet...., hij verslaapt zich nooit.... hij zou toch

eens.... Telkens wordt men met schrik wakker, kijkt op zijn horloge — nog twee uur; — nog een half uur, het is nauwelijks slapen. En of ik hier eens flink uitsliep? Och neen, daar zorgen de muskieten voor, die hier de eigenlijke bevolking schijnen uit te maken. Want muskieten of niet, tot de comfort van een gordijn heeft het brein der binnenlanders het nog niet gebracht. Afhardings-systeem!

De reis ging nog al goed. Wel had men mij van eene nieuwe verzakking gesproken, maar die was gelukkig juist hersteld, evenals een van de twee die er reeds waren, zoodat wij er met eens overpakken afwaren, en de plaatsing der chronometers in drie kisten was eene groote verbetering. Toch was het vermoeiend, want er is natuurlijk, zoo midden op den weg, geen perron, zoodat ik het uit- en intillen grootendeels zelf moest doen, omdat ik alleen lang genoeg was. En zoo ben ik ten tweeden male op weg naar Carandahy.

Juiz-de-Fora is geen onaardig plaatsje: het ziet er welvarend uit. De huizen staan goed in de verf, er zijn verschillende hotels, en wel een twintigtal huizen, die van eenigen rijkdom getuigen. En een goede verver moet hier ook zijn: de opschriften op de winkels gelijken niet op Runen of op spijkerschrift. Ook is er een tramlijntje, dat spreekt van zelf, doch waartoe?

João-Gomes, 15 Maart.

Binnen enkele uren deed ik mijne laatste waarneming te Juiz-de-Fora en de eerste hier. Gij ziet, er zijn sporen van verbetering in het weder.

Dit oord ligt tegen de helling van de Serra-de-Mantiqueira, den tweeden bergketen, dien de spoorweg ontmoet. Het ligt in een kuil, in een groote waschkom, zou men haast zeggen. Schoon is het hier niet, in alle richtingen kijkt men onmiddellijk tegen een dom-

men, ronden heuvel aan, die schoon zou zijn, als er nog maar bosch op stond, maar slechts hier en daar staat eene enkele araucaria. Verwonder u niet over den naam der plaats. Er zijn er meer zoo, evenals in Noorwegen en in de Jura. Het is de naam van den eersten bezitter en ontginner; komt er later op de bezitting een dorp, de naam blijft veelal bestaan. Het dorp is tamelijk groot, maar armoedig, niets dan schamele huisjes, waarvan er niet een, ook maar uit de verte op de statige huizen van Juiz-de-Fora gelijkt.

16 Maart.

Gisteren avond beklom ik met Pedro den heuvel tot aan een kreupelboschje op den top. Van daar uit zag toch het dorp, tegen de tegenoverliggende helling opkruipend, er nog al aardig uit.

Het hotelletje, vlak bij het station, waar ik beland ben, is eigenlijk niet veel meer dan eene karrevoersherberg. De tafel is erbarmelijk: zelfs Pedro zit tegenover mij gezichten te trekken. Want, ook blank is maar betrekkelijk: Pedro is zeer bruin, maar hij draagt kousen en schoenen, blanker kan het niet. Hij zit dus met mij aan tafel, en ik ben al tevreden, als hij niet op mijne kamer behoeft te slapen. Hij loopt groot gevaar, een weinig geëmancipeerd te worden, en — emancipatie staat niet in goeden reuk bij mij, sedert de vrouwelijke Dr. uit Maranhao!

Wel is aan tafel, evenals in betere hotels, het aantal schotels zeer groot, maar de vleeschspijzen komen altijd neder op variatiën van uitgekookt. Ook gebraden wil zeggen uitgekookt, en dan nogmaals met wat vet in een pan gedaan. En als het dan, zooals hier, altijd gedroogd vleesch is, en de kok slecht, dan doet men waarlijk geene Lucullus-maaltijden. De rol onzer aardappelen wordt hier altijd door bruine boonen vervuld,

dezen ontbreken nooit op eenige tafel. Een echte Braziliaan, — een uit het binnenland, met een rijzweep aan zijne pols, — kneedt daarvan eene vaste klont met rijst en farinha (mandiocameel) en werkt dit met zijn mes naar binnen. Gaandeweg hoopt hij daarbij van alle schotels op zijn bord op, zoodat hij ten slotte achter een flink bergje van allerlei door elkander zit, waarvan hij niet zelden de helft weder wegzendt. Onhebbelijker manier van zich volstoppen zult gij moeielijk vinden. De vork dient nooit tot voertuig naar den mond, tenzij de eter er een stukje mede uit den schotel pikt, dat niet de moeite waard is, om eerst op het bord gelegd te worden. Kleine zaken, zooals een olijf, worden niet anders genomen, dan met eigen vork, van den schotel naar den mond. De vork even leenen, waarmede gijzelf juist gegeten hebt, — waarom niet? Gij zult mij toegeven, dat het eten voor zulke lieden ook al niet beter behoeft te zijn. En ik zag er hier nog geene andere. Met hun mes eten, — dat doen verreweg de meeste Brazilianen, ook deftige.

Barbacena, 18 Maart.

Het aantal hotels is hier belangrijk vermeerderd, gij ziet, dat de achteruitgang, dien men vreesde, met den vooruitgang van den spoorweg te zullen beleven, niet ingetreden is. Eer is de plaats in mijn oogen wat verbeterd. Trouwens, men verandert zelf spoediger, dan eene stad! De vorige maal beschreef ik u zeker Barbacena, als een doodsche, ellendig stadje: ik kwam toen nog zoo versch uit Europa. Nu zou ik het nogal welvarend noemen, en groot, goed onderhouden, met breede, geplaveide straten, en ik zou u zeggen, dat de kerk een flink gebouw is, en de klok een mooien klank heeft. Toch is de plaats weinig veranderd: ik ben eenige jaren in Brazilië geweest.

Maar een zeer redelijk hotel is er dan toch thans, ik heb er bekenden ontmoet, en zit u te schrijven op eene kamer met een prachtig uitzicht op het dal, waarin de spoorweg slingert. En de goede oude heer leeft ook nog, ik stel er mij een genoeg van voor, den avond bij hem door te brengen.

Carandahy, 20 Maart.

De vijf-en-zeventigjarige was waarlijk nog naar het station gekomen, om mij te zien vertrekken! Met een restje van daglicht kwamen wij hier, en daar de regens minder hevig zijn, is de weg niet meer zoo levensgevaarlijk.

Queluz, 26 Maart.

De ossekar, om mijne bagage hierheen te brengen, was eene goede uitvinding, maar wij konden er kwalijk op rekenen, dat de drijver eenvoudig den eersten dag Carandahy niet zou verlaten. Ik zit dan nu ook hier met de chronometers, die het er goed afbrachten, maar kan die, wegens gemis aan instrumenten, niet eens kontroleeren.

Den 23sten ging ik eerst nog even naar Barbacena, teneinde een touw te koopen, om de kisten der chronometers mede aan de stokken vast te binden, die de dragers op hunne schouders zouden leggen. En dat was in Carandahy niet op te duikelen. Te half vier was ik terug, en meende, dat de bagage onderwijl door Pedro verzonden was. Ja, verzonden wel, en zelf tot aan de laatste herberg van het dorp gevorderd, verder niet!

Den 24sten stegen wij vroeg te paard, en de chronometers in hunne kisten op de schouders van zes bruine bandieten. Het duurde niet lang, eer ik tot de ontdekking kwam, dat de bandieten nogal goede gezichten hadden. Een er van was dezelfde Augusto, die de vorige maal voor mij uit naar Queluz sukkelde. Die heeft be-

paald eene neiging voor mij opgevat, hij heeft zich tot eene soort van liefhebberij-bediende van mij verklaard, en zonder dat hij er voordeel bij heeft.

Reeds vrij vroeg waren wij dien dag in het halfweg-huis, na in eene andere gelegenheid ontheten te hebben en een paar uurtjes rust genomen. En ik mocht zelfs ditmaal slapen: het bed van maïsstroo had geen bult, en de levenmakende kamergenoot was er niet.

Gisteren niet lang na 6 uur vertrokken, waren wij ongeveer te twee uur hier. Pedro zegt wel, dat hij te paard opgevoed is, maar vond toch eergisteren al, dat hij het zeer ontwend is. Bovendien was gisteren een der dragers zeer onwel, en daar zie ik op eens Piet op bloote voeten met eene kist loopen, en den zieken man te paard. Maar die ijver was toch spoedig bekoeld, en heden is de jongen tot weinig in staat, in beklagenswaardigen toestand, maar toch monter.

Het heeft in dagen niet geregend, de weg was dus bruikbaar, ook daar, waar die de vorige maal niet begaanbaar was. Pedro heeft een slangetje gevangen, wat hem dadelijk den roep bezorgde, om een toovenaar te zijn. In het noorden durft elk kind eene slang aanpakken, en hier zijn er onder de dragers, die nog de flesch niet durven aanraken, waar het dier inzit. Er is natuurlijk geen gevaar bij, als men het dier maar in den hals kan pakken, achter de giftanden. Gij wist zeker nog niet, dat eene slang, in eene gesloten flesch, in het oneindige blijft leven, en steeds dikker wordt, totdat zij de geheele flesch gevuld heeft? Die wijsheid wist men mij hier op te dissen.

De flora is wel degelijk zeer verschillend van die van andere deelen des lands, ik heb vele zaken gezien, die mij volkomen nieuw zijn. Gelukkig, want zoo voetje voor voetje achter de dragers te sukkelen, zou een ver-

velend werk zijn, als niet eens eene bloem, eene lange reeks hoog opgeladen muilezels, een piepende ossekar, een colibri, u wat te kijken gaven.

31 Maart.

Drie dagen in den zadel, ik begin gelijkenis met een kentaar te krijgen. Ik ben naar Ouro-Preto geweest en nog verder, om voor de verdere reis te zorgen. Pedro moest hier blijven, om voor de chronometers te zorgen, en zoo vertrok ik te muil-dier, een mulat met mijn koffertje achter mij, de eenig overgeblevene van mijne dragers. Een ander echter is gisteren weder teruggekomen, en nog vier heeft Pedro weten op te scharrelen.

Den 27sten vertrok ik na het ontbijt van hier, en tegen den avond waren wij een plaatsje, Ouro-Branco voorbij, en in Cesario ingekwartierd. Bij Cesario eigenlijk, want het is weder de naam van iemand, die hier eene bezitting heeft, waar hij eene herberg houdt. Men vindt er zoo op al deze wegen: een schamel onderkomen, maar dan toch een dak, wat altijd iets waard is. De weg is van het begin tot het einde zeer goed, van de noodige kunstwerken, als bruggen en insnijdingen in de heuvels voorzien, en hier en daar wordt er zelfs ernstig aan gewerkt! Maar Ouro-Preto is dan ook de hoofdstad dezer onmetelijke provincie. De naam beteekent „zwart goud,” evenals Ouro-Branco „wit goud” wil zeggen. Dit moet naar de kleur zijn der terreinen, waarin het goud gevonden wordt. Er is hier overal goud, ook de diamantvelden zijn zoo ver weg niet. Ook andere mineralen genoeg, maar het goudwasschen brengt geen winst meer, en de overige zaken worden niet geëxploiteerd: er zijn hier geene steenkolen.

Het eerste gedeelte van den weg is reeds veel schooner, dan de weg tot Queluz was, maar recht genotrijk was eerst de tweede dagreis. Reeds van het nachtkwar-

tier uit zag ik een prachtige bergketen, de Serra-de-Ouro-Branco. Wel weder in hoofdzaak dezelfde roode klei, maar met talloze overgangen van klei tot steen, met dunne lagen van keisteenen er tusschen, die uit de verte gezien, fijne witte strepen over de oppervlakte trekken. Doch vooral op den kam is de rots hier zoo uit blokken en pieken samengesteld, zoo verweerd, zoo verschillend in hoogte, dat het werkelijk een ernstig berglandschap is, dat men ziet. En, al is ook hier geen hoogwoud, er zijn toch dingen, die uit de verte op boomen gelijken, er is veel kreupelhout, en langs den weg overvloed van schitterend gekleurde bloemen, die mij weder grootendeels nog nieuw zijn, — grasorchideën in menigte. Dáár een dag slechts rond te dwalen, zou een geheel herbarium vullen.

De tweede dagrit bood mij zonder eenigen twijfel het schoonste, dat ik, buiten de omgeving van Rio, nog in Brazilië zag. Men heeft twee evenwijdige ketenen te overschrijden. De eerste is de straks beschrevene, de tweede is iets matter van vormen, maar veel rijker aan bosch, niet zoo wild, maar schilderachtiger. Even voorbij het hoogste punt ziet men plotseling eene witte kerk tegen het groen afsteken, — niets meer, alleen die kerk, die, recht voor u uit, den indruk maakt, van op het achterdoek van het tooneel geschilderd te zijn. Gij begrijpt, dat daar Ouro-Preto ook wel zijn zal, maar geen dak, niets verraadt het: die kerk staat daar voor u, onbereikbaar als eene luchtverheveling, als een vizioen.

Het duurde dan ook nog anderhalf uur, eer wij langs den zigzagweg de stad bereikten. En toen lag die op eens even plotseling voor mij, als vroeger de kerk. Welk een schat voor een schilder! Aan de overzijde schijnt een rotsgebergte, hooger nog dan de vorigen, de wereld af te sluiten, een steile muur, door vinnige punten gekroond.

En in het dal, indien men zulk een verward samenstel van heuvels, ruggen en rotsen een dal mag noemen, ligt het stadje uitgestrooid, alsof men het uit een reuze-ballon naar omlaag geworpen had. Een stuk van de stad boven op een top, een ander gedeelte vertikaal er onder, hier een eindje straat met de helling van een trapleer, half verborgen achter eene volkomen woeste rots, ginds weder een toren, waar gij geene kerk ziet Wie het stadje gebouwd hebben, zijn zoo onzinnig mogelijk te werk gegaan, zonder eenig plan, en zijn er toch in geslaagd, iets tot stand te brengen, dat in schilderachtigheid zijne wedergade zoekt. Men zou wenschen, niet vermoeid te zijn, om een uurtje van het uitzicht te kunnen genieten!

Zooals het was, mocht er zelfs van vermoeienis geen sprake zijn. Langs den kortsten weg daalden wij in het ravijn af, en trokken weder op naar het hotel langs eene straat, waar eigenlijk slechts muilezels en geiten tegen op kunnen. En daar maakte ik mij zoo deftig, als het kleine koffertje toeliet, en trok naar het „palacio”. Ik werd er zeer beleefd ontvangen, en bezit dan ook reeds eenige zeer nuttige brieven voor het binnenland. Alsof ik niet reeds in het binnenland zat, zult gij zeggen.

Daarna een bezoek aan een Franschman, directeur van de mijnbouwschool, natuurlijk evenals andere scholen bestemd om politici af te leveren, met een gevarieerden titel, en die misschien ook iets van mijnbouw hebben opgedaan. De directeur zeide mij, dat van de leerlingen, die hij in tien jaren gehad had, zich nog niet één later met mijnen had beziggehouden. Zeer aanmoedigend.

En weer terug naar het hotel, en weder in het — lang niet meer frissche — reispak gestapt, vlug gegeten

en weder op reis naar Marianno, dat nog een goede twee uur verder ligt. In hoofdzaak gaat de weg bergafwaarts, tusschen de beide ketenen door en is voortdurend schoon, waartoe de vele woningen en kerken het hunne bijdragen. Toch niet zoo grootsch, als de weg tot aan Ouro-Preto. Ik moest echter ook naar Marianno, omdat daar de zetel is van den bisschop voor het zuidelijke gedeelte der provincie Minas-Geraes. Verder heeft het vrij groote, maar bijna uitgestorven stadje, niet veel reden van bestaan, behalve, dat het er nu eenmaal is. Veel meer recht van bestaan heeft trouwens de hoofdstad zelve niet: als de regeering er niet was, zou Ouro-Preto geene beteekenis hoegenaamd hebben. Het eerste, dat men van de bisschopsstad ontdekt, is eene groote kathedraal in hevigen barokstijl, nooit afgebouwd, in puin vallend, zonder ooit een dak gekend te hebben; eene waardige ouverture voor het treurspel zonder vertooners, dat Marianno heet.

Men had mij een zeker hotel genoemd van Sr. Mattos. Onderweg kwam mij een ruiter achterop, en ik vroeg er naar. — „Er zijn twee hotels, het beste is dat van „Macaco (aap). Hij is dood, zijne weduwe is er. En „dan wat verderop, Lourenço.” — „Heet Lourenço dan „ook Mattos?” — „Dat weet ik niet.” En zoo kwamen wij aan het apehotel, dat potdicht was en geen flauwen lichtschijn vertoonde. Voorbij dus, en naar „Lourenço.” Daar was het even duister en doodsch, maar op de stoep zat een oud vrouwmensch, dat eerst niets wilde zeggen en kennelijk dronken was. Later, met een tandeloozen grijnslach, en terwijl wij haar de woorden uit de keel moesten halen: — „Jawel, hier is een hotel.... Goed?.... „Neen, goed is mijn hotel niet, dan moet je hier niet „zijn..... Opendoen, och ja, ik heb maar gesloten, omdat „er toch niemand komt, maar als ge wilt, zal ik wel

opendoen." Ik vrees, dat ik omgekeerd ben, zonder goedenavond te zeggen.

Mevrouw de Douairière Aap, een goede, dunne, oude sukkel, verscheen, na eenige minuten kloppens, met twee duim vetkaars, en haar bescheid op al onze vragen, kwam hierop neer, dat wij maar op haar zoon moesten wachten, die wist alles. De slungel kwam gelukkig spoedig en stak twee flauwschijnende olielampjes aan, wist eene flesch bier op te delven, en aan mijn geleider te zeggen, waar hij de paarden kon onderbrengen. Zindelijk was het huis, en den volgenden morgen liet de melk voor de koffie niet meer dan twee uur op zich wachten, — al weder veel beter dus, dan geen hotel.

Mijne brieven zond ik dadelijk naar den bisschop. Antwoord, dat ik na den middag ontvangen kon worden. Ik kon onmogelijk zoo lang wachten en deed dus den volgenden morgen vroeg zelf eene poging, maar Msgr. had het werkelijk te druk, zooals een seminarist mij zeer beleefd kwam zeggen. Ik heb dus maar later van Ouro-Preto uit een brief geschreven.

En weer terug naar het hotel, de koffie genoten, waarvoor de melk intusschen gekomen was, terug naar Ouro-Preto, en daar recht gezellig bij den franschen directeur ontbeten, na mij ten tweeden male in het zwart te hebben geworpen, om de beloofde brieven ten paleize af te halen. Die lagen werkelijk gereed. Ten slotte werd ik met een groot stuk topaas vereerd, als herinnering aan Ouro-Preto, ik verkleedde mij weder, en — verneem, dat mijn slimme vriend met de ezels verdwenen is, waarheen weet niemand! Alle beschikbare personen worden uitgezonden om hem op te zoeken, en hij wordt eindelijk in het hotel ontdekt. Welk denkbeeld hem daarheen gedreven had, is mij niet duidelijk geworden, — het is mij niet duidelijk, of de man denkbeelden heeft.

Ondertusschen was het helaas half drie geworden en met de vermoeide dieren kon ik het hotel Cesario niet meer bereiken. Gelukkig wist men mij een anderen „rancho” te noemen, die van Monteiro. Dat woord zult gij wel nog kennen uit den Woudlooper en de andere reis- en roofverhalen, die onze jeugd hebben verlicht. Men zou het eigenlijk door „onderkomen” volkomen kunnen vertalen. Een huis aan den weg, waar menschen en dieren gestald worden, — voor de dieren wil dit zeggen, dat er ergens een handvol gras staat als het niet te dor is. Gewoonlijk is de inrichting verbonden aan een klein winkeltje, waar sterke drank verkocht wordt, lucifers, tabak, een weinig ijzerwerk, enz. Meestal is het er zeer goedkoop en zeer slecht. Eerst lang na 7 uur kwam ik er aan. Gelukkig was er reeds een jong maantje zichtbaar en die kloeke bergmassa's zijn ook bij maneschijn schoon. Maar gedurende de laatste uren had ik meer op te letten, dat mijn gedierte, dat ook nog een ijzer verloren had, niet geheel stilstond, dan op de schoone bergen.

Even voorbij Ouro-Branco ontbeet ik in een groot vervallen hotel. Dat een groot hotel, het eenige, juist vervallen moet zijn, geeft waarlijk wel eene verontschuldiging voor de andere aan de hand, indien zij slecht zijn. In zulke streken is voor een goed hotel geene plaats, men moet dankbaar zijn, als men onder komt! Ik deelde de tafel met drie mulatten, tot een kermistroep behoorrende, maar die voorloopig even vuil als lui waren. Er is hier namelijk weder eens een kerkfeest aan den gang, — reeds op de heenreis had men ons dwars over den weg een bedrukten zakdoek voorgehouden, dien ik maar niet gekust heb. Misschien wel wat slecht van mij, want de weg was er zeer vroolijk door: van heinde en verre trok men in Zondagspak hierheen; het is een waar

buitenkansje, op zulke wegen levende wezens te zien!

En na het ontbijt sukkelden wij weder verder, en zoo-
wat half 4 was ik weder hier.

1 April.

Verzoeken vriendelijk, niettegenstaande den datum, ook heden aan mijne woorden geloof te hechten. Hier te lande moet men anders voorzichtig zijn. Heden beviel de vrouw van een Dokter en eene vriendin liet aan eene andere zeggen, dat het van tweelingen was. Geestig, niet waar? Nog een beetje en het ééne kind is er niet.

De bagage is weder per ossekar vertrokken, morgen gaan wij. Ditmaal een driedaagsche rit, niet van die parforce-dagen, zooals naar Ouro-Preto, maar kinderdaagjes, zooals de wandelende chronometers het vereischen.

Lagoa-de-Neto, 4 April.

Daar was niet op gerekend, op eene donderbui in den nacht, die de wegen plotseling weder in pap veranderd heeft. Eenige uren gedwongen halt dus, maar gelukkig in een zeer goed kwartier.

Eergisteren van Queluz vertrokken, hadden wij het den eersten dag zeer gemakkelijk: eene korte dagreis, en geheel langs de spoorbaan, die grootendeels reeds gemaakt is. Slechts eenige bruggen ontbreken, zoodat men nu en dan naar omlaag moet dalen, om een riviertje te doorwaden. Al die riviertjes zijn reeds takjes, die hun water gaan brengen, daar, waar ik het ga opzoeken, maar het zijn nog magere beestjes. Schoon is dit gedeelte van den weg niet, weer de oude, boomlooze, ronde heuvels. Het nachtkwartier was „Soledad”, een gehucht, dat zijn naam wel verdient: enkele armoedige huizen en eene kapel te midden dier troosteloze wildernis. Ook al weder een treurig overblijfsel uit den tijd, toen hier het aardrijk nog met goud bedekt was. Een goed huis staat nog

zoo ongeveer rechtop; daarin was ik de gast van een jeugdig koopman, ook al weder door bemiddeling van den hoofdingenieur te Queluz, in wiens goede handen mijn gunstig gesternte mij heeft laten vallen.

De tweede dag, gisteren, was iets lastiger: langer, en bovendien over berg en dal, omdat de spoorbaan hier nog niet zoover gevorderd is. Ontbijten deed ik alweder bij een der ingenieurs, die hier te midden eener talrijke hutbewonende bevolking verblijf houdt, om een tunneltje te boren. Pedro ging met de dragers natuurlijk eens kijken, hoe die dingen wel gemaakt worden, die hem zooveel angst hadden ingeboezemd. Want de jongen had nog nooit een spoorweg gezien, eer hij met mij naar Rio kwam, en die groote grafkelders vond hij dan in het eerst maar niets aardig. Inmiddels was ook de sectiechef aangekomen, en een opzichter, zoodat ik een uurtje gezellig doorbracht.

Van den tunnel tot hier is slechts eene „legua”. De legua = lieue, is officiëel een uur gaans, maar toch officiëel al iets langer, dan haar fransche naamgenoot. En in de werkelijkheid heeft zij de volkomen onbepaalde lengte van de uren gaans, die door de landlieden, waar ook, op de gis gemaakt worden. Op een goeden weg doe ik er, met mijne dragers, altijd minstens twee uur over.

De sectiechef reed met mij mede, en eindelijk bemerkte ik, dat hij hier woont, en wel daaraan, dat hij mij, op de eenvoudigst mogelijke wijze zeide, dat hij het beste vond, dat ik maar bij hem kwam. Nu, ik vond dat ook het slechtste niet, en te half drie was ik onder dak en Pedro met de dragers in een iets lager liggend huis ingekwartierd. Het is eene aardige familie, waarin ik beland ben, zoodat die donderbui op een erger tijdstip had kunnen vallen. Het regent wel niet meer, maar een bui als deze is volmaakt voldoende, om die kleiwegen

tot glijbaantjes te maken, zoodat mijne manschap er even gemakkelijk toe over te halen was, als ik, om nog maar eerst hier te ontbijten, en de wegen wat te laten opdrogen.

Wat den naam van het oord, Lagoa, meer, wettigt, ziet men eerst in, als men u verteld heeft, dat iets hooger op werkelijk in den regentijd een klein meertje is. Die tijdelijke meertjes hebben al menigeen parten gespeeld. Er staan heel wat niet bestaande meertjes op de kaarten van Zuid-Amerika, omdat iemand er eens in den regentijd geweest is.

Itabira, 5 April.

Gisteren geen kalme dag. Te half 11 vertrokken, bemerkte ik al spoedig, dat mijn ezel niet meer voort kon. Hij had eene groote wond in den rug. Zulk een arm dier moet men dan toch maar voortdrijven, om den gewetenloozen eigenaar de beurs te spekken! Na een paar uur ging het beest onder mij liggen. Ik ging te voet verder, met het plan, om na een uurtje Pedro te laten loopen en zijn ros te bestijgen, dat wel oud en stram was, maar zonder gebreken. Maar, eer het uur om was, lag ik al weder een spooringenieur in de armen en zat binnen tien minuten in diens woning. Al weder eene van die oasen, — midden in de wildernis een klein net huisje, waar ik vriendelijk door twee oude dames ontvangen werd. Men vond het zelfs bepaald onaangenaam, dat ik niet bleef eten of overnachten en ik kon dit toch niet doen. En een flink muildier kreeg ik te leen, mijn gastheer bracht mij tot hier, waar ik al weder bij den spoorweg ingekwartierd ben. De Pedro II-lijn verdient waarlijk een klein hemeltje aan mij.

Ik moet mij hier haasten, om weg te komen, want van Donderdag tot Zondag werkt hier niemand, wegens het Paaschfeest. Misschien hebben dan ook de arme, afgebeulde muildieren eens wat rust.

6 April.

Itabira is niet groot en schijnt nog kleiner, dan het is, omdat alles bijeengepropt is op ééne rots, zoodat het u waarlijk aan een overblijfsel uit de middeleeuwen doet denken. Gisterenavond ben ik met mijn gastheer en zijn broeder naar den top van den heuvel geweest van waar eene kerk de veertig of vijftig huizen overziet. Eene kerk van de vier, want zooveel zijn er. Het is een prachtig punt en wij zaten er nog, toen de maan reeds lang de zon vervangen had, — dat is altijd zooveel ont-futseld aan het lokale fanfare-korps, dat in het huis naast mijn verblijf zich gedurende vier uur daags vlijtig oefent in het valsch trompetten. Als men dan geen hoofd van graniet heeft.

Wij zaten op de borstwering van het terras der kerk, voor ons het dorp tegen de steile helling aangeplakt, lager de breede vallei, waar de rivier doorheen kronkelt, een meertje en dan de bergen aan de overzijde, hier en daar flink met bosch begroeid.

Een weinig gemoedsrust kwam mij wel toe, na wat mij in den morgen gebeurd was. In een beekje met kristalhelder water was ik bezig een bad te nemen. Tamelijk diep, ik plaste en ploeterde naar hartelust, een waar genot, in een land zonder badkamers! Maar, — ik wil niet beweren, dat ik niet even gilde, — daar kruipt op een span afstands van mijn voet een slangetje uit het water, een van die heerlijk gekleurde, die er zoo echt giftig uitzien — en het ook zijn. Hoe vriendelijk van het edele dier, om dit bad niet tot mijn laatste te maken! Waaruit blijkt dat de slang ook grootmoedig kan zijn. Had wijlen Eva daar maar op gespekuleerd! Wat al weder bewijst, dat zij wel verleid wilde worden. Wat een bad in Itabira u al niet duidelijk kan maken!

?, 9 April.

Op de groote kist als tafel, alsof ik op een vlot zat, en toch is het onder het dak van een rancho, dat ik zit te schrijven, maar ditmaal een, waar ik zelf de hotelhouder ben. En gelukkig, dat ik dat dak nog heb, want het is de regen, die mij gevangen houdt, en mij misschien een geheelen dag kost.

Tot hiertoe trouwens was de reis gunstig genoeg. Eergisteren uit Itabira na het ontbijt vertrokken, omdat ik nog een laatste waarneming moest doen. Niet eens spoedig na het ontbijt, want ik moest uren wachten, eerst omdat de muildieren er nog niet waren, daarna omdat zij moesten worden opgeladen, want hier was geen ossekar bruikbaar. Eigenlijk heeft men mij van Queluz uit den verkeerden weg opgezonden, ik had over Ouro-Preto moeten gaan, al is die weg langer. De weg, dien ik nam, is voor een gedeelte niet meer, dan een voetpad, dat gruwelijk stijgt en daalt, wat voor de dragers nog al erg is, vooral, omdat hier en daar de grond zeer steenachtig is. Het is nu een flinke karavaan, Pedro en ik, vijf ezels met de bagage, hunne drijvers, en de zes dragers, — heel wat magen te vullen, wat hier zoo eenvoudig nog niet is.

In Itabira was herhaaldelijk krijgsraad belegd, om te overleggen, waar ik overnachten zou, waar eten. Deze streek toch is volstrekt niet bezaaid met hotels, al mochten u de bergen aan Zwitserland doen denken. Zelfs ontbreken de bescheiden verblijven, die ik elders nog vond.

Zoo zou ik dan tot Gordura gaan, een huis, waar al weder vier ingenieurs van den spoorweg wonen. Men zou zoo zeggen, dat die spoorweg er dan toch wel spoedig komen kon, als er overal zoo aan gewerkt wordt... Maar ik kwam er niet; mijn volkje kon het

zoo ver niet brengen. Ik maakte halt, eene legua voor Gordura, in een oord, waar ik onmiddellijk zag, dat van onderkomen geen sprake was. Het bestond uit twee hutten, overvuld met spoorwegarbeiders, die allen, bij het vallen van den avond, in ploegen kwamen aanzetten, en hun potje te vuur brachten.

En de leelijkste ontdekking was, dat Pedro eigenwijs was geweest. Ik had hem opgedragen, het eten voor de lieden mede te nemen, en bemerkte eerst hier, dat hij dit onnoodig geoordeeld had. Ik kon toch negen sjouwersmagen niet uit mijne blikjes vullen? Pedro weder te paard gezet, en teruggezonden naar eene woning, die wij reeds achter ons hadden, om te trachten, iets te koopen. En ook daar woont een ingenieur. Niets te koop, maar de brave man kon gelukkig een groot stuk vleesch en wat meel afstaan. En ik moest maar bij hem komen, — dit begrijpt gij, dat ik niet deed.

Terwijl Pedro op reis was, had ik met de anderen de tent opgeslagen, de chronometers er in gezet, en een blikje geopend, dat met wat beschuit, mijn maaltijd zou uitmaken, in den maneschijn.

Den nacht bracht ik met Pedro in de tent door, op den grond, ik in mijn shawl, hij in een zeil van de tent. Hoe de anderen, zoo maar op den naakten grond, het uithielden, is mij onbegrijpelijk; ik had het binnen de tent juist nog, om het leven er niet bij in te schieten; toen ik des morgens naar buiten kroop, rilde ik van koude. Een van die nachten, waarin beide partijen beweren, zelf volstrekt niet geslapen te hebben, maar, dat de ander zóó gesnurkt heeft....

De moeilijke weg, dien wij afgelegd hadden, om dat lustoord te bereiken, was grootendeels zeer schoon. Bosch, of ten minste wat men daarvoor hier moet aannemen, somtijds zelfs schaduw; nu en dan de rivier naast u, of

een beekje, heerlijke bloemen, maar nog meer vlinders. De meer eenvoudige, effen geel, wit, scharlaken, bij honderden en honderden, andere, met meer smaak en rijkdom gekleed, zeldzamer, zooals aan de aristokratie betaamt. En nu en dan een prachtig uitzicht; als men zelf hoog genoeg staat, beginnen die eindeloze heuvels op eene versteende zee te gelijken.

Na zulk een dag en zulk een nacht, waren de dragers gisteren wel wat minder opgewekt dan gewoonlijk; enkelen hadden dit en dat, — maar het ging toch. Bij den ingenieur, waar ik had moeten overnachten, ontbeet ik, maar de manschap verkoos heel wijselijk door te gaan, en zoo liet ik voor eene enkele maal de hoede der chronometers eens alleen aan Pedro over. Na het ontbijt een uurtje gepraat, en toen bracht mij het viertal een eindje ver weg, en spoedig genoeg was ik in S. Antonio, een gehucht, waar ik mijne lieden wedervond. Een ver-vaarlijk armoedig land! Zelfs in Itabira kostte het al heel wat moeite, om mijne lieden te voederen, in S. Antonio had Pedro een paar uur heen en weer te loopen, eer hij genoeg bijeengegaard had, om de monden open te houden!

Toch is het kennelijk een oud plaatsje, zoodat er wel een tijd geweest zal zijn, waarin hier meer te eten was.

Ook al weer, toen het goud nog aan de oppervlakte lag! Nog een paar overblijfselen vond ik van den ouden tijd. In de herberg, die voor een twaalfstal menschen geen eten zou leveren, eene tafel... iets dichterbij de kust en ik had die zeker gekocht. Dat die van palissanderhout was, spreekt hier van zelf, ik geloof niet, dat gij ooit een massief blad er van te zien zult krijgen, zoo groot als dit. Maar bovendien was die tafel een pronkjuweel van den goeden Spaanschen meubelstijl. Renaissance, ja; men kan er zelfs zeer goed

onze eigene bolletafels in herkennen, zooals de kooplieden in oudheden die noemen. Maar zoo sierlijk en fijn zijn die logge bollen in schijven opgelost, dat die tafel juist tot zijne Noord-Europeesche neven staat, als een gazel tot eene melkkoe. Ook in Bahia vond ik nog een paar dergelijke meubels, al konden zij niet in de schaduw van de tafel te S. Antonio staan. Maar overigens komt men hier zelden iets fraais uit den ouden tijd tegen. Het schijnt in verafgelegen landen eene doorgaande eigenschap te zijn, dat slechts het meest nieuwerwetsche gewaardeerd wordt, al is het nog zoo leelijk. Zou daarin niet de onbewuste wensch der kolonisten in verstopt zitten, te bewijzen, dat zij met de beschaving medegaan?

En eene oude kist ontdekte ik in eene achterkamer, met fraai ijzeren beslag; en in de kerk eenige rococo-meubels, die geen paleis zouden ontsieren. Ook het altaar was niet onsmaakvol gebeeldhouwd. Hieraan is nog de eigenaardigheid verbonden, dat het door een niet kompleeten kunstenaar vervaardigd is. Of het de armen, of de oogen waren, die hem ontbraken, weet ik al niet meer, maar een wondermensch was het. Wie weet, of een paar eeuwen na zijn dood, 's mans roem niet nog eens de grenzen van Minas-Geraes overschrijdt.

Om den lieden wat rust te gunnen, vertrok ik laat. Ik zou den nacht doorbrengen in een rancho, gelegen zóó en zóó, tegenover zeker gehucht, — een van mijne lieden wist zeer goed, waar. Zóó goed, dat, toen wij er eindelijk waren, wij eerst een half uurtje de vurige Poinsettia's voor de deur mochten bewonderen. En toen eindelijk, na een levendig bonzen op alle deuren, een oude neger verscheen, konden wij vernemen, dat wij al lang voorbij den rancho waren. En hier was de baas niet thuis, maar de neger gaf ons dan toch den sleutel

van een ledig staand gebouwtje met een groot afdak, aan de overzijde van den weg. Twee hokjes, waarvan het eene al te vol met planken en anderen afbraak was, maar in het andere konden wij toch voor de veldbedden ruimte maken.

Gelukkig, dat het afdak er was voor de anderen, want reeds in den nacht begon het te regenen. Om een natten grond geven de lieden minder. Want de vrachten, die op de muildieren geladen worden, worden altijd bedekt met drooge koehuiden. Daarop gaan de lieden des nachts liggen, en eene zoo droge huid is niet in een nachtje doorweekt. En eenige expeditiën naar het huis, waar wij hadden moeten overnachten, bezorgden ons het noodige eten, zoodat wij het ten slotte misschien beter hadden, dan wanneer wij het hotel gevonden hadden.

En helaas werd het ontbijt er ook gehaald, dat thans te vuur staat. Bij het opstaan, een paar druppels, reeds zat ik te muilezel, toen er een vervaarlijke bui kwam, — ellende. Nu is het droog, zoodat ik na het ontbijt wel hoop te vertrekken, maar het is maar wijzer, eerst nog hier de magen te vullen.

Nog eene dagreis en dan heb ik eindelijk de rivier bereikt!

HOOFDSTUK II.

VAN RIO-DE-JANEIRO NAAR PARA.

In de baai van Cabo-Frio, 21 Maart.

Gij ziet, dat wij eindelijk werkelijk op reis zijn, en kunt ons dus gelukwensen. Maar of mijne brieven er bij winnen zullen . . . ? Het is in de kajuit mooi warm.

Gisteren avond zijn wij, na eene goedgelukte waarneming, onmiddellijk van wal gestoken. Maar wij hadden nog een uur te roeien, eer wij den „Príncipe do Grão-Pará” bereikten. Met nog eenig talmen duurde het dus tot na middernacht, eer wij het anker lichtten.

Met een uitspansel, dat geheel uit maan en sterren scheen te bestaan, was het uitvaren uit de baai heerlijk. Rio is eene plaats, die men bij maneschijn wel het allerschoonst vindt, om den volgenden dag te zeggen, dat zij toch bij zonlicht nog schooner is.

Even buiten de baai gekomen, moesten wij een liggenden reus ontdekken, die door de zonderling gevormde rotsen van de kust vertoond wordt. En met goeden wil en een tooneelkijker gewapend, zagen wij hem dan ook — een reus is het wel: zijne voeten worden door het Suikerbrood voorgesteld. Of is het zijn hoofd? Dit komt er minder op aan.

Zoodra wij buiten waren, begon het ranke schip op onbetamelijke wijze te schommelen. Onze lange Duitsche bediende heeft bij zijne andere beminnelijke hoedanigheden nog die, van op de hevigste wijze aan zeeziekte te lijden, zoodat de man zelfs heden nog niet bruikbaar is. Ik moet er echter bijvoegen dat er aan boord voor hem eenvoudig niet gezorgd was, zoodat hij tot nu toe eene zachte plank heeft moeten opzoeken, om zijne schonkige ledematen te ruste te leggen. Heden is er echter welwillend orde op gesteld, en zal hij een hangmat ontvangen.

Wij zelven hebben elk in de kajuit van den kommandant eene schuif gekregen, nl. eenige overgeschoten ruimte tusschen de wanden van het schip en de betimmering van het salon. Wij kunnen er ons juist inwerken. Slaapplaatsen kan men het voorloopig nog niet noemen, want wij liggen juist boven de schroef, die verschrikkelijk schudt. Den eersten nacht heb ik dus voornamelijk liggen overdenken, hoe heerlijk ik er misschien later slapen zal, als ik er eerst aan gewend ben. Al te veel lucht krijgen wij ook niet in te ademen, want de kajuit, waar wij met ons drieën slapen en met ons vijven eten, heeft geen enkele patrijspoort. Slechts de deur en een koekoek! Maar lucht is dan ook comfort, en dat artikel is hier te lande onbekend.

Het schip ligt kalm in eene baai die voorzeker schoon is. Maar de schoonheid er van is ernstig, somber. Donker, kalm water, bijna aan alle zijden omgeven door een rotsachtigen heuvelrug, die overal spaarzaam begroeid is met ijzingwekkende cactussen, die hunne zwaarge-doornde, rechte armen troosteloos dreigend omhoog steken op eene wijze, die aan middeleeuwsche foltertuigen herinnert. Daartusschen in staan, eveneens dungezaaid, groote bromelia's met hunne, ook al niet liefelijke, blade-

ren, en hun koraalroode bloemstelen, waarvan de verdord nederhangende bloemen het treurige nog verhoogen.

In die omgeving zou ik mij een van Israëls boetpropheten kunnen voorstellen, den toorn des hemels verkondigende aan eene schare, die daar op dat smalle strookje strand in het felle zonlicht zit.

Waarlijk, de cactussen moet de natuur wel in een kwade luim geschapen hebben. En toen zij, de goede, na een paar dagen berouw kreeg over hare drift, plakte zij er die heerlijke bloemen op, die het zelve niet schijnen te begrijpen, waarom zij veroordeeld zijn, om als „repossoir” voor zooveel leelijks te dienen.

23 Maart.

Het werk is hier nog niet afgelopen. Morgen namiddag hopen wij echter reeds weder als bezetenen te slingeren. Niet dat dit genoeg, op zich zelf beschouwd zoo groot is, maar het zal een bewijs zijn, dat wij hier naar genoeg geslaagd zijn, en bezig een volgend punt op te zoeken. Zóó moet het gaan; observeeren, zoolang als het noodig is, en dan onmiddellijk weg. De eenige zwarte stip aan den horizon is onze idiote bediende, die bovendien nog ongemakkelijk en ontevreden is. Die man is bepaald de straf voor al onze bekende en onbekende zonden. Als hij niet eerlijk was, zou hij geen enkele deugd hebben.

Ik moet u nog verhalen, hoe onze commissie uitgebreid is. Want als twee lieden hier te zamen iets doen, is dat reeds eene „commissão”, en wij zijn wel... ja wacht maar. Kwade tongen beweren, dat van commissies de daggelden nog al vaak het belangrijkste resultaat zijn.

Gij wist al van een lid, een gezellig dikkertje. Geheel bij toeval hoorden wij den morgen voor ons vertrek, dat er nog een lid benoemd was, waarvan niemand ons nog het

bestaan gemeld had. En die zal nog wel, als de hoogste in rang, van mijn werk rapport indienen.

Intusschen schijnt het een aangenaam man te zijn, met een goed hoofd. Maar aangenaam, voor zoover wij na een paar dagen kunnen oordeelen, zijn onze officieren allen wel. En goede hoofden hebben de Brazilianen ook over het algemeen, waren zij maar niet zoo onbeschrijfelijk oppervlakkig en zoo spoedig tevreden met hunnen arbeid.

Dat maakt dus al twee leden in de kommissie. En aan boord vernamen wij, dat de kommandant er ook al in zit. Wij zelven maken dus zoo langzamerhand de minderheid uit. Toen men eenmaal een kommissielid benoemd had van denzelfden rang, als den kommandant, vond men zeker, dat men dezen niet kon voorbijgaan. Maar hij heeft de instrumenten nog niet eens gezien. Zonderling is het wel, die twee officieren van gelijken rang aan boord.

Victoria, 28 Maart.

Ziedaar eene lange pauze, maar ik was waarlijk gisteren te lui, om papier uit de koffers te putten. Dit toch is maar een matig genoeg. Wel is er reeds veel verbeterd in ons verblijf, en belooft men ons verdere verbeteringen, maar eigenlijk hebben wij, behalve onze schuiven, geen duimbreed terrein. De koffers staan op elkander en door elkander overal weggestopt.

Als men weet, hoe in een oorlogsschip elk hoekje gebruikt is, hoe alles er zijne plaats heeft, dan is het volstrekt niet te verwonderen, dat vier, vijf bewoners meer, met een dertigtal kisten en koffers, niet binnen een paar dagen ingeschikt zijn, als in een hotel. Het is er mede, als met eene doos, waarin men meer wil pakken dan er eigenlijk wel in kan: men moet eerst wat schudden. Nu, geschud worden wij.

Zoodoende kost het minste stuk, dat uit een koffer gehaald worden moet, ongeloofelijke moeite. Dit is dan ook de voornaamste reden, waarom de lange Duitser ons gisteren al weer verlaten heeft. En, zonder dat wij het betreuren: de man was eigenlijk niet wel bij het hoofd, geloof ik. Tot wij weder eens een bediende opdoen, wat hier wel niet gelukken zal, hebben wij een matroos gekregen, die zijn werk best doet, zoodat wij niet te beklagen zijn. Eer verheugd, dat wij verlost zijn van dat individu, dat u alle vijf minuten woedend maakte, terwijl men de woede nog moest opkroppen, om hem niet zenuwachtig te maken, en volslagen ongeschikt.

Victoria, de hoofdplaats van de provincie Espirito Santo is een leelijk stadje. En niet heel belangrijk ook: naar den eenigen barbier van de plaats zochten wij een half uur in de bochtige, sterk hellende straten.

Maar het oord ligt schitterend, een tamelijk eind landwaarts in, aan — ja, waaraan? Er is een riviertje, maar rivieren hebben hier vaak, zooals bij ons de Schelde, dicht bij zee een gedeelte, met zout water, zoo buiten alle verhouding breed en uitgestrekt, vergeleken met hun eigene afmetingen, dat men beter van een zee-arm spreekt.

De oevers hiervan nu zijn alweder zeer liefelijk en vol afwisseling.

Eene der rotsen heeft naam en vorm ontleend aan het Suikerbrood te Rio; eene andere staat zoo scheef, dat zij zeker om zou vallen, als iemand haar maar eens op die gedachte bracht.

Dergelijke rotsen schijnen veelvuldig voor te komen. Bij Santos moet er ook eene staan, van zóó zonderlingen vorm, dat het publiek er den naam aan gegeven heeft van „Het wapen van de markiezin van Santos.”

Die markiezin was eene dame, die haren titel wegens hare liefvalligheid van een der vorige heerschers ontving, in een tijd, toen inschikkelijke dames nog titels kregen. Nu heeft een bekend Fransch hydrograaf aan die rots den naam gegeven van: „Les armes de la Princesse Impériale.” Of deze laatste met de vergissing erg in haar schik geweest is?

Eene hoofdplaats heeft natuurlijk een hoofd: den President. Deze wordt door de regeering benoemd, het is dus eene politieke betrekking. Het is zelfs zeer treurig, dat deze ambtenaren, bij de snelle wisselingen in de regeering, meestal zoo zeer kort in eene provincie blijven. In de meer afgelegene, minder gewilde, gewesten vertrekt de president gewoonlijk tegen den tijd, dat hij zijn gewest begint te kennen.

De wetgevende macht berust bij de „assemblea provincial,” die door direkte verkiezing wordt samengesteld. De president is er geen lid van, en is dan ook nogal eens in botsing met de staten. De voorzitter van de vergadering is het lid, dat bij de verkiezing de meeste stemmen verkreeg. Zonderling stelsel: de meest populaire man is toch niet noodzakelijk de meest geschikte, om eene vergadering te leiden.

Gij begrijpt, dat wij met de voornaamste officieren een bezoek brachten aan den grooten man. Wacht aan de deur, — Excellentie omstuwde van al wat officieel is, met of zonder uniform, — Excellentie geen fransch, wij geen Portugeesch: vroolijke konversatie! Een der aanwezigen vertelde ons, dat hij nog van Hollandsche afkomst was. — „Hoe heet Mijnheer dan?” — „Antonio Luiz de Andrade Teixeira.” — „Dat is toch weinig Hollandsch?” — „Ja maar, mijn grootvader heette van Hall.” — „O!”

Zulk eene naamsverandering gaat hier heel gemakke-

lijk. Het hangt geheel af van het goedvinden van den drager. Gij kunt telkens in de dagbladen lezen, dat bv. de Heer Albuquerque de Araujo Carvalho zich voortaan noemt Leitoa Pereira Coelho. En dan schrijft gij voortaan onder dien naam aan denzelfden vriend, dien gij tot nog toe onder den eersten gekend hebt. Laat u overigens door die plechtig klinkende woorden niet bedriegen: de laatstgenoemde heer heet eenvoudig, in het Hollandsch vertaald: Speenvarken Peereboom Konijn. Gij ziet, het klinkt maar zooveel fraaiër, omdat het vreemde woorden zijn, er zijn evenveel platte benamingen onder als bij ons. En de zoo voorname hoeveelheid van namen komt eenvoudig daarvandaan, dat men, zoo vaak men maar wil, de namen van moeders en grootmoeders aanhaakt. Totdat er eens een familielid vindt, dat het al te mooi wordt. Die houdt dan eens finale opruiming: hij laat er een half dozijntje glijpen, of verandert eens geheel en al.

De verwarring wordt nog daardoor vermeerderd, dat bij eene verheffing in den adelstand, de titel bijna altijd geheel anders is, dan de naam. Dan heet dus van eene geheele familie, die A. heet, één enkel lid Baron B.; zelfs diens zonen heeten allen weder A.

30 Maart.

Heden hopen wij tegen het vallen van den avond weder op reis te gaan.

Het werk ging hier niet kwaad. Hoe kan het ook anders, bij eene zoo gezonde levenswijze? Geregeld te half vijf word ik gewekt, kleed mij zoowat aan, terwijl tent en instrumenten, enz. in de sloep gebracht worden. Wij stappen er ook in, — de twee kommissieleden en ik, en laten ons naar mijn observatiepunt roeien, dat soms wel een half uur ver ligt.

Dan is het eerste werk, dat mijn matroos, — een

kapitale kerel, — de tent opslaat, terwijl ik in zee spring met één der kommissieleden. De andere houdt niet van koud water. Gelukkig schijnen ook de kaailui het hier te koud te vinden voor hun teedere gestel.

Tegen dat ik er uitgekropen ben en mijn toilet, — tamelijk in het publiek, — eenigszins vollediger gemaakt is dan de eerste maal, staat de zon reeds op eene voor mij geschikte hoogte. Ik ga dan aan het werk, en de beide kommissieleden gaan uit wandelen, of laten zich met een boek naar een beschaduwde plekje roeien. Als mijn werk afgelopen is, staan zij ook weer voor mij, wij keeren naar boord terug, om spoedig te ontbijten. Want de overigen hebben dan al honger genoeg. Het gewone ontbijtuur is in Brazilië 9, het is dus al zeer vriendelijk, dat men alleen voor mij tot 11 uur, of nog langer, wacht.

Reede van Bahia, 5 April.

Weder in langen tijd niet geschreven, maar wij hebben dan ook vrij slecht weder gehad, en dus hevig geslingerd. Zoo hevig, dat ik eens des nachts over een kanon gestruikeld ben. Wil niet vergeten, dat wij op een oorlogsschip zijn. Anders zou de gedachte in u mogen opkomen, dat er een zeer „kennelijke toestand” toe behoort, om over een kanon te struikelen. Maar hier staan die logge meubels u soms onbeleefd in den weg. Ik verstuurde er mijn rechterpols bij, zoodat ik twee dagen lang er recht belangwekkend uitzag, met mijn rechterarm in een matrozedas. Waar matrozen al niet goed voor zijn! Als voor een klein knaapje moest mijn vleeschje voor mij gesneden worden, zoodat er van schrijven niet inkwam.

Het is ook al door het slechte weder, dat wij zoo in eens in Bahia beland zijn. De eerste haven, die op Victoria volgt, Caravellas, heette voor ons diepgaande schip

dan eens bereikbaar, dan weder niet; het einde was, dat de, in Victoria ingescheepte, loods verklaarde, dat wij er bij dit weder zeker niet in konden. En allerlei volgende plaatsen zouden wij aandoen maar de slotsom was altijd dat wij het maar niet deden. Van hier uit wordt een andere loods medegenomen.

En ook hier liggen wij reeds twee dagen, terwijl het hardnekkig regent. Van observeeren geen sprake, van kolen innemen evenmin, de eenige mogelijke bezigheden zijn mopperen en op onze nagels bijten.

Van de kust hebben wij vrij veel kunnen zien. Wel wordt het landschap na Victoria steeds matter, maar het is toch nog altijd van dezelfde soort, die overal, waar ik hier te lande tot nu toe was, zoo opvallend is.

Het heeft er iets van, alsof de natuur niet vast besloten was, welk karakter zij aan het landschap zou geven; allerlei vormen vindt men er bijeen, die een schilder stellig niet op één doek zou durven brengen, om niet van onwaarheid beschuldigd te worden.

Over het algemeen ziet men niets dan heuvelen, op zijn hoogst zoo hoog, als de stapeltjes, die wij gewoon zijn, aan den Rijn met den naam van bergen te vereeren. Doch met nog kalmer lijnen, eigenlijk niets dan een sterk golvend terrein.

Maar uit die malle heuvels schiet ergens plotseling een piek omhoog, scherp als een naald. Dikwijls is die overhelend, zoodat gij aarzelen zoudt er aan de eene zijde langs te loopen, en altijd zoo volmaakt ongemotiveerd in het eenvoudige landschap, dat uwe eerste gedachte is, waar de eigenaar van dat park dat ding wel zou hebben laten maken? Of het is een echte tafelberg: een stuk steen met loodrechte wanden en aan de bovenzijde door eene rechte lijn afgesneden. Ook hiervan stond te Victoria, evenals bij Rio een prachtexemplaar. Of het is

een ronde berg aan de eene zijde als met een mes afgesneden, met een vertikaal vlak, zoo glad, dat men er onmiddellijk den leeuw van Luzern in het groot in zou kunnen beitelen.

En vaak is aan alle zijden een van die zonderlinge produkten omringd door weilanden, die men hoogstens in Gelderland bergen zou noemen. Is de baai van Rio zoo onvergelijkelijk schoon, het is omdat daar de flauw geteekende gedeelten zoo zeldzaam zijn, slechts talrijk genoeg om afwisseling te geven. Meer noordwaarts wordt echter het zoutelooze regel: slechts nu en dan belet zulk een abnormale berg u geheel in te slapen.

Welk een heerlijk veld van eer bieden niet die pieken aan Matterhornsbestijgers! Er zijn hier te lande wel honderd Matterhorns. Er worden dan ook wel eens halsbrekerijen vertoond. Op het Suikerbrood bij Rio hebben eens eenige Engelschen, die er met ongeloofelijke inspanning aan de achterzijde opgeklommen waren, eene Engelsche vlag geplant. Met zooveel moeite echter, dat het niet gemakkelijk viel, lieden te vinden, om het ding weder te verwijderen, en zoo waaide, tot groote woede der hoofdstad, de Union-Jack eenige dagen op het meest in het oog vallende punt.

Aan wal, 6 April.

Gisteren heb ik, in de bovenstad hetzelfde hotel betrokken als G., onze vice-konsul, mijn oude schoolkameraad.

Voor mijn vertrek van boord konden wij eindelijk Bahia eens in al zijn schoonheid, met flinken zonneschijn zien. En de ligging is schoon, buitengewoon schoon, — als men niet van Rio kwam. Eene groote baai, nog veel ruimer dan die van Rio, met hooge oevers, groen natuurlijk, alles groen. Donkerblauw water, donkerblauwe lucht, veel schepen en eene uitgestrekte stad, die amphytheatersgewijze hare huizen op elkander stapelt.

In een grooten boog ligt zij voor u, aan de eene zijde eindigt deze in een hooggelegen park met groote boomen, aan de andere zijde, in de verte laag aan zee, is een schilderachtig oud fort het laatste wat gij ziet, en daarnaast een wit kerkje.

Dat de stad amphitheatrergewijze oploopt, is eigenlijk niet juist, het zijn twee steden, de eene bovenop de andere. De koopstad beneden aan het strand met hare groote kantoren, haar onwelriekende pakhuizen en enkele winkels en gaarkeukens ter exploitatie van den aankomeling, en, bijna loodrecht daarboven, de woonstad hoewel ook daarvan het middelpunt, het oude gedeelte, in onze oogen al evenmin zeer bewoonbaar is.

Zoo loodrecht staan die twee steden boven elkander, dat een lift de twee verbindt. De schoorsteen waarin het ding loopt, staat zelf van onderen tegen den voet der helling aan en is aan de bovenzijde slechts van het terras, dat er den top van inneemt, door eene gleuf gescheiden waarover een brugje ligt van een pas of tien lang.

De lift is er nog niet zeer lang. Vroeger stonden er steeds beneden aan de sterk hellende straten, die naar de bovenstad voeren, negers gereed, die u voor eene kleinigheid in draagstoelen naar boven droegen. Men ziet nog wel van die meubels door de stad trekken of in de voorhuizen staan, zij gelijken veel op een kamerstortbad, maar bodem, deksel en gordijntjes zijn op barbaarsche negerwijze met verguldsel versierd. Zieken maken er nog wel gebruik van, men ziet er ook kinderkjes in grafwaarts brengen, maar de gouden dagen van den draagstoel zijn toch ook hier voorbij.

In een land waar zooveel getramd wordt, als in de Braziliaansche steden, zal het u niet verwonderen, dat allerlei grappige uitvindingen in praktijk gebracht zijn

om over steilten te komen of hellingen af te gaan. Maar de „parafuso” of schroef, zooals het volk den lift noemt, spant toch de kroon. Jakob, onze matroos, heeft mij al toevertrouwd, dat hij er gisteren, toen hij vrij af had, driemaal in heen en weer was gegaan, om er alles maar van te genieten.

Het schijnt eenmaal eene vaste wet, dat elke stad tusschen de keerkringen, van binnen gezien, tegenvalt. Maar te Bahia, dat van de reede uit zoo wonderschoon is, is de val uit de koets bepaald levensgevaarlijk. Nauwe straten, slecht of niet geplaveid, met allerlei graden van helling. Wel geniet gij van het reeds genoemde terras voor het „palacio” — presidentswoning, — een prachtig uitzicht op de baai, over de daken en kerken der benedenstad heen. Met zulk eene intrede in de bovenstad denkt gij natuurlijk, dat die beter zijn zal, dan de lagere in stand. Maar sla eens eene van die straten in, om 't even welke! Kronkelend, vuil, nauw, te weerszijde onoogelijke, smerige, hooge huizen. Pas op, dat gij niet in de modder te land komt, als het regent, of liever, pas maar niet op, want gij vermijdt het toch niet. En ga ook maar niet voor de negers uit den weg, want er is hier bijna niet anders. Bahia is eene Afrikaansche stad, bij toeval aan de overzijde van den oceaan te land gekomen. Iemand te zien, die werkelijk zoo geheel en al blank is, is hier een waar feest, — als men natuurlijk de vreemden uitzondert.

De negers gedijen er dan ook: zij zijn nergens zoo dik en welgedaan. Ik verzeker u, dat eene goed vette negerin, flink gedecolleteerd, een verrukkelijk schouwspel is. Gij kunt er trouwens ruimschoots van genieten; daar het lijf van haar japon meestal voor de omvangrijke schouders nog te ruim is, daalt de blik langs

den glimmenden rug in eene onpeilbare, groezelige diepte af, en daar de sleep haar niet weinig hindert, kunt gij van het ontbrekende veel aan de onderzijde aangevuld zien, want zij tilt nog al op. Als zoo eene in den „parafuso” bovenop u gaat zitten, — het is er toch al warm — dan denkt gij aan het vagevuur. En de geuren!

Zooeven zag ik uit het raam nog een allerliefst familietafereeltje. Twee negerinnen en een zwarte karrevoerder. Standje. Eene der dames dreigt met de vuist, karrevoerder pakt haar beet, werpt haar met haar witte japon in de modder en bewerkt haar lustig met zijne zweep. Mevrouw staat weder op; en als haar vriend op veiligen afstand is, werpt zij hem een handvol scheldwoorden achterna, waarvoor een vischwijf ter aanvulling van haar woordenboek nog geld geven zou. Daarna eerst gaat zij een beetje huilen, raapt het waschgoed dat zij droeg uit de modder op, eenige andere zwarten schreeuwen hunne opinie uit, en — ieder gaat kalm zijns weegs.

Zouden zulke schepsels nu zoowaar naar Gods beeld geschapen zijn? Het geeft een raar denkbeeld van de prototype. Ik zal in elk geval wel weer eenigen tijd in Europa moeten zijn, voor ik opnieuw naar behooren over onze zwarte broeders kan medekeuvelen.

Zooals ik reeds zeide: het naar den wal verhuizen heeft het weder bezworen. Reeds dadelijk van morgen stond Jakob voor mijn neus, om in de publieke wandeling te gaan observeeren.

Deze is niet groot, maar bijna geheel gevuld met prachtige manggaboomen. Voeg daarbij leelijke gaslantarens, een terras met een zeer schoon uitzicht, eene laan, die aan de andere zijde de stad weer invoert, met een nog schooner uitzicht, heel veel ijzeren hekken en banken van allerlei materiaal, benevens eenige vo-

lières waarin dieren zouden kunnen zitten. Voor dit alles schijnen een directeur en een bewaker noodig te zijn. De eerste is een homoeopathische Dr. In Brazilië wordt zeer druk gehomoeopathiseerd.

Om naar die werkelijk liefelijke plek te komen, moet ik het oude Hollandsche fort voorbij, een schilderachtige bouwval met sierlijke hoektorentjes, half onder den steeds woekerenden plantegroei verborgen. Al zijn er hier en daar brokken uitgevallen, toch staat ook daar nog voor vele eeuwen een merkteeken van onze vroegere grootheid en van ons verval van krachten.

Niet ver van het fort staat boven op een tuinmuur een beeld, een jongeling ten halven lijve, die een ton tegen de borst gedrukt houdt. Vermoedelijk een uithangbord, misschien echter een scheepsbeeld. Maar zoo onmiskenbaar Hollandsch: stijl, kleederdracht, gezicht, opvatting, alles is Hollandsch. Heeft die witte jongeling hier ook vroeger Hollands grootheid toegeglimlacht, of is hij de laatst overgeblevene van een vergaan Hollandsch schip? Een Hollander ziet hier zulke forten en beelden met denzelfden weemoedigen blik aan, waarmede een geruïneerde zijne vroegere, weelderige woning beschouwt!

7 April.

Een onzer officieren kreeg hier het bericht van den dood zijner zuster, heden woonden wij eene zielmis voor haar bij. Eene kleine, smakeloze kerk, geene muziek, een oude priester en een misdienaar in een grijs huisjasje, en als publiek de officieren, wij beiden en eenige mulattinnen.

Na afloop der mis trekt ieder zijn gelegenheidsgezicht aan, drukt de hoofdpersoon aan het hart of geeft de hand, al naar den graad van intimiteit, en ieder gaat ontbijten. Het is de wijze van het land, om rouwbezoek af te leg-

gen. Misschien gelooft niemand der aanwezigen aan het heilrijke van de plechtigheid, in ons geval deed de hoofdpersoon dit zeker niet.

Het is juist als bij ons. Uwe aanstaande is misschien even volmaakt ongeloovig als gijzelf; wie weet, zij helpt u misschien een handje, om met geloof en godsdienst te spotten. Maar stel haar eens voor, de kerkelijke inzegening van uw huwelijk achterwege te laten.... Dat is immers onmogelijk, het behoort zoo.... en Tante, wat zou die wel zeggen, en de dienstboden? Neen, dat gaat niet. — Hoelang zou de gewoonte vormen nog wel in stand kunnen houden, nadat de ziel er reeds lang uit is?

8 April.

Heden is er een kerkfeest, in twee kerken worden de beelden ten toon gesteld, die in den namiddag in proces-sie zullen worden rondgevoerd. Ik was in eene kerk: groote mis met militaire muziek, midden in de kerk de zeer leelijke beelden, levensgroot, met waarlijk barbaarsche weelde uitgedost. Rood en goud overheerschend, alles overtoegen met een waas van ouderdom en vuil.

Die kerkfeesten zijn de kermissen van Brazilië. Het gaat er echt vroolijk toe, een dag, eene week lang, nog langer, al naar men geld heeft. De kerk is versierd, meer opzichtig, dan wel smaakvol of rijk, maar het staat gezellig; het zijn niet de gewone witgekalkte wanden, die een Calvinist zouden doen springen van vreugde, — als een echte Calvinist dat doen kon! Voor de kerk muziek, bazar, koekjesverkoopsters, allerlei vermakelikheden en vooral vuurwerk. Vuurwerk bij dag en bij nacht, vooral bij dag, bij klaarlichten dag; men vindt hier zeker, dat de zon nog niet genoeg licht geeft. Maar het is een matig genoeg, een knal, een rookwolkje, en.... meer niet.

Daar elke kerk haar eigen feestgetij heeft, kan men

er hier in Bahia ruimschoots van genieten. Want er is een onbehoorlijk aantal kerken in deze stad. Er is een pleintje waarop er vier staan, aan elke zijde ééne. Men beweert, dat er honderd-twintig zijn. Voor eene bevolking van c^a 180 duizend zielen, die nog wel kleiner geweest zal zijn, toen de laatste kerk gebouwd werd, is het waarlijk genoeg. Is het niet reeds meer, dan de drankwet kroegen toelaat?

Men kan hier nooit in eene of andere richting zien, of uw blik ontmoet eene kerk. Soms is het een ware warboel van torens, allen gekroond met die barokke koepeldaken in den vorm van deksels van ouderwetsche soepterrinen, vaak nog geflankeerd met bloempotten, die als vazen dienst doen. Ja, er staan soms planten in, — van blik.

Leelijk zijn de kerken allen, evenals bijna alle andere gebouwen in Brazilië. De slecht begrepen renaissancevormen sterk besmet met wanstaltige rococo, en met een bezinksel van gothisch en moorsch, — gij kent die uit Spanje en Portugal. Diezelfde bouwwijze schijnt geheel Zuid-Amerika te beheerschen. Maar in Europa heeft die hybridische stijl toch nog enkele wonderen van schilderachtigheid voortgebracht, hier is alleen het gemis aan eenheid van stijl overgebleven. Evenmin is er smaak, of gevoel voor verhoudingen. Lijnen zonder eenigen zin; kolommen, te dik of te dun, vaak zonder eenig doel; versiersel dat niet versiert; dat alles met eene schamele toepassing van kunstelooze kunst in armoedig materiaal uitgevoerd. Heeft men aan den boog boven de hoofddeur een spitsen vorm gegeven, dan is het gebouw gothisch, ofschoon het verder in niets van een ander afwijkt.

Enkele schoone gebouwen zijn er wel. De hoofdkerk van Rio, heb ik reeds vermeld. In Pernambuco hoop ik ook eene kerk te bewonderen, die zeer geroemd wordt. Zoo

is hier een groot schoolgebouw lang niet leelijk; in Rio zijn enkele partikuliere woningen zeer smaakvol, de munt, de bank, het postkantoor zijn zeer aangenaam om te zien.

In Rio is er eene reden, die den eersten indruk van een gebouw dikwijls zeer gunstig maakt: het heerlijke materiaal. Men heeft daar prachtig graniet voor het grijpen. Ik weet wel, dat het, strikt genomen, geen graniet is, maar architektonisch doet het volmaakt dezelfde werking. Zoo b. v. de Camara Municipal (vertaal dit maar door stadhuis, raadhuis is eigenlijk nog beter). Dit gebouw is eigenlijk niet mooi, maar maakt een bepaald grootschen indruk, uitsluitend door de onderverdieping en de daarop rustende pilasters van graniet.

Maar de gipsen krulletjes bederven weêr zooveel; als men iets fraai maken wil, dan is het door onzinnig gebogen lijnen, zoutelooze, opgeplakte krullen, en dan wordt alles nog rood geverfd, of groen, of blauw, of alles tegelijk.

Doch laat ons billijk zijn. Wij hebben in Europa eeuwen achter ons, en zijn overal omringd van de kunstgewrochten en van de meer bescheiden voorbeelden van onze voorgangers op elk gebied. Wilt gij een huis bouwen, een raam versieren, en zijt gij nu juist geen groot kunstenaar, welnu, sla een boek op, of ga wandelen, en binnenkort hebt gij het beste, wat gij hebben kunt, en het is pasklaar voor uw klimaat, voor uwe gewoonten en uwe levenswijze. Brazilië leeft nog geene eeuw zijn eigen leven, heeft geen verleden zooals wij; het moge mij dus vergeven, als ik zijn gebouwen leelijk noem, en heeft het recht, mij beleefd te verzoeken, over een paar eeuwen eens terug te komen.

Van het buitensporige aantal kerken alhier heb ik de volgende verklaring gekregen.

Ten eerste is Bahia in het godsdienstige de hoofdplaats van Brazilië, gelijk het dit vroeger ook in politieken zin was. Ook thans nog is het de zetel van den aartsbisschop, terwijl Rio maar een bisschop heeft.

Maar er is meer.

In den ouden kolonialen tijd was Bahia de hoofdplaats van Brazilië. Adel was hier weinig of niet, en, evenals in alle zaken, werd ook, wat titels en titeltjes aangaat, de kolonie door het moederland recht stiefmoederlijk bedeed. Zoo wierpen zich de kolonisten, in hun onleschbaren dorst naar onderscheidingen, met zenuwachtigheid op de broederschappen, elke heilige kreeg eene broederschap, elke broederschap moest haar eigen kerk hebben, en de ijdelheid werd bevredigd. Was men dan al niet „visconde” of „commendador” men konden minste zijn naam bezwaren, met al de gelegenheden op te sommen, waarvan men broeder was.

En dan is Bahia bij uitnemendheid de negerstad, en negers en mulatten hebben veel geld en moeite over om kerken te bouwen. Er zijn voorbeelden in Brazilië van kerken, die zij letterlijk met eigen handen hebben opgetrokken. Mannen, vrouwen, kinderen, vrijen, slaven in hunne vrije avonduren komen steenen aandragen, hout, zand, maken kalk of baksteen, zwoegen als paarden, geven hunne spaarpenningen, en langzaam, langzaam, maar steeds voort, verrijst een nieuw voorbeeld van wansmaak, maar ook van volharding en offering.

9 April.

Het hotel is stampvol. Het is dan ook zeer goed, heel wat beter, dan dat in Rio, al is het huis ook eigenlijk ongeschikt voor het doel.

De Europeanen zullen u weinig belang inboezemen. Of wilt gij weten, dat er een Franschman een „de” voor

zijn naam heeft, dat plotseling vervalt, wanneer hij in Bordeaux voet aan wal zet? Of dat wij wat dunner gekleed zijn, dan te huis in Maart en toch wat meer zweeten? Ik denk van neen.

Maar er zijn ook vele Brazilianen, en daaronder, die tot de aristokratie behooren. Bovenaan zit een geneesheer, die verschillende officiële betrekkingen bekleedt, en bepaald een man van invloed is. Bovendien is hij de officiële hansworst van het huis, eene enkele maal aardig, maar veelal flauw: het publiek lacht in koor, zoodra hij het sein geeft. Helaas heeft hij de stem van een brullenden stier, en schijnt zich tot taak te stellen, den ganschen dag door te ratelen.

Zijn buurman is een jong mensch, dat, sinds vijf jaar, zonder hope, het hof maakt aan eene jonge dame. Zelfs is het feit, dat deze in de buurt woont, de eenige reden waarom hij het hotel betrokken heeft: zijne ouders hebben een groot huis in de stad. Dagelijks gaat hij op een bankje voor de woning der schoone een paar uur in kwijnende houding doorbrengen, en na vijf jaar is hij nog uit zijn humeur, wanneer de regen hem dit beleet. Ik zou hem ook niet nemen, als ik de jonge dame was. Hij heeft toch aan tafel voor zich staan: eene doos pillen en twee fleschjes, waaruit hij vóór de soep, na het vleesch, en bij de koffie iets gebruikt: alles om de spijsvertering te bevorderen. Zoo iemand moet wel een afschuwelijk humeur hebben!

Naast hem zitten twee aangename jongelieden. Kennelijk zijn het broeders, doch de een is zoo bruin als een havanna-sigaar, de ander blank als een Zweed, zoodat men zijne verdachte afkomst slechts aan zijn kroeshaar en zijne graatachtige vingers bemerkt.

Dan aan de andere zijde in de eerste plaats de echtgenoot van den geneesheer. Men verzekerde mij, dat zij

vroeger schoon geweest is: thans is het een echte Mont-Athos, die zich er niet in schikken kan, dat zij geen aanbidders meer heeft, en die bij iedereen pogingen aanwendt, om hem zoover te brengen. Schreeuwt bijna niet minder dan haar echtgenoot. Naast haar volgen aan tafel twee zeer fatsoenlijke, veel jongere dames. De eene, ofschoon reeds eenigszins grijzend, is zeer schoon, en spreekt het Portugeesch, zóó, dat men de taal bijna schoon zou gaan vinden. De andere heeft een van die leelijke gezichten, die toch alle heeren aantrekken. Deze is de derde of vierde vrouw van een ouden, buitensporig rijken ezel, die mij dagelijks verhaalt, hoevele reizen hij in Europa gedaan heeft, om de musea te bestudeeren. Daar heeft hij zeker zijn fijnen smaak opgedaan: elken dag verrast hij ons met een nieuw pakje, het eene al sierlijker dan het andere. Heden middag vroeg hij mij of ik te 's Hage de familie kende, die hij bij Prins ** ontmoet had. Dit was alleen een voorwendsel om met mij zeker boek te doorbladeren, waarin hij hoogst netjes al zijne Europeesche kennissen heeft opgeschreven, — voor zoover hunne titels hoog genoeg zijn om zijne aandacht te verdienen.

Een uur daarna bracht een der konsuls hier mij een bezoek. Schaterlachend kwam hij op mijne kamer: de oude kunstkenner had hem op den trap opgevangen, en natuurlijk niet begrepen, dat het bezoek voor iemand minder, dan zijne eigene hooge persoonlijkheid, kon bestemd zijn. De arme konsul was dus wel genoodzaakt geweest, bij hem eerst een bezoek af te steken, en Mevrouw was juist uit!

Van dat geheele gezelschap ben ik de speelbal. Want in een hotel hier te lande maken alle bewoners dadelijk één gezelschap uit, al heeft men elkander vroeger nooit gezien. Dat iemand zich afgezonderd houdt, dat kan er

niet door. Vooral de dames konden het dan ook heden avond niet meer verkroppen, en ik werd van alle kanten bestormd. — „Hoe lang of ik al in Brazilië ben?” — „Of ik reeds Portugeesch versta?” — Alzoo de gewone circumvallatie-liniën, die om een onbedorven gemoed getrokken worden. Nu, ik wil van deze dames wel les krijgen, maar aan de oude hengelaarster kost het mij toch moeite, complimenten af te steken. Zij neemt die toch met welgevallen aan, alsof het nog dertig jaar geleden was.

Het geheele gezelschap vertoont eene kolossale virtuositeit in het niets doen, voor zoover zij niet op kantoren in de stad hunne bezigheden hebben. Die ziet men eerst des avonds. Al de anderen zitten, voor zoover zij op zijn, reeds voor het ontbijt in de galerij, en keuvelen. Na het ontbijt zitten zij in de galerij, en keuvelen weer, hoogstens speelt er een tien minuten lang op de piano, een boek heb ik nog niet gezien. Omstreeks den middag verdwijnen er eenigen, om nog wat meer gemak op te zoeken. Tusschen twee en vier ure gaat de helft ongeveer bezoeken brengen, of wandelen. Dit laatste wil zeggen, dat zij één of twee straten omlooopen, en dan zeer vermoeid zijn. De overigen besteden hunnen tijd als voren. Na het eten wordt die bezigheid weder voortgezet. Als er eene courant komt, ziet ieder er vijf minuten lang in, en het gesprek neemt eene politieke wending, indien het die niet reeds sinds eenige uren had. Omstreeks half tien vormt zich een partijtje spelers, de overigen trekken zich langzamerhand terug.

Gij ziet: eene badplaats is er nog gewichtig bij. Maar ook hier dient tot verontschuldiging, dat de lieden uit hunne sfeer zijn. De meesten zijn natuurlijk geene inwoners van Bahia, het zijn landheeren uit de buurt, anderen zijn hier maar zeer tijdelijk. Eén kende ik reeds uit Rio, een der echtparen is uit Maceió.

Morro- S. Paulo, 12 April.

Gisteren te 3 uur vertrokken, kwamen wij tegen den avond hier aan. Was men eerst aan boord lang niet tevreden, dat de regen ons zoolang in Bahia ophield, ten slotte moesten wij er buiten mijne schuld nog twee dagen blijven liggen, omdat er geen loods kwam opdagen. Ik maakte er gebruik van, om op een tweede punt mijne opnemingen te doen. Een heerlijk punt, een strandje van fijn wit zand, met een dicht begroeid hoogtetje er achter, dat aan de zeezijde eindigt in een schilderachtig Hollandsch fort. Dit kwam zoo scherp en fijn tegen den blauwen morgenhemel uit, dat ik, wachtende totdat de zon doorkwam, het ongemerkt, in plaats van cijfers, in mijn waarnemingsboek overbracht.

Al die Hollandsche forten in Bahia, zou het er mede in den haak zijn? Zijn wij juist in Bahia niet te kort geweest, om er twee forten te bouwen? Want hier zijn wij het eerst verjaagd. Het beste kwartier van de stad, eene buitenwijk, heet nog Victoria, naar de op ons behaalde overwinning. Niet lang geleden heeft men er nog een aantal beenderen opgegraven.

De plaats waar wij thans liggen, even ten zuiden van Bahia, is slechts eene plaats, wanneer gij daarbij niet aan stad wilt denken. Eene baai, aan de zuidzijde begrensd door een heuvelrug, waarvan de roode steen zeer sierlijk tegen het groen afsteekt en gekroond door een slanken witten vuurtoren; aan de noordzijde door laag land, dat vrij veraf schijnt te liggen.

Onder het heestergewas op dien heuvelrug groeit eene menigte van schoone planten. Varens in soorten, en daaronder verscheidene klimmende; eene forsche plant met bloemen van scharlaken en oranje, en nog een merkwaardig klein plantje. Dit laatste vertoont juist nu geene bloemen, maar wel vruchtjes van een schitterend ul-

tramarijnblauw, met metallischen weerschijn, zooals men op vogelvederen vindt, maar zoudt gij dien ooit aan bloemen, laat staan aan vruchten zoeken? Jakob zegt mij, dat het bloempje er van zeer onaanzienlijk, wit is, en dat de plant vergiftig is voor het vee.

En de vogeltjes zingen mij elken morgen hun liedjes voor. Vooral één, zoo groot als een musch, buik en rug zeer licht groengrijs, kleine ronde zwarte vleugeltjes waarmede het beestje steeds klapwiekt, op de uiterste takjes van de struiken zittende, en een klein puntig staartje, zwart met witte pauwoogen. Zulk een vogellied, met de branding der zee als bas, is wel geschikt, u in eene recht vroolijke stemming te brengen.

Dit kan geen kwaad, want de atmosfeer aan boord is soms drukkend. De verhoudingen zijn dan ook zonderling, met twee officieren buiten model aan boord.

14 April.

Het weder blijft ons maar matig begunstigen, zelden is het gedurende onze werkuren zoo rechtaf mooi. Gisteren morgen overviel mij onder het werken een stortbui, die zoo plotseling opkwam, dat ik den tijd niet had, iets in veiligheid te brengen. Het zand was in een oogwenk in modder herschapen, het hellende strand in eene rivier, en niettegenstaande de tent, werden de instrumenten in hunne kisten zoo drijfnat, dat wij later meer dan een uur te poetsen hadden.

Verder sukkelden wij nog aan de loodsziekte. De man, dien wij nu hebben, schijnt ook al weer niet goed te zijn.

Wat kunnen toch hier te lande velen door ambten gelukkig gemaakt worden! Hier staan aan den voet van den heuvel waarop de vuurtoren staat, een paar fortjes. Die worden bewaakt door een zestal soldaten, en om dezen in orde te houden schijnen noodig te zijn: een

majoer, een kapitein, een luitenant en een onder-luitenant. Wat moeten die soldaatjes goed gekommandeerd worden!

Gisteren bezochten wij het gehucht, dat, tusschen twee heuvelen in, onder de bescherming van al die dapperen veilig ligt. En heden observeerde ik op eene tweede plaats, waar ook een gehucht ligt, Gamboa genaamd. Welke plaatsen! Hier leven de blanken, of wie zich zelve blank noemen, armzaliger dan de inlanders op Java. Huizen van leem of van baksteen met aarde aaneengevoegd; gaten die als ramen dienst doen, zonder vensters of luiken; daar achter als huisraad hoogstens eene kist en soms nog eene bank op de naakte aarde, tusschen vier naakte wanden.... Of men het leven noemen kan, wat de lieden in zulk een oord doen?

Camamú, 18 April.

Als gij nu denkt, dat de plaats, waar wij zijn, werkelijk Camamú heet, dan vergist gij u deerlijk. De baai heet zoo, en er is een stadje van dien naam dieper in, maar wij gingen niet verder naar binnen, ook al weer, omdat de loods niet deugt. Wij stopten voor een dozijn hutten, die zich Marahú noemen. Maar dit is ook nog niet de stad Marahú van uwe kaart, deze ligt een paar uur zuidelijker. Als u dit alles nu duidelijk is, dan zijt gij zeer knap, maar het is dan ook volstrekt niet noodig.

Of de baai schoon is? Och ja. Vlak land met veel kokospalmen, en aan de andere zijde heuvels, die in den avond, als de zon laag staat, zeer schoon zijn. Twee rijen, donkergroen, waartusschen een zeearm slingert, met een verschiet van wazig lichtgroene heuvels, daarachter hoogere bergen, eerst grijs, nog verder doorschijnend blauw, en ten slotte het goud en karmijn van de ondergaande zon. Gij ziet: schoon is het wel, maar de ondergaande zon is er toch bij noodig.

Op de vorige ligplaats hebben wij nog den Goeden Vrijdag beleefd en tot onze smart! Dat de vlaggen halfstok waren en de raas gekruist, hinderde ons natuurlijk weinig; evenmin dat er niet gewerkt werd, want men vond er niets in, dat wij wel werkten, en roeiers gaf men ons evenals gewoonlijk.

Maar er werd visch gegeten. Het eten aan boord blijft goed en overvloedig, hoewel wat eentonig. Maar visch! Hoe is het mogelijk, zulk edel materiaal zoo te bederven! Men maakt hier te lande visch meestal klaar op eene wijze die volkomen aan bedorven doet denken. Ik geloof, dat dit voornamelijk komt door de Portugeesche olie, die van zwarte olijven gemaakt, een aartsleelijken bijsmaak heeft voor wie aan Italiaansche olie gewend is. Hier houdt men er echter meer van. Men vindt, dat Italiaansche olie geen smaak heeft. Nu, Portugeesche heeft smaak, en veel ook. Maar bovendien kent de Braziliaansche keuken nog allerlei kruiden die bij ons meer hunne plaats in de apotheek hebben, zooals b.v. fenkel, die in alles gekookt wordt.

Hoe het zij, als er visch is, walmen ons reeds, voor wij aan tafel gaan, de walgingwekkende geuren door den koekoek tegemoet. En zoo takelt men prachtige visch toe, die nog springlevend aan boord kwam.

Bij het ontbijt hielden wij ons goed, aten weinig, maar aten. Bij het middagmaal echter ontzonk ons beiden den moed. Na eene vischsoep zou ik geen hap meer hebben kunnen nuttigen, zonder kwalijk te worden. Ik wendde voor, geen honger te hebben, en knabbelde beschuit; A. was veel knapper, en met uitgelezen too-neelspeelkunst kreeg hij een graat in de keel, en ging naar boven, om die, op de gewone wijze van graten, kwijt te raken. Ten slotte namen wij nog een hapje van de meest eetbare soort, waarna wij den avond

doorbrachten, met elkander nu en dan toe te vertrouwen, „dat wij zoo'n honger hadden.” Echte vastenstemming dus.

De officieren aten wel degelijk vleesch, maar, ziet gij, de kommandant is een vrijdenker, en beweert, niet om zijn godsdienst te geven.

Verder werden aan boord op Donderdag en Vrijdag geen glazen geslagen, wel mogen met een houten klep de uren aangegeven worden, *wat* mij sterk aan het brand roepen van vroegeren tijd herinnerde. Trommel en fluit natuurlijk ook in den ban, waarmede anders de kommando's gegeven worden. Het zou dan ook aan boord vrij doodsch geweest zijn, wanneer niet evenals zoowat overal, de menschen er zich bitter weinig aan stoorden. De matroosjes waren zelfs wel iets vroolijker dan anders, daar zij niets te doen hadden.

Aan wal zag ik Judas verbranden, twee Judassen: elke groep huizen verbrandt zijn Judas. Aan een staak hangt een pop, een vogelverschrikker, een oud, zeer oud, pakje kleederen met stroo opgevuld, tot kop een opgevulde lap, afzichtelijk beschilderd, — dat wezen werd feestelijk verbrand, en onderwijl met vereende krachten afgeranseld. Dienst was er intusschen niet, want wel heeft Morro- S. Paulo eene groote kerk, en Gamboa eene kleine, maar de pastoor komt slechts nu en dan. Brazilië heeft veel te weinig geestelijken voor de verspreide bevolking.

21 April.

De beide eerste dagen observeerde ik hier op een landtong, alleen opmerkenswaard, omdat alle heesters er overgegroeid waren door eene passiebloem, die bij de eerste zonnestralen eene menigte groote witte bloemen opent.

Maar mijn tweede punt was hoogst merkwaardig. Een

klein, rotsig eiland, een klip bijna in de rivier. De steen is van eene broze soort, die geen grooten weerstand aan den golfslag kan bieden. Daardoor ontstaan de zonderlingste vormen, aan het eene uiteinde staat een scherpe spits geheel alleen, voor de helft begroeid met eene groote bromelia, die oranje bloemstengels heeft van manshoogte, met koraalroode bloesems. Het grootste stuk rots is geheel uitgehold en bestaat uit eene reeks van gaten en grotten. Daarvan loopen er een paar door, zoodat groote bogen ontstaan, waardoorheen men de zee ziet, en aan den horizon den tegenoverliggenden oever, terwijl de brug er boven geheel met de meest verschillende boomen en planten begroeid is. Als de schuine stralen van de morgenzon de zee doen schitteren achter die duistere bogen, en scherpe lichten werpt op de steenen en boomen, als het kleinste golfje glinstert en flikkert, dan is het kleine eiland waarlijk een schoon punt. Deze rots draagt dan ook den naam van „Pedra Furada,” of doorboorden steen.

Het baden is er minder aangenaam, de stroom bracht mij nu en dan in onzachte aanraking met de kantige steenen.

Santa-Cruz, 25 April.

In de laatste dagen hebben wij niets gedaan dan schommelen, en wij schommelen nog. Wij hadden eigenlijk een ander plaatsje, Ilhéos moeten aandoen, maar de hooge zee en de wind lieten dit niet toe. Twee dagen lagen wij voor de rivier, maar zelfs geen roeiboort kon naar binnen. Wij lagen dus doelloos op ons anker te rijden, met allernaangenaamst accompagnement van storm en regen, en dropen toen af, als een hond, die klappen gehad heeft. Op de terugreis zullen wij eene tweede poging wagen.

Gisteren avond kwamen wij hier, maar bleven ver

uit de kust liggen, voor de monding der rivier. De reis, die twaalf uur duren zoude, duurde er zeventien, — hieraan zijn wij reeds gewend. Hier konden wij gemakkelijk in, zonder loods, toch werd, onmiddellijk na aankomst, om een loods geseind, niettegenstaande wij nu sedert Bahia een vasten loods ter versiering aan boord hebben. Toen de loods er was, besloot de kommandant den volgenden morgen zelf te gaan looden, om te zien of hij binnen kon vallen, de slotsom was, dat hij niet loodde, en dat wij buiten bleven. Ondertusschen is de zee veel minder boos geworden, zoodat wij geregeld naar wal roeien om ons werk te doen.

Mijn eerste observatiepunt alhier is een streepje zandig strand, met eene reeks lage duinen er achter. Duinen als bij ons, maar heel anders begroeid, met palmen van eene lage, zeer sierlijke soort, met gele vruchten, dan alweder cactussen met groote, witte bloemen en bruinbladerige bromelia's. Daartusschen in piepen in de vroegte de vogeltjes en wemelt het van hagedissen, die u met hunne opgewekte, schrandere oogjes aankijken, alsof zij zoo dadelijk met u zullen gaan spreken.

27 April.

Heden hebben wij de kajuit alleen. De kommandant en onze beide kommissieleden zijn naar Porto-Seguro en komen wleerst morgen terug. Dat plaatsje ligt eenige uren zuidelijker dan onze ankerplaats.

Het is eene bedevaart, want wij zijn hier op historischen grond. Hier zijn de eerste Portugeezen in Brazilië geland. Het land heette dan ook eerst „Terra-da-S. Cruz,” en werd later pas „Brazil” genoemd naar het bekende verfhout, dat er in zoo grooten overvloed te vinden is.

Heden morgen, toen ik in S. Cruz zelf ben gaan observeeren, heb ik dan ook een groot kruis van onge-

verfd hout, binnen een bescheiden hekje, bewonderd, op de plaats waar de tweede mis op Braziliaanschen grond indertijd gelezen is. De plaats van de eerste mis — 26 April, gisteren was het juist de verjaardag, — is minder zeker bekend. Porto-Seguro en S. Cruz strijden om de eer, waar de eerste Portugeesche voetstap in Braziliaansche modder gedrukt is. Hadden de Portugeezen dat maar nooit gedaan! Het land ware toch wel gevonden, en dan misschien door lieden, die het beter tot bloei hadden weten te brengen!

Hoe het zij, hier in de buurt is het dan toch, dat men zich de moeite gegeven heeft, Brazilië te ontdekken, en als onze vrienden nu van hier tot Porto-Seguro gaan, en terug, dan hebben zij zeker het authentieke plekje wel betreden.

Ook hoopt de kommandant in Porto Seguro eenen loods te vinden voor de volgende plaats, — dan hebben wij er twee aan boord, die vermoedelijk met hun beiden nog niet zullen deugen. N°. 1 dient eigenlijk voornamelijk tot schijf, waarop aardigheden afgeschoten worden, zoo nu en dan krijgt hij eens te hooren, dat hij nergens toe dient, en daar is wel iets van aan.

Merkwaardig slim is de man zeker niet. Wilt gij met hem kennis maken? Gisteren avond was hij juist in volle kracht, en kregen wij kostelijke staaltjes van bijgeloof te hooren. Zoo verhaalde hij van een hoogst merkwaardigen steen, die 1° slangebeten geneest, maar 2° ook de wonderbare eigenschap heeft, dat, als eene zwangere vrouw hem in de hand drukt, hij tot poeder overgaat. En hij zelf heeft den steen met alle kracht geknepen, en het bleef een steen.

En de krokodillen in de Amazone, dat zijn ook merkwaardige wezens. Zoodra er een namelijk een tijger ziet aankomen, stort hij zich niet, zooals voor eenig

ander gevaar, fluks in de rivier, maar keert zich zeer kalm om. Tijger begint aan den staart te peuzelen, en, zoolang deze strekt, blijft krokodil zoo stil mogelijk liggen, alsof hij het eigenlijk wel aangenaam vindt, maar zoodra is de staart niet opgemuisd, of paf vliegt krokodil het water in, en tijger staat verbluft te kijken, dat zijn kluif wegloopt.

Zooiets vertelt de man u op zijn eerewoord. Nu, als ik het zelf gezien heb, zal ik het u wel schrijven.

Evenzoo zijn vrouwen in zekere omstandigheden onkwetsbaar voor slangebeten, integendeel, de slang valt onmiddellijk dood. En nog heel wat dergelijke verhalen, gij hebt aan deze staaltjes genoeg, en ik kan ze ook juist niet zoo allen vertellen. Maar de man gelooft er aan, als aan het evangelie, waaraan hij trouwens beweert, niet te gelooven, want hij maakt aanspraak op beschaving.

Gij begrijpt, hoeveel moeite het ons kost, om ernstig te blijven. Doch als wij hem toonen, hoe wij hem voor den gek houden, dan is het voor meer dan een dag uit met de sterke stukken, waarmede hij ons menigen avond reeds vermaakt heeft.

Het riviertje, tot aan S. Cruz is niet mooi. Er zijn er in Indië ook veel zoo, dicht bij zee: bruin, ondoorschijnend water, tusschen twee lage modderbanken, met laag, treurig kreupelhout begroeid. Het plaatsje is een ongeregelde verzameling van armoedige huisjes. Het mooiste van den tocht er heen was dan ook heden morgen een prachtige dubbele regenboog. Ik hoop, dat die woord zal houden, en dat wij eens wat minder regen zullen hebben. Van nacht was het weer zondvloed. Het gevolg daarvan is altijd dat de kajuit hermetisch gesloten wordt, zoodat wij in onze schuiven aan eene soort van zelfmoord overgegeven worden.

Caravellas, 30 April.

Weer wat zuidelijker. Voor ik echter het oord beschrijf, — of niet beschrijf, want het is een oord der verschrikking, — valt er heel wat te verhalen, een bijna schipbreuk en eene kattegeschiedenis.

Nog steeds was er zwaarigheid om hier binnen te gaan; in Porto-Seguro was geen loods gevonden, naar hier was er om een getelegrafeerd, — geen antwoord, en het vaarwater is kwaadaardig. Voor de rivier liggen twee banken, die tusschen beiden en met de kust drie kanalen openlaten, die allen slecht zijn te gebruiken.

Eerst zouden wij door het middelste kanaal gaan, dat bijna recht uit de rivier in de zee loopt. Toch ankerden wij voor het noordelijkste kanaal, maar lichtten spoedig weder het anker, omdat er uit den wal signalen gegeven werden. Dapper stoomden wij voort, en juist vonden wij, dat het al heel mooi ging, toen wij heel mooi bonsden, — wij zaten met onzen neus in het zand. Achteruit stoomen — en wij zaten er even stevig met den achtersteven in. Aan boord was alles doodstil en ernstig, men dacht, dat wij er ten minste tot aan den volgende vloed zouden zitten, of..... Beweging kwam er spoedig genoeg: vier booten te water om te looden, om ankers uit te brengen. — De matrozen marcheerden beurte- lings van achter naar voor en van voor naar achter, om het gewicht te verplaatsen, en de scheepshond hun getrouw achterna, — er werd achteruit en vooruit gestoomd, links en rechts gedraaid, en aan wal werden de signalen met zenuwachtige woede voortgezet. En ziet, plotseling kwam er weer gang in, we gingen waarlijk weer vooruit, de spanning was voorbij, en wij vonden allen, dat wij ons al heel dapper gedragen hadden.

Zoo kwamen wij eindelijk voor Caravellas te liggen, waar te onzer eere anderhalve vuurpijl en een slangetje

afgestoken werden, en, na al de onrust gingen wij vroeg naar bed, toen o ja, de kattedgeschiedenis. Weet dan, dat er eene rat aan boord is, die nu en dan ook eens eene wandeling doet door onze schuiven. — „Kommandant, waarom neemt u geene kat?” — „Katten zijn zoo vuil aan boord.” — „Ja, maar, men kan eene fatsoenlijke kat gewinnen bepaalde plaats” — Denzelfden avond kwam er eene kat aan boord. Maar geene welopgevoede, godsdienstige kat, een klein, lief, jong ding, pikzwart, waarvan ik al vreesde, dat ik zou moeten eten. Want het vleesch van zwarte katten is een probaat middel tegen asthma, wist gij dit wel? Natuurlijk, zwarte katten zijn zelven asthmatisch, dus zonneklaar.

Het lieve dier nu, niet gewend, schijnt gevonden te hebben, dat juist mijne schuif een geschikte plaats was. Eergisteren nacht reeds had ik zware vermoedens, die gisteren tot een treurige zekerheid waren aangegroeid. Kommandant, bediende, alles in de weer, mijne schamele legerstede zoo goed mogelijk boven, op de bank, opgemaakt. Poes, schuldig bevonden aan de verkoudheid, die ik daar op deed, veroordeeld om aan wal gezet te worden. Wat echter niet gebeurde, omdat een der officieren genade voor poes afsmeekte, zoodat het vonnis van verbanning in detentie veranderd werd. Poes is nu vóór, met orders haar nooit weer achter toe te laten. Ik mag het hopen, want zulke bezoeken zijn bezoeken.

Caravellas is een onbeduidend stadje, te midden van eene aanmerkelijke hoeveelheid modder gelegen. De rivier is breed, zeer breed, maar de lage, eentonig groene oevers maken dat die breedte niets indrukwekkend is, — met dit weinige kan ik gerust van dit oord afstappen.

1 Mei.

Toch heb ik hier iets schoons gezien, een juffertje, — met vleugels, zoo fijn, als de juffertjes zonder vleugels hier niet zijn. Niet grooter dan de onzen, maar met vlerkjes, gedeeltelijk, als naar gewoonte, van zilvergaas, maar met een breeden dwarsstreep van een donker violetbruin, met helderen metaalglans en doorschijnend als donkergekleurd glas.

Een ander gedierte ving Jakob heden morgen. Een sprinkhaan, anderhalven decimeter lang, met een vingdik lichaam en achterbeenen ter dikte van een halven centimeter. Welk een buitenkansje zou dat voor Johannes den Dooper geweest zijn! Niet leelijk: grijze vleugels, heldergroene pooten met witte stippen, en levendige oogen. Het beest springt, — als een sprinkhaan, en vliegt wel een dertig pas ver, om dan neer te ploffen, blindelings, ook al als een sprinkhaan. Ik sloot het ondiep in een mijner instrumentkisten op, — koper kan hij toch niet eten, — om het aan boord te laten zien. Beteuterd na zijne gevangenschap, wilde het niet dadelijk zijne springkunst toonen, alleman aan 't plagen, — wip, daar zit hij in den hals van een der officieren, die dadelijk het daghelder bewijs leverde, dat hij een grooter held is op een zandbank, dan tegenover een sprinkhaan.

S. Jorge-de-Ilhéos, 4 Mei.

Dit is dan het oord, dat wij de eerste maal niet konden bereiken. Eerst heette het, dat wij er in het geheel niet in konden, en, dat buiten de ankerplaats te onveilig was. Maar, daar ik zeer op dit punt gesteld was, had de kommandant de goedheid, alles te beproeven, om er mij toch te laten waarnemen. Wij zouden bij een eiland ankeren, ik zou daar werken, — niet zonder moeite, en het werk zooveel mogelijk bekorten.

Ik wist dan ook niet beter, of ik zou heden morgen naar het eiland roeien. Maar ineens bedacht de bevelhebber, dat het schip te vuil is, om het zoo in Bahia te vertoonen; hier slingeren wij te veel, om te schilderen, wij zouden dus een paar dagen te Morro- S. Paulo gaan liggen. Waarom het niet Caravellas gebeurd was, begreep ik niet, en waagde de opmerking, dat het jammer was, dat dit niet ergens geschieden kon, waar ik werken kon, terwijl Morro- S. Paulo reeds was uitgeput.

En zoo gingen wij naar bed. En heden morgen werd ik, even na vijf uur, wakker, omdat de kommandant in de kajuit met een loods aan het spreken was, dien hij in den nacht had laten roepen. Het bleek in eens, dat wij heel goed naar binnen konden, wat eerst onmogelijk was. Nu kunnen wij hier werken, en de matrozen schilderen naar hartelust. Het plan is zeker het allerbeste, het is maar jammer, dat het gisteren niet reeds bedacht is.

Ilhéos is een van de schoonste punten van deze reis. Om binnen te komen, gingen wij eerst een paar eilanden voorbij. Het zijn rotsen, waartegen de branding het water hoog opzweept in groote witte vlokken. Zij zijn dan ook van onderen kaal: een breede streep van bruinen steen, door het steeds beukende water in allerlei vormen gebroken. Daarboven een helm van helder groen van verre echter schooner, dan van naderbij, want het is alweder de verraderlijke cactus die er welig tiert, en u met zijne witte bloemen verwonderd aanziet.

De monding der rivier wordt gevormd door twee dergelijke heuvels, waarvan de zuidelijkste slechts door een rif aan het land verbonden is, maar beiden op de sierlijkste wijze door de vederen van eenige kokospalmen gekroond.

Slechts met moeite werken wij er ons tusschen door, want het kanaal is nauw; aan de eene zijde grijnzen

de zwarte klippen ons tegemoet, door de branding, die, zoo op een paar meters afstand, verre van liefelijk is; aan de andere zijde verbergt kennelijk het spiegelgladde water eene zandbank. Maar wij komen er tusschen door, en met nog eene wending liggen wij voor het stadje waarvan de witte huisjes, tusschen twee groene heuvels ingebed, er alleraardigst uitzien. Aan de overzijde een paar alleenstaande huisjes, daarboven de wuivende toppen der palmen, en in de verte meer bergen, niet zoo eentonig van vorm, als hier langs de kust meestal het geval is.

6 Mei.

De regen zal ons nog wel wat hier houden, en wij zijn in opstand gekomen. Hoe die twee zaken met elkander in verband staan? Als het regent, blijft de eenige koekoek hermetisch gesloten, anders valt er wel eens een druppel op tafel. Zoo hadden wij dan ook reeds gedurende twee dagen en twee nachten geen versche lucht gehad in onze schuiven, en wij voor ons hebben aan dat artikel behoefte. Het kon niet langer, en wij vraagden eenvoudig verlof, ons beddegoed aan dek te mogen brengen. De kommandant stond het zoo vriendelijk mogelijk toe, en dit is werkelijk geen kleine gunst op een oorlogsschip, waar men zoo op orde en regelmaat gesteld pleegt te zijn. Wij sliepen dan ook voor het eerst aan boord eens als kleine kinderen zoo lekker, veilig tegen den regen onder de campagne beschut en luchtig genoeg, op den grond.

De schaduwzijde van onze nieuwe slaapkamer is, dat mulatten, wat de meeste onzer matrozen zijn, ook des nachts niet stil kunnen zijn, zoodat wij wel eens wakker geschreeuwd worden. En dan, wij worden om 4 uur reeds weggespoeld als het dekwasschen begint. Maar toch, wij zijn er, en wij blijven er.

Jakob bevalt mij steeds beter. Het is een stevige klant, altijd bezig voor zich zelven of voor ons wat te knutselen. Ongevraagd herstelt hij allerlei kleinigheden aan onze bezittingen: gisteren zette hij een glas in de lantaarn, van middag was hij aan een jas van mij bezig. Als hij niets beters te doen heeft aan wal, vlecht hij maar biezen, stookt een vuurtje, of vangt krabben. Maar zijne aangenaamste bezigheid is toch eten. Niettegenstaande de lui aan boord goed en overvloedig voedsel krijgen, weet hij toch altijd, als wij maar in de buurt van woningen werken, even te ontsnappen of verkoopers tot zich te lokken. Dan zijn het eieren, broodjes, suikerriet, bananen, kokosnoten, maar altijd vindt hij iets en gaat dan met voorbeeldigen ijver zitten eten. Zoo had hij ook heden een kokosnoot ingepalmd en onmiddellijk van de schil ontdaan.

Deze schil bezorgde ons een aardig bezoek.

Van een agoeti namelijk. De boeken zeggen u, dat het een knaagdier is, maar het is een allerliefst knaagdiertje, een fijn, staartloos biggetje met de vlugge bewegingen van een hazewindhond en met de fijne maniertjes van een eekhoorntje.

Het was een tam exemplaar, dat rondom mijne tent kwam huppelen en trippelen om allerlei takjes en vruchtjes op te zamelen. Die ging hij dan even, rechtop zittende, besnuffelen en tusschen zijn voorpootjes rollen, om ze dan als een pijl uit den boog weg te dragen naar eene of andere verzamelplaats.

Dadelijk vloog het beestje op de stukjes schil van de kokosnoot aan en werkelijk droeg het er een groot gedeelte van weg. Jakob kon niet nalaten er heel wat Portugeesch over uit te kramen, waarvan ik maar een klein gedeelte begreep. Daarna moest agoeti natuurlijk gevangen worden, maar dat gelukte toch niet, al kwam

het diertje ook nog zoo vertrouwelijk dicht bij ons, het was den breedten Jakob toch veel te vlug af, en lachte hem hartelijk uit.

Maar Jakob had al weder een ganschen morgen bezigheid gehad. Heel wat anders dan het logge Duitsche wezen, dat wij eerst hadden, agoeti had hem in zijn neus kunnen bijten, geloof ik, zonder dat hij niesde!

Ziedaar heel wat over één matroos en één ander zoogdier, waar vervalt een mensch aan boord al niet toe!

Reede van Bahia, 10 Mei.

Weder sedert een paar dagen hier, en al weder regen.

In den tusschentijd zijn wij eindelijk weder een beidiende machtig geworden en dat wel een Rotterdammer! Jan was jongen op een Hollandsch schip, dat in de buurt gestrand is, — een lot, dat nogal veel Hollandsche schepen hier te lande komen ondergaan. Hij liep hier nu rond en bood zich bij mij aan. Een flinke, stevige klant, voor zijn zeventien jaar, maar het is jammer, dat hij geen Portugeesch spreekt.

Gisteren gaf ik een diner aan den kommandant en de officieren van de Grão-Pará onder voorzitting van den vice-konsul. In een Fransch hotel, zeer goed eten, maar wij zelven waren toch nog veel beter. Och, och, wat hebben wij elkander, in gezwollen taal, weer eens verheerlijkt: Piet vond Kees al even volmaakt, als Kees Piet vond. We waren zoo lief! In het begin deden wij allen even hard mede, en kregen allen ons bescheiden deel. Maar toen de sluizen eenmaal goed opengezet waren, en de welsprekendheid in het Portugeesch begon te vloeien, was het een voortdurende op-hemeling van eindeloos veel „illustre” en „distincto” Brazilianen, waarvan wij veelal de namen niet kenden, en die met het feest niets te maken hadden.

Twee trekken van het Braziliaansche volkskarakter kwamen weder eens goed uit.

Eerstens de welsprekendheid. Die bezitten zij ontegenzeggelijk. Met of zonder onderwerp kan elke Braziliaan, van welken stand ook, eene willekeurige hoeveelheid volzinnen loslaten, die altijd goed afloopen en netjes gedraaid zijn, al zijn zij, voor onze nuchtere noordelijke ooren, ook soms wat overdreven en hol. Alle Zuid-Europeanen hebben nu eenmaal die groote gaaf in hoogere mate, dan wij. Hier zal er nog wel een klein weinig toe bijdragen, dat de negers van nature zulke kakelaars zijn, en de Indianen zulke mooisprekers. Beiden toch tellen mede onder de materialen waaruit de hedendaagsche Braziliaan opgetrokken is. Van de Indianen is het bekend, dat zij bij eene plechtige gelegenheid eer zesmaal hetzelfde zeggen, dan eene redevoering te houden, die minder dan een half uur duurt.

En dan de ijdelheid....

Geloof nu niet, dat ik naar aanleiding van onzen maaltijd over onze officieren spreek, als ik, iets meer dan vroeger, over het volkskarakter zeg. In de laatste maanden heb ik, aan boord en aan wal, met zooveel Brazilianen kennis gemaakt, dat ik waarlijk niet juist op onze vriendelijke officieren behoef te doelen, als ik ook de minder gunstige zijden van het volk niet onvermeld laat.

Beiden, deugden en ondeugden, der Brazilianen zijn veelal die van een jong volk, dat nog aan het begin zijner eigene geschiedenis staat, zeer vaak zijn het in het groot de onaangename, maar ook de beminnelijke eigenschappen van kinderen. Zonder dat ik daarom elken Braziliaan, als eenheid, voor een groot kind uitmaak. Maar er zijn er toch veel zoo onder.

De ijdelheid dan is zeker een grondtrek van het volkskarakter. Ik noem daar nu een leelijken naam, men zou ook, al naar de omstandigheden, kunnen spreken van vaderlandsliefde, gevoel van eigenwaarde, aangeboren elegantie, beleefdheid, goede vormen, en er bijvoegen, dat die goede eigenschappen eene enkele maal zoo ver gedreven worden, dat wij ze ijdelheid zouden willen noemen. Want deze hoedanigheid hebben de Brazilianen voorzeker. Het zij zoo, maar een feit is, dat het werkwoord opkammen hier te lande dagelijks in alle tijden en wijzen vervoegd wordt, opkammen, — opgekamd worden, — zich opkammen. Het is wezenlijk vaak eene te groote belasting op uwe beleefdheid, om de meest middelmatige en alledaagsche zaken als wereldwonderen te moeten aannemen, en personen, die niets bizonders deden, als geniale menschen.

Men doet dit toch gewillig, als men den grond der zaak welwillend wil opvatten. Het volk heeft den tijd nog niet gehad, veel groots te leveren: er is nog te veel kleins te doen. De Portugeezen hebben hen ook waarlijk niet tot groote dingen opgevoed, toen er bv. in Brazilië noch glas, noch goud- en zilverwerken mochten gemaakt worden, en er geene drukpers mocht zijn, — om aan de welvaart van het moederland geen afbreuk te doen. Waren wij zelven toen veel wijzer?

Natuurlijk hindert dit gevoel van betrekkelijke achterlijkheid eenen Braziliaan, die het hart op de rechte plaats heeft, en ik ben overtuigd, dat gij, met mij, bereid zijt, die ijdelheid, al is zij soms belachelijk, eer een „travers”, dan eene ondeugd te noemen. En gij zult met een effen gezicht de pogingen aanzien, die zij doen, om u en zich-zelven wijs te maken, dat zij het eerste en beste volk van den aardbodem zijn.

En men moet blind zijn, om niet te erkennen, dat

zij wel degelijk trachten, om hunne minderheid, waar die bestaat, te doen ophouden. Maar daar, waar bijna alles nog niet op denzelfden trap staat, als elders, is het wel natuurlijk, dat men alles tegelijk aanpakt, en vaak het eerst, wat het meest in het oog springt, al is het niet het meest noodige. Daardoor ontstaat van zelf een zeker werken voor het oog, een zich met den schijn tevreden stellen. In overdrachtelijken zin wordt hier wel eens een gebouw gezet, waarvan men later wel eens de grondslagen zal gaan leggen.

Maar de wil is er zeker. Wat men den Brazilianen in hoogere mate zou toewenschen, is energie. Maar wij weten nu eenmaal, dat in tropenlanden niet te veel van dat artikel bestaat, en wij mogen dus den lieden wel een paar eeuwen extra gunnen.

Na het voorgaande zult ge inzien, dat als ik vroeger eens de bedrijvigheid in Rio beschreef, ik er had moeten bijvoegen, dat de landskinderen zelve niet de hoofdmotoren in die samengestelde machine zijn. Gaandeweg ontdekt men eerst, dat de grootste werkzaamheid hier onder de vreemdelingen schuilt. Op de meeste handelsplaatsen is het bankwezen, de groothandel en de industrie, voor zoover deze laatste bestaat, in handen van Engelsen of Duitschers. Niet van Hollanders natuurlijk. De beste en grootste winkels behooren veelal aan Franschen, die ook tappers, hotelhouders en kappers zijn. En ziet men blanken zwaren handearbeid doen, dan zijn het meestal Italianen of Portugeezen.

Deze laatsten zijn het vooral, die den nieuweling vaak in verwarring brengen. Wij toch zijn allicht geneigd Brazilianen en Portugeezen over één kam te scheren, en kennen hen moeilijk uit elkander. Maar de Brazilianen maken wel degelijk onderscheid, en hebben voor de Portugeezen evenveel haat en minachting over, als

dezen voor hen. Deze woorden zijn sterk, want, hoe dikwijls ziet men een Braziliaan niet heel vriendschappelijk met een Portugees omgaan, maar van ras tot ras bestaan deze gevoelens.

Veelal komen de Portugeezen hier vrij onbeschaafd en doodarm aan; natuurlijk is het in Portugal ook al niet de rijke burgerij, die emigreert. Hier gekomen, werken zij als muil dieren, op eene wijze, die den onmachtigen afgunst der Brazilianen opwekt; zij getroosten zich, om te sparen, de meest armoedige levenswijze, wat de niet spaarzame Braziliaan ook al niet doet; zij maken niet altijd het fijnste en rustigste deel der bevolking uit, maar zij werken, en ook dit doet de Braziliaan niet altijd.

Langzamerhand krijgt zulk een Portugees een winkeltje, dan een winkel, eene handelszaak, en hij keert ten slotte met een goed fortuin naar Portugal terug, waarna de Braziliaan natuurlijk redeneert, alsof het land zelf daarbij toch ook niet gewonnen had. Als gij een Portugees in Portugal hoort spreken, dan klaagt hij steen en been, dat Brazilië steeds de bevolking van Portugal tot zich trekt, waardoor dit laatste niet vooruitkomt. Hoort gij een Braziliaan, hij betreurt het, dat de Portugeezen al het geld uit zijn land komen zuigen. Dwaze redeneeringen, och ja, maar hoort men niet overal zoo spreken?

Of, als zulk een Portugees, rijk geworden, hier blijft, dan krijgen de zoons eene betere opvoeding dan papa, die er misschien in het geheel geene had, en later was sen zij menigen Braziliaan over het hoofd. Deze laatste koelt dan zijn wrevel, door te herinneren, dat het toch maar de zoon van een Portugees is.

Maar met dat al worden de Portugeezen al spoedig geheel door de Braziliaansche bevolking opgeslokt; hunne kinderen zijn kinderen van het land; die van andere

natiën blijven veel langer den stempel van vreemdelingen dragen.

Gij begrijpt, dat het tafereel, dat ik van den handel ophing, slechts oppervlakkig is, er zijn ook groote fransche firma's en zeer vele Portugeesche, evenals ook wel Duitschers kapper of hotelhouder zijn. Natuurlijk treft men ook op alle sporten van den ladder werkelijke Brazilianen aan, maar zij maken toch niet de toongevende meerderheid uit. Hun eigenlijk bedrijf is de landbouw, dezen hebben zij bijna geheel in handen; doch ik heb daar nog weinig van kunnen zien.

De Braziliaan heeft gewoonlijk, zooals ik reeds zeide, een goed hoofd, en hij is handig. Voeg hierbij het groote spreektalent, en het zal u niet verwonderen, als ik hem een geboren politicus noem. Het ideaal van elken bemiddelden Braziliaan is, om zijn zoon als diplomaat naar Europa te zien gaan, of anders is hij minister, afgevaardigde, en later staatsraad of senator. En daarvoor zijn zij dan ook bij uitnemendheid geschikt.

Al mogen nu aan het konstitutionele raderwerk eenige van de feilen kleven, die wij veelal bij Latijnsche volken meenen op te merken: te veel politiek, politiek tot in de administratie, het leger en de rechterlijke macht, — er zit leven in. De opgevoede Braziliaan gevoelt, dat hij iets te zeggen heeft; dat zijn afgevaardigde daar in Rio voor hem zit; dat hij recht heeft hem op de vingers te zien. Niet, of ook hier vindt hij, dat zijn afgevaardigde voornamelijk daartoe dient, om aan zijn distrikt een spoorweg, aan zijn dorp eene brug te bezorgen.

Natuurlijk heeft dit ook zijne kinderachtige en zijne verkeerde zijde. De politiek is te veel doel en niet middel, zij is veelal klein, veelal eene kwestie uitsluitend van namen; de dagbladen zijn vol van onbehoorlijke

aanvallen op personen, maar, als ik toch eens met Holland vergelijk, vind ik niet al het voordeel aan onze zijde: hier is meer politiek besef.

Wij zouden den Brazilianen trouwens nog wel een en ander kunnen benijden: zijne innemende uiterlijke vormen, zijne ontegenzeggelijke elegantie. Al heeft hij soms een tikje van fatterigheid beet, hij is goed gekleed, beweegt zich met gemak, en heeft vele van de hoedanigheden, die wij zoo gewoonlijk te zamen „fatsoen” noemen. Zelfs de man uit de lagere standen mag op een werkdag al niet volmaakt keurig zijn, de mulat zelfs vrij haveloos, op Zondag, als hij opgemaakt is, is hij een heertje, zelfs al is zijn hoog opstaand boordje niet volstrekt vrij van franje.

Aan de persoonlijke verschijning wordt echter meer zorg besteed, dan aan de overige zaken, die voor het menschelijke leven volgens onze begrippen noodig zijn. Ik heb dit reeds vroeger gezegd: weelde is hier beter bekend dan comfort. Zoo is dan ook hier overal de gastvrijheid van hoog en laag grenzeloos, uw gastheer biedt u alles wat hij bezit ten gebruike, maar nu en dan zult gij verstand staan over het niet aanbieden van sommige zaken, omdat de vriendelijke man er het bestaan niet van vermoedt.

Zoo moet het u niet verwonderen, als gij in een weelderig ingericht huis, waar gij eene prachtige kamer krijgt, en uitstekend eet, geene badkamer vindt; een nog noodzakelijker lokaal ontbreekt bijna zonder uitzondering.

Ik heb al eens gereisd met een heer, die het noodig vond, op reis mede te nemen: een stel hemd en manchetknoopen van granaten, een van turquoises, een van goud en een van pareltjes, benevens nog twee of drie paar losse manchetknoopen van gesneden ivoor, schildpad enz. Dezelfde man had ook een waarlijk nuffige

paraplu, eene allerfijnste horlogeketting met allerlei daaraan bungelende kleinigheden ; — maar zoo weinig linnen-goed, dat hij een paar malen per week moest laten waschen.

Zelden zult gij een winkeljongen ontmoeten zonder horlogeketting en ring met diamant, — valsche artikelen zijn hier dan ook hoog in eere. Gepromoveerden dragen zelfs liefst in hun ringen groote steenen van de kleur der faculteit ; een geneesheer zal meestal uw pols voelen met een vinger waaraan een smaragd fonkelt, zoo weinig eenvoudig gezet als maar mogelijk is.

Dames zijn ook vaak slachtoffer van die sierlijkheid. Gij zult ze b. v. gedurende de grootste hitte onder fluweelen kleederen zien zwoegen, zelfs eene enkele maal onder bont : dan is het in Parijs winter ; als het hier koud is, kunt gij er daarentegen met dunne stoffen zien loopen, dan is het in Parijs zomer.

En toch, waar komt geen slechte smaak en bluff voor? Ga niet rond vertellen, dat geen enkele Braziliaan smaak heeft. Zij hebben dien wel, al stemt hij niet altijd met den onzen overeen. In de hogere kringen vindt men vaak zelfs een zeer fijnen smaak en wel degelijk meer zin voor comfort. De leden daarvan zijn dan ook meestal in Europa geweest, hebben er zelfs hunne opvoeding geheel of gedeeltelijk genoten.

14 Mei.

Dat ik in vele dagen niet schreef, is, omdat ik met G. een driedaagsch uitstapje deed, naar Cachoeira. Per stoomboot eerst de baai in hare volle diepte over. Daarbij ontwaart men eerst recht, hoe ontzettend groot die schoone baai is : groot genoeg, om menigeen zeeziek te maken. Tot ons leedwezen bleven in onze omgeving zelfs de hevigste kenteekenen der onverbiddelijke ziekte niet uit, wat altijd eene reis eenigszins ongeurig maakt.

Gelukkig stevenden wij weldra de rivier in, zoodat ieder weêr tot het leven terugkeerde, en weldra in de kajuit een geducht grabbelen naar eten begon. De eigenlijke Braziliaansche manier toch van opdisschen is, dat alles tegelijk op tafel gezet wordt. Gij neemt wat gij wilt, in de volgorde die u goeddunkt, wat meestal hier op neerkomt, dat gij pakt, wat gij krijgen kunt, en vaak aan de andere zijde met leede oogen een schotel ziet verdelgen, waarvan gij gaarne ook wat genuttigd hadt. Bedienden? Ja, die zijn er wel, maar van bedienen weten die gewoonlijk niet af, en dan, gij moet nooit vergeten, dat het evengoed heeren zijn, als gij zelf. Gij hebt hen dan ook aan te spreken als „Senhor moço,” wat zich, letterlijk, het best in het Fransch laat vertalen, door: „Monsieur le garçon.” Vergeet ook, als gij ooit aan uwe keukenmeid schrijft, het „Illustrissima S^a Donna enz.” niet. Gij begrijpt dus, hoeveel die lieden u van de schotels zullen aandragen; wees maar dankbaar, als zij u nu en dan wel eens een schoon bord willen geven. Dat gij alles half koud te eten krijgt, spreekt van zelf, in dien halfslachtigen toestand, die soms zoo levendig aan vetkaars herinnert.

Maar het diner boeide ons dan ook niet lang, de vaart is daarvoor te genoeglijk. De rivier is breed en heeft statige bochten; nu en dan opent eene nevenrivier u een vergezicht, als zij met wijde kromming zich met de uwe vereenigt, en alles is gevat tusschen oevers, welig beplant met hoog geboomte, hier en daar door schitterende bloemen afgewisseld, Java? Neen, waarachtig niet, ik heb hier nog niets gezien, dat dien rijkdom, dien weelderigen plantedosch evenaart. Ik zag ook nog zoo goed als niets van het binnenland, misschien is dat beter. Wat ik tot nog toe zag, is eene heerlijke natuur, reeds sinds eeuwen door roofbouw vernield. Wilt ge zaaien

of planten, hak om, verbrand zooveel mogelijk, en ga dan uw gang; gij kunt de voldoening smaken, eenige oogsten te trekken en het land voor jaren en jaren te hebben verwoest. Want uwe achterkleinkinderen zullen daar het bosch niet weder zien, dat gij in een paar dagen vernietigd hebt.

Juist zoo als bij ons; zelfs op Java moeten wij nog wel eens toezien, hoe woestijnen de bosschen vervangen, en op de andere eilanden.... ja, daar zien wij niet eens toe.

Maar een enkele edele boom staat dan toch nog langs onze rivier, met zijne zware vracht van lianen, van woekerplanten, varens en bromelia's, die geen duim breed van den stam ongebruikt laten, die op, over en in elk-ander groeïën, en een wilden chaos van groen vormen van ontzettende hoogte; daarnaast staat een andere reus met gladden, rechten, witten stam, en met zijn breede kruin zoo hoog, zoo hoog, dat hij u klein voorkomt, boven uw hoofd.

Hier en daar eene enkele woning, eene „Fazenda,” wat wij in Indië een „land” zouden noemen. M. a. w. eene bezitting van in Europa onbekende uitgestrektheid, waarvan gewoonlijk een klein gedeelte in kultuur gebracht is. Eigenlijke dorpen niet, maar bij zulk eene Fazenda stopt uw gediensstig stoombootje nu en dan eens, om iemand thuis te brengen. Ook maakt het gaarne een omweg voor u, als gij aan eene nevenrivier woont.

Nog eene kromming, en gij denkt in een groot meer te zijn. Achter u sluit de bocht zelve de watervlakte af, vóór u doet dit eene groep eilandjes, want de rivier is hooger op niet meer bevaarbaar, maar verliest zich in smalle kanaaltjes. En aan beide zijden van het meer een stadje. Cachoeira aan de eene, S. Felix aan de andere; witte huizen, roode daken, kerktorens met soep-

terrinen tot dak, zelfs kunt gij aan beide zijden eene lokomotief zien rooken.

Gij weet, zonder dat ik het u zeg, dat het inwendige niet aan de schoone ligging beantwoordt; en het hotel, dat was niet slecht, als type beschouwd. Beneden betreedt men, van de straat uit, een groot lokaal, waar, rondom ongedekte tafels, allerongemakkelijkste tabouretten staan: eetzaal. Aan de wanden glazen kasten met blikjes erwten, kreeften, boter, met eenige flesschen wijn en even verdacht bier, met sigaren: verkooplokaal. Op Zondag vallen er allerlei jongelui van de plaats binnen, niet allen volmaakt nuchteren, loopen in en uit, en ontnuchteren zich verder: koffiehuis. De baas is uit de stad, twee vuile, brutale mulatten voeren den heerschershaf.

Een gevaarlijk steile trap voert naar de bovenverdieping. Voor en achter heeft deze eene „sala”, die de geheele breedte van het huis inneemt. De Portugeesche sala is de voornaamste zitkamer van het huis, in eene rijke woning is het werkelijk de visitekamer. In kleinere huizen, ook meestal in de binnenlanden, is het meer het woonvertrek, vaak onmiddellijk van buiten toegankelijk en waar de huisvrouw zitten zou, indien deze niet meestal in de achterbuurt van het huis onzichtbaar bleef.

Deze beide zalen dan hebben een houten zoldering, en zouden er zeer geschikt kunnen uitzien, als zij maar eenigermate behoorlijk gemeubeld en onderhouden waren. De overschietende ruimte, die nog zeer groot is, is eenvoudig door twee meter hooge schotten in hokken afgedeeld, als de loketten van eene schrijftafel. Geene enkele kamer bezit een raam of eenig ander luchtgat, daarentegen dwaalt uw blik boven uwe schamele en vunzige legerstede vrij rond in de ruimte, die slechts door de pannen van het dak begrensd wordt. Men levert

u dus hier: niet meer licht, dan de gelukkig vrij groote afstanden tusschen de dakpannen onderling doorlaten, en voor luchtverversching een ontzettende massa tocht, die over u heenstrijkt, om in de ruimte boven uw hok te gaan rondwarrelen, opdat het vele stof niet te rustig zou blijven liggen.

Toch wordt zulk eene slaapgelegenheid voor mensche-lijke wezens bruikbaar gevonden, want het hotel staat als goed bekend, en is soms overvol. Getuige, wat voor een paar jaar gebeurde. Eene Engelsche dame van de- zulken, die de geheele wereld alleen doorkruisen, komt hier van de landzijde aan, toen juist de stoomboot zijne vele passagiers in het hotel had overgestort. Geen bed meer te krijgen, geen sofa, laat staan eene kamer! Goede raad was duur en het was al laat, de arme dame vermoeid.... Maar Braziliaansche beleefdheid verloochent zich nooit: een vriendelijk student biedt zijn bed aan, in redelijk goed Engelsch. De dame aarzelt een weinig, en vraagt wat of hij dan doen zal? — „Well I will have my share.” De goede jongen meende natuurlijk zijn „chair”, maar stel u het gezicht eens voor, dat de eerbare juffer zette! Haar antwoord is er mij niet bij verteld.

Het genoegen van den avond was een roeitochtje op de rivier, of eigenlijk op het netwerk van kanaaltjes, die tusschen eene menigte van eilandjes, klippen en ondiepten overblijven: de rivier is voorbij de stad een Biesbosch geworden, een verward mengelmoes van land en water. Stel u daarbij voor eene kalme avondstemming, eene opkomende maan, een sigaar en een gesprek, juist levendig genoeg, om u goed wakker te houden, en gij hebt een droomerig, Venetiaansch genot, dat als afwisseling van een rumoerig oorlogschip werkelijk een genot is.

Zondag, den volgenden dag, was het buitensporig

warm, zoodat wij slechts een zeer klein wandelingetje in het stadje deden. Behalve eene mis met muziek, doch zonder geloovigen, zagen wij eene begrafenis, kennelijk van een zwart kind. Het kistje met rood en zilver bekleed, werd gedragen in eene soort ledekant of katafalk, hangende aan een bamboestok, dien twee zware negerinnen op de schouders droegen. Die stellaadje was zoo kwistig versierd met wit katoen, met zilver- en goudgalon, met kunstbloemen, dat het alleen deed denken aan een of ander onbegrijpelijk voorwerp uit een toovermelodrama, b. v. een altaar, dat al dansende vervoerd worden zal. Er achter wandelden, recht vroolijk, een veertigtal negerinnen, in hunne kleurigste kleederen, elke met op het hoofd een presenteerblad vol natuurlijke bloemen, zoodat het geheel een recht feestelijk aanzien had.

G. stelde de veronderstelling op, dat het de begrafenis zou zijn van een jeugdige zwarte zonder vader. Beklaag het wicht maar niet, die zwarte wereldburgers hebben zelden een papa, en komen er toch wel.

Ook hier verloochende zich de groote deugd van het land niet: des avonds aten wij aan de overzijde, te S. Felix bij een vriend van G. Deze is Duitscher, zijne vrouw eene dochter van het land, er was nog een Belg en een Portugees, zoodat het een vrij internationaal diner was. Recht aangenaam, vooral de muziek die wij te hooren kregen, en die goed was. Muzikaal zijn de Brazilianen zeker. Onnoodig te zeggen, dat men uitsluitend Italiaansche muziek te hooren krijgt, of de lichtste Fransche. Brahms of Wagner zouden voor een Braziliaan gelijk staan met een aanval van gele koorts. Maar wat men speelt, wordt meestal goed gespeeld: onder de dames schuilen ware virtuozen. Ook is Brazilië reeds een paar komponisten rijk, maar ik hoorde nog niets van hunne stukken.

19 Mei.

Wij moeten om allerlei redenen hier zoolang blijven, dat ik een tweede uitstapje deed. Ditmaal was het met een recht gezelligen Engelschen orchideënjager, naar Itaparica, een eiland aan de overzijde der baai. Daar wonen vele familiën van hier, omdat het klimaat er zoo bij uitstek gezond zijn moet.

Zoo woont er ook een generaal, die nu en dan een muziekkorps laat overkomen, zoodat het reeds aan boord van het stampvolle stoombootje recht vroolijk was. Voor niet laat de generaal de muzikanten waarlijk niet komen. Eerst aan boord een viertal stukken, dadelijk daarna speelden de lui voor de woning van den generaal, en nog een paar uur voor het hospitaal. Den volgenden morgen, Zondag, reeds te half vijf des morgens, waarover ik woedend genoeg was: voor slaap heeft men hier al zeer weinig ontzag; verwonder u niet, als iemand u te twee uur in den morgen even oproept, om te weten, hoe laat het op uw horloge is. Daarna speelden zij in de kerk, en toen weer op het pleintje waar Z. Exc. woont, en des avonds nog eens, en den volgenden morgen tot afscheid en nog weer eens aan boord.... Gelukkig speelden zij nog al goed, al was de Turksche trom ook wat al te ijverig.

Het plaatsje was dus nogal levendig, overigens een gewoon klein plaatsje. Alleen de kerk verdient vermelding, hevig verguld, vrij vervallen, en in zoo kwaadaardigen rococostijl, dat zekere Duitsche kasteelen er nog stijlvolle wonderen van eenvoud bij zijn. En muurschilderingen, zoo zonderling leelijk! Neen, men weet in Europa nog lang niet, hoe ver wansmaak wel gaan kan!

Ondertusschen heb ik ook van de onmiddellijke omstreken van Bahia wat meer gezien. Dit is gemakkelijk: want de paardebanen gaan in allerlei richtingen tot ver

buiten de stad. Daarin is Brazilië menig Europeesch land vooruit. En die omstreken zijn schoon. Hetzij men langs een schilderachtig riviertje naar Rio-Vermelho rijdt en terugwandelt langs het strand, waar de witte vlokken van de branding tusschen de roodbruine klippen dwarrelen, hetzij men naar Barra trekt, tusschen de buitenplaatsen der rijke Bahianen door, of in welke richting ook, al die kleine bergruggen, met kronkelende dalen er tusschen in geborgen, zijn schoon. Een weelderige plantegroei, veel meer echt tropisch dan te Rio, hoewel ook hier van eigenlijk bosch geen sprake meer is, maar sommige kultuurboomen zijn in prachtexemplaren voorhanden, mangga's, broodboomen met hunne groote, glinsterende bladeren, kokospalmen, bananen, waaierpalmen. En daaronder al wat kruipt en klimt en bloeit; men rijdt nu en dan door ware tunnels van groen.

Ook ben ik eens naar de komedie geweest. Een drama, eene kwart eeuw ten achteren, uit den tijd, toen de geestesadel nog uitsluitend het deel was van roovers en gevallen meisjes. Hier brengt de lokale kleur natuurlijk mede, dat adel en deugd in handen van eene slavin zijn.

Het merkwaardige was echter, dat de prima-donna een kind van elf jaar is. Gij ziet, dat wij ook hier van die arme wonderkinderen hebben. Het meisje speelde werkelijk uitstekend, een klein weinigje overdreven, maar het deklamatorische is hier wel gewild, en dergelijke stukken leiden er toe.

Aardig was het medespelen van het publiek. Tirades tegen de slavernij werden toegejuicht, met handen en voeten niet alleen, maar met allerlei uitroepen; wie durfde lachen, werd uitgejouwd. Aan het slot, toen het kind den allereffektvollsten volzin losgelaten had, stond een liefhebber op de eerste rij op, en herhaalde

die klankrijke woorden, waarop viva's voor de jeugdige speelster volgden en gezwaai met hoeden, — een ver-vaarlijk geweld.

Heerlijk opvoedingsstelsel voor zulk een arm wicht!

Maceió, 21 Mei.

Eindelijk uit Bahia vertrokken, uit dat voorportaal van Afrika. Het is, alsof de zon ook het land aan die vunzige plaats heeft, ten minste sedert ons vertrek bleef het prachtig weder. En mooi warm begint het ook te worden, wij naderen de linie!

Maceió, de hoofdplaats van de kleine provincie Alagoas, — al is zij de kleinste, of op eene na, van Brazilië, toch nog wat grooter, dan het koninkrijk der Nederlanden, — is nog al eene groote plaats, en lang niet de slechtste, die wij zagen. Voor zoover ik tot nu toe oordeelen kan, is zij voornamelijk gekenmerkt door een tram, die geen passagiers heeft, een fontein, die geen water geeft, en eene publieke wandeling, die voor het publiek gesloten is. Maar tevens op veel eervoller wijze door eenige ijzeren schepen, die wij op stapel zagen staan, waarvan één eene stoomboot is.

23 Mei.

Een tochtje gedaan naar het uiterste puntje der bewoonde wereld. Ik geloof gaarne, dat het uitzicht uit den wagen zeer mooi was. Maar kijk daar eens naar, als het liefste persoontje, dat u in Brazilië nog onder de oogen kwam, voor u zit, uwe bewondering zeer goed bemerkt, en nu en dan bijna omkijkt. Het slot was natuurlijk, dat wij haar treurig nastaarden op de stoep van een huis, waarvan wij ten slotte nog de blauw geverfde deur mochten bewonderen, om een uur later te weten te komen, dat in datzelfde huis onze eerste officier te eten was — hij had naast haar gezeten, en had ons zoo goed kunnen introduceeren!

Gedurende den terugtocht waren, wegens de laagstaande zon, de gordijnen aan de zeezijde dicht, en mochten wij ons dus bepalen tot het bezichtigen van eenige apetronies.

En het doel van de reis? Dat was volgens een onzer officieren een riviertje met een heerlijk bad. Bij inspektie bleek het eene vrij heldere sloot te zijn, vier of vijf voet breed, waar boven een badhuisje uitgebouwd was, juist ruim genoeg voor de drie kerels, die er zich, met open deur, in stonden af te drogen. Wat hebben wij onzen vriend met zijne rivier geplaagd, en wat was dat slecht van ons! Hij was in Maceió geboren, er jong van daan gegaan, en had even heerlijke herinneringen van zijne „rivier” als wij dat hebben van het woud, waarin wij rooverden, en dat toch ook maar wat kreupelhout in het Park was. De brave was zelf zoo ontgoocheld en moest zich nog laten plagen op den koop toe!

Gamela, 25 Mei.

Wilt gij dit oord Bareta noemen, ook goed, het eene staat op de kaart, men zegt ons echter, dat het veranderd is.

De verwarring in de namen hier te lande is voor een vreemdeling verbijsterend, de officiële naam is zeer dikwijls niet degeen, die gebruikt wordt. Bijna al de hoofdsteden van provinciën worden met den naam der provincie zelve aangeduid: men kent nauwelijks den echten. Zoo zeide ik u reeds dat Rio volstrekt niet Rio heet, maar S. Sebastião, — wilt gij den naam in vollen luister: „A muita heroica e leal cidade de S. „Sebastião-do-Rio-dê-Janeiro”. Zet dat nu maar eens op een adres, maar neem dan eene flinke enveloppe.

Evenzoo heet Bahia eigenlijk S. Salvador-na-Bahia-de-Todos-os-Santos” en er komen, als het mooi moet zijn,

ook nog eenige epitheta ornantia bij. Evenzoo hoort men nooit spreken van Victoria, Natal, Fortaleza, noch van S. Maria-de-Belem, maar van Espirito-Santo, Rio-Grande-do-Norte, Ceará en Pará, al zijn die namen niet altijd korter.

Bovendien blijft de naam niet altijd dezelfde. Als een gehucht tot dorp verheven wordt, een dorp tot stad, wordt deze dikwijls veranderd, evenals een Javaan bij eene groote gebeurtenis in zijn leven een anderen naam aanneemt.

En evenzoo gaat het binnen de steden. Na den oorlog met Paraguay bv. moest elke plaats haar herinneringen hebben aan de overwinningen; overal werden fluks eenige straten en pleinen herdoopt. Wordt de meerderheid van de plaatselijke regeering van konservatief liberaal, in een oogwenk prijken de namen van de helden van het liberalisme op de hoeken van straten. Vraag dan ook altijd, als iemand u zijn adres opgeeft: „Is dat de officiële naam, of de populaire, en hoe is de andere?” Ik heb al eens gedacht, dat iemand in Rio verhuisd was, en na veel zoekens eerst ontdekt, dat hij nog kalm in hetzelfde huis woonde, maar hij wist zelf nog niet, dat zijn huis in eene andere straat was komen te staan.

Of ik niet overdrijf? Terwijl ik dit schrijf neemt toevallig de kommandant een mijner waarnemingsboeken op, en zegt mij juist: „Schrijft gij daar overal Gamela „boven?” — „Ja, kommandant, is dat niet goed?” — „Wel neen, de plaats heet sedert eenige maanden al „Maragogy.” Ik geef het op, word daar dan ook eens uit wijs!

Gisteren was ons schip overstroomd van bezoekers, geheele scholen zwermden uit, alles wat op de plaats maar heel of half wit is, kwam aanzetten. Dat is hier

zoo de gewoonte, overal viel het ons te beurt, maar vooral des Zondags: dan kunnen wij geen duimbreed gronds ons eigen noemen. Natuurlijk gelden wij beiden voor eene van de bezienswaardigheden aan boord, wat er niet toe bijdraagt, om ons toeschietelijk te maken.

Eene enkele maal moet men echter wel medespreken, als men er bepaald bijgehaald wordt. Zoo kwamen wij in gesprek met een professor, — schrik niet, een professor is hier een schoolmeester, — die nog al goed Fransch sprak. Dus kwam hij al ras op Fransche schrijvers, en over Victor-Hugo, die hier te lande als een halfgod vereerd wordt. De man beweerde, dat het een vaste regel is, dat men gedichten in eene vreemde taal niet zoo schoon vindt, als in zijne eigene, en dat Hugo dus wel een groot dichter moest zijn, omdat deze de eenige was, die bij hem, professor, op dien regel eene uitzondering maakte. — „En wat heeft professor zoo „verder al van Fransche dichters gelezen?” — Met veel moeite haalde ik er uit, dat hij een weinig van Lamartine gelezen had, eenige regels van den „Paradise lost”, vertaald door Chateaubriand, en een stuk van Michelet in proza. Ik kon niet nalaten te zeggen, dat ik zijn moed bewonderde, om daarop een oordeel te bouwen.

Ga nu niet gelooven, dat alle Brazilianen zoo oppervlakkig zijn. Een onzer kommissieleden geeft zich werkelijk veel moeite, om van het aardmagnetisme op de hoogte te komen. Zoo heeft hij reeds eene Engelsche handleiding, die ik hem leende, geheel in het Portugeesch vertaald. En dat niettegenstaande hij bijna geen Engelsch kent en zin voor zin met een woordenboek of met hulp van anderen moest uitvinden. Een ander, ofschoon niet eens in de kommissie, geeft zich evenzeer groote moeite, hij is een degelijke, bescheidene, eerlijke kerel.

26 Mei.

Het heeft weder bijna vierentwintig uren geslagregend, waarom wij dan ook nog hier liggen. Zonderling, dat, terwijl de algemeene regel tusschen de keerkringen is, dat de zomer de regentijd is, dit gedeelte van de Braziliaansche kust eene uitzondering maakt. Hier regent het juist in het koelste gedeelte van het jaar. Ik zal u de uitlegging, die men er van geeft, — de golfstroom en de passaat komen er bij te pas, — maar sparen, maar het zou ons beter bevallen, als Bahia ook maar met den regel wilde mededoen.

Ook heden weder vele bezoekers. Toen ik van wal kwam en mij in de kajuit wilde gaan verkleeden, vond ik twee vrouwen voor den ingang staan. Ik verzocht doorgelaten te worden, en schoof haar de portière voor den neus dicht. Onmiddellijk deed eene der twee die weer open, en trad binnen. Ik dacht: „jij brutaal, ik ook,” en kleepte mij kalm uit, waarop zij schoorvoetend vertrok. Ik schoof weder de portière dicht, waarop zoowaar de tweede binnenkwam! Ik ging kalm voort, en was volmaakt besloten, zeer ver voort te gaan, maar eindelijk kreeg het wezen toch besef van hare overtolligheid.

27 Mei.

De zon is ons gunstig geweest, de sterretjes ook, en over een half uur vertrekken wij naar Pernambuco.

Pernambuco, 30 Mei.

Pernambuco, — waarom schrijven onze dagbladen toch zoo trouw dat grappige samenstel van letters: Fernambucq? Kan er niet nog een k achter, dat zou wezenlijk mooi staan? Pernambuco dan, is eene waarlijk aardige stad, al kunnen de herinneringen er, voor een Hollander, zoo heel liefelijk ook niet zijn. Waren we maar niet zoo lam geweest, niet zoo kleingeestig en bekrompen! Had men toch maar begrepen, dat die edele telg der

Nassaus, die daar met een handjevol kerels een keizerrijk in zijne vuisten hield, een groot man was; maar dat konden de suikergeesten tehuis niet begrijpen. Begrijpt een spinnekop, waartoe een olifant dient, die niet weven kan?

Had de West-Indische kompagnie maar wat meer soldaatjes gestuurd, en wat minder dividend uitgekeerd, welke ware dan de geschiedenis van Brazilië en van Nederland geweest?

De Brazilianen beweeren altijd, dat het voor hun land beter zou geweest zijn, als wij het gehouden hadden. En als zij dit zeggen, is het niet uitsluitend beleefdheid tegenover ons. Dit klinkt ons niet onaangenaam, hoewel telkens, als men u vertelt, dat uw land zoo groot *was*, gij in uw binnenste weemoedig aanvult: „en wat *is* het klein!”

Maar hebben de lieden, die u dat lied zoo dikwijls voorkweelen, wel zoo geheel en al gelijk? Ja, als wij het land gehouden hadden, zouden er misschien meer hulpbronnen ontwikkeld zijn, het was misschien niet zoo ontvolkt. Toch beweeg ik mij reeds met dezen misschien op een glibberig terrein, ook wij hebben de heerlijke Molukken aardig weten te ontvolken!

De groote vraag is echter, of Brazilië door ons wel in die mate gekoloniseerd zou zijn, als het nu is? Men verliest zoo licht het onderscheid uit het oog tusschen bezitting en kolonie, d. i. volkplanting. De bezitting Brazilië hadden wij misschien meer winstgevend gemaakt, dan de Portugeezen dit op den langen duur hebben weten te doen. Doch gekoloniseerd hadden wij het veel minder. Het blijkt toch wel voortdurend, dat in tropische gewesten de Zuid-Europeaan, reeds aan meer warmte gewend, heel wat beter tiert en zijn geslacht in stand houdt, dan wij, zonen van het Noorden. Zie Java, hoe

daar nog tegenwoordig afstammelingen zijn van de Portugeezen, die er voor drie eeuwen geweest zijn. En van welk Hollandsch geslacht, zelfs maar eene eeuw oud, vindt men er de nakomelingen nog? Tenzij het bijna geheel inlanders geworden zijn, die van hun Hollandschen voorzaat nog maar den naam overhebben, of elk geslacht zich herhaaldelijk door een koud bad in Nederland gaat verfrisschen. Neen, voor ons zijn tropische landen slechts geschikt, om er eenige jaren, twintig, dertig, door te brengen, en dan terug te komen, naar het lichaam een jaar of wat ouder dan onze schoolkameraden, die hier bleven.

Uit dat oogpunt beschouwd, acht ik dus Brazilië niet zoo te beklagen, omdat de Portugeezen er ons weer uitgezet hebben. Het proces van volkvorming moge ook onder de Portugeezen een werk van eeuwen zijn, — waar en wanneer is het dit niet? — onder ons, Hollanders, zou het land nu nog door zwarten en bruinen bevolkt zijn, door een handjevol blanken geregeerd. En het gemengde bloed zou niet, zooals nu in Brazilië, de tusschenschakel zijn, maar, zooals in Java, tegen beide rassen over staan.

Er staat hier nog een klein stuk van het paleis van Joan Maurits, of liever van het poortgebouw; door zijn stijl valt u dit onmiddellijk op. Dan een fort hier, een poortje daar, overal verspreid staan de herinneringen aan den Hollandschen tijd.

Maar onmiskenbaar Hollandsch is de aanleg, is het algemeene karakter der stad, die de Brazilianen nog wel als zij hoog dichterlijk zijn, Mauricea noemen. Van zee uit gezien, zijn Rio en Bahia schooner. Want ik behoef u zeker niet te zeggen, dat, terwijl die op hooger en grond gebouwd zijn, of ten minste op eene helling, wij met onze, zich nooit verloochenende, kikvorschnatuur, een laaggelegen moeras hebben uitgekozen. Batavia, Padang,

Telok-Betong, — kiezen wij niet altijd een lagen, ook moerassigen grond? En, als die eens tallooze levens gekost heeft, dan denken wij er eens aan om een weinig hooger op te trekken, en zeggen dan: „hé ja, hier is het beter.”

Vóór de komst der Hollanders was Olinda de eigenlijke stad, de overblijfselen er van liggen nog op een heuvel, een paar mijlen noordwaarts. Maar wij hadden liever modder, en bouwden de „Stad op het rif, — Recife.”

Maar ik ben onbillijk, en vooral tegenover den grooten Maurits mag ik dit niet zijn. Olinda is van zee uit zoo goed als ongenaakbaar. Pernambuco heeft eene prachtige reede en eene diepe rivier. Ten minste de reede was prachtig, toen de schepen nog zoo groot niet waren. Voor onze tegenwoordige gevaarten is zij niet diep genoeg. Vooral niet, omdat zij schijnt te verzanden. Door voortdurend baggeren wordt zij in het leven gehouden, nadat een dam, aangelegd om het verondiepen tegen te gaan, juist verkeerd gewerkt heeft. Zoo iets gebeurt dus ook in Amerika wel eens, — en de mailbooten mogen op de buitenrede blijven, buiten het rif.

Maar is Pernambuco van zee uit gezien dan al niet zoo schoon, van binnen valt het bij uitzondering mede. Het is eene der beste steden van het land, al zijn de huizen ook, noch van buiten, noch van binnen, doorgaand schoon of verstandig gebouwd. Ook zijn de meeste straten vrij nauw, maar eene breede rivier kronkelt zich in twee armen (of zijn het twee rivieren, ik weet het niet recht,) door de stad, scheidt haar in drie deelen en geeft er iets opens, iets luchtigs aan, dat zeer vroolijk is. De schepen in de rivier herinneren u aan Holland, de bruggen in de stad, de boomen langs de kaai: Kortom, het zijn alles kleinigheden, maar ieder gevoelt, dat Pernambuco niet volkomen aan andere Braziliaansche

steden gelijk is. Vooral na Bahia is het er aangenaam, maar stil.

Het verwonderde ons zelfs, dat de plaats zoo stil is, met al die schepen; maar men vertelt ons, dat het er gedurende het suikerseizoen, dat nu afgeloopen is, heel anders in de handelsbuurten uitziet.

Er zijn hier eenige zeer flinke gebouwen: dat van de Provinciale Staten, eene kerk, de schouwburg, de rechtsgeleerde fakulteit. Vooral het eerste met zijn hoog koe-peldak trekt de aandacht, en doet den blik lang niet onaangenaam aan. Maar ook hier baadt men, bij eene wandeling door de straten, niet in architectonischen wellust.

In de laatste dagen genoten wij dan ook, van boord uit, het fraaiste schouwspel, als wij aan de stad den rug toekeerden. Wij lagen toch binnen het rif. Dit is slechts een gedeelte van het doorloopende koraalrif, dat deze geheele kust omzoomt, tot voorbij Maranhao. Slechts hier en daar is het even afgebroken, waar eene rivier zich in zee stort. Hoe gelukkig toch, dat die kleine rotsbouwers zulk een afkeer van zoet water hebben, anders zouden zij de rivieren ook nog afsluiten!

Dit rif nu is vóór Pernambuco door de Hollanders versterkt, door er een zwaren steenen muur op te bouwen, van ongeveer vier voet hoogte. Slechts aan de Noordzijde heeft de reede een smallen ingang, oudtijds bestreken door twee, ook al Hollandsche, forten, waarvan de schilderachtige bouwvallen er nog staan, een aan den wal, een op het rif, naast een vuurtoren van lateren tijd.

De reede is veilig en kalm als een meer, en gelukkig, want, hadden wij den storm waarin wij leven, te Maceió gekregen, ik geloof dat wij zee hadden moeten kiezen.

Door den storm nu was de zee buiten zeer onrustig,

gestadig kwamen zware rollers op het rif breken. Langzaam en statig zag men ze, wit gekuifd, uit de verte aankomen, tegen het rif optornen, plotseling voor een oogenblik hoog opspatten, zoodat de schuimmassa's tot op eene hoogte van 10, 15 meters loodrecht in de lucht vlogen, — dan plofte die geheele waterkolom op den muur neder, om aan de binnenzijde, als een gordijn van wit schuim, snel naar beneden te schieten, en dan nogmaals op de steenen van het rif eene gansche reeks van kleine watervallen te vormen. Uren hebben wij er naar getuurd, steeds anders, maar steeds verheven en sierlijk was het beweeglijke tooneel.... laat Mesdag toch hierheen komen.

Voor al gisteren was het tafereel schoon, toen gedurende eenige oogenblikken de ondergaande zon elke schuimkolom met een regenboogje kroonde, dat dadelijk weer verdween, totdat de volgende krijtwitte fontein er weer een bracht. Jammer, dat de maan nog niet vol is!

Opdat wij door dat trotsche tooneel niet al te ernstig zouden worden, was heden morgen de politie wel zoo goed, de rol van clown op zich te nemen.

Op groote plaatsen heb ik nog al eens last van onbescheiden toeschouwers. Daarom had ik aan den President om een politieagent gevraagd. Toen wij nu heden morgen aan wal kwamen, marcheerde recht op ons af een zeer onordelijk gelid van zes man, aangevoerd door een luitenant! Wij schoten in een lach, dien wij niet dan met moeite eenigszins konden verstoppen. Een van de kommissieleden verzocht den luitenant, het maar bij een exemplaar te laten. Maar deze had zijne orders, en dan, zeide hij, het publiek van Pernambuco is zoo beminnelijk, dat men zich soms te weer moet stellen. Daarop werd hem verzocht, zich dan met vijf man van

de zes maar wat in den nabijgelegen publieken tuin te vermaken, totdat zijne tegenwoordigheid zou gewenscht worden. Als ik hier bijvoeg, dat de hoofdwacht op twintig pas afstand was, en dat de sloep met negen man aan wal bleef liggen, dan zult gij voor mijne veiligheid wel geene vrees koesteren.

2 Juni.

Welk een genot, in Pernambuco, waar zulk een deel van onzen ouden Hollandschen roem begraven ligt, ten minste één Hollander te ontmoeten! En dat wel een stadgenoot, en nog een alleraangenaamst man bovendien! Wel is zijn Hollandsch ietwat zoek geraakt in de vele jaren, die hij hier, met eene prettige, Fransche vrouw getrouwd, doorbracht, maar het doet hem toch nog evenveel genoegen den klank zijner taal eens te hooren, als aan ons hem hier te vinden. Wij zijn dan ook elk oogenblik bij hem.

Maar waarom is hij hier alleen? Waarom is ook hier al weer geen Hollander te vinden voor het vice-konsulaat?

Fernando-de-Noronha, 7 Juni.

Sedert mijn vorigen datum zijn wij een goed eind in de richting van Europa gestoomd, want dit eiland ligt een 24 uur stoomens uit de kust, zoowat juist op de hoogte van het punt, waar deze westwaarts ombuigt.

Het is wel een der zonderlingste eilanden, die men zich denken kan; een type van Braziliaanschheid. Ik kan het u niet beter voorstellen, dan door u het meest uitgetande rotsgebergte te laten nemen, dat denkbaar is, eene verzameling van „Aiguille's" en „Matterhorns," doch die dan zoover onder een kolossalen molshoop te laten begraven, dat er maar twee of drie pieken uit den dommen podding blijven uitsteken; dezen echter kijken er dan ook heel gek uit. Op een vrij kalm strand, waar

ge een lekker zeebad neemt, verrijst in eens, zonder reden, een groote steen, die, van boven vrij dik, doch op eene smalle basis rustend, er vrij wankelmoedig uitziet; of eene rots is vaneengespleten, zoodat gij de zee aan de andere zijde door een reet van eenige voeten breedte heen ziet. Alles van die zaken, die aan rotsige kusten, — zie Guernsey, — veelvuldig voorkomen, doch die hier zoo zonderling geplaatst zijn. Juist met Normandië heeft deze formatie nog de meeste gelijkenis.

Het is eigenlijk eene groep van twee of drie eilanden, maar de anderen zijn plat en niet merkwaardig, en ook alleen het grootste, Fernando zelf is bewoond. En hoe! Het is namelijk een van de beide verbanningsplaatsen van Brazilië. In het wetboek staat nog de doodstraf, maar voltrokken is die al in jaren niet meer. Velen, vooral leden van de rechterlijke macht, betreuren die ruime toepassing van het recht van gratie. Een rechter heeft mij eens verzekerd, dat het voorkomt, dat slaven opzettelijk een kalm moordje doen, met de wetenschap, dat de doodstraf toch een doode letter is, en omdat zij het hier beter denken te hebben, dan bij hunnen meester. Ik vermoed toch, dat dit wel eene uitzondering is, want over het algemeen is de Braziliaan goedig, en worden de slaven goed behandeld.

Maar bij hunnen meester moeten zij dan toch werken..... Hoe het zij, slecht hebben de lieden het hier niet. Op het toezicht na, als gij daar den dokter, den priester, enz. bij wilt tellen en op de vrouwen en kinderen na, is ieder hier, omdat hij wat op zijn boekje heeft; dus schamen zij zich niet erg voor elkander. Zij hebben eene woning, en een tamelijk onbezorgd leven; men kan hen toch niet van honger laten sterven. Wel moeten zij nu en dan wat werken, maar dat moet ieder, zelfs hier te lande, toch ook wel eens.

Over het algemeen zien de boeven er dan ook nogal welgemoed uit, maar de havenmeester boezemt mij toch innig medelijden in, niettegenstaande zijne elf moorden. Hij is een beschaafd man, met goede manieren. Verloofd, betrapt hij zijne aanstaande op ergerlijke praktijken. Als gij een avondbezoek bij u meisje gaat brengen, is zoo iets wel geschikt, om u een beetje boos te maken. De man steekt dan ook onmiddellijk de juffrouw overhoop, benevens den bezoeker, die hem vóór geweest was. Dit gaat natuurlijk niet zoo heel stilletjes; papa en mama komen binnen, en krijgen ook hun deel. In 't kort, de man maakte eenvoudig amok, een oom, een broer van de juffrouw, de bedienden, al wat in huis was, is er het slachtoffer van geweest. Nu zult gij misschien met noordelijke kalmte vinden, dat dit wel wat erg was. Maar als gij de treurige verschijning gezien hadt van den zwaarmoedigen man, die niet meer spreekt, dan hoog noodig is, die het nu en dan slechts brengt tot een glimlach, welsprekender, dan tranen zijn, — gij zoudt evenals ik, medelijden gehad hebben, en geen moed tot een hard oordeel. Is menigeen niet braaf en goed, omdat hem op een gegeven oogenblik voor eene misdaad alleen de moed, de flinkheid ontbrak?

Natuurlijk is er ook een die beweert, dat hij werkelijk „de vrouw” niet vermoord heeft. Zijn meester had het gedaan, en hij had zich laten veroordeelen, omdat hij van zijn meester hield.

— „En ik heb, sedert mijn meester dood is, al zoo „dikwijls aan den Keizer geschreven, maar ik hoor niets; „nu zal ik wel mijn geheele leven moeten hier blijven.” Och ja, die praatjes kunt gij in elke gevangenis hooren, en gij gelooft die in den regel evenmin als ik, maar hier geloofden toch velen er aan. Als het, bij uitzondering, eens waar was?

Maar zoo heel braaf is iedere boef dan toch niet; heden morgen gebeurde hier juist een moord, een uur geleden zagen wij de begrafenis; de moordenaar moest achter het lijk loopen, hij zag er vrij onverschillig uit. Nu, daar hij voor zijn geheele leven ingerekend was, verliest hij er niet bij; hij krijgt vrij zeker ook ditmaal weer genade. Hij wint er echter wat variatie bij, omdat hij naar het vasteland moet worden overgebracht, om nogmaals gevonnisd te worden.

En toch, — als ik daar zoo kalm naar mijn observatiepunt stapte, omgeven door boosdoeners, die mijne instrumenten droegen, — verwondert het u, dat de gedachte dan wel eens bij mij opkwam: vergeet u een oogenblik, verlies eens even het lamlendige, het flauwe, dat de beschaving u gegeven heeft, naast de vele voorrechten die gij daardoor hebt, en . . . en gij zoudt die instrumenten dragen onder de stralen der tropische zon!

Geloof niet, dat wij hier onveilig zijn, tweehonderd soldaten houden de heeren boeven in orde.

En, het zijn dan ook niet allen moordenaars. Eene tweede kathegorie, die nogal bewoners aan Fernando-de-Noronha levert, zijn de valsche munters. In een land, dat bijna uitsluitend papiergeld heeft, komen die natuurlijk wel eens voor. Zelfs moeten enkele groote fortuinen daaraan hun oorsprong ontleend hebben.

Dit laatste moet men haast gelooven, als men b. v. het volgende staaltje hoort.

Te *** komt een bakker bij een groot importeur van meel om eenige vaten, en vindt slechts den eersten bediende. Deze deelt hem mede, dat al het meel nog in de douane staat, gaat er met hem heen, en de bakker haalt er een zeker aantal vaatjes uit. De koopman komt op het kantoor, hoort wat er gebeurd is, vliegt naar de douane, en vindt, dat er ook een afgegeven is van de

vaatjes die met zeker bijna onzichtbaar kruisje gemerkt zijn. Die zaten nl. vol met nagemaakt papiergeld. Dadelijk naar den bakker: — „Hebt gij dat vaatje al geopend?” — „Jawel.” — „Wilt gij het mij teruggeven?” — „Wel neen, *dat* meel kan ik zelf ook gebruiken, en „als gij mij niet onmiddellijk 20 mille geeft, dan geef ik „u nog aan ook.” En de koopman dokte op. Of hij veroordeeld is, daar iedereen dat zoo weet? Wel neen, de man heeft te veel invloed.

9 Juni.

Daar het landen hier ten allen tijde zeer moeielijk is, en des nachts geheel ongeoorloofd, is onze geheele commissie aan wal gelogeed, en onze dokter ook, zelfs Jan. Wij zijn allen bij den kommandant van het eiland, een ouden, vriendelijken generaal, met een beetje rheumatiek en een dikken stok. De brave man geeft ons alweer zoo van ganscher harte alles, zoo goed het op zulk eene plaats maar mogelijk is, en daar is het waarlijk geene kleinigheid, zoo op eens zes man in huis gegoid te krijgen!

Voor ons al weder een aardig mengelmoes van weelde en armoede. Twee kamers zonder plafond, als bedden twee schragen met zeildoek bespannen, zonder matras, met een lap gebloemd katoen als laken. Of eigenlijk is dit ding, met wit katoen gevoerd, tegelijk laken en spreij. Men vindt het hier overal, en men heeft ook in dit klimaat niet meer noodig. Verder hangmatten, twee stoelen, eene tafel, een kapstok met vier knoppen, een waschkom en een standaard, waarop een tweede had kunnen staan, een kan, een spiegel en een lampje. Maar de handdoeken en sloopen zijn zeer smaakvol met kant en borduurwerk versierd. De maaltijden zijn overvloedig, uitstekend klaargemaakt, en bestaan uit tal van gerechten, maar servetten zijn er aan tafel niet. En in de sala heeft een man

van 72 jaar niet een gemakkelijken stoel! Dit moet men van de Brazilianen zeggen, kennen zij weinig comfort, zij zijn ook niet verwijfd, al zou men ook soms geneigd zijn, dit van de welriekende heertjes in Rio wel eens te denken. Uiterste voor uiterste: zouden wij ook misschien minder achteruit gegaan zijn, indien wij nog als de Brazilianen, op harde tabouretten zaten?

Paarden hebben wij ter beschikking, zoo dikwijls wij maar willen, gisteren deden wij een prettig toertje over het eiland, raakten verdwaald, kwamen weer terecht, ontdekten nog een half dozijn jongen van de groote rots, en werden door wespen gestoken, wat niet prettig was.

Gisteren was de zoon van onzen goeden gastheer, die te Rio eene hooge betrekking bekleedt, jarig. Reeds aan het ontbijt vlogen er toosten — de goede wijn moedigde er wel toe aan, en des avond was er groot diner, de kok had zich zelven overtroffen. Tusschen de twee maaltijden was er spel, terwijl ik een middagdutje deed. Maar zonder laken: het bruingebloemde katoen werd onder mij weggehaald, om als kleed over de speeltafel te dienen. Spelen doe ik hier in Brazilië nooit.

Pernambuco 12 Juni.

Weder terug van het boeveneiland, en in het hotel gelogeerd. Een ellendig hotel, er moet een veel beter zijn, maar ver van het middelpunt der stad verwijderd. Het hol, waar ik ben, ligt aan de landingsplaats. Dit is een klein pleintje aan het water, met manggaboomen bezet, dat het binnenkomen in de stad bijzonder vriendelijk maakt. Eigenlijk is het bijna geheel bezet met kroegen onder verschillende benamingen, en het schijnt alsof een zeer groot gedeelte van den handel hier afgedaan wordt, al zijn er ook overal in de stad kantoren, en al is de beurs elders. Den ganschen dag ziet men kooplieden onder de boomen heen en weder dreuntelen,

nu dezen dan genen bij een knoop pakken, nu in dit, dan in dat lokaal een glaasje bier drinken. Die gezellige manier van zaken doen, draagt er wel toe bij, den goeden indruk te verhoogen, dien de stad op u maakt.

15 Juni.

Steeds afschuwelijk weder, van waarnemingen geen sprake. Als het eens even opklaart, of ook wel in den regen, doorkruisen wij stad en omstreken. Daar alles plat is, is het hier zeker niet zoo schoon als in Bahia. Toch is de aristokratische voorstad Magdalena bezienswaard, met hare witte of bonte huizen, verstopt tusschen palmen en mangga's en half overgroeid door slingerplanten, vooral door de weelderige Bougainvillea, die hier bijna het gansche jaar geheel violet is van de bloemen. Eveneens is Caxangá, dat nog verder weg ligt, en veel landelijker is, den tocht er heen overwaard.

Maar de kroon spant toch Olinda, de oude Portugeesche stad, die na de stichting van de „Stad op het rif” geene reden van bestaan meer had, en dan ook tot eene soort van aristokratische armoede vervallen is.

Het is thans een bitter klein stadje, over een heuvel verspreid, met losbandig veel kerken, — een en twintig voor een plaatsje als Overschie. De meeste vallen echter langzamerhand in puin, ook al, omdat er veel kloosterkerken bij zijn. En de geestelijke orden zijn in Brazilië opgeheven, met uitzondering van enkele, voornamelijk zulke, die zich werkelijk met zendingswerk bezig houden. De overigen sterven in, en zoo vindt men overal groote, groote gebouwen in het geheel niet bewoond, of door vier of vijf oude nonnen, of ook wel tot douane, postkantoor of gevangenis ingericht.

Op het voorplein van de hoogst gelegene kerk lagen wij in het gras, en genoten met volle teugen het heerlijke uitzicht over de stad. Op den voorgrond, onder

onze voeten, een verward mengsel van witte huisjes met roode daken, van klapperboomen en kerktorens. Verderop, in eene groote, sierlijk getrokken bocht, de zee, blauw en zonnig met haren zoom van branding, den vuurtoren en de vele schepen op de reede. Aan de andere zijde een vlak groen landschap met hier een huisje, ginds een zilverwitte waterplas, en duchtig met kerken besprenkeld. Nog verder de groote stad, glinsterend in de schuinsche stralen der avondzon en daarachter, statig begroeid met kokospalmen, die nog juist te onderkennen zijn, een heuvelketen, uitlopende in een scherp geteekende kaap, die zich aansluit aan de glanzige lichtstreep, welke zee en hemel scheidt.

Weder moesten wij opstaan en nog meer vervallen kerken voorbij. Toch vallen die u hier niet op, zij passen zoo goed in Olinda, dat het verpersoonlijkte verval is. De bisschop woont er niet meer, zijn paleis valt in puin, de inwoners die er nog zijn, weten zelfs niet waarom, zij zijn zeker nog niet naar elders vertrokken, omdat zij er te slaperig voor zijn.

Welk eene pracht van blauwe tegels biedt die stervende bisschopsstad! Het inspringende balkon van het paleis heeft vier zeer groote tafereelen in zacht blauw op de wanden, de hoofdkerk is tot manshoogte er mede bekleed, de sakristij, eene soort van kruisgang eveneens. Nog in eene kerk, in een klooster vonden wij prachtige overblijfselen van dergelijke muurbekleeding. Ook in Pernambuco zijn vele kerken aldus versierd.

Verwondert het u, dat men dan juist hier, allereerst aan Delft denkt? Vooral, als men al in een kruidenierswinkel te Rio-de-Janeiro, eens een paar tegelschilderijtjes gevonden heeft, waarvan een tot onderschrift had: „Den nijvere landman?”

Toch was het eene teleurstelling. Al die gebouwen

zijn, met uitzondering misschien alleen van de hoofdkerk te Olinda, kennelijk na den Hollandschen tijd gebouwd. En ook de tegels zijn in den stijl der 18de eeuw, en van een lichter blauw, dan de onze gewoonlijk zijn. De opschriften zijn deels in slecht Latijn, deels in Portugeesch.

Men wordt hier dus wel bevestigd in de, toch reeds waarschijnlijke, meening, dat onze plateelindustrie eene navolging van Portugal zou zijn. En daar hadden de Mooren ze heen gebracht over Egypte uit het oude Perzië.... welk eene genealogie!

Overigens is het hier te lande, evenals in Portugal zeer de gewoonte, de huizen van buiten met tegels te bekleeden. Meestal zijn die blauw en wit, soms is er geel of groen bij, of nog andere kleuren. Ook komen reliëftegels voor; maar deze nieuwe produkten zijn altijd zonder eenige kunstwaarde. Ik heb er echter niet tegen: een dusdanig gepantserd huis wordt ten minste door den regen schoongehouden, en steekt gunstig af bij zijne gekalkte bureu, die door niets of door niemand worden schoongehouden.

17 Juni.

Heden ben ik bij iemand geïntroduceerd, die over den ouden Hollandschen tijd eene schoone verzameling van oudere en nieuwere werken bezit, tot op Netscher toe, o. a. een prachtexemplaar van Barlaeus met uit de hand gekleurde platen. De belangwekkende man was dan ook volkomen in die oude geschiedenis doorkneed. Evenzoo een ander, die hem kwam bezoeken, terwijl ik er zat, en die genoeg wilskracht gehad heeft, om zonder leermeester, Hollandsch te leeren, ten einde die boeken te verstaan. Natuurlijk sprak hij het niet, en begreep ook eerder het oude, dan het tegenwoordige Hollandsch. *)

*) Dezelfde Dr. Duarte Pereira, die onlangs in het Rijksarchief te 's Gravenhage zoo ijverig aan den arbeid is geweest.

Maar vermeld moet de man worden; het feit doet uw Hollandsch hart goed, en men moet waarlijk het land gelukwenschen, dat zulke menschen bezit, zij doen u veel terugnemen, van wat gij wel eens over gebrek aan wilskracht gezegd hebt!

19 Juni.

Eindelijk weer eens goed weder! Gelukkig, want nu is het einde van ons verblijf hier op handen, en wij wenschen er reeds lang naar, — zooals ik reeds zeide, op groote plaatsen is er aan boord altijd meer wrijving, dan als wij onderweg zijn.

Een onzer officieren heeft het schip verlaten. Hij heeft op een nacht gedroomd, dat een overleden vriend bij hem kwam, hem de hand gaf, en met zich wilde nemen. Nu hij dus sterven moet, wil hij te Rio begraven worden, en werd dus ziek. Zoo ten minste is het mij verhaald. Een ander is ook ziek.

— Maar neemt de kommandant dan geene maatregelen?

— Zeker; hij heeft naar Rio getelegrafeerd.

— Dus krijgen wij andere officieren?

— Och, ze willen geen van allen van Rio weg; een wordt benoemd, en stelt al zijne begunstigers te werk, totdat hij er af is. Met een volgenden gaat het evenzoo, totdat men er bij toeval eens een treft, die niet veel protectie heeft. Naar het noorden wil er geen een. Het is reeds gebeurd, dat een schip met den kommandant alleen te Pará aankwam.

Ondertusschen lijden wij ook weder aan de loodsziekte. Men wil, naar het schijnt, den bevelhebber een loods opdringen, in wien hij geen vertrouwen stelt; hoe dit zal afloopen, weten wij nog niet.

Gisteren waren wij in de opera. De zaal is zeer gezellig, en niet onsmaakvol, de zang was maar matig. De entre-acten werden aangevuld door het vervaarlijke gebrul

van de studeerende jongelingschap op de hoogere rangen. Die kreten zouden u, zelfs al zijt gij wel eens op de Rotterdamsche kermis geweest, aan een oproer doen denken.

Gij ziet, dat ook hier een fragment van eene hoogeschool bestaat. Men volgt hier te lande tot nog toe het Fransche stelsel van faculteiten. Rio en Bahia hebben eene medische, S. Paulo en Pernambuco eene rechtsgeleerde school, en bovendien Rio eene Polytechnische. Men schijnt echter niet met deze inrichting tevreden: in Rio wordt eene hoogeschool opgericht. Of dan de faculteiten op de andere plaatsen zullen blijven bestaan, weet ik niet.

Cabedello, 23 Juni.

Deze onuitsprekelijke plaats ligt aan de monding van de rivier Parahyba-do-Norte, die niet tot aan de stad van denzelfden naam bevaarbaar is. Voor wij hierheen zouden vertrekken, heeft het slechte weder ons nog twee dagen in Pernambuco opgehouden. En daarna de boter nog twee uur, die wilde maar niet aan boord komen, en kwam ook niet, voordat een onzer officieren er tweemaal om naar wal gegaan was, wat voor dat viezige vet in blik wel wat te veel eer is.

Gelukkig was met dit laatste oponthoud niets verloren, wij hadden maar 7 uur te stoomen. Voor den nacht lagen wij dan ook reeds kalm hier, voor een zeer aardig dorp. Witte huisjes, driekwart verstopt achter en onder hooge kokospalmen en breedgekruide ja, wat zijn het? Neven van den edelen waringin, maar van minder aristokratisch slag, grover van blad, met slechts flauwe sporen van luchtwortels, maar de bloedverwantschap is toch onmiskenbaar.

Bij den ingang der rivier staat een groot fort, natuurlijk Hollandsch, evenals alles, wat op deze kust oud is, en nog overeind staat. Hadden onze voorouders maar

wat minder stevig gebouwd, dan zouden wij niet overal de vernedering te verduren hebben, zoo op onzen achteruitgang gewezen te worden!

Buiten de rivier staat een miniatuur-vuurtoren, op een gezonken rif, zoodat hij midden in zee schijnt te staan.

Morgen St. Jan dus wordt er van daag aan wal zinneloos geschoten, levenmaken doen de lieden altijd met wellust, telkens knallen er schoten of vuurpijlen.

24 Juni.

Gisteren avond was het eerst recht vurig aan wal. De Zwitsersche bergen, waarop de St. Jansvuren zulk eene heerlijk fantastische werking doen, zijn hier niet voorhanden. Daarom ontstak men de vuren maar aan het strand, tallooze vuren, die hoogst schilderachtig waren onder de donkere kruinen der hooge palmen, zich spiegelen in de effene watervlakte. De sissende vuurpijlen verminderden slechts het effect, zij waren kinderachtig bij dien grooten gloed.

Natuurlijk eindigde het er mede, dat wij allen naar wal togen, waar de vuren het juist minder aangenaam maakten. Bij een paar oude luidjes moesten wij rijstebrei eten, die verwonderlijk sterk naar scheerzeep smaakte. Maar we deden het gaarne, om der wille van de oudjes. Het zijn de ouders van een schilder, die de trots van Brazilië is. In Rio zag ik een paar stukken van hem, — een onmiskenbaar talent, door veel te weinig degelijke studie geneutraliseerd. Zoodat het dan ook niet dáárom was, maar och, wat waren die goede oude lieden trotsch op hun zoon, wat spraken ze lief over hem, en hoe weinig moeite kostte het om al de portretjes van hun wonderkind en de kunststukken uit zijne kinderjaren te bewonderen, die goede, eenvoudige lui hadden er zooveel innige vreugde van, dat hun jongen bewonderd werd!

Daarna moesten wij koek eten bij den bakker van de plaats, — na de scheerzeep ging dit lang niet van harte. En wij moesten zeer kleine kinderen zien dansen en wij moesten in eene rarekiek kijken, — vijf gewone prenten. Maar de rarekiek was het dan ook niet, de loterij was het voornaamste! Dezen zelfden vorm van loterij vindt gij in elk winkeltje ten platte lande, het geheele jaar door. Voor twee kwartjes haalt ge een papiertje uit een bakje, en het nummer daarop duidt het vak aan, waaruit gij uw lot kunt kiezen, speelgoed, ornamenten van valsch goud, en dergelijke prullen. Ik werd eigenaar voor 50 cents van eene prachtige schilderij in vergulde lijst, ik geloof, dat er drinkebroers opstaan. Zulk eene inrichting heeft dubbél voordeel, zij bevredigt de speelwoede van de lieden en helpt den winkelier gaandeweg van eene massa nietswaardige zaken af.

Onze kommandant vond het erg grappig. Hij kocht lot op lot en kwam dan ook ten slotte thuis, beladen met een ring, waarin een groote groene kei, eene lampetkan, een paar zilveren oorbellen en een stel kraag en mouwen. Mijne schilderij werd gaarne ter opluistering van het salon afgestaan, en hangt nu als pendant van 's Keizers portret aan een balk, steeds gevaar dreigend voor het treurig overschot van al ons fijne glaswerk, dat er onder staat op het buffet.

25 Juni.

Gisteren naar de stad geweest, en het berouwde mij niet. Van de rivier uit, of liever van een mengsel van water, modder, koorts, rhizophoren en muskieten uit gezien, lag het stadje tegen een heuvel opgebouwd, tusschen andere heuvels in, met een gouden morgennevel als achtergrond, werkelijk schoon voor ons. Hoog boven de stad staken eenige witte kerktorens uit, bijna door-

schijnend, omvloed als zij waren door dat donzige licht.

Van binnen valt het tegen, nu ja, dit weet gij, maar toch lang niet zoo als de meeste andere plaatsen. Men kan zien, dat het eene nederzetting is, nog uit den ouden Portugeeschen tijd, toen het ras nog niet tot gelei geworden was. Of heeft ook hier Joan Maurits nog iets meer van zijn werk achtergelaten, dan het golfrotseerende fort aan den ingang? Waar die man zijn voet zette, daar was de indruk stevig!

Alle straten zijn geplaveid, breed, en niettegenstaande het sterk hellende terrein, met aangename glooiingen aangelegd. De huizen zijn niet zoo vuil en onoogelijk als elders, de openbare gebouwen zeer fatsoenlijk: — een stilstaand plaatsje, maar dat zich zijner aristokratie bewust is, eene dame die, als zij al, wegens het klimmen der jaren, eene muts moet dragen, ten minste eene net gesteven muts opzetten wil. Trouwens een zestal schepen voor de stad, een paar flinke nieuwe winkels, en eene douane vol katoen, toonen, dat het oudje niet stervende is.

Ook is er een spoorwegje, — waarheen, dat weet ik niet, en het komt er ook niet op aan: het rijk garandeert 7 percent rente, gelukkig de bezitters. Wat wij er van zagen, is een gesloten station en eene tabel waarop een trein per dag aangekondigd is. Dit is al heel wel.

Verder schijnt het eene vogelstad te zijn, in elk huis vogeltjes, in elken winkel, in elke kroeg nog meer vogeltjes, — te koop natuurlijk de armezangers. Die worden veelal door passagiers van stoombooten gekocht, die op gezette tijden al de kustplaatsen rondzwermen, en dan sterven de meeste vogeltjes in den eersten ruwen nacht.

Door een onzer officieren maakten wij kennis met een apotheker, die ons ieder eene flesch schonk van een

door hem uitgevonden geneesmiddel. Zoo iets is eene goudmijn: een apotheker, die iets beteekent, heeft altijd een middel uitgevonden. Maar de panacee, die wij hier opdeden, is dan zoo uitnemend: alles wordt er door genezen, het uitvallen van het haar, de gele koorts en de aardappelziekte. Het is trouwens merkwaardig, voor welke soorten van ziekten men hier te lande zoo al openlijk met naam en toenaam geneesmiddelen aankondigt. Eene kat wordt wel eene kat genoemd, op dit terrein.

29 Juni.

Gisteren bezochten wij op een half uurtje afstand van Cabedello het huis van den vuurtoren-opzichter. Deze verhaalde ons heel omstandig, hoe hij een heel aardig inkomen maakt uit het te veel van de olie. Met een traktement van f 50 's maands heeft hij in zeven jaren reeds een zeven duizend gulden overgelegd. Dat verhaalt de man zoo leuk weg in tegenwoordigheid van zeeofficieren. Het is dan ook volstrekt niet oneerlijk, het is knap.

Wij kregen allen eene hangmat om in te luieren, maar — het wordt reeds vrij warm: ik durf niet beweren, dat een sterker woord misplaatst zijn zoude. Terwijl zat de heer des huizes op een stoel, mevrouw mocht op den grond gaan zitten. Daar houden de dames trouwens van.

En daarna moesten wij, willen of niet, kokoswater drinken, het was al erg genoeg, dat ik geen jenever wilde aannemen. Die dwang, die u aangedaan wordt, om iets te gebruiken, is soms wel onaangenaam, maar heeft toch een eerbiedwaardigen grond. Het is het ouderwetsche begrip van gastvrijheid; deze zoudt gij versmaden, door niet iets aan te nemen, ook de armste zal u nog iets willen aanbieden, als gij maar een oogen-

blik langer in zijn huis vertoeft, dan om naar den weg te vragen, en gij moet iets aannemen. Het meest gewone is eigenlijk koffie, met veel suiker, maar zonder melk, want die is hier evenals in alle warme landen, op de meeste plaatsen schaarsch. Treedt gij een niet al te arm huis binnen, op welk uur van den dag ook, de koffie verschijnt binnen tien minuten, even zeker, als in vroegeren tijd bij ons de Madera en Portwijn. Maar die mocht men ten minste weigeren, terwijl gij hier eene weldaad doet, de koffie maar te slikken, lust of geen lust, want anders zit uw beleefde gastheer op de pijnbank, waarmede hij u dan toch onthalen kan. Voor Brazilianen is het niet moeilijk, die kunnen ongehoofelijk veel koffie verdelgen; het is nu eenmaal het koffieland. Ik kreeg eens op de vraag, hoeveel kopjes zeker iemand tusschen het ontbijt en het eten wel drinken kon, ten antwoord: „Och, als men zoo wat veel „visites te doen heeft, gaat het zoo van zelf, een paar „dozijn zal dat wel zijn.”

We wandelden nog wat rond, voornamelijk om eieren te koopen, we bezagen het oude Hollandsche fort, waar ik oude Spaansche, Engelsche, Fransche, Portugeesche kanonnen vond, maar geen Hollandsche. Thans zijn er leerling-matrozen in gevestigd, slecht en wel, het is een nare, vuile boel.

Overal is dit zoo niet. Elke provinciale hoofdstad aan zee heeft eene dusdanige kweekschool. Het is hier te lande niet gemakkelijk, het korps matrozen voltallig te houden, en een weinig zachte dwang schijnt dan ook wel uitgeoefend te worden, om straatjongens en boosdoenertjes in matrozen om te zetten. Nu, als matroos zijn zij nuttiger, dan als boef. Ik heb al meer van die inrichtingen gezien, en kreeg er, — behalve hier, — geen kwaden indruk van. De jongens worden er goed

gevoed, er wordt een beetje manierlijkheid ingepompt, en een heel klein beetje wetenschap. Als er dan eens een oorlogschip de haven aandoet, worden er eenigen opgepikt en medegenomen naar Rio. Daar wij nu alle havens aandoen, hebben wij al een behoorlijk aantal kleine jongens aan boord, ook hier krijgen wij er weer een paar.

Aan den datum kunt gij zien, dat het weder slecht is, avond aan avond zien wij te vergeefs naar sterren uit, en wij vreezen ten slotte niet meer te kunnen vertrekken, omdat het anker vastgeroest is. Op het oogenblik is het juist prachtig weder, wat niet belet, dat ik van morgen tweemaal natregende, en dat niemand zeggen kan, hoe het van avond zijn kan.

Natal, 2 Juli.

Of wilt gij Rio-Grande-do-Norte zeggen, ook goed. Gij ziet, dat wij toch weggekomen zijn.

De kust is steeds leelijk. Eigenlijk moesten wij haar mooi vinden, want zij gelijkt sprekend op de Hollandsche. Duinen, slechts hier en daar wat hooger dan de onze, en begroeid met andere planten, die echter op grooten afstand juist hetzelfde vuile groen vertoonen, met groote lappen geel zand tot afwisseling. Soms komt wel een ondergrond van rooden, hoogrooden steen onder het zand te voorschijn, en waar deze verweert, is dikwijls een rijkere plantegroei, die het kleurespel heerlijk kan maken. Het duinzand zelf is hier tegen de blauwe zee al te schel, maar met die streep bruinrood er tusschen, en bekroond met donkergroen, dat den overgang tot de blauwe lucht vormt, ja dan... Want ik behoef u niet te zeggen, dat het duin hier anders de kleure heerlijkheid van ons duin met de bewolkte luchten niet, of zelden heeft. Het hevige tropische licht laat alleen de kleuren tot hun recht komen, die de voor-

werpen zelve hebben, het tooverachtige spel van licht en schaduw, van een zonnestraal, gezeefd en gekleurd door een onzichtbaren nevel, de duizend tinten van morgen en avond, die heeft men hier niet, of zoo voorbijgaand, dat er een instantané-schilder voor noodig zou zijn. Wel geeft een voorbijtrekkende wolk, een morgen-nevel soms één schoon lichteffekt, maar over het algemeen is alles eentonig, en misthet eeuwig veranderlijke, het steeds nieuwe van ons duin, waarvan gij nooit al de zijden hebt afgezien.

Ook toen wij de stad naderden, trof het mij, dat deze, eenigszins landwaarts in gelegen, met een paar torens hoog boven de duinen uit, wel iets op een Hollandsch stadje gelijkt.

Natuurlijk was de loods niet buiten, men rekende er op, dat wij wel een daagje later zouden komen. Maar hij kwam dan toch, en wat voor een loods! In drie talen was de man belachelijk, en slechts in eene taal werd hij beantwoord: in lachen. Een rond doch mager mulattegezicht, met eenige weinige lange borstels, daar waar menschen een baard hebben, een mager lichaam, en daaronder misschien een paar beenen, maar die in de broek niet te vinden waren. Stel u voor een katooten zak, die tot aan de knieën hangt, en die, hoe weet gij niet, op eens, uit vele plooiën zich in twee pijpen ontwikkelt, welke konisch toeloopend, aan de enkels bijna glad aanliggen. Daaronder roode pantoffels. Het wezen herinnert volmaakt aan de poppen, die men uit een zakdoek draait, na er vijf knopen in gelegd te hebben. Stel u dan dat produkt voor, met een glas wijn in de hand, op een hiel rondraaiend en met zekere woede grimassen makend, die vermoedelijk vrijmetselaarsteekens moeten beduiden, maar die niemand hem beantwoordt. Daarbij voortdurend oreerend, zonder

op te merken, dat het zweet ons uitbreekt van het lachen. Ik heb voorgesteld het manneke op algemeene kosten aan te koopen; hij zou ons nog lang kunnen vermaken.

Van de rivier uit gezien, ligt het kleine stadje heel aardig over een heuvelrug uitgespreid. Natuurlijk leden wij reeds aan de „presidentomanie”, d. w. z. dat wij den president als naar gewoonte bezochten. Deze is een opgewekt jong mensch, en bewoont een zeer bescheiden „palacio,” dat echter een schoon uitzicht over de rivier heeft.

Het zal u niet bevreemden, dat het weder bij uitstek slecht is, en dat men ons ook hier wonderen belooft van het goede weder, dat wij van hier af hebben zullen. Dit is altijd een troost, als men doorweekt thuis komt.

6 Juli.

Dacht gij, dat het weder nog erger worden kon? Het regent sedert drie dagen geregeld zonder ophouden twaalf tot zestien uur per dag, en wij hebben dan ook niets uit kunnen voeren.

Maandag hebben wij gebruik gemaakt van de zeer vereerende uitnoodiging, om een spoorwegje te bezichtigen dat hier gebouwd wordt. Een van die kleine eindjes, zooals bijna elke provincie er een op de kaart heeft staan: een rups waarvan een uiteinde aan zee ligt, en het anders misschien mettertijd ook eens ergens aanlanden zal. Maar voorloopig is het niet altijd gemakkelijk in te zien, wat het doel van sommige dier streepjes is.

Zulk een streepje langs te kruipen is altijd slechts een matig genot, ditmaal had het veel van eene marteling. Van den middag tot over negenen hebben wij in een waggon gezeten, die ons door eene hoogst leelijke

landstreek voerde. Eerst niets dan zand, spaarzaam begroeid met dor, grijsachtig gras; later wat laag hout, al even eentonig. Geen enkele brug, geen viadukt, dam of tunnel maakte den weg zelveu belangwekkend, en ten slotte hielden wij op in de wildernis, waar eene brug zeer fraai had kunnen zijn, maar de brug was er niet, — goddank, want anders hadden wij nog verder moeten gaan.

Geloof nu niet, dat wij van het leelijke landschap al te veel zagen. Want de waggons hebben de zonderlinge inrichting, dat de raampjes geen voet hoog zijn, en zoo laag aangebracht, dat men, rechtopzittende, niets te bewonderen krijgt, dan het patroontje van het behangsel. Na het eerste uur heeft men dus al hoofdpijn van het bukken, om niet te spreken van de ruggegraatverkromming, die men er bij moet opdoen. Men kijkt dus bijna niet uit, en verkeert weldra in een toestand van verdooving.

Het beste van de reis was ontegenzeggelijk de door onze gastheeren medegenomen kip en de uitstekende wijn; maar ik was reeds te saai geworden om er nog door opgefleurd te worden. Ik vrees zelfs, dat ik mij ver van beminneijk heb aangesteld: het is mij ten minste kwalijk genomen, dat ik na de reis de uitnoodiging tot een souper afsloeg, — maar ik kon niet meer, zelfs een marmot die juist midden in zijn winterslaap is, zou van zulk reizen ziek geworden zijn.

Gisteren hadden wij bezoek van den hoogst wellevenden President. Verscheidene personen kwamen met hem mede, met zonderlinge hoeden, flamboyante overhemden en kleurrijke steenen behept. Gij begrijpt dat wij het kijkspelletje moesten opzetten, en de instrumenten vertoonen, wij zijn nu eenmaal eene versiering van het schip.

8 Juli.

Nog steeds denzelfden toestand. Alleen heeft het gisteren, tot afwisseling, eens den geheelen dag doorgeregend en sedert is de lucht eenvormig grijs, met elk half uur een stortbui. Ik zou u dus alleen kunnen melden, hoeveel partijen schaak er gespeeld zijn.

Pititinga, 12 Juli.

Met goeden wind waren wij gisteren hier, een uur of vier nadat wij Natal verlaten hadden. Groot is de afstand dan ook niet, het kleine plaatsje ligt even boven Kaap S. Roque, op het punt, waar de kust begint meer westwaarts om te buigen.

Voor ons vertrek uit Natal beleefden wij echter nog verscheidene grappen. Eerstens ontdekte men gisteren morgen, dat de proviand verre van toereikend was, — nadat wij tien of elf dagen voor de plaats gelegen hadden. Men bedreigde ons reeds met verschillende dagen oponthoud, maar met een halven dag heen en weder rennen kreeg men het gelukkig in het gelid, en konden wij vertrekken.

Verder beкроop een onzer officieren, die reeds in Pernambuco had willen teruggaan, hier weder die lust. Hij heeft werkelijk eene ziekte, die zeer goed als motief kan dienen, maar ditmaal gaf hij er nog wat kleinigheden bij op. De dokter van wal zou komen, om met zijn kollega van boord het attest op te maken.

Maar wat gebeurt er? De mailboot van Rio kwam voor de rivier, waar zij niet kan binnenvallen. Daarmede verwachtte men een officier, om den jongeling te vervangen, die te Rio begraven zou worden. Even voor het konsult nu kwam de tijding, dat de vervanger werkelijk aan boord was, maar wij lagen in, de mailboot buiten de rivier, en deze laatste vertrok met onzen officier

aan boord. Later zullen wij hem misschien wel ergens opvangen.

De nieuwe officier nu is een groot vriend van den zieken man. Verandering van plan: deze geeft slechts een nietig kwaaltje op, verzwijgt het ergere, en wordt beloond met vier dagen uitrusten, die zooveel te zwaarder op de beide andere officieren zullen drukken. De supplementaire dokter vrij boos naar den wal terug, en alles weer afgeloopen.

De kust blijft uit leelijke duinen bestaan. Pititinga zelf schijnt slechts eenige hutten te bezitten, die van hieruit gezien bijna verdwijnen onder de kokospalmen. Op de opene reede zijn wij nog al aardig aan het rollen.

14 Juli.

Sedert gisteren prachtweder, ferm heete dagen, en vrij koele nachten. Ik durf er zelfs zoo recht niet voor uitkomen, dat ik de nachten wel eens koud vind, want dan word ik braaf uitgelachen, en men zegt, dat ik wel spoedig dood zal gaan en dat mag men toch van koude niet, zoo dicht bij den evenaar.

Eergisteren avond, toen A. zoude gaan observeeren, hevige discussie, of het landen wel mogelijk was. Eerst kon het niet; branding, hoog water, wind, enz. Daarna was de openbare meening; welzeker, het kon best, en hij vertrok, met de beide kommissieleden, doch voor de zekerheid ging de loods ook nog mede.

De nacht was mooi, het gezelschap kwam niet terug, dus ging ik slapen in de overtuiging, dat alles goed ging. Doch toen ik 's morgens te 5 uur aan wal zou gaan, was er nog niemand terug. Niet alleen was dit voor mij eenigszins moeilijk, om allerlei redenen, maar ook waren wij wel wat ongerust, want deze geheele kust staat te zeer slechter faam.

Men gaf mij dus eene groote sloep met zorgvuldig uitgepikte roeiers. Als herinnering aan vroeger dagen kreeg ik Jakob weder eens mede. Welk een spektakel kregen wij te zien, toen wij den wal naderden! Het gezelschap stond aan het strand hevige signalen te maken; vrij ver in zee lag de boot zóó te dansen, dat ik eens bijna de geheele kiel vijf of zes voet boven het water uitzag, en tusschen de boot en het strand stonden al de negers spiernaakt in het water, en maakten telkens de dolste bokkesprongen, als er weer een golf aankwam.

Toch bleek het ondoenlijk, de instrumenten van den wal in de sloep te brengen. Dank zij mijne grootere boot, kwam ik met mijne zaken veilig aan wal. Maar het aantal naakte negers in het water werd door mijne aankomst nog vermeerderd, zoodat het tafereel in het vale morgenlicht, wel iets van zeker tooneel uit Faust had.

De aan wal staanden besloten dan ook maar, de instrumenten voorloopig bij mij achter te laten. Het eerst bestijgt het elegantste onzer kommissieleden zijne twee matrozen, en ziet, even voor hij de sloep bereikt, . . . een klein golfje, en de brave man, die zoo weinig houdt van koud water, had een bad van top tot teen! Sata-nisch gelach aan den wal, en verklaring van al de anderen, dat zij maar tot mijn vertrek zullen wachten, dan moest het aan het ebben zijn, en bij eb is het water kalm. De drie overigen kropen in een huis, en elk in eene hangmat. Jantje rolde zich geheel en al in een zeil van de tent, en weldra waren allen hoorbaar bezig, een weinig van hun doorwaakte nacht in te halen. En ik ging met Jakob werken, alsof er niets gebeurd was.

Caiçara, 17 Juni.

Dit schoone oord, weder iets westelijker gelegen, is

nog kleiner, dan Pititinga; slechts enkele huisjes in het mulle zand.

Daar het van nacht hevig regende, kon ik onmogelijk op het dek blijven liggen. Reeds sinds eenigen tijd heeft A. een hut op het dek ter beschikking gekregen. En mij leende een der officieren eene hangmat. Voor het eerst van mijn leven sliep ik er in. Ik geloof, dat het niet onaangenaam is, maar men moet er aan gewennen, en er niet mede beginnen op een slingerend schip. Ten minste ik werd nu en dan dubbel gevouwen, sliep onrustig en werd wakker met gekraakte ribben en gebroken ruggegraat. Maar ik verbeeld mij, dat het is, om spoedig mede te gaan dweepen.

Ik breek af, want de kommandant komt mij tot een zeiltochtje uitnoodigen.

21 Juli.

De zeilpartij was recht prettig, en het eindpunt was natuurlijk het dorp, vlek, gat, wat gij maar wilt. Een dozijn hutten, half in het zand bedolven, dat is alles. Bij ons werk is dat zand, steeds voortgezweept door den steeds waaienden wind, een groot bezwaar, de instrumenten worden hopeloos bedorven, en ik zal blijde zijn, als wij er allen zonder oogontsteking afkomen.

In Caiçara vonden wij maar ééne merkwaardigheid: een ouden mulat, die de „gros bonnet” is, zooals natuurlijk zelfs het kleinste oord er een hebben moet. In hoofdzak bestond het wezen uit een lang, lang vrouwehemd, zooals hier algemeen voor nachtkostuum gedragen wordt. Maar in-dit geval was het van heldergroen katoen met roode bloempjes, recht smaakvol. Daaronder zag men de uiteinden van het kleedingstuk, dat men in Holland met allerlei namen bestempelt, om maar niet een kat een kat te noemen, doch dat hier nog al eens vertoond wordt om de buitenhuid voor Zon- en feestdagen te be-

waren. Uit het hemd staken van onderen een paar **magere** bruine voeten, aan de teenen waarvan een paar **muilen** bungelden. Van boven stak er een **slim, leelijk bakhuis** uit, met eene **negerhuid** overtrokken, zoo **verschrompeld**, dat men zich **verwonderen** moet, dat die niet op de naden **berst**, en geheel in de **rondte** met **kroeze witte stoppels** spaarzaam bezet. Stel u dan dat **exemplaar** voor, **gehurkt** op eene **toonbank**, zijne **eigene knieën** omarmend, en u met zijne **grijnzende tronie** van onderen op **aanzierende**, en **zonder veel moeite** kunt gij u iets **afgrijselijks** voorstellen, half **tooverkol**, half **woekeraar**.

En toch heeft dat **heerschapp** hier alles te zeggen, en er moet dus **mooi weer** bij hem **gespeeld** worden, ook **b.v.** als men te **paard** naar **Jacaré** wil. Dit is een **plaatsje** niet ver van **Caiçara**, waar weder eens een **Hollandsch schip** **gestrand** is, **alweder** een **minder** van onze **handelsvloot**. Wordt het niet tijd, dat **woord** in **handelssmaldeel** te **veranderen**?

Het **schip** had eene **zeer gemengde lading** voor **Oost-Indië**, en zoo is er van **allerlei** hier aan **kust** tot **lagen prijs** te **koop**. Wij hebben **Delftsche boter** aan **boord**, **Portwijn** van **Steur**, **heerlijken Bordeaux-wijn**, **lucifers** met **Koningin Emma** op de **doos**, **Chineesche speelkaartjes** en een **Zweedsch gezangboekje**. Te **Jacaré**, waar de **stranding** **eigenlijk plaats** had, **hoopt** men nog **rijkeren oogst** op te **doen**, en zoo **togen** wij te **twee uur** naar **wal**.

Maar de **paarden**, die onze **magnaat** te een **uur bezorgd** zou hebben, waren er niet, **misschien** zouden zij er te **vier ure** zijn. Zulk een **uitstel** **verwondert** u hier te **lande** **alleen** dan, **wanneer** gij er **zelf** het **slachtoffer** van zijt.

Er werd dus eene **jangada** **bestegen**.

Wat dit is? Het **meest gewone** **vaartuig** op deze **kust**,

en, vooral voor een vlak strand, bij uitstek geschikt, op het oog hoogst gevaarlijk, en toch zeer veilig, al begrijpt men eerst niet, hoe iemand er zijn leven aan waagt. Een vier- tot zestal balken, of liever ruw bekapte boomstammen, voor en achter toegespitst en naast elkander stevig aaneen verbonden. Dus een vlot, meer of min in bootvorm. Voorop staat een mast, die gestreken kan worden, met een groot driehoekig zeil. Daarachter wordt door een gleuf in den middelsten balk eene plank omlaag gestoken: het zwaard van onze binnenvaartuigen. Meer achterwaarts is een bankje voor twee personen, en nog meer naar achteren een klein bankje voor den stuurman, die een langen, breedten riem als roer hanteert. Hiermede nu doet men lange reizen op deze, nooit door zware stormen bewogene, zee, en men landt, daar waar andere vaartuigen zouden verongelukken. Reeds op verscheidene plaatsen hebben wij deze vaartuigen leeren waardeeren, doch eerst sedert Bahia. Meer zuidelijk schijnen zij niet voor te komen, de rotsachtige kust is er dan ook ongeschikt voor.

In een uur bereikten wij onze bestemming, na nog even aangelegd te hebben in een oord van zes hutten, waar geene zaken te doen waren. In Jacaré was spoedig heel wat ingekocht. Maar toen regende het ook, en was er van wind geen spoor meer. Wij moesten dus wel blijven, slenterden het dorp rond, nu eens vereenigd, dan weder gescheiden, overal intieme vriendschappen sluitend. Het hoofdkwartier was weldra gevestigd bij een schoolmeester op non-activiteit, die er in den tusschentijd een winkel op nahoudt. Mogelijk is hij hiervoor beter, dan voor het onderwijs, want wij hadden gelegenheid te ontdekken, dat de man b. v. in de aardrijkskunde van zijn eigen land zeer zwak is. Het beste was zijn Fransch. Dit bepaalde zich tot eene kleine ver-

zameling van losse woorden, — hij heeft er examen in gedaan. Maar de gelegenheid was te gunstig, om dien schat niet te luchten, en de brave was dan ook alras in zulk eene furie van Fransch, dat hij het tegen ieder losbrandde, tegen onze officieren, tegen zijne dorpsge-
nooten, zelfs tegen zijne arme vrouw, — die er lang niet kwaad uitziet.

Trouwens, over 's mans Fransch mag ik wel zwijgen, want mijn Portugeesch is nog niet veel fraaier. Het is onmogelijk, dit aan boord te leeren, want de officieren zijn zoo beleefd, altijd Fransch met ons te spreken, en de meesten spreken het zeer goed. De beschaafde Brazilianen doen dit allen, en met een zeer goed accent. Als zij het op lateren leeftijd niet doen, dan is dit bijna altijd, omdat zij het verleerd hebben, door gebrek aan gelegenheid om te spreken.

Natuurlijk komen er, zooals bij twee zeer na verwante talen altijd plaats heeft, wel eens grappige vergissingen voor. Zoo ben ik al eens te eten genoodigd met de woorden „allons-nous chanter,” omdat dineeren in het Portugeesch „jantar” heet. Of een jas heeft „besoin „d'un concert,” waarmede eene reparatie bedoeld wordt. Of iemand spreekt van zijn eigen genie, als hij een karaktertrek bedoelt. Maar ik verzeker u, dat ik in het beetje Portugeesch, dat ik nu en dan uitbreng, al veel aardiger bokken geschoten heb, ik heb al aan iemand verteld, hoe mijn leder voor hem klopte, — ik meende mijn hart.

Bij onzen professor aten wij ook, zoo goed als het in het armoedige dorp maar denkbaar was, eieren, beschuit, en gebakken kaas met suiker. Het is eene zeer droge kaas, als men honger heeft, is het fabrikaat niet zoo onmogelijk, als gij wel denken zoudt. De geleerde zelf at voor zijn avondmaal groote scheppen meel bij zijne koffie.

Heb ik u reeds gezegd, dat droog, rauw meel het hoofdvoedsel der Brazilianen is? Wat er bij gegeten wordt, is in de verschillende deelen des lands verschillend. In het Zuiden voornamelijk boonen, donkerder van kleur en pittiger van smaak, dan onze gewone bruine boonen. Deze zullen zelfs bij de rijken evenmin op tafel ontbreken, als bij ons de aardappelen. Liefst worden zij met vleesch, met spek, of met beide dooreen gekookt. Hier komen wij langzamerhand buiten de boonwereld, gedroogde visch is hier meer het volksvoedsel, ook gedroogd vleesch, maar bij voorkeur visch.

Maar wat ook het voedsel zij, de „farinha” mag nooit er bij ontbreken. Het wordt gewonnen uit de knollige wortels van sommige planten, meestal van de mandioca of cassave, eene euphorbiacee. De wortels worden fijn geraspt, met water uitgetrokken, om de zeer giftige bestanddeelen te verwijderen, daarna in groote pannen boven vuur gedroogd, of geroosterd. Dit wordt bij alles genuttigd, bij vleesch, bij vruchten, bij dranken: een echte Braziliaan uit het volk voert liefst niets naar den mond, zonder een flinken schep meel er bij. Wilt gij weten, hoe lekker dat smaakt, ga dan maar eens bij uwen timmerman en werk een paar lepels zaagsel naar binnen. Een vreemdeling gewent er zich dan gewoonlijk voor zijn dood ook niet aan.

Zelfs maakte de brave professor eene slaappleats voor ons gereed. Het was in een huis, waarin nog anderen bivakeerden, maar hangmatten kan men in eene gegeven ruimte nog al heel wat ophangen. Ons huis bestond uit vier naakte leemen wanden, een dak van palmbladeren, en aan huisraad nihil. Maar vier wanden is reeds weelderig; in deze streken, waar het nooit koud is, zagen wij reeds genoeg hutten van slechts ééne wand voorzien. En voor een stuk spiegel, of eene

gebrokene lamp moet men reeds bij rijke lieden zijn.

Aan een zaak was in ons hotel geen gebrek. Maar hoe zal ik die noemen? Het is al even onnoembaar als het kleedingstuk, dat, naar ik vrees, dezen brief reeds zoo onfatsoenlijk gemaakt heeft : een klein diertje, ook bij ons wel bekend, dat springt en bijt Ik werd bang, uit mijne hangmat weggedragen te zullen worden. En als de springers mij nog wat slaap gelaten hadden, — te tien ure kwamen de kameraden van eene laatste wandeling thuis en knoopten van hangmat tot hangmat een levendig gesprek aan.

En te middernacht was er wind, en bestegen wij onze jangada weder. Maar regen was er nog meer en de stroom was tegen, wij kwamen pas te vier ure koud, nat, ellendig aan boord, alleen de grappen van een mijner metgezellen hadden ons voor vertwijfeling behoed. Heden ligt ieder onzer in verschillende richting uit te slapen. Ik zelf zoo flink, dat ik het tegenbezoek van den schoolmeester-hotelhouder eerst bemerkte, toen de man vertrok. Of heb ik een klein weinig geveinsd?

Ponta-Redonda, 24 Juli.

Met zeer zwakken wind hadden wij meer dan een dag noodig, om hier te komen. Dit verschaft ons echter eene prachtige afwisseling van de nog steeds leelijke kust. Het was bij Ponta-do-Mel, waar wij den nacht geankerd lagen, en bij het eerste ochtendgloren. Eerst een oplopend strand, door de laagstaande zon hooggeel gekleurd, daarboven eene reeks „falaises” van rooden steen, die op dat uur eene diep violetroode tint aannamen met zwaar blauw geschaduwd. Dit was van de lichtroode lucht gescheiden door eene streep bosch van een donzig grijs groen, dat ook aan beide zijden de lijst vormde van de schilderij. En onder aan de blauwe zee met witte kuifjes — welk eene vondst voor een zeeschilder.

Ook op onze tegenwoordige ligplaats wordt het gele zand ten minste door een breeden zoom van groen getemperd, en aan eene zijde verlevendigen eenige donkere klippen, waarop de zee staat te branden, het tooneel. Eigenlijk is hier niets dan een kaap, waarachter wij als in eene baai beschut liggen, maar een gehucht is er toch, al is het nog zoo klein. Men begrijpt dan ook niet, waarvan meer inwoners hier zouden moeten leven, op deze barre ontoegankelijke kust, als er niet nu en dan eens een Hollandsch schip kwam vergaan.

25 Juli.

Gisteren eene wandeling gedaan door de stad, die uit vijf hutten bestaat. Daarvan ligt een, een heel eind buiten de kom der gemeente, en een is onbewoond. Zulk een huis is hier 30 gulden waard. Verder zijn er hier twee jangada's en telt de plaats zeven volwassen inwoners en een dozijn kinderen. Kokoswater drinken, een praatje maken, een bad nemen en naar boord terug.

Na het eten gingen er ook eenigen naar den wal, maar kwamen een uur later met hangende pootjes terug: onmogelijk om te landen. Ik was van morgen gelukkiger, maar aangenaam was het verblijf aan wal, wegens het stuifzand, toch niet, ik had een duin in de oogen, en mijn baard geelk wel een ballastmagazijn.

Ceará, 29 Juli.

Gisteren hier aangekomen, en reeds tot het besluit gekomen, dat het een der beste steden van Brazilië is, onder de kleinere misschien wel de beste. Reeds van zee uit doet het zich, trots de dorheid, goed voor. Een breed strand, en op eene kleine hoogte daarachter de stad, waarvan een paar flinke gebouwen den blik tot zich trekken, en in het midden eene publieke wandeling, nog niet klaar, maar die, terrasgewijze naar zee afdalend, iets zeer liefelijks aan de plaats geeft.

Boven in de stad vindt gij breede straten, goed getrokken en redelijk geplaveid, veelal met boomen beplant, verschillende pleinen, enkele goede huizen: het geheel heeft iets vroolijks en luchtigs, dat men in de andere Braziliaansche steden zoo noode mist.

Ook bezagen wij een leesgezelschap met het vrij aardig begin eener bibliotheek en met een museum, waarin de zoölogie en de beeldende kunst broederlijk de hand reiken aan de numismatiek en de ethnografie. Gij kent deze soort van musea, zooals bijna elk stadhuis in onze kleinere Hollandsche steden er een herbergt waar een handvest van Karel den Vijfde heel gezellig in eene vitrine ligt tusschen een kalf met zes pooten en een Chineeschen waaier.

En een tramweg, een eindje spoorweg, kortom, de Cearensers verdienen wel een weinig den roep van flinkheid, dien zij in het land hebben. Partikulier initiatief is hier zeker naar verhouding meer, dan in andere streken. Ook steken de lieden van deze provincie, wat arbeidzaamheid aangaat, gunstig bij die van de omliggende af. De provincie zelve is beter in kultuur gebracht en levert aan vee en landbouwprodukten betrekkelijk meer op. En alle jaren zwermt de armere bevolking uit, verspreidt zich in Pará, Amazonas, om te werken en te verdienen, en komt soms met een aardig duitje terug.

Tegenover deze deugden staat, dat de Cearensers als diefachtig en dom bekend staan, die van de lagere klassen wel te verstaan.

Dit, werkelijk groote, verschil in karakter tusschen deze lieden en de overige Brazilianen moet men uit verschillende oorzaken afleiden. Eene hoofdoorzaak is zeker de dorre, waterlooze bodem. Men kan hier niet, zooals in meer gezegende tropische landen, zeggen, dat het onmogelijk is, van honger dood te gaan, en daaruit

de onverschilligheid en vadzigheid verklaren. Hier moet wel degelijk gewerkt worden, om aan den bodem het levensonderhoud te ontwoekeren, gevolg: er wordt gewerkt.

Maar ook de afstamming. In de eerste plaats zijn hier andere Europeesche koloniën geweest, dan uitsluitend van Portugeeschen stam. Wij hebben Ceará vrij lang gehouden, — getuige al weder het nog bestaande fort. Maar ook heeft op dit gedeelte van de kust eene Fransche nederzetting zich vrij lang staande gehouden. Men komt hier dan ook wel eens onder echte Brazilianen een blond type tegen.

Dan is het wel hoog tijd dat ik eindelijk eens een van de factoren vermeld, waaruit het in wording zijnde Braziliaansche volk bestaat, en die vooral te Rio voor oningewijden, minder in het oogvallend is. Het is het Indiaansche bloed, waarvan ik eenige lepels bij mijn recept had moeten voegen. Die bijmenging wordt duidelijker, naarmate men langs de kust noordelijker komt. Hier komt het eerst recht voor den dag: in Ceará moet de bijmenging van Indiaansch bloed het allersterkste zijn.

In den aanvang ziet men zooveel verschil nog niet tusschen bruin en bruin, maar langzamerhand leert men meer onderscheiden. Zoo heeft het gemengde ras van Europeanen en Indianen een schooner type, dan de mulatten. De huid is eer geel dan bruin, het gezicht vaak zeer schoon van vorm; de haren zijn niet kroes, maar glad of krullend, en niet zoo grof; neus en lippen zijn fijner gevormd. Daarentegen is dikwijls de lichaamsbouw niet zoo slank en fraai. Dit is zeer verklaarbaar, als men eens echte Indianen gezien heeft; men zou soms denken, dat die al eenige generaties lang op de kantoorbank gezeten hebben: zwaar bovenlijf en korte, vaak eenigszins kromme beenen.

Gij weet, dat het tegenwoordig mode is, de Ameri-

kaansche Indianen òf van Chineezzen òf van Japanners te laten afstammen. Of wel de gewone Indianen zouden van de Chineezzen komen, van de Japanners de Botocudo's. Deze laatste schijnen de oudste bewoners van Amerika te zijn, men vindt ze nog spaarzaam, in veel primitieveren toestand dan de Indianen, hier en daar tusschen dezen ingeschoven. Eerst zou dus een immigratie uit Japan, later eene uit China hebben plaats gegrepen.

Heel veel Indianen heb ik nog niet gezien, en misschien nog maar hoogst zelden een, die een chemisch onderzoek omtrent vervalsching voor eene gezondheidskommissie zou kunnen doorstaan. Toch ben ik soms werkelijk verwonderd geweest over de gelijkenis met het Chineesche type, die ik zoo dikwijls bij die lui vond. Meer echter in de geheele verschijning, in den algemeenen indruk, dien gezicht en lichaam maken, dan in de trekken, elk op zich zelf genomen. Schuine oogen b.v. heb ik nog maar een of twee malen gezien. Eenmaal zag ik in Pernambuco eenige lieden op straat en dacht, waar toch in eens al die Indianen van daan kwamen? Mis: het bleken Chineezzen te zijn, die als gewone Brazilianen gekleed waren. Hoe dit zij, ik reken mij verplicht, u eindelijk eens mede te deelen, dat de oorspronkelijke bewoners van het land toch ook iets bijdragen tot het ontstaan hunner opvolgers.

31 Juni.

Wat Ceará ontzettend veel afbreuk doet, is de slechte reede. De branding is zoo sterk, dat het landen zelfs bij het stille weder, dat wij hebben, zeer bezwaarlijk is. De jangada's die in grooten getale op het strand liggen, doen dan ook goede diensten, die schuiven zoo netjes op het zand, en met wat vlugheid of met een negerrug ter uwer beschikking, kunt gij wel eens droogvoets aan-

komen. Aan het strand staan altijd eenige roovers, die u hoogst bereidwillig hunne ruggen leenen, maar die u daarna bijna verscheuren, om wat koper machtig te worden. En dan zijn er altijd wel zes die u gedragen hebben, zoo iets van een Italiaansch spoorwegstation. Denk ook niet, dat het u dikwijls gebeurt, geheel droog aan wal te komen. Al de passagiers staan op elkander gedrongen, zich vast te houden aan een paar opstaande houten die tot het tuig behooren, of aan het kleine bankje: zijn er veel, dan omarmen de verst afstaanden de gelukkigen, die een hout te pakken kregen. Zoo laat gij u schudden en schokken, gij bonst tegen uwe burens aan, en trapt op allerlei eksteroogen (alle Brazilianen dragen veel te nauwe schoenen, en hebben dus eksteroogen, maar — nette voetjes). De kleinste rimpeling op het water bezorgt u een voetbad, dat dikwijls hoog genoeg stijgt, om sterk op een zitbad te gelijken. De genoegens van het landen zijn dus vrij matig, maar gij bereikt het doel, zij het ook met een nat pak. Alleen, als gij bezoeken zult gaan afleggen, is het minder aangenaam, dat men later, als gij opgestaan zijt, eene watervlakte onder uw stoel zal vinden.

Wij hebben hier onzen nieuwen officier aan boord gekregen, een jong mensch, die op ieder een zeer gunstigen indruk maakt.

Canoa, 5 Augustus.

Ditmaal een eindje landinwaarts. Op de kaart zult gij op kleinen afstand van de hoofdplaats een bescheiden bergketentje vinden, de Serra-de-Baturité, met het plaatsje van dien naam. Het streepje, dat beide plaatsen verbindt, is bezig een spoorweg te worden. Deze is echter nog niet geheel afgewerkt, en het tegenwoordige eindpunt is Canoa.

Met de reis waren eenige autoriteiten gemoeid, want gij begrijpt, dat „illustre” personen als wij zoo maar

geen gewonen trein kunnen gebruiken. Dat is trouwens in het gebruik wel wat lastig, in elke richting gaat slechts in twee dagen een trein, heden op, morgen af. Wij waren dan ook hoogst dankbaar voor de groote beleefdheid, waarmede een extra trein te onzer beschikking gesteld werd. En ook werden voor het vervoer der Chronometers en andere instrumenten nog buitengewone maatregelen met groote zorg genomen.

Ook het weder hield ons weer eenige dagen op, maar eergisteren zijn wij dan toch hier gekomen, wij en een paar onzer tochtgenooten, terwijl de hoofdingenieur van de lijn ons vergezelde, een Hongaar, die in drie of vier talen vriendelijk en prettig weet te zijn. Ongelukkig moest hij reeds gisteren vroeg weder vertrekken.

Natuurlijk kwamen wij een paar uur te laat aan het station, en moesten toen nog een uurtje wachten, de trein was niet klaar.

De reis begon met een hoogst komiek tafereel. Een onzer officieren munt bovenal uit door eene groote handigheid, om, onder alle levensomstandigheden, in een oogwenk het beste, of ten minste het minst slechte, voor zich zelve uit te pikken. Het is bij den man een waar instinkt, om altijd werkelijk beleefd en vriendelijk te zijn, maar, gij vindt regelmatig eene sekonde later uit, dat hij toch het beste deel gekozen had.

Ditmaal zou hij zich echter eens bedriegen. Toen wij met de jangada, opgepropt met menschen en bagage, den wal naderden, had onze vriend al uit de verte den sterksten onder de strandbandieten uitgezocht, en, eer een ander nog aan opstijgen dacht, zat hij al hoog op een mulat. Maar slechts voor een ondeelbaar oogenblik. Want, toen ik mij omwendde, om eveneens een mulat te bestijgen, zie, daar zie ik een klein, doch sterk gespannen gedeelte van een witten broek boven water

uitsteken, en er achter een dito gedeelte van een grijzen broek! Het was dus duidelijk, dat daar twee menschen waren, waarvan al het overige onder de oppervlakte der zee was. De uitgezochte mulat was niet even handig als hij sterk was! In het volgende oogenblik zagen wij twee druipende figuren opduiken, eene er van met eene paraplu hoog opgeheven, met welk ridderlijk wapen hij straks de tragische persoonlijkheid van den ander bearbeidde. En dat alles in zee, ten aanschouwe van de overige bandieten en van de lieve straatjeugd! Wel was het slecht van ons, maar wij konden ons op de mulatten, die wij inmiddels beklommen hadden, haast niet in evenwicht houden van het lachen, wat natuurlijk 's mans woede nog vermeerderde. Arme zwarte Herkules!

De weg hierheen is, na de eentonige kust, die wij genoten, bepaald schoon. Men ziet weer eens bergen, al zijn die dan ook klein model, zij hebben hetzelfde karakter, als die in het zuiden, doch zonder de avontuurlijke vormen die daar voorkomen: hoogst daagsche bergen, stel u maar wat Drachenfels of wat Schwarzwald voor, met koffie beplant. Hier en daar wat rivier, overal groen, al is het ook meestal van de gewone, lang niet weelderige soort, die wij hier altijd hebben. Ten slotte eene hoogst genietbare afwisseling van eene zeereis. Baturité zelf moet zeer schilderachtig liggen, maar zoo ver kon ons treintje nog niet komen.

Het hotel is weder zeer primitief. Stel u eene ruimte voor, door vier muren en een dak begrensd en als naar gewoonte in eenige afdeelingen gesplitst door muren van een paar meter hoogte. Deuren zijn in die binnenmuren soms aanwezig, soms zijn er slechts gaten. Ramen heeft zulk een huis voor en achter, maar bij de inwendige indeeling wordt er hoegenaamd niet op gelet, welk hok een gat krijgt, welk niet, zoodat de meeste

hokken geen licht of lucht krijgen, dan wat er toevallig zijn weg heenvindt door den open dakstoel of door de deuren. Voor de geheele ruimte bestaat het ameublement uit eenige stoelen, eene etenstafel en een paar kleinere tafeltjes, een spiegel, een waschtafel waarnaast een handdoek hangt en niets meer. In de muren een schat van krammen. Komen er nu vijf, zes gasten, dan worden er vijf, zes hangmatten verstrekt, voor zoo ver die niet medegebracht worden. Gij zoekt twee krammen uit, hangt daar uwe hangmat aan op, zet er uw kof-fertje (een blikken trommel, zoo vroolijk mogelijk geverfd) onder of bij, en uw nachtleger is in orde. Komen er nog meer gasten, er worden nog meer hangmatten gehaald en ieder doet hetzelfde als gij, waar het hem lust, zoodat misschien uw reisgezel in een anderen hoek van het huis hangt, terwijl naast u een u geheel onbekende schommelt. Zoo volmaakt onbekend trouwens niet, want het eerste werk van twee, elkander vreemde, Brazilianen, waar zij elkander ook ontmoeten, is nu eenmaal kennis maken, handjes geven, en wederkeerig namen, titels, reisdoel, familiërelatiën enz. opgegeven. Wat niet weg-neemt, dat het gesnork van uwen nieuwen gelegenheids-kennis uwe ooren misschien even onaangenaam zal aan-doen, als zijn lederen tooi uwe neusgaten.

Want het Braziliaansche kostuum voor binnenlandsche reizen te paard, door de bosschen, is geheel van leder: lederen broek, lederen jas, vest en hoed. Neemt men nu de lederen ingewanden in aanmerking, die zij wel hebben moeten om al die „farinha” door te wurgen, dan komt men tot de vraag, of de halfgod die eertijds in deze streken den mensch fabriceerde, daartoe niet leder gebruikt heeft, in plaats van het marmer van zijn Griekschen kollega?

Onze jeugdige hotelhouder doet nog al zijn best, maar

helaas openbaart zich zijn best in vleesch, dat men evenmin snijden kan, als eten, en in kip, die niet malscher is, dan het vleesch.

7 Aug.

Ik zie, dat ik met ons menu geëindigd ben: daarin is eene groote verbetering gekomen, daar wij ontdekten, dat hier zeer goede melk bestaat. Sedert een paar dagen hebben wij eene ongeloofelijke kunstvaardigheid ontwikkeld in het verdelgen van buitensporige hoeveelheden dikke melk.

Als ik wij zeg, dan is dit eigenlijk de „pluralis majestatis,” want op het oogenblik ben ik alleen. Gisteren hebben al de anderen, Jantje inclus, met de instrumenten, weder den extra trein bestegen, en geen droom heeft mij verkondigd, dat zij verongelukt zijn. En dat heeft beteekenis, — nog kort geleden verhaalde mij iemand een boozen droom, — en in dien nacht stierf zijn lievelingsvarken. Een der officieren is te paard uit, en morgen zullen wij te zamen terugreizen, als gewone stervelingen met den allemanstrein, — sic transit gloria mundi!

Welk een prachtige avond gisteren! Eerst omstreeks zonsondergang eene wandeling, daarna in den maneschijn voor het huis gezeten. Maar welk een maneschijn! alles was evengoed zichtbaar, als over dag, de bergen zoo scherp geketend, alleen donkerblauw in plaats van groen. Het is soms werkelijk, alsof het maanlicht hier niet zoo koud is, als bij ons.

Toch moest ik ontdekken, hoe veranderlijk hier het weder nog is. Juist zat ik mij te vermaken over een paar dunne, witte wolkjes, die nu en dan voor de maan trokken, toen op eens, ik weet niet, uit welken hoek, de wolken dik kwamen opzetten, in een oogenblik was al de heerlijkheid voorbij, en ik kroop in de hangmat.

Op mijne wandeling heb ik schoone bloemen gezien, hoewel de schoonste tooi der kuststreken hier ontbreekt : de passiebloemen. Zelfs Jantje ontsteekt over die bloemen in bewondering, zij spannen bepaald hier de kroon in de flora, met hunne witte, blauwe, violette sterren, soms groot genoeg, maar altijd zoo fijn van kleur, zoo edel van vorm, terwijl de ranken, waaraan zij groeien, zich zoo sierlijk over alles heenslingeren : het is eigenlijk jammer, dat zulke bloemen zich laten profaneeren, door eetbare vruchten te leveren. Want ik begrijp, hoe zij aan hun naam komen, zij hebben iets heiligs, eene edele soort van schoonheid, te midden van den veel opvallender, vaak wellustigen tooi der hevig gekleurde bloemen, die in tropische landen zoo vaak den boven-
toon voeren.

Ceará, 8 Aug.

Gisteren hier teruggekomen, na een karakteristiek afscheid van Canoa. Even voor het vertrek komt de nog achtergebleven tochtgenoot met den stationschef aanwandelen, en trekt mijne „sala” binnen. Daar ziet hij bekenden, — kom binnen, kom binnen, -- daar heb je nu het groote wonderdier.... ik,.... en je vrouw, — en je dochters, — kom binnen, kom binnen. En in een oogenblik zat mijne sala vol met een paar landheeren, en met eene verzameling niet al te schoone dames, zoo-
veel als mijne, meest driebeenige, stoelen maar wilden dragen, op eene stoel zaten er twee dames, op de tafel twee heeren. En er moest parforce nog bier worden gedronken, het was een geduchte soesa. Die natuurlijk in den trein werd voortgezet, want mijn bewegelijke vriend vloog als een bliksemstraaltje door de waggons om al die „illustre” personen beurtelings aan te spreken. Ook het bier werd in den trein voortgezet, want deze voert een kantine mede, al is het lang geen „palacecar.”

10 Aug.

Nemesis, Nemesis! Was ik van morgen maar niet naar wal gegaan! Het was in groot gezelschap; het land en, bij eb, ging best, hoogstens werden enkele voet-zolen nat. Maar, toen wij terug zouden keeren, was de vloed opgekomen, de branding was hevig, en juist bij het van wal steken pakte ons een stevige golf, twee ongelukkigen gingen kopje onder, en ik was er een van! Evenals vallen op het ijs, is het eene van die rampen, waarbij men nog flink uitgelachen wordt op den koop toe, en het beste is maar, om zelf mede te doen De volgende golf had de jangada reeds ver weg gebracht, terwijl wij beiden nog bezig waren, halverwege in het water staande, onze hoeden heel beleefd uit te wisselen: wij hadden opduikende elkanders eigendom gepakt. Er zat niet anders op, dan druipend maar weer aan wal te gaan, schoenen en kousen uit te trekken, jassen uit te wringen, en een andere jangada te bevrachten. De tweede proef gelukte uitstekend, maar daar werden wij niet droog door.

Zonderling klinkt het, op eene plaats, waar men zelf een of twee malen per dag, een gedwongen bad neemt, van verschrikkelijke droogte te hooren spreken. En toch is dat hier eene telkens wederkeerende ramp. Van 1877—79 viel in de provincie geen druppel regen. Het land bracht natuurlijk niets meer op, het vee was gestorven, de slaven werden naar andere provinciën verkocht, de bevolking uit het binnenland vluchtte bij duizenden en duizenden naar de hoofdstad en naar andere provinciën om daar bij duizenden van honger en ellende te sterven. De stad zelve was, daar er een groot kampement was bijgebouwd, ontzaggeijk uitgedijid, en ook daar was geene redding te vinden: van de meer dan honderdduizend inwoners die toen in Ceará leefden van regeerings-

hulp en van diefstal moeten er vijftigduizend gestorven zijn! IJzingwekkende verhalen worden u gedaan van moorden om een slok water, van moeders, die hunne kinderen hebben opgegeten.... Zelfs van wie naar andere plaatsen werden overgebracht, naar Pará, Pernambuco, Bahia, stierf het grootste gedeelte aan de medegebrachte ziekten, — men had zoo lang reeds op boombladeren en rauwe wortels geleefd! Hoe vaak vindt men hier niet in eene familie een kind, dat uit dien tijd van een geheel huisgezin alleen overgebleven is, en dat om Godswil verzorgd wordt!

Want mild en weldadig zijn de Brazilianen voorzeker. Misschien kan men hun verwijten, dat zij onoordeelkundig aan alle bedelaars maar geld geven, maar, het toont toch zeker een beter hart, als men zonder oordeel geeft, dan, als men zonder oordeel gierig is. En eens een paar kinderen meer in huis te nemen, — dat weigert ook de armste hier te lande niet.

Nu worden er ook wel gruwelen verhaald, van gekommitteerden, die een zeer groot gedeelte van het hun toevertrouwde geld in eigen zak lieten afdwalen. Men verhaalt u, hoe men ongelukkige slachtoffers soms verder afmaakte door de slechte hoedanigheid der uitgereikte levensmiddelen, terwijl de regeering voor meer dan goede hoedanigheid betaalde. Of ook, hoe uit de vluchtelingen eerst de mooiste meisjes werden uitgezocht..... Het moge waar zijn, dat er zijn, die zich op zoo gruwzame wijze bezoedeld hebben, het zou niet in staat zijn, het feit weg te nemen, dat de Brazilianen zich bij die gelegenheid over het algemeen prachtig gedragen hebben. Want het zegt toch nog wat meer, geheele gezinnen in huis te nemen, of voorgoed een of meer kinderen bij zich te houden, dan tien gulden aan eene kommissie toe te zenden. En ik heb het eerste herhaaldelijk zelf gezien.

De provincie moet in die jammerjaren geweldig achteruit gegaan zijn. En toch, aan de publieke werken, die men toen ondernomen heeft, om de bevolking te helpen, heeft zij ook weder nieuwe oorzaken van welvaart te danken. Jammer maar, dat het er bij ingeschoten is, de reede door een goed gebouwd dam te beveiligen, wat niet onmogelijk zou zijn.

Wat mag echter de oorzaak van dit telkens terugkeerende verschijnsel zijn? Men vertelt u voor zeker, dat die droogte om de honderd jaar terugkeert. Maar ten eerste verklaart dit niet veel, — of zijn het soms de alvermogene zonnevlekken? En dan, evenals al dergelijke feiten, waaraan het publiek zoo stokstijf gelooft, is ook dit onwaar: perioden van groote droogte zijn ook tusschentijds lang niet zeldzaam. Ook hier zal de ontwoeding wel eene groote rol spelen. Bij de niet groote hoogte der bergen, die hier juist zeer dicht bij de kust liggen, moeten de kleine stroompjes wel geheel van den regen afhangen, aanzwellen en opdrogen, al naar er in de laatste dagen regen gevallen is. Als nu in het binnenland de bosschen zoo uitgeroeid zijn als hier, dan gaat de regen liefst ergens anders vallen. Geen slechten smaak heeft die regen.

Mijne reputatie is hier zeker niet gedaald. Ik schijn toch door de regeering uitgezonden te zijn om de aarde te magnetiseeren, opdat zulk eene droogte niet weder voorkomt. En daar die dan toch pas over eene eeuw terugkomt, heb ik nog al veel hoop, dat het niet licht uit zal komen, als ik mijn werk slecht gedaan heb. Ik laat mij dus mijne macht genadig aanleunen, over honderd jaar zal mij de eb in mijnen roem zoo erg hard niet vallen.

Mandahú, 14 Aug.

De kustreis hierheen was als gewoonlijk, alleen de

eerste uren waren beter, omdat de verschillende kleine bergketenen, die rondom Ceará liggen, nog zichtbaar waren. Het plaatsje zelf is niet onaardig, grooter dan vele anderen, en de duinen in den omtrek zijn flink begroeid. Een aardig feit, waarop men heel wat zou kunnen borduren, is, dat de gevangenis hier heel wat grooter en beter is, dan de kerk. Van deze laatste is vooral de klokketoren opvallend. Schuin voor de groote deur twee staken in den grond, van ongelijke lengte, en aan den top gevorkt. Daarover ligt galgsgewijze een derde stok, waaraan een armzalig klokje hangt, zeker wel van een of ander gestrand schip afkomstig. Huiselijker kan men met „gewijd metaal” wel niet omspringen. Deze vorm van klokketoren is hier zeer gewoon, maar zoo lomp als hier....

Eergisteren was een der matrozen zoo handig, een bij mijne instrumenten behoorend stuk in zee te laten vallen. Groote wanhoop. Het duiken er naar was wel heel aardig om te zien, maar leverde niets op. Gelukkig is een der machinisten aan boord even handig als vriendelijk en vervaardigde nu tamelijk wel iets, dat ik voorshands gebruiken kan. Maar daarvoor bracht ik een paar dagen naast de werkbank door, waardoor ik niet eer schreef.

16 Aug.

Eindelijk hebben wij de meest praktische wijze ontdekt van op deze ongenaakbare kust te landen. Want indien het bij eb ook meestal vrij goed gaat, — als men op vaste uren moet waarnemen, kan men zich niet door het tij laten ringelooren. En zelfs op den langsten neger bleven wij eigenlijk toch niet droog, en zoo hebben wij nog beter uitgevonden. Een goed eind uit de kust ankert de sloep. Dan, — als gij dezen brief eens hardop voorleest, en er zijn dames bij, krijg dan

hier in 's hemels naam eene hoestbui, — dan steken wij ons allen, officieren, matrozen, ik zelf, Jantje, in paradijs-galakostuum en zwemmen naar wal. Kleederen en instrumenten worden dan zoo goed mogelijk overgebracht, droog blijven die zelden. Ik kan u verzekeren, dat de eerste intrede, als de voornaamste personen van het dorp de „illustre” bezoekers staan op te wachten, hoogst plechtig is, wanneer dezen poedelnaakt uit de golven opduiken, met een gevolg van heel- en halfnegers in dezelfde uniform. De eenheid wint er bij.

Heb ik u al eens verteld, dat overal in Brazilië de vrouwen van elken leeftijd kant maken? Kant op het kussen, gestopte kant, geborduurde kant van vier of vijf soorten. Zelden is die zeer fijn, zelden zijn de patronen zeer schoon. Het is dan ook eene volksindustrie zonder eenige leiding, het zijn vaak de meest onbeschaafde mulattinnen, die men aan het werk ziet, overlevering is de grootste leermeesteres. Toch zie ik hierin evenals in de zoutelooze krullen boven de ramen wel sporen van een kunstgevoel, dat slechts opvoeding noodig heeft, om misschien tot eene schoone ontwikkeling te geraken.

De plaats, waar de fijnste en fraaiste kanten gemaakt worden, is Ceará, waar allen dan ook inkoopen deden. Maar hier ook; het was zulk een wonderschoon kind, dat wij hier aan het werk zagen!

Dat lieve kind zat aan de voeten van een overgrootvader die, volgens zeggen der inwoners 123 jaar oud is. Gij glimlacht, maar dat komt hier te lande zoo vaak voor, ik heb al van 134 jaren gehoord, — ieder heeft bijna een oom of eene grootmoeder gehad, die buitensporig oud werd. Hoe zonderling, dat zulke leeftijden nooit voorkomen in landen, die behoorlijke registers van den burgerlijken stand hebben. Zou de

verklaring niet eenvoudig hierin liggen, dat zulke personen werkelijk niet zoo oud zijn, maar het zich verbeelden? Als bewijs dient onveranderlijk: zij hebben dit of dat bijgewoond. — Neen, dat hebben zij niet. Hunne moeder of grootmoeder heeft het bijgewoond, en zij zelven hebben die verhalen, die hun in hunne jeugd zooveel belang inboezemden, zoo dikwijls naverteld, dat zij eindelijk met hunne, door ouderdom verzwakte geestvermogens, geheel te goeder trouw meenen, de zaken zelven beleefd te hebben. Iemand, die driemaal iets verteld, gelooft al haast, dat hij er bij was.

Herinnert gij u het oudemanhuis-mannetje, voor wien op zijn honderdsten verjaardag een feestje bereid werd? Toen hij drie jaar later stierf, kwamen de papieren voor den dag, en bleek hij eerst zes-en-negentig te zijn. En toch had het mannetje niemand bedrogen, hij geloofde in zijn hoogen ouderdom.

Of hier dan geen burgerlijke stand bestaat? Wel zeker, alles is hier prachtig geregeld, ook dit. De pastoors moeten alles inschrijven. Doch niemand let er op, of het gebeurt, en in een land, waar heel wat paren ongetrouwd leven, waar de andere kerkelijke plechtigheden natuurlijk plaats hebben, wanneer en waar er eene gelegenheid voor is, dikwijls op dagreizen afstands van de plaats waar de boeken berusten, kunt gij begrijpen, wat daarvan terecht komt.

Soms komt er onwil bij. De landswet bepaalt, dat huwelijken tusschen een Roomsche en iemand van anderen godsdienst door de priesters moeten worden gesloten en ingeschreven. Dat zij dit ongaarne doen, kan men hun niet verwijten. Maar wel, als het waar is, dat zij soms bij de uitvoering niet te goeder trouw zijn. Iemand, wien ik volmaakt vertrouwt, verhaalde mij onlangs, hoe hij getrouwd was. — Hoe heet gijlieden? —

Zoo en zoo. — Nu, gij zijt gehuwd. — Een jaar daarna ontdekt de man bij toeval, dat de inschrijving niet had plaats gehad, de priester was inmiddels overleden: men trad nogmaals in het huwelijk. En, toen na jaren eene dochter zou gaan trouwen, bleek het, dat het blad waarop de inschrijving zou moeten staan, in het register ontbrak! Er zat niet anders op, dan voor de derde maal te trouwen en de kinderen te wettigen.

Het was grappig genoeg, den ‘man te hooren verhalen, hoe hij drie maal in den echt verbonden was. — „Maar met dezelfde vrouw, hoor!” klonk het plotseling uit eene andere kamer, waar Mevrouw zat. Maar een gruwel is het toch, dat zooiets kan voorkomen.

Laat ons echter billijk zijn: de invoering van een deugdelijken burgerlijken stand zou in een land met eene zoo dun gezaaide bevolking, die zelve het nut der zaak niet inziet, ondoenlijk zijn.

Jericoaquara, 18 Aug.

Dezen naam moogt gij naar hartelust spellen zooals gij wilt, met twee qu's of twee co's, of ook Jacarequara. En gij moogt dien van een krokodil of een schildpad afleiden, maar barbaarsch blijft hij toch, een heerlijk kluifje voor roodhuidologen. De punt van dien naam is flink begroeid, en zeer schilderachtig, de weinige hutten, die aan den voet liggen, zijn nog door niemand onzer bezocht. Aan wal maakt het stuifzand ons het leven zuur en ook aan boord is die wind, altijd maar door uit een hoek, niet aangenaam: de nachten zijn op het dek vrij koud.

19 Aug.

De eerste officier kwam van morgen aan boord met stukken ijzererts, die hij gevonden had, en verhalen van vulkanen, en grotten en aardbevingen, die u zouden doen denken, dat gij plotseling op Java verplaatst waart. Een

tocht werd op staanden voet beraamd en begonnen. Eerst de landing, heel gemakkelijk, het was juist eb, maar jawel, voor de kust een groote bank, wij moesten een zeshonderd meters ver gedragen worden, en kwamen er toch niet droog af. Toen een gids opgeduikeld, en opgewandeld. Na een goed uur vroegen wij eens, of het nog ver was? — Ja, nog een goed eindje. — En wat zien wij dan? — Veel ijzererts. — Dus juist als hier? — Ja, ongeveer. — En de grotten dan? — O, daar zijn wij juist voorbij. — Heel dapper was het niet, maar het was ook zoo warm: het ijzererts lieten wij verder maar met rust. Wij daalden naar het strand af, waar wij werkelijk eenige grotten vonden, zeer klein, kennelijk slechts door den golfslag uitgewasschen. Wel wat al te klein waren zij, om merkwaardig te zijn, maar het landschap was werkelijk eene aangename afwisseling. Eene woeste massa rotsklompen omringde ons aan eene zijde in een grooten boog, aan de andere zijde maakte een hevige branding het zoo recht duidelijk, hoe die brokken zoo dooreengeworpen zijn, en dan, wij zagen eens niets van dat eeuwige duinzand! Hier en daar een rijkdom van heesters en planten tusschen de steenen, mimosa's en acacia's, eene daarvan met sierlijke, fijne pluimen wit, karmijnrood, of beide tegelijk. Een andere heester, hier niet zeldzaam, draagt groote bossen van bloemen, waarvan de bovenste geel zijn, de onderste bruinrood, met het meest schitterende oranje als overgang. En dan alweder eene schoone passiebloem, die hier en daar de heesters geheel bepruikt. De vulkaan? Ja, die is hoogst twijfelachtig, om niet meer te zeggen.

Ammaração, 21 Aug.

Sedert gisteren middag hier, in de monding der Parahyba, die voor ons schip niet tot aan het stadje van dien naam bevaarbaar is. Eerst konden wij in het ge-

heel niet in de rivier, onze oude loods zeide echter dat wij het wel konden, maar hij haalde al meer en meer bakzeil, al naar wij naderden. Onze oude heer, dien wij nu reeds sinds Pernambuco bij ons hebben, is een recht goedig man, maar of hij nu juist hier een groot kustgeleerde is....? Voor de rivier gekomen, werd dan ook weer eens om een extra loods geseind, en deze verklaarde, dat wij best konden binnenvallen, wat dan ook bij hoog water, met glans geschiedde: slechts even haalde de schroef wat modder op. Deze loods is alweder heerlijk: onmogelijk, een wezen te vinden, dat meer op een aap gelijkt, tenzij het een aap zij. Ondertusschen is het een recht grappige vent. Gisteren zat hij ons te verhalen, hoe hij 73 jaar oud is, en nog nu en dan kinderen krijgt. En dan de jaloezij van onzen loods „en titre”, die maar 65 is, en zijne familie niet meer ziet vermeerderen! En hoe de twee dan bewijzen, dat de een ouder is, dan hij beweert te zijn, en de ander nog niet zoo oud. Wij vermoeden sterk, dat beiden gelijk hebben.

24 Aug.

Gisteren en eergisteren tochtjes op de rivier gedaan, of liever, op eenige van de vele armen, want het is een groot delta, uit eene ontelbare massa eilanden en kanalen van allerlei afmetingen bestaande.

Den eersten dag kon ik mij waarlijk in Borneo denken. Hetzelfde land, dat geen land is, met denzelfden eentonigen plantedosch. Boomen, ja, maar bedrieg u niet; onder die boomen is ook water, slechts straks, als de eb doorkomt, zal er een weinig modder te zien komen. En de boomen, ja, het is dezelfde fantastisch-leelijke familie, als in Oost-Indië, die hier een harer leden heeft ondergebracht. Allen hebben de eigenschap, van, in plaats van op den grond, er boven te staan, hoog verheven op een knekelhuis van wortels. Denk u een

vlak, vier voet ongeveer boven den slijkbodem, boven dat vlak steken boomen uit, er onder slingeren en krullen zich wortels naar omlaag. Het is een gewriemel, waar ge niet uit wijs wordt, op allerlei plaatsen zenden die wortels weer een tak omhoog, en elk van die takken zendt weer wortels uit, zoo maar, uit een willekeurig punt; gij weet niet, waarom die boom dáár een wortel hebben wil.

Jantje had er zich juist 's morgens mede vermaakt, eene gebroken paraplu geheel te onttakelen. Denk er u een zonder zijde, zonder stok, met baleinen in allerlei richtingen verbogen en gekromd, zet dat op den grond, boven op het middelpunt een boompje: daar hebt gij eene rhizophora. Men zou geneigd zijn, deze gedrochten de grappemakers van het plantedom te noemen, als zij zoo somber niet waren, door hun duister groen, en door de eigenschap, dat zij alléén groeien, in eene dichte, ondoordringbare massa, van onder tot boven met bladen doorspekt, terwijl zij niets anders dulden. Geen varen, geen grashalm, geen slingerplant siert die gladde stammen, of vindt een plaatsje op den eigenlijk niet bestaanden bodem er onder, geene bromelia wortelt in de oksels dier brutaal uitgestrekte takken. In Indië zag ik deze dingen nooit anders dan ter hoogte van heesters, hier worden het vrij hooge boomen, die wel een statig bosch vormen, maar troosteloos eentonig.

Maar gisteren, toen wij hooger op voeren, en langzamerhand echt land verscheen, welk een rijkdom! Met den bodem der sloep geheel gevuld met de prachtigste bloemen, de zakken vol zaden, kwamen wij terug. De oevers zijn uren ver bezet met eene reusachtige aroïdee met bloemen als onze Aronskelk, maar van een halven voet lengte. Daaronder drijft op het water, in groote massa's, soms in geheele velden, eene waterplant met

lichtgroene, sappige bladen en groote trossen helderpaarsche bloemen. En welke prachtige vogels vliegen daar tusschen door en overheen; blauwe, gele, — de heerlijke roode ibis, een schoone roodbruine neef van den fazant, en de kleine colibri's, veel te vlug, dan dat ik u zeggen zou welke kleuren die allenhebben. En overal hoorden wij de apen, en het gekras der cameleons, — wel zijn wij thans in het tropenland!

25 Aug.

Wij hadden in zee moeten zijn. Maar ziet, te vier uur wekt mij mijn bovenbuurman, met de tijding, dat wij vastzaten. Want, sedert het warmer geworden is, slapen wij op het dek verdiepingsgewijze, ik op mijne matras, een onzer kommissieleden kruiselings met zijne hangmat over mij heen. Alles in rep en roer, met een gezicht, twee voet lang, meldt ons de kommandant, dat wij zeer gevaarlijk zitten, wij zoeken een en ander bijeen. Daar bedenk ik met schrik, dat een paar reeds geschreven waarnemingsboeken in eene kist zaten, die beneden in het ruim moest staan, ik wist niet waar, Jantje evenmin, niemand was te spreken. Eindelijk een goedwilligen schrijver gevonden, met hem naar de kamer der machinisten, naar het ruim, — de ware kist was natuurlijk de eenige, die niet te vinden was. Het zoeken maar opgegeven, weer naar boven, en ontdekt, dat wij nog kalm en wel, bijna op onze oude plaats lagen.

Toch waren wij leelijk gestrand. Door een hevigen wind was het anker gaan sleepen, de slapende officier van de wacht had dit niet bemerkt en met bijna hoog water waren wij in onze volle lengte zijdelings op de bank geschoven. De positie was zeker hoogst gevaarlijk, niet voor ons of voor ons goed, maar wel voor het schip. De eenige kans van redding is geweest, dat wij er juist bijtijds nog afkwamen, het was juist spring-

vloed, een uur later, en wij hadden er voor goed gezeten. Zooals het is, heeft het maar een kabel gekost en eene massa nachtrust.

Want, toen ik, na afloop van die genoegens nog wat op de bank ging liggen, jawel, prik hier, prik daar, en een gezang, o wee! Het schip had op die modderbank eene volle lading muskieten ingenomen, muskieten van alle rangen en standen: onzichtbaar kleine, — dat zijn satans der eerste orde, — groote met korte beenen, groote met lange beenen, middelsoort met wit en zwart geringde beenen; heel mooi, zeker, maar allen even bloeddorstig. Juist krabbelt gij uw rechter voet open, pif, paf, daar voelt gij er een in uw linker oor prikken, en zijn broer is in uw broekspijp gekropen..... Een schitterend denkbeeld: kousen aangetrokken, en uw handen weggestopt.... weer gaan liggen: in hetzelfde oogenblik voelt gij een steek in uw ooglid, en terwijl gij dit wrijft, ja, dan is uwe hand weder bloot, en de gevolgen blijven niet uit. In het kort, gij kleedt u weer aan, om op het dek maar wat te gaan razen, en straks eene hopelooze poging te doen, om in een stoel maar wat in te dommelen.

Daar gisteren overdag ook veel gebeurd was, is er dan ook eene atmosfeer van vermoeidheid aan boord; een der officieren ligt op mijn bed te slapen, dat boven ligt om te drogen, met de laarzen op de lakens.

Wat ons gisteren vermoeide, was een tocht naar de stad. Des morgens was de „capitão do porto” ons met zijne stoomsloep een bezoek komen brengen. Zulk een titularis bestaat in elke provincie, half rijks-havenmeester, half stations-kommandant, tevens bevel voerend over de werfdepots van scheepsjongens, waarvan ik reeds sprak. Het is altijd een zee-officier, meestal van vrij hoogen rang, maar soms van even hoogen ouderdom.

En wij moesten met den brave mede, om bij den afgevaardigde van het distrikt te dineeren met eenige voorname personen der plaats. Gelukkig sprak de vriendelijke gastheer zeer goed fransch, maar de dame niet naast wie ik aan tafel zat, zoodat ik Portugeesch moest kweelen.

Baai van Tutoia, 27 Aug.

Dit is de meest westelijke monding van de Parnahyba, waarvan de meest oostelijke bij Ammaracão is. Wij liggen zalig beschut, vlak bij den wal, met echte boomen dicht bij ons, achter vier hutten, die, naar het schijnt vijf mannelijke bewoners tellen, benevens vermoedelijk een zeker aantal vrouwen en kinderen. Weet gij wel, dat men op zulke kleine plaatsen gewoonlijk bij onze komst in zak en assche zit? Vroeger schijnt het wel eens gebeurd te zijn, dat oorlogsschepen met geen ander doel op eene plaats kwamen, dan om eene razzia te houden, en het matrozepersoneel door „vrijwillige” dienstneming aan te vullen. Maar op het oogenblik is Brazilië, gelukkig niet in oorlog en het gelukt meestal den officieren door hunne lieftalligheid de eenvoudige lieden er zelfs toe te krijgen, dat zij eens aan boord komen kijken, soms in te grooten getale, zooals ik u al mededeelde.

Maar wij zijn ook hier niet maar zoo klakkeloos binnengevallen. Des avonds van Ammaracão vertrokken, ankerden wij dadelijk buiten de rivier, en vertrokken eerst gisteren in den vroegen morgen voor goed. Daarna ankerden wij hier weer buiten, omdat de loods eerst zou gaan peilen. Terwijl die daarmede bezig was, — was het de stroom, was het iets anders, — maar, een kleine schok, en ons anker met den halven ketting was weg. De kommandant wilde zijn anker niet in den steek laten, daarom ging een slimmert het opvisschen aan een dun

touwte, dat onmiddellijk brak. Nu was ook de boei los geraakt, en wist niemand meer de juiste plaats van het anker. 's Avonds vermaakte men zich nog een weinig met er naar te dreggen en zoo ging een dag verloren.

Daar de loods, — niet onze oude heer, maar de andere oude heer van Ammaração, die praktische Darwinist, — intusschen uit visschen was gegaan, kon er heden morgen pas een besluit genomen worden. Om juist op de hoogte te zijn, was ik maar zoo vrij er bij te gaan zitten. Het was een grappig tooneel, zooals wij daar zaten, verlicht, half door de vale morgenschemering, half door ééne kaars, de bevelhebber en ik in nachtkostuum, de loods in zijn vischpak. Een half uur duurde de schermutseling, want de loods wilde nu maar eenmaal niet zeggen, dat hij er niet in durfde, zooals kennelijk de ander wenschte. — Maar die bank dan? — Die is achter ons. — Maar, er kan er meer binnenwaarts ook eene zijn. — Neen, er is er geen. — Ja maar, het was twee jaar geleden, dat gij het laatst hier waart, hoe weet gij het dan? — Omdat er nu meer water is, dan toen. — Maar, als het dan toch hoog water geweest was, dan zat ik nu reeds op de bank. — Wel neen, de branding zou ons gewaarschuwd hebben. — En als er eens geen branding geweest was? — Dan zou er ook genoeg water geweest zijn. — Maar ben je dan volstrekt niet bang om naar binnen te gaan? — Wel neen. — Zoo duurde het een half uur, en eindelijk tot mij: — En wat zegt Sr. Dr. er van? — Wel kommandant, ik zeg er geen enkel woord van. — De slotsom was, dat met een zucht het besluit werd genomen, om naar binnen te gaan, wat zonder slag of stoot gelukte.

Kampement bij Mandacarú, 2 Sept.

Welk een lang stilzwijgen! Er ligt dan ook tusschen den vorigen datum en dezen eenvoudig een schipbreuk: onze „Principe do Grão-Pará” zit hoog en droog op het

strand! En wij, nu ja, dat ik gered ben, ziet gij reeds, begin dus maar, met niet ongerust te zijn.

U nu dien schipbreuk te beschrijven? Er zijn er al zooveel beschreven, — ter Haar, de schoolmeester, — ik zou u haast verzoeken, die beiden nog eens over te lezen, en er dan zelf maar wat van te maken; als ik er u dan bij zeg, dat het tien minuten over negen was, dan zoudt gij het er al vrij aardig afbrengen. De eerste de beste zal er u ook wel eene volkomen getrouwe prent bij leveren, als hij weet, dat het schip drie masten en een schoorsteen had.... Als gij er zoo geheel en al gaaf van af gekomen zijt, als gij geen pink verloren hebt, en geen koffertje mist, dan moet het thuis wel klinken, alsof dat ongeval dan toch zoo heel erg niet was.

Ja, het is zoo, tot nu toe hebben wij den kleinsten kajuitsjongen nog niet opgegeten, tot mijn spijt moet ik het bekennen, hoe wilt gij dan, dat ik pathetisch ben? Maar ik heb er dan toch eene manchetknoop bij ingeschoten. Dit eene feit geeft mij moed om te beginnen.

Het was dan 29 Augustus tien minuten over negen, — wie zich er mede vermaakt heeft, op dat oogenblik op zijn horloge te zien, weet ik niet, maar het is de officiële tijd. De maan was juist ondergegaan, allen zaten wij boven in verschillende groepjes gezellig te praten, of nog gezelliger te soezen, toen een lichte schok ons opschrikte. Ik hoor nog zeggen: „O que è isto?” — „Batteu,” en daar volgde een schok, zoo hevig, en nog een, dat wij op onze beenen stonden te trillen, en ieder zich vastklampte aan wat hij het dichtst bij zich had, om niet op den grond te vallen. Zoo duurde het een kwartiertje, gedurende hetwelk onze eenige bezigheid was, om naar den grooten mast te kijken: ieder was overtuigd, dat die zoo in het oogenblik vallen moest,

en wij dientengevolge een zeebad zouden nemen. Wat geen zeer aangenaam vooruitzicht is, als gij weet, dat de zee daar juist bijzonder vol haaien zit. Een tête-à-tête nu met een haai onder water loopt zelden voor beide partijen bevredigend af. En de zee was op zich zelve ook al niet liefelijk. De golfslag ging zeer hoog: elk oogenblik sloeg er een golf over het dek. Datzelfde water, waar wij straks zoo kalm en vlug overheen gleden, scheen nu te zeggen: heb ik jou daar eindelijk te pakken, en beukte tegen ons aan, en overdekte ons met schuim.

Gelukkig viel de groote mast niet. De buitengewone sterkte van het fraaie schip was in dien nacht onze redding, ook was de wind zoo heel zwaar niet. Maar het onaangename van het geval was, dat men volstrekt niet wist, waar wij waren. Op het strand? Verreweg de meerderheid geloofde, dat wij op een rif zaten, dat hier eenige mijlen uit de kust ligt. Was dit het geval geweest, dan was onze toestand niet benijdenswaard: eenige mijlen tusschen ons en de kust, opgevuld met een mengsel van zeewater en haaien, en waarschijnlijk, bij de holle zee, de onmogelijkheid om eene boot uit te zetten.

Ik wil niet zeggen, dat ieder er in dien nacht niet vooral aan dacht, hoe hij bij gelegenheid zich zelve zou redden. Die uren van rustig afwachten in zulk een toestand zijn niet van de aangenaamste. Het grootste gedeelte van den nacht zaten wij kalm en stil vast, maar nu en dan kwamen er weer van die vervaarlijke schokken, en dan keek men maar weer naar den grooten mast, of er sloeg weer eens een zee over boord. De genoemens waren van zeer verschillenden aard. Ik wil u echter wel bekennen, dat ik er toen lang niet zooveel gekheid over maakte, als nu: een gevaar,

dat achter ons ligt, ziet er zoo heel anders uit, dan wanneer het nog tegenwoordige tijd is. „Ik verdrink” klinkt heel wat onaangenamer, dan „ik was bijna verdronken.”

Toen de dag aanbrak, was het niet meer te ontkennen, dat wij op het strand zaten, maar niet zoo, of de vraag was nog altijd, hoe wij van het schip af zouden komen. Want de zee stond nog altijd even hol; voorloopig bleven wij dan alweder kalm zitten.

Eene poging werd nog gewaagd, om het schip af te brengen; eene sekonde lang was het vlot, maar in het volgende oogenblik zaten wij weder als een muur. Het is ons sedert duidelijk geworden, hoe dit in zijn werk ging. Het strand is ontzaglijk breed, bijna zonder helling, doch met een hobbelig profiel. Kanalen, die naar de zeezijde toe steeds dieper worden, loopen evenwijdig aan de kustlijn, steeds door dammetjes van elkander gescheiden. Het is juist in het groot de vorming van gleuven en ruggetjes, die men aan ons strand in het klein ziet, als er wat golfslag geweest is. Toen wij dan ook over een der dammetjes heen geschoven waren, stootten wij dadelijk weer op het volgende, en bleven in eene andere gleuf vastzitten. Het was dan ook ieder weldra duidelijk genoeg, dat het schip verloren was, en dat wij moesten trachten ons zelve te redden. Wel werden de kanonnen nog over boord gezet en de ammunitie, maar het werd er slechts bemerkbaarder door, hoe vast wij zaten.

Maar het antwoord was daarmede niet gegeven op de vraag, hoe wij aan wal zouden komen? De sloepen uitzetten bij die holle zee? Een vlot maken? Ook dit werd beproefd, maar gelukte niet. Daar ziet men menschen op het strand, een kano wordt in zee gebracht, maar slaat onmiddellijk om: kennelijk kunnen de lieden

zelfs in dit vaartuig den golfslag niet trotseeren. De kans voor de sloepen wordt dus al minder. Een uur lang doen onze redders vergeefsche pogingen, om in zee te steken; eindelijk gelukt het, en zien wij hen naderen, — daar zijn zij aan boord, in een oogwenk staan wij allen om hen heen, en vernemen, dat wij omstreeks twee uur, als het eb is, heel goed aan wal zullen kunnen gaan!

En zoo gebeurde het ook. Voor den avond was, op de kat en de varkens na, al wat leefde reeds aan wal, zelfs onze instrumenten reeds, en de waarnemingsboeken, en er waren al eenige tenten opgeslagen. Sedert is het redden steeds gemakkelijker geworden, want met elken vloed wordt het schip hooger op het strand geschoven, waardoor natuurlijk de hoop, om het nog te redden, steeds verflauwt. Maar dagelijks worden er reizen heen gedaan, ieder haalt dagelijks wat, hoopt have en goed rondom zich op en maakt zich het leven zoo dragelijk mogelijk.

Zoo heel heerlijk is het niet op het naakte strand. Stel u maar de eene of andere zandvlakte voor, waarop slechts hier en daar, op groote afstanden, een polletje onkruid groeit, maar vooral, denk u dat zand in voortdurende beweging. Dit is onze grootste ramp, nog grooter dan de, soms zeer groote, hitte. Dag en nacht verkeerren wij in een zandstorm, ons eten en drinken is met zand gekruid, en knarst ons tusschen de tanden; in onze oogen, in onze longen zamelt zich langzamerhand eene woestijn aan, ons samengepakt haar weigert den doortocht aan de pooten van de kam, wat door een bad in zeewater waarlijk niet verbeterd wordt; in 't kort, het zand is ons eene voortdurende marteling. Gisteren avond lag mijne matras op het zand, van morgen lag zij er onder, — ik behoef u wel niet te

zeggen welke hoeveelheid mijzelven bedekte. Het is een liefelijk beeld van de verrukkingen der groote woestijn, dat wij krijgen.

Ik zit dan ook niet op de meest gemakkelijke wijze te schrijven. Tafels ontbreken ons ten eenemale: ik hurk op den grond, met de instrumentekist tot tafel, en voortdurend vechtende met de zandkorrels die tusschen de pooten mijner pen gaan zitten.

Reeds spoedig na de ramp is ons een vriendelijk oud heer komen bezoeken, die eenige uren de rivier op woont, want wij zijn gestrand juist bij de monding van den Rio-das-Preguiças. Hij had maar dadelijk een vaatje water medegebracht en eenig bakwerk, dat juist zijne vrouw gemaakt had. In zulke omstandigheden zijn attenties nog eens wat waard!

De man is zoowat de eenige gezeten burger in den omtrek en er is dan ook veel met hem bepraat. Hij heeft op zich genomen een ijlboode naar Maranhão te zenden, die tevens een bundel telegrammen van ons allen medeneemt. Het tusschenliggende terrein schijnt zoo onherbergzaam, moerassig, onbewoond, dat men ons zegt, dat slechts een hier geborene den weg kan afleggen. Niet lang geleden hebben een paar zeelieden, — er liggen nog een paar wrakken op niet grooten afstand, — het beproefd, en er het leven bij ingeschoten.

5 Sept.

Aan jammerlijke ellende zijn wij nog niet ten prooi. Er waren eetwaren genoeg aan boord, al begintook een en ander te ontbreken.

Trouwens er is wel iets te krijgen. Een klein eindje de rivier op is een gehucht van eenige hutten, dat ook de redders leverde, die op ons afgekomen waren, redders, die vermoedelijk, zonder onze aan wal gebrachte

geweren en zonder de schildwachten, volgaarne ook de rol van roovers gespeeld zouden hebben. Maar daar zij dit nu niet deden, willen wij deze lasterlijke gedachte maar van ons afzetten. Het is een hoogst armoedig dorp, maar er komen dan toch nu en dan wat sinaas-appelen, wat bananen uit en wat meel.

Maar vooral is onze oude heer reeds tweemaal weder hier geweest. Als een echte St. Nikolaas brengt hij telkens allerlei versnaperingen mede, en weet altijd het goede te treffen. Wilt gij den overste Godinho om mij-nentwille in eere houden?

Een overste hier? Ja, zoo klein is een oord niet, of er is een overste of zoo iets, — van eene schutterij, waaraan slechts de manschappen ontbreken. Alleen ziet men nu en dan lange lijsten in de dagbladen van benoemingen tot officier. Het patent kost wat geld — al weder eene van die heerlijke belastingen op de ijdeldheid, en de gelukkige is dan voor zijn leven majoor, kolonel, met het recht om eene kamerjapon te dragen. En misschien is het nog zoo kwaad niet, dat er op die wijze op plaatsen, waar dikwijls op dagen afstands niemand is, die wettig gezag uitoefent, toch eene persoon is, ten minste met eenig officieel aanzien bekleed. In elk geval, onze overste verdient toch, door ons gedecoreerd te worden, — voor burgerdeugd. Ik draag hem hierbij van ganscher harte voor.

Ons kamp is verlegd. Want de springvloed is op handen, die het geheele strand bedekt, zooals de lieden uit de buurt zeggen. Wij hebben dus, een heel eind verder van het strand, eene verhevenheid betrokken, waar het zand nog erger verstuipt. De matrozen werkten al die dagen als lastdieren, ik mag hun waarlijk wel eens een woord van lof wijden. Geen oogenblik is nog de kalmte verloren, of werden de bevelen niet gehoorzaamd, de mannen

arbeiten steeds dapper en gewillig. En het is zwaar werk, om alles van boord te halen, een half uur ver te dragen, en ondertusschen nog tenten op te slaan, dienst in het kamp te doen, en zelven eten te koken.

Schilderachtig is zulk een kamp voorzeker. Tenten van alle denkbare vormen, uit de zeilen gemaakt en uit de zonnetenten, hier en daar is ook een tafelkleed of een looper in gebruik. Alsof dat, bij den fellen zonneshijn, noodig was, om kleur aan het tafereel bij te zetten. In en om die tenten krielen honderd vijftig man in de meest fantastische kleeding, of ten minste, wat voor kleeding doorgaat, want enkelen zijn meer naakt, dan gekleed. Wij zelven zien er ook zoo heel feestelijk niet uit: altijd sterk door zeewater beschadigd, blootsvoets en vol zand.

Een van ons vooral is heerlijk. Die kan het nooit koud genoeg hebben, en maakt van de gelegenheid gebruik om allervermakelijkst toegetakeld rond te loopen, soms draagt hij maar een enkel stuk, — het allernoodigste, of wel niets dan een nachthemd met een vest er over. Een ander, een korte dikkert, loopt rond in een tricot borstrokje zonder mouwen, een onderbroekje en met een grooten strooioed op, en mijn eigen kostuum, — nu ja, denk u dat maar. Onze Jan is ook lang niet verwerpelijk, met een hoogen hoed op, waarvan de bodem aan een draadje er naast hangt.

Dat heer vermaakt zich eigenlijk kostelijk: potje koken, scharrelen met zijn vriend Jacob, hun tentje bouwen en weer verbouwen. Hij begint er dan ook eigenlijk aan te gewinnen, het is nog geen half jaar geleden, dat hij voor het laatst schipbreuk leed. Twee schipbreuken op zijne eerste groote reis is dan ook wel al, wat een jongen van zeventien jaar op dat punt verlangen kan. Voor ons is hij in deze dagen een ware schat.

5 Sept. des avonds.

Eene stoomboot! zij ligt reeds in de rivier, en over een paar uur gaan wij aan boord. Maar begrijpt gij, hoe wij het eerste rookwolkje aanstaarden? — Komt hij voor ons? — Neen, hij vaart voorbij. — Hij houdt stil! — Neen, daar gaat hij weer. — Maar hij keert om. — Hij komt naderbij!

Kunt gij het u voorstellen, hoe men dan te moede is? Meer dan een uur duurde de spanning, maar eindelijk waren wij het dan toch er over eens, dat de boot kennelijk voor ons kwam, en juichend zagen wij haar dan ook de rivier binnen gaan! En nu aan tafel, — er is een buitengewone maaltijd aangericht, waarop de redders ook genoodigd zijn: wel drie gerechten, — op eene kist.

7 Sept.

Het stoomschip, waar wij ons thans op bevinden, heet Maranhão. Het is vreeselijk ontredderd, niets is heel, alles is vuil, gebroken en verveloos, een valreep weg, de andere nauw bruikbaar, de banken in de kajuit bestaan uit twee latten, het eten is maar zeer matig. De boot heeft dan ook averij gehad, is uit de vaart, en van de werf genomen waar zij juist hersteld zou worden, om ons te gaan halen. En men is wat dankbaar, er veilig en wel op te zitten, met al de bagage gered, en het lieve leven er bij. Het is eene wellust, zich eens behoorlijk te kunnen wasschen, rustig in de schaduw te blijven, en zich eens te kunnen uitrekken en omkeeren in iets, dat naar een bed zweemt.

Aan het einde van ons avontuur zijn wij echter nog niet, wij denken nog niet aan vertrekken. Eerst moet onze schuit nog gered worden.

Elken morgen trekt alles op, officieren en matrozen, om het schip te redden, en na een paar uur komen zij weer thuis met de wetenschap, dat het niet te redden

is. Na het eten wakkert de moed weer aan, en men gaat naar bed met de zekerheid, dat men het morgen redden zal; morgen gaat men dan ook, konstateert, dat het schip weer wat hooger op het strand geschoven is, dat er een anker verloren is, men haalt er wat af, en besluit voor de zooveelste maal, om den springvloed af te wachten, waarvan men echter ronduit zegt, — als men onder vier oogen is, — dat geen heil te wachten is.

De moed koelt dan ook wel wat af, vooral onder de arme matrozen, die op zijn best maar half te eten krijgen, sporen van ontevredenheid beginnen dan ook duidelijk zichtbaar te worden.

Als wij eindelijk vertrokken zullen zijn, verneemt gij het wel.

8 Sept.

Heden is dan die springvloed, maar men is toch eindelijk zoo overtuigd, dat ook die het wonder niet doen zal, dat er wijselijk maar niet veel gedaan wordt.

Het schip zit reeds zoo hoog, dat wij er heden te voet heen trokken.

10 Sept.

Nog steeds hier. Men zegt echter, dat wij van avond vertrekken, ik mag het hopen. Ondertusschen heeft de kommandant ontdekt, dat het zijn plicht is, om met de bemanning hier te blijven, totdat het schip afgebracht is, of alles er uitgehaald, tot de machine toe. Dat kan de regeering heel wat kosten.

De tenten zijn dus opnieuw opgebouwd, de booten, die met ontzettende moeite aan boord geheschen waren, zijn weer te water gelaten, de bagage, die reeds opgeborgen was, is weer eens naar wal gebracht, de varkens en kippen, voor zoover zij niet opgegeten zijn, zijn weer gelost, — voor oningewijden is het hoogst komiek. Gij begrijpt dat de officieren zich om strijd

ziek beginnen te gevoelen. Pleit het niet sterk voor de goedigheid der Brazilianen, dat de matrozen onder zulk een val uit de koets nog steeds gedwee en gehoorzaam blijven?

Wij hebben het aan boord hartelijk slecht, maar de stakkers die hier blijven zullen het nog wel slechter gaan krijgen, vooral daar er teekenen zijn van een vroeg invallenden regentijd: reeds verschillende dagen regende het tot negen of tien uur, daarna is het zeer warm.

11 Sept.

Werkelijk zijn wij gisteren avond vertrokken en hebben de stad reeds in het gezicht. Een zenuwachtig oogenblik was het, toen wij voor het eerst weer op de golven dansten, elk keek strak voor zich, en bekende een oogenblik later, dat het hem eene onaangename gewaarwording was geweest.

Maranhão, 12 Sept.

Wat is dat hotel heerlijk en wat is het eten smakelijk! En de andere gasten vinden het zoo slecht! Waarlijk als gij ooit eens lekker eten wilt, lijd dan eerst eens schipbreuk, het middel is onfeilbaar.

De stad Maranhão ligt, van uit zee gezien, zeer schoon. Eerst ziet men eenige eilanden, groot en klein. Dezen zijn evenals de kust van rooden steen, afgewisseld door grijzen klipsteen, en met het eeuwige groen bekrond. Hier en daar een wit huisje, een rood dak, een fort, een vuurtoren, kleine plekjes van het gele zand, het kalme blauwe water er onder. En weldra komt de stad kijken, al niet fraaier dan andere, maar tegen eene helling opgebouwd, een paar torens steken met eene gelukkig getroffen silhouet tegen den hemel af, hier en daar is een tikje groen zeer voordeelig aangebracht. Vooral met het vreugdelooze zand van Mandacaru nog

versch in het geheugen is alles werkelijk liefelijk, zelfs al zaagt gij geen haai boven het water uitspringen, om den voorgrond met zijne beminnelijke tegenwoordigheid te versieren.

Men vertelt hier doodkalm, dat de reden van dat plichtmatig achterblijven van kommandant en bemanning eigenlijk door de redders is uitgevonden. Die moeten er nog wat aan verdienen, liefst een lintje op den koop toe. Ik wil het niet gelooven en laat het praatje voor rekening van hen, die het zeggen.

Voor ons is men de voorkomendheid zelve, alle autoriteiten doen wat zij maar kunnen, om ons goed te doen. Maar wat het allerbeste is: de boot die ons naar Pará brengen zal, ligt reeds voor de stad. Daar hopen wij eens tot verademing te komen.

HOOFDSTUK III.

P A R Á.

Pará, 17 Sept.

Eindelijk zijn wij dan hier gekomen, maar wel op eene andere wijze, dan wij gedacht hadden!

Zoo heel gemakkelijk ging het nog niet, hier een onderkomen te vinden. Reeds aan boord kregen wij het bericht, dat alle hotels vol zijn, voornamelijk, doordien hier tijdelijk een theatertroep is, — Italiaansche opera, hetzelfde gezelschap, dat wij vroeger in Pernambuco genoten. Misschien hadden wij, met heel veel rondloopen, in een der mindere hotels nog wel wat gevonden, maar het beste hotel is al min genoeg, en tot heel veel rondloopen noodigt hier het zeer warme klimaat waarlijk, op den middag, niet uit. Dus namen wij het aanbod aan, ons in het Hotel Central maar zoo goed mogelijk op te schieten. Dit bestond daarin, dat A. eene hangmat kreeg in de kamer van een anderen gast, en ik een bed in het bureau, waar tevens een der beide eigenaars slaapt. Jan bleef met ons goed op de veranda. Dit is eene breede galerij, die, op Zuid-Europeesche wijze, het binnenplaatsje omgeeft, maar die hier tevens dient als succursaal-eetkamer, corridor, aan-

rechtkamer, drinkhal, en voor een groot gedeelte als keuken.

Gelukkig is de vriend, bij wien A. ingekwartierd was, den dag na zijne aankomst weder vertrokken, met dezelfde boot. Er waren twee gevallen van gele koorts geweest, dat was te veel voor zijne zenuwen. Heden vertrekken bovendien twee zangeressen, omdat Papa vindt, dat het in eene eigene woning wel zoo gemakkelijk voor hem is, niet al de gangen van zijne dochters na te gaan. En dit is veel voordeeliger voor de kas der familie. Ergerlijk, och neen, er gebeurt hier wel meer. Een van de zangers gaat wel fluitend uit het raam liggen kijken, terwijl zijne vrouw bezoek heeft.

Van avond hebben wij dus beiden eene eigene kamer, — dit is sinds lang niet gebeurd.

21 Sept.

Wij worden ook hier uiterst beleefd behandeld en voortgeholpen. Vooral door den President, een beschaafd wellevend man, met eene lieve vrouw. Wij aten er reeds eenmaal recht gezellig en smakelijk, zonder rauw meel. Eens weder in een aangenamen, deftigen huiselijken kring te verkeerren, is een waar genot, slechts op zijne volle waarde te schatten, voor wie eenige maanden heeft doorgebracht zooals wij!

Het „Palacio” is hier een groot, flink gebouw, met ruime, hooge zalen, en met eene heerlijke, verbazend breede galerij aan eene zijde. Natuurlijk reeds uit de vorige eeuw en haast invallend, de muren zijn echter te stevig. Alleen vallen er wat vloeren in, en wat ramen uit. Pará is eene hoogst belangrijke handelsstad, en groeit bij den dag in omvang en rijkdom. Maar dit is eerst sinds zeer korten tijd, en men begrijpt niet, hoe men er vroeger, toen het nog een klein plaatsje was, toe gekomen is, om zulke reusachtige gebouwen te zetten

als dit, als de hoofdkerk en het bisschoppelijk paleis, die beide dicht er bij staan. De verklaring is echter, dat indertijd de beroemde Portugeesche minister, markies de Pombal, de hoofdstad van Brazilië hierheen wilde verleggen. Waarschijnlijk, omdat in den tijd der zeilschepen, Pará veel spoediger van Lissabon uit te bereiken was, dan Bahia of Rio. Maar het is een geluk, dat het niet gebeurd is. Als de hoofdstad des rijks in dezen uithoek gelegen had, in dit heete, ongezonde klimaat, in plaats van in het veel koelere Rio, dan zou er nog wel heel wat minder energie zijn, dan nu reeds het geval is.

Morgen gaan wij weder uit eten, bezoeken ontvangen wij te over, kortom men is en blijft beleefd voor ons.

22 Sept.

Voor de tweede maal van kamer veranderd. Ditmaal was het wegens den gruwzamen bariton, die mij bijna dag en nacht het slapen belette, zoo door zijn eigen gillen en door zijne standjes met zijne lieve Josefa — die hem slaat, naar men zegt, — als door zijn legioen papegaaien, die leven maken, als hij het zelf niet doet. Gelukkig kwam er eene kamer vrij.

Onderwijl geloof ik, dat wij eindelijk zullen slagen in het huren van een huis. Begrijpt gij, dat men, te midden der hotel-genoegens, naar een eigen huis hunkert? Het is hier echter bijzonder moeilijk, aan eene woning te komen. De stad is in die periode van snellen wasdom, waarin de vraag naar huizen het aanbod overtreft. Het is dan ook slechts door alle beleefde menschen aan het werk te zetten, dat wij hopen te slagen.

23 Sept.

Hebt gij wel eens een huis willen huren, en niet te weten kunnen komen, aan wien het toebehoort? Gisteren zagen wij er een, dat ons wel past, al weder door

de bemiddeling van den vriendelijken president door diens adjudant voor ons gevonden. Het huis behoorde aan D. Anna. — Wie is dat? — D. Anna Teixeira Pinheiro.

Men heeft hier namelijk de gewoonte, de menschen bijna uitsluitend bij den voornaam te noemen, wat voor vreemden zeer lastig is. Gij logeert bij Dr. Luiz of bij Coronel Fernando, misschien zelfs een dag of wat. Na afloop uwer reis wilt gij hen eens bedanken, uw brief ligt geschreven, gij wilt het adres schrijven, — mis: gij hebt den familienaam nooit vernomen. Dit is niet overdreven, het is mij herhaaldelijk voorgekomen. Of gij wordt in gezelschap aan D. Maria voorgesteld. Gij vindt haar wel aardig, praat druk met haar, maar wie zij nu eigenlijk is, — gij moet er om denken, dat nog eens aan iemand te vragen, anders blijft zij ten eeuwigen dage D. Maria voor u. En wordt gij in kennis gebracht met „mijne vrouw” of „mijne dochter”, spits dan uwe ooren net zoo lang, totdat gij bij toeval den doopnaam hebt opgevangen, want gij moet haar daarmede aanspreken.

Ik dus naar D. Anna, die natuurlijk weder in eene straat woont, waarvoor uw huurkoetsier een geheel anderen naam heeft, dan den officiëlen. Daar alleen vernomen, dat het huis volstrekt niet van deze dame is.

Na verschillende wandelingen heen en terug tusschen het paleis en het woonhuis van den adjudant, troffen wij dezen eindelijk aan en vernamen, dat hij het dan ook niet wist, van wien het huis is, maar wij hadden den sleutel, en moesten er dus maar intrekken. Wat wij dan ook maar denken te doen.

27 Sept.

Ziezoo, wij zitten in ons huisje, of liever huis, want de ruimte is meer dan voldoende. Een gangetje met twee kamers te weerszijden, daar achter eene zeer ruime

galerij en dan nog eenige kleine kamers, keuken, enz. alles zoo vervallen, dat men dankbaar moet zijn, als het niet overal lekt, en als men de allernoodigste ramen en deuren openen kan.

Niemand toch denkt hier aan het doen van herstellingen. De eigenaar niet, want er is zulk een gebrek aan huizen, dat men den hemel dankt, in een bouwval te kunnen trekken. Maanden, eer gij uw huis gaat verlaten, zijn er reeds aanvragen om „de sleutel”, dit is de geijkte term voor wat wij „de voorkeur” zouden noemen. En gij zoekt uwen besten vriend uit, om hem uw huis na te laten, zoodat de huurder en de verhuurder elkander niet te zien krijgen. Den laatsten der maand komt men u eene kwitantie vertoonen, gij betaalt, en daarmee is het uit. De eigenaars, die hun huis nooit ledig zien staan, vinden het voordeelig, het zonder eenig herstel te laten, totdat het in zulk een toestand is, dat niemand er meer in wonen kan. Dan wordt het eens onderhanden genomen, er worden wat gaten gestopt, het houtwerk wordt eens geveerd en het huis wordt weder verhuurd.

En de bewoner doet er eerst recht niets aan. Laat maar eens uwe voordeur verven, of eene kamer behangen, en zie eens of uw huisheer niet komt vertellen, dat uwe woning er nu zoo knap uitziet, dat zij meer huur waard is!

Misschien is het stelsel zoo onverstandig nog niet. Handarbeid is hier zoo schromelijk duur, dat het wel zoo goedkoop is, zulk een leemen huis van ééne verdieping nu en dan zoowat nieuw te bouwen, dan er voortdurend aan te laten herstellen.

Ons paleis heeft het groote voordeel, dat het ver buiten de eigenlijke stad ligt, — weinige jaren geleden was ons buurtje een afzonderlijk dorp, — maar aan de

tramlijn. En dan de tuin. Een smalle maar zeer diepe lap grond, op een klein gedeelte waarvan vroeger flauwe pogingen gedaan zijn tot tuinbouw. Eenige rozen willen wij zien door snoeien weder tot welvaart te brengen. In dien tuin kunnen wij een groot gedeelte van ons werk doen.

Het weelderige ameublement bestaat, behalve uit onze veldbedden, uit drie hangmatten, eenige tafels, een dozijn hoogst eenvoudige stoelen, twee schommelstoelen, twee waschtafels, eene badkuip en een half dozijn glazen, borden, messen, enz. Het is dus recht vorstelijk bij ons, vooral, als gij er eene kast bijtelt, waarover wij onderhandelen, twee lampen, twee kandelaars, benevens eenig vaatwerk, lemmers en bezems. Het is dan ook Jans eerste werk geweest, eens verschrikkelijk te boenen. Dat was eens een kolfje naar zijn hand, ik geloof, dat hij zich op het dek van zijn schip waande.

De meubels hebben wij gekocht bij een houder van verkoopingën, zooals er hier zeer veel zijn. Die schijnen zelve veel in te koopen, ook zaken te hebben staan in commissie, misschien ook wel eens nieuwe zaken in te slaan. Kortom, het zijn magazijnen van alles, men heeft er wel een gevoel, alsof men een beetje bij den neus genomen wordt, maar het is nog al gemakkelijk in deze warmte, zich zoo met een slag van al het hoognoodige te voorzien.

In dat magazijn nu hoorde onze gediensstige adjudant, die al weer zoo goed was, ons te helpen, dat ons huis aan de Weduwe S. toebehoort. — En waar woont die? — Estrada S. João. — Ik wil een rijtuig nemen, maar sta verstomd over den edelen huurkoetsier, dien ik aantref. De onvergetelijke man zegt mij, in plaats van mij te laten instappen, dat de dame in de onmiddellijke nabijheid woont. — Ja, zij heeft wel een huis in S. João, maar

zij woont hier. — Best, ik naar de weduwe, die eene deftige vrouw blijkt te zijn. — Het huis is volstrekt niet te huur, het staat te koop. En dan, het is bewoond. — Ja, door mij.

Niet zonder moeite ben ik eindelijk te weten gekomen, dat het huis wel te koop was, maar dat niemand er genoeg voor geven wilde, en dat het eigenlijk de zaakgelastigde van de eigenares is, die het in handen heeft. Wie nu die zaakgelastigde is, weet ik nog niet, en zal er ook maar geen moeite meer voor doen, en volgens de gewoonte van het land blijven wonen, tot dat men mij uitwerpt.

29 Sept.

In de achtergalerij regent het vreeselijk, verder lekt het zoowaar niet, dit durf ik bevestigen, want gisteren hadden wij eene hevige en langdurige donderbui. Overigens zijn er nog al veel ratten en muizen, maar weinig kakkerlakken. De eerstgenoemden zijn hier trouwens nog al zachtzinnig, zij vergenoegen zich gewoonlijk met des nachts wat aan uwe kaars en uw stukje zeep te knabbelen. De kakkerlakken zijn echter eene echte plaag, die vieze wezens, die men nog aarzelt te verpletteren, omdat zij dan eerst recht onwelriekend zijn.

Twee zaken herinneren ons tegenwoordig dagelijks nog aan de schipbreuk. Ten eerste de massa zand, die wij hierheen brachten. Koffers, kisten, alles zit vol. Als ik maar een boek opsla dat sedert den 29sten Augustus nog niet geopend is, komt er genoeg zand uit, om al uw koperwerk mede te schuren.

De tweede zaak is veel onaangenamer. Het is namelijk eene zandvloo, die hier te lande in alle droge zandgronden huist, maar vooral aan het zeestrand. Als die lieve diertjes menschehuid te pakken kunnen krijgen, zitten zij er op, een oogenblik later zitten zij er onder,

en blijven daar tusschen vel en vleesch zitten, en mesten zich vet. En als dan hunne laatste stonde slaat, laten zij u als herinnering eene blaas met eieren achter, die te zijner tijd u een geheelen dieretuin onder de huid zal leveren, als gij niet bijtijds aan het graven gaat. Daar wij nu in ons kamp steeds blootsvoets liepen, hadden wij eene menigte van dat tuig opgedaan, en zoo brengen wij nu dagelijks een kwartiertje met inspekteren en wroeten door, zooiets van eene mollejacht op kleine schaal in uwe eigene huid.

1 Oct.

Gisteren een recht aangenaam uitstapje naar de Ilha-das-Onças, het Tijgereiland, natuurlijk aldus genoemd, omdat niemand er ooit een tijger gezien heeft. Een Franschman, dien wij met groot genoegen leerden kennen, heeft daar eene steenbakkerij. Dit is natuurlijk bij de groeikoorts, die de stad heeft, geen kwade zaak. Baksteen en zijn hier gruwzaam duur, zooals ik tot mijn spijt bemerken moest, toen ik een voet voor mijn instrument liet metselen.

Het eiland ligt aan de overzijde der rivier, tenminste, van hier uit gezien; is men er, dan ziet men, dat die, aan de andere zijde ook nog ontzaggelijk breed is. Het zeiltochtje, met een prachtigen zonneschijn over het kabelende water, was genotrijk. Helaas was de terugreis heden morgen zonloos. Wel werden wij geroeid door een kanaal, dat het eiland in twee stukken snijdt, en dat ten slotte slechts een smal, kronkelend slootje is. Onder het dichte loover der boomen, de oevers met heerlijke bloemen bezet, had dat tochtje schoon moeten zijn, maar de verlichting, de kleur ontbrak. Alleen het uitreden uit het slootje was schoon, toen wij als door een boog van groen, de ruime watervlakte weder te zien kregen, wispelturig verlicht van achter eene geweldige

wolkmassa uit. Helaas ledigde zich deze nog, eer wij aan wal stapten.

Want het weder is natuurlijk niet, zooals men ons voorspeld had. In Pará, vertelt men u toch, vallen de regens zoo op vaste uren, dat men er zijne afspraken op maakt. „Van middag na den regen” zou eene gewone tijdsbepaling zijn. Tot nu toe bemerk ik van die regelmatigheid weinig. En ik geloof er ook niet aan. Ik heb hier en in Indië te dikwijls reeds hetzelfde gehoord en onwaar bevonden. In tropische landen zijn alle meteorologische verschijnselen meer op de zon geregeld, dan bij ons, waar gij op elk uur van den dag elke soort van weder verwachten kunt. Deze regelmatigheid is groot genoeg om Europeanen op te vallen. Daardoor mag wel de overdrijving verklaard worden, want zóó ordelijk, als het publiek wil, is het weder dan toch evenmin hier, als in Indië.

2 Oct.

Ik moet even een spinnekopje vermelden, zoo schoon was het diertje, dat daar juist op mijne hand sprong. Beenen spierwit, lijf en kop smaragdgroen, in den zonschijn met helderen goudglans schitterend, en een paar kleine zwarte stipjes als oogen. Wij hebben anders ook zijn afzichtelijke, groote bloedverwanten in huis, met vingerlange, harige beenen. Ik heb veel moeite, Jan aan het verstand te brengen, dat hij die monsters, die zoo veel ander klein ontuig verdelgen, niet moet dooden.

4 Oct.

Natuurlijk zijn wij reeds een paar malen in de opera geweest. Het gebouw is zeer groot, hoog en leelijk, midden op een groot plein, ongenivelleerd, ongeplaveid. De inrichting is goed, de zaal groot en, het klimaat in aanmerking genomen, onbegrijpelijk luchtig, het is misschien het eenige tropische theater, waar men eene voor-

stelling zonder gevaar van te stikken kan bijwonen. En de bouwmeester heeft zich zeker zeer verstandig betoond, door aan het gewone theatertype, met aan de voorzijde een foyer met groot balkon, nog aan elke zijde eene ruime galerij toe te voegen, waar men tusschen de bedrijven heerlijk luchtig zit. Kennelijk heeft het den man maar aan eene zaak ontbroken, om een zeer goed architect te zijn: studie. Och, wat zijn de kolommen van die galerijen en van den gevel hoog en dun! Op het eerste gezicht zijn wij in lachen uitgebarsten en hebben er dadelijk den naam aan gegeven van de „breinaalden.” Onmogelijk te begrijpen, dat die dingen niet al lang als pijpesteelen doormidden geknakt zijn. En wat kan den man bewogen hebben, voor den gevel een even aantal ingangen te ontwerpen, zoodat juist in het midden een van de breinaalden kwam te staan? Vond hij die zoo schoon?

En de troep? Och, voor wat men hier verwachten moet, zoo erg nog niet. Zeer zeker zijn er zangers onder, die hoogstens voor een café-chantant geschikt zijn, of eenige jaren geleden geschikt waren. Maar de baspartijen zijn zeer goed bezet, ook de vrouwelijke, want zulk een vleeschklomp met zulk een diepe stem is een bas, geen alt. Maar de stem is schoon. Dus, men kan het treffen, sommige stukken worden vrij goed gegeven, al is het soms zonderling eene Fransche koningin te zien met eene mulattin tot hofdame, maar dit valt u hier zoo niet op.

Het publiek juicht voornamelijk de gegilde gedeelten toe, en let bij de zangeressen meer op schoonheid en gemak in den omgang, dan op stem. Opgewondenheid genoeg: bij het benefiet van de dikke vlogen de bouquetten door de zaal, al is zij lang niet het bedorven kind van de toehoorders, daarvoor is zij niet jong ge-

noeg meer. En op een gegeven oogenblik daalde uit de galerij een regen van roode en blauwe papiertjes neer, waarop zij in verzen als de helderste ster aan den kunsthemel verheerlijkt wordt, en een ander dichter vond geschikter, in de hoekloge op te staan, en van daaruit een gedicht op haar af te vuren.

Gedicht wordt hier genoeg: in de dagbladen vindt men dagelijks verzen. Nog te Ceará plaatste een der onderofficieren van den Grão-Pará een gedicht in de courant, de officieren zeiden mij, dat het zelfs bijna rymde.

13 Oct.

Bijna dagelijks rijden wij per tram, om in de stad te gaan eten, eenige malen door eene werkelijk schoone laan. Die is een groot kwartier lang, aan beide zijden met koningspalmen beplant. Stijf, als gij wilt, maar die lange reeks van volmaakt rechte stammen heeft iets zeer statigs. En natuurlijk laat zich de tropische natuur toch niet in een keurslijf dwingen: hier en daar schiet er een andere boom zijne takken doorheen, en breekt eene massa groen de eentonigheid met schitterenden uitslag. Men moet aan een der uiteinden van de laan staan om die te bewonderen: is men er in, dan gaat de uitwerking verloren door de leelijke, vuile, armoedige huisjes. Maar zooals het is, hebben de Paraënsers wel het recht trotsch te zijn op hunne Estrada S. José.

Toch heb ik reeds schooner gezien, dan rechte reeksen van kaarsrechte palmen. Want ik doe vrij geregeld eene ochtendwandeling. Vóór acht of zelfs negen uur des morgens gaat dit nog zeer goed, al is ook het eerste, wat men, thuiskomende, doet, zich geheel verkleeden.

Daar wij nagenoeg aan het uiteinde der bewoonde wereld huizen, is het bosch niet ver: in een kwartier

zou ik mij in de wildernis kunnen denken. Hiertoe behoort echter verbeelding, want door die wildernis zijn op gelijke afstanden, rechthoekig elkander snijdend, breede wegen gekapt. Men hoopt, dat die later straten zullen worden, maar voorloopig groeien zij onmiddellijk achter de arbeiders weder met gras en planten dicht, een half jaar later met struikgewas. Het is dus even onmogelijk, op die wegen te loopen, als in het bosch er naast, en men gebruikt, evenals vroeger, de kleine voetpaadjes, bijna onzichtbaar, die het woud doorkruisen.

Echt Amerikaansch, niet waar, zulk een praeludium op eene stad? Ja, het nadoen van de Vereenigde-Staten is de nachtmerrie der Brazilianen, vooral hier in het Noorden. Men zou hen gaarne navolgen in de reusachtige afmetingen, die men daar zoowel aan nietige als aan belangrijke zaken geeft. Maar hier is het groote te dikwijls van karton in plaats van steen.

Wilt gij, zonder ver van huis te gaan een voorbeeld van zulk eene potloodschets eener stad? Ga maar eens in Oberhausen wandelen, daar vindt gij ook dat net van wegen zonder doel, en, ten einde u te doen zien, dat die wegen bedoeld zijn om straten te worden, staat een enkele maal op een hoekje eene kroeg: die heeft altijd en overal reden van bestaan. Zoo ook hier: op groote afstanden vindt gij telkens weer eens eene woning in het bosch, ver van poëtisch; men verkoopt er droog vleesch, stokvisch en andere stinkende zaken, benevens brandewijn, waarschijnlijk verkoopt men ook de dochters als die er zijn.

In dit bosch is werkelijk genot te vinden, voor wie van de natuur houdt. Kleur, ja, daarin munt nu eenmaal het tropische landschap niet uit. Wel vindt gij hier bloemen van eene kleur zoo hevig, als gij in ons Noorden niet droomen durft. Maar die bloemen verstoppen zich, zij

zoeken uwen blik niet. Gij ziet boomen in een bloemetooi waarvan slechts een kastanje of meidoorn in vollen bloei u een denkbeeld geven kan. En hier zijn dan die bloemen niet van eene min of meer neutrale kleur, maar zij steken zoo hevig af bij het groen, als een Amsterdamse weesjongen bij de zwarte jassen in de Kalverstraat. En toch geeft die groote boom geen karakter aan het landschap, die bloem geene kleur; het donkergroen is zoo intensief, zoo overheerschend, die boom staat zoo eenzaam, dat de indruk overal en altijd dezelfde is; de tropische natuur is donkergroen, en nooit anders, al is zij ook gestoffeerd door eene in vuurrood gekleede negerin op den voorgrond en door een kanariegele boom daarachter.

Wat het landschap schoon maakt, is de oneindige verscheidenheid van vormen en de onbegrijpelijke massa licht, die u die vormen tot in de kleinste bijzonderheden doet zien. Geen weifeling in de lijnen: red u hier niet, als gij slecht teekent, met een donzigen omtrek of eene nevelachtige silhouette; bij dat meedoogenlooze licht is alles scherp, brutaal scherp, alles is licht of donker: kleur verbleekt bij dat neutrale licht, dat alles doorlaat. Ja, des avonds, vooral des morgens, geeft vaak de nevel zoo iets, dat u bekend voorkomt; maar dat is het juist, gij zegt bij u zelve: „nu is het eigenlijk, alsof ik niet in de tropen ben.” Het ware zult gij pas later zien, als de zon op uwen schedel brandt, en het landschap, scherp geteekend, als eene fotografie voor u ligt. Kleur verdrinkt in die lichtmassa, die haast een lichaam aanneemt, die een deel uitmaakt van de schilderij, in plaats van haar slechts te omhullen, te doortintelen, zooals bij ons.

Maar den vormrijkdom hebt gij nooit uitgeput. Die boom, rood of geel, heeft geen buurman; hij staat alleen met zijne trotsche kruin hoog boven zijne burens uit, of

naast hem staat, tot op grooten afstand, niets dan groen, geheel andere boomen. Wij kennen bij ons eikebosschen, beukebosschen; hier bestaat zoo iets niet, tenzij de mensch aan het werk geweest zij, — ten minste met weinige uitzonderingen. In een bosch tusschen de keerkringen staan duizend en duizend vormen grillig door elkander, een half uur kunt gij voortstappen, om eenen boom, eene plant terug te vinden, waarvan zooeven een exemplaar uw oog trof.

De natuur die hier aan het vormen was, was niet de kalme, dertigjarige schoone, die, zeer goed wetend, dat violet of groen haar goed staat, met een glimlach op de lippen, onze gronden met bosch of heide sierde. Nog minder was het de weduwe, met haar hooge, donkerbruine japon, die in het noorden de dennen en berken plantte, en wier verbeeldingskracht niet verder meer ging. Het was de jongste zuster, de zestienjarige, die, in dertelen overmoed, aan de buitensporigste gedachten van hare ontwakende fantasie vormen gaf, om ze straks met een zilveren schaterlach dooreen te schudden, ten einde weer gelegenheid te vinden voor het belichamen van een nog zotteren inval. Wat heeft zulk een jong ding ook met fijne kleurschakeeringen te maken, met geestige tinten en zachte overgangen; alles is bij haar nog zonneschijn, zij behoeft nog niet geestig te zijn. Zij is jong en vroolijk, en, of gij wilt of niet, zij zal u toch meer boeien dan de matrone die zoo interessant met u over Macbeth weet te spreken.

Vergeef mij, ik ben aan het doorslaan, — ik spreek over Indië. Maar Indië is dan ook zooveel schooner, dan wat ik nog van Brazilië zag, dat de gedachten er onwillekeurig zich heenwenden, als men over tropische natuur spreekt. Ja zelfs, het is mij, alsof juist dat uitsluitend groen van de natuur in Indië nog sterker is, dan hier.

Zeer zeker, wanneer men van het Zuiden des lands spreekt, dat maar half tropisch meer is. Sprak ik u te Rio niet over gansche bosschen, die eer violet en geel waren, dan groen?

En in bloemen schijnt mij wel de natuur nog rijker dan Indië. Er schuilen prachtbloemen onder al dat groen.

Maar wat die „schoone kinderen der natuur” — is het zoo niet in gevleugelde taal? — u bedotten kunnen! Heeft de schoonste der schoonen, heeft dat lieve kind, dat er zoo zedig uitzag, u wel eens wreedaardig eene illusie ontnomen? Welnu, dan kunt gij, als gij, uit een vorigen, u nog mijne ontboezeming over passiebloemen herinnert, u mijn jammer voorstellen toen ik hier voor het eerst eene roode passiebloem ontdekte! Eene overschoone bloem, maar zoo onbeschaamd rood. Ik bid u, heeft eene passiebloem het recht om rood te zijn, en hoe durft zij zich in dat kleed aan mij vertoonen, die vroeger eene litanie op hare onschuld gezongen heb? Is het u niet te moede, alsof gij in aandacht geknield ligt voor de heilige Ursula, en haar plotseling een cancan ziet slaan? Het geheele geslacht der passiebloemen is onteerd!

17 Oct.

Gisteren nog verder het bosch in naar een klein oord, Marco-de-Legua, waar een beminnelijke Franschman ons op zijn buitengoed genoodigd had. Te half acht reed ik er reeds per tram heen, ik kwam te zitten tusschen twee geweren en eene gitaar, door een mulat betokkeld. Dit is het lievelingsinstrument. En de geweren bewijzen, dat ook hier veel Zondagsjagers zijn, die ook hier veel pret hebben, en geen wild thuisbrengen.

De rit door het bosch was niet lang genoeg naar mijn zin, want, trots geweren en gitaar, was het een genotrijke morgen. Eene wandeling van vijf minuten bracht

ons ten slotte naar het doel der reis, waar wij de familie reeds vonden staan aan het hek, waardoor wij een tuin vol rozen binnentraden. Behalve wij zelven, waren de eenige gasten eene Braziliaansche familie, uit man, vrouw en twee schoonzusters bestaande.

Laten die schoonzusters u niet verwonderen. Huishouden is hier een zeer rekbaar begrip. Het bepaalt zich niet tot vader, moeder, kinderen en bedienden. Zoodra huwt gij niet met eene Braziliaansche vrouw, of gij krijgt, onmiddellijk na uw huwelijk nog eenige personen in huis. Een paar zusters of een broertje van uwe vrouw, hare moeder, als deze weduwe is, haar vader, eene tante of peettante, — eenigen hiervan kiezen zeker dadelijk hun kwartier bij u, totdat zij beter vinden. Een gelukkigen echtgenoot ziet men dan ook onveranderlijk op Zon- en feestdagen met eenige vrouwen optrekken, waarvan hem ééne wettig toebehoort. Voor de vreemden zou het eigenlijk recht gemakkelijk zijn, als de officieele vrouw van een etiket voorzien was.

Eigenlijk verwacht men zelfs van een braaf echtgenoot, dat hij bij zijne vrouw intrekt, om deze niet van hare ouders te verwijderen. Als deze goed rijk zijn, mag het menigeen zoo onaangenaam niet zijn, en het zal zijne vrouw ook minder opvallen, als hij wat uithuizig is.

Hierbij komt nog, dat het peetouderschap hier te lande ernstig opgevat wordt. Sterven de ouders, de peten zullen geen oogenblik aarzelen, hun petekind voor goed tot zich te nemen. Maar daarvoor eert een kind ook de peetouders, na de eigene ouders, het meest, en in de opvoeding en verzorging hebben de peten wel degelijk mede te spreken: zij onttrekken zich noch aan hunne rechten, noch aan hunne plichten. Bij ons moge het niet overal meer zoo opgevat worden in zijne gansche beteekenis, maar hier leert men eerst recht inzien, hoe

moederlijk wijs de kerk handelde met die instelling, in een tijd toen misschien de toestanden in Europa nog wat Braziliaansch waren!

Ieder die dus eenigszins welgesteld is, houdt er eenige petekinderen op na. Ook is hieronder wel verstopt, wat wij in Indië „voorkinderen” noemen. Ook daarvan belanden er ten slotte eenigen in huis, en worden met de anderen opgevoed.

Volgens onze begrippen van een meer in zich zelf afgesloten en opgesloten „eigen huis”, zullen u zulke verhoudingen misschien den indruk geven van vrij lastig en onaangenaam te zijn. En toch blijken er twee Braziliaansche deugden zoo recht goed uit. Eerstens hunne reeds vaak geroemde goedhartigheid, en dan de hoog-schatting van het familieleven.

Het moet erkend worden, men mag het soms betreuren, hoe kinderen hier veelal met te veel zachtheid behandeld worden, dit spruit werkelijk uit liefde voort. Het gezin is nog iets meer aartsvaderlijk dan bij ons; zoolang er nog eene oude grootmoeder leeft, is deze het hoofd van den stam, waartoe al hare afstammelingen, en aanbehuwdens, neven en nichten en petekinderen met hun nasleep behooren. En die allen worden door banden van liefde, door besef van de waarde van het begrip familie werkelijk te zamen gehouden.

Ook, ofschoon ook hier gehuwde mannen lang niet altijd toonbeelden van alle huiselijke deugden zijn, — wat men ongelukkige huishoudens noemt, dat bestaat misschien minder, dan in Europa. Dit mag voor een deel daaraan te wijten zijn, dat de vrouw over het algemeen nog een minder hoog besef heeft van hare menschenlijke waardigheid, dan bij ons. Maar vooral hieraan, dat ieder nog meer de familie beschouwt als eene heilige instelling, die, wat er ook gebeure, niet mag uiteenvallen.

Ik ben ver van den gezelligen kring in Marco-de-Legua afgedwaald, want daar werd dit onderwerp niet behandeld. Trouwens het bezoek heeft voor u nog alleen dit merkwaardige, dat ik er voor het eerst assahi gedronken heb.

Wat dit is? In geheel Brazilië maakt men gaarne van de meest uiteenlopende vruchten, door die in water fijn te wrijven, verfrisschende dranken, die meestal zeer smakelijk zijn. Elke plaats bijna heeft onder die dranken hare eigene keuze, zooals bij ons te lande elke stad haar eigen koek heeft. Soms is het een helder, geurig vocht als limonade, soms een dikke brei, die u doet vragen, wat van u verwacht wordt, dat gij zult eten, dan wel drinken?

In de provincie Pará nu dient voor de bereiding dezer lekkernij de vrucht van de assahipalm. Het is de sierlijkste aller palmsoorten: een dun, dun, wit stammetje, vrij hoog, met een pluim van fijn gevederde bladeren, die geheel uit eene lange franje schijnen te bestaan, door het minste windje steeds in eene ritselende beweging gehouden, waarbij de glanzige oppervlakte de zonnestralen terugkaatst, alsof de blaadjes evenzooveel draaiende spiegels waren. Is de koningspalm de edelste der palmen, de assahi is wel de liefelijkste. Te meer, daar zij bij kleine groepjes bijeenstaan, verschillende stammetjes op één stoel, zoodat zij een hoogst schilderachtig geheel uitmaken.

De vruchten van dezen palm nu zijn donkerroode knikkers, uit een grooten pit bestaande met een dun vliesje van zulk houderig vleesch omgeven, dat men niet begrijpt, hoe daarvan iets bruikbaar zijn kan. Deze vruchten worden in lauw water geweekt, en daarna het vlies er af gewreven en in meer water tot moes gekneed. Zoo verkrijgt men eene pappige, donkerroode massa, die

hier in groote hoeveelheden verdelgd wordt. De kinderen vooral hebben, gedurende de helft van den dag, het gezicht, de handen, de kleederen vol bloedroode vlekken, wat hun lang niet beminnelijk staat. Slecht smaakt het goedje lang niet, vooral met suiker; de echte Braziliaan gebruikt het natuurlijk met zaagsel. Maar men heeft toch eerst zekeren tegenzin te overwinnen, zelfs lieden uit andere provinciën slagen hierin niet altijd. Want de assahi heeft een zeer beperkt gebied: de provincie Pará en gedeelten van Maranhão en Amazonas, verder komt hij niet voor.

20 Oct.

Pará is buiten zich zelf. Heden avond beneficevoorstelling van de tweede sopraan. Feest-comité, vrijmetselarij, half Brazilie in de weer om haar te bewie-rooken, alsof Juno in eigen persoon was afgedaald om voor ons te zingen.

Gisteren avond begon het reeds. Vier muziekkorpsen doorkruisten de stad, vergezeld van lieden, die nu en dan vuurpijlen afschieten. In het eenige café van Pará, waar men met voeg buiten kan zitten, waren den ganschen avond twee korpsen bezig, die ons, zonder eene sekonde verpoozing, beide tegelijk in de ooren bulderden en alle gesprek onmogelijk maakten. Hier en daar was gasilluminate en de hoofdpersonen hadden al vast een diner, om in feeststemming te komen. Heden morgen te vijf ure vlogen de vuurpijlen reeds weder, en te zeven ure moest de arme beneficiante eene aubade doorstaan.

Uit Rio heeft men per telegraaf een rijtuig ontboden, met wit satijn bekleed, om haar naar den schouwburg te transporteren; eerewacht, Bengaalsch vuur, niets zal er ontbreken. Eene ontelbare menigte ruikers van leelijke gemaakte bloemen moet zij ontvangen, ook echte bloemen, maar toch ook zaken, die zij vermoedelijk hooger

schat: een diamanten halssnoer o. a. Er moeten duizenden volstrekt worden verfeest, men weet nu reeds dat het feest haar 15 m. zal opbrengen. Gisteren waren de geschenken tentoongesteld, ik kwam te laat om die te zien, alleen stond er nog eene zeer smakelooze lier van kunstbloemen, vier voet hoog.

In 't kort, het groote wordt meer in overdaad gezocht, dan in fijnen smaak. Een muziekkorps..., vier maken meer leven; een prachtbouquet..., neen, veertig leelijke; een schitterend vuurwerk..., och neen, de gewone vuurpijlen, maar duizend en meer. De fijnheid komt ook zoo uit, doordat reeds vijf dagen geleden het geheele programma in de meest gezwollen taal in de bladen stond.

Wel beschouwd, is het dan ook volstrekt niet de meer dan middelmatige zangeres, die gevierd wordt, het is zelfvergoding. Het geheim van de zaak is, dat de eerste sopraan die eenige dagen geleden haar benefiet had, het eigendom van een vreemdeling is. Deze nu had handen vol geld uitgegeven, om van haar feest een feest te maken. Braziliaansche woede, en dure eed om dat alles te overtreffen. Het koste, wat het wil, al zou men het geld in de goot werpen, er moet veel stuk geslagen worden. Van beide zijden wordt de nationale eer dus door eene middelmatige zangeres gedragen. En de dame lacht natuurlijk in haar vuistje en zal wel in de eerste Europeesche haven de diamanten in meer gangbare munt omwisselen.

Dit laatste moest een onzer kaoetschoek-millionnairs ondervinden. Deze had ook aan eene zangeres van een vorig gezelschap een collier van twee duizend gulden voor een glimlach vereerd. Reeds in Lissabon werd het verkocht, en nu ligt het hier weder, sinds meer dan een jaar, in het raam van een juwelier, waar ieder

het u weet aan te wijzen, met de verschillende namen er bij.

21 Oct.

In een opzicht viel het feest mij ontzettend mede: de schouwburgzaal was zeer smaakvol versierd. Wel zijn de Braziliaansche kleuren, groen en geel, wat hard voor het doel, maar daaraan is niets te veranderen. En sierlijk en feestelijk zag het geheel er uit, men had juist genoeg gedaan, en niets te veel.

Ver beneden mijne verwachting bleef echter de geestdrift. Het programma was dan ook ongelukkig gekozen, de dame zong minder goed dan ooit, de zanger, die voornamelijk met haar zingen moest, deed het opzettelijk slecht. Er werd natuurlijk toch druk toegejuicht en teruggeroepen, maar de thermometer stond toch lang niet op kookpunt. Overigens ging alles volgens het lijstje: bouquet op bouquet werden uit eene zijloge aangereikt, afgewisseld door geheimzinnige doosjes, het regende van boven gedichten van de twaalf beste dichters van Pará.... Wat moeten er hier eene menigte van goede dichters zijn.

Het beste, maar tevens het ergerlijkste was het optreden van de kinderen uit het weeshuis der vrijmetse-laars. De sopraan had namelijk den slimmen raad gevolgd, aan dat opvoedingsgesticht een aantal plaatsen te schenken, die ten voordeele er van verkocht zijn. En nu traden dan ook al de kinderen op, en schaarden zich om de beneficiante, wat recht schilderachtig was. Twee jongens staken, op den eigenaardig harden toon van kinderen, die in het publiek spreken, redevoeringen af, die geducht papa-achtig rieken, zoodat de jongens sterk aan eene spreektrumpet deden denken.

Zulk een lesje in wereldwijsheid zal trouwens den kinderen hier zoo heel veel kwaad niet doen; zij zijn al zoo wijs!

Herinnert gij u nog het jongentje dat voor het eerst naar de komedie geweest was, en vertellen zou, wat hij gezien had? — „O, Mama, daar was een mijnheer, „en die was geëngageerd, maar in het geheim, zoo in „het geheim, dat zelfs zijne eigene vrouw er niets van „weten mocht.” Zóó zijn hier de kinderen niet.

Na de kinder-ovatie, alweder uit de zijloge, een loflied van een metselaar, dat, meer dan aan de heldin van het feest, tegen Paus en syllabus gericht was. Uitbundig gejuich, hier ~~en~~ daar gefluit, maar dat waarvoor ik eigenlijk gekomen was: een flink standje, dat kregen wij niet.

23 Oct.

Gisteren was er in de opera een standje, en ik was er niet! Pará in twee kampen verdeeld, waarvan ieder zijn beschermeling toejuichte, en die van de tegenpartij uitfloot. Op vechters af, naar ik hoor. Eigenaardig als juist des morgens een jongmensch, een van de ijverigste partijgangers tot u gezegd heeft, „wij weten ook wel, „dat zij geen van beiden zingen kunnen, maar onze „nationale eer is er mede gemoeid!” Waar nationale eer al niet in zitten kan!

26 Oct.

Zondag begint het feest van O. L. V. van Nazareth, het beroemdste kerkfeest in Brazilië, om veertien dagen te duren. Daar wij in Nazareth zelf wonen, hebben wij het feestterrein in onze onmiddellijke nabijheid en zien dagelijks de voorbereidselen.

Aan de eene zijde van het groote plein staat een klein kerkje, het eigenlijke heiligdom. Daarachter eene grootere kerk, zoo goed als voltooid, maar er schijnen moeilijkheden te zijn omtrent de inzegening. Uit wat ik u uit Bahia over de broeders~~chappen~~ hier te lande schreef, zal het u niet verwonderen, dat godsdienstzin

bij dezen niet juist altijd de drijfveer is. Menigeen is lid van eene broederschap en tevens een ijverig vrijmetselaar, die u verzekert, dat hij niet aan godsdienst doet. Daardoor is er zeer dikwijls een zekere wringing tusschen de geestelijkheid en de broederschappen : zij trachten elkander schaak te zetten.

De nieuwe kerk nu is juist door de broederschap van O. L. V. gebouwd. Met groot genoegen zag ik er sporen van meer gekuischten smaak in : enkele ramen zijn stijlvol omlijst, en de altaren zijn lang niet leelijk.

Midden op het plein staat een groot gemetseld paviljoen met wanstaltig zware kolommen. Daaromheen is een groot gedeelte van het plein afgepaald door eene balustrade, met een tiental versierde ingangen, alles even smakeloos, en voor het feest met harde, schreeuwende kleuren uitgemonsterd. Daarbuiten verrijzen bij den dag allerlei kermisgelegenheden : Russische en gewone schommels, carrousels, kramen. Nu en dan ziet men plotseling voor een huis, dat zich tot nu toe door niets van een ander woonhuis onderscheidde, een bord aangebracht, dat het als koffiehuis kenmerkt, wat meer bepaald speelhuis beteekent. Bijna al de huizen toch in den omtrek worden slechts verhuurd met de voorwaarde, dat men het geheele huis, of ten minste de kamers aan de voorzijde ontruimen moet gedurende den feesttijd.

De schoonste versiering van het plein zijn zeker de prachtige boomen, die er omheen staan ; en al die kleuren, al zijn zij schel, al het vlaggedoek, brengen dan toch een recht feestelijk geheel tot stand.

Eene der tenten brandde af in denzelfden nacht, waarin zij afgewerkt was. Het publiek beschuldigt hiervan den eigenaar eener gelegenheid, die er haar uitzicht door verloor.

29 Oct.

Ik heb het programma der feesten voor mij liggen : een vel van achtenswaardige afmetingen, versierd met drukornement, zooals bij ons op de omslagen van goedkoope schrijfboeken uit mijn schooltijd. Het is in den echten bombastischen stijl van de kermisaankondigingen aller landen. Eenige staaltjes wil ik u niet onthouden, voor zoover onze eenvoudige taal die kan weergeven.

„Den 30sten zal de stoet met de majesteit zijner pracht, „met het meest afwisselende koloriet der verschillende „groepen, met het leven van al de vreugdebetuigingen, „de kapel van het Paleis verlaten, begroet met het los- „branden van het geschut, het geraas der vuurpijlen „(overdag), het luiden der klokken van alle kerken, de „tonen van zes muziekkorpsen.

„De stoet zal geopend worden door :

„Den voorbereidenden wagen, die in al zijne onder- „deelen zal voorstellen een van de meest beroemde „bastions van de citadel van Plewna, doch uit de mon- „den, waaruit de dood uitging, zullen bloemen komen, „vreugdekreten, vuurwerk en de diamantachtige tonen „enz.

.... De schutsengel van het rijk, voorgesteld door „een meisje, zedig gekleed, rijdende op een vurig paard, „dat nog voor drie maanden de snelheid van den simoom „in de uitgestrekte zandvlakten van Arabië overwon... „..... Het plein is in een Eden herschapen. „In de vier hoeken Chineesche paviljoens (kleine drank- „tentjes) fonteinen, watervallen, tivoli's, pa- „viljoens, op het plein in heerlijke wanorde verspreid, „..... een fantastische doolhof, waarin eene ta- „pageuze en gespierde muziek een exceptioneel leven „brengt.

„Het paviljoen van Flora werd gemaakt als dat, waarin

„de souvereinen van Rusland en Deutschland rustten voor de samenkomst in Dantzig.....”

Waar al die heerlijkheden zijn, ik heb het nog niet kunnen ontdekken. Verlangt gij nog meer uittreksels?

In het voorbijrijden zag ik al voor de kerk eene roeiboot staan, — een der wonderen van de heilige is het redden van eenige schipbreukelingen geweest. Ook meen ik het bastion van Plewna reeds gezien te hebben. O wee, als dit waar is! Stel u eene gewone handkar voor, de zijwanden tot op ongeveer drie voet verhoogd, van boven eenigszins uitgebogen, gekanteeld en steenkleur geverfd. Drie of vier kinderen kunnen er misschien op staan. Hier hebt gij dan de maat der gezwellenheid van het programma. Het wonder is zeker, hoe zulke bastions de Russen zoo lang hebben tegengehouden.

De koets van O. L. V. stond er ook reeds: eene ouderwetsche koets op hangveeren, maar zoo klein, dat menige lantaarn uit den tijd van Louis XV grooter is. Op papier heet dit dingetje: „eene hoogst elegante berline van „klassieken vorm, van buiten geheel goud en bekroond „met de majesteitskroon, en van binnen de rijkste brocards” (licht blauwe verf).

O land van holle volzinnen!

Ondertusschen zijn muziek, vuurwerk, onrust, reeds in vollen gang en vele mulatten zijn reeds feestelijk dronken.

30 Oct.

Gisteren avond werd N. Senhora in de stad van eene kerk naar eene andere gebracht. Alleen de staatsielantaarn met wat muziek en eene eindelooze volksmassa, meestal mulatten, en tien vrouwen op een man; fakkels en vuurpijlen, benevens veel stank.

Heden morgen zag ik de groote processie voorbijtrekken op het theaterplein. Ja waarlijk, de handkar was

het bastion van Plewna, een viertal lieden stond er niets doende in, van al wat er verder van beloofd was, niets. De wonderen waren allerpotsierlijkst voorgesteld; b.v. een prop rood gaas, daarboven een prop zilvergaas, dan een beeldje: dit was de H. Maagd in rooskleurige wolken.

De muziekkorpsen waren er bij en eene onafzienbare reeks rijtuigen, waarin de begunstigers van het feest zaten. Velen van de meetrekkenden, zoowel in rijtuigen als te voet, droegen de bekende armen, beenen en hoofden van was, zelfs geheele wassen kinderen, of ook afbeeldingen in was van de meest walgelijke ziekten. Dat wordt alles in een nevenlokaaltje van de kapel ten toon gesteld, en, naar men mij zegt, na afloop van het feest publiek verkocht.

Achter de rijtuigen kwam weder de staatsielantaarn, nog meer muziek en ten slotte weder eene reusachtige volksmenigte en eene eindeloze, dichte wolk van rood stof, zoodat gij bruinrood gekleurd naar huis komt.

Over het geheel is het een kleurrijk, vroolijk tafereel, maar als optocht, o, zoo armoedig! Als in Europa een klein dorp er zich toe zette, om een stoet te organiseren, dan zou er meer werkelijke pracht vertoond worden, meer schoonheidszin ontwikkeld.

Maar over engelen ben ik nu in staat, u eenige bijdragen te leveren, die misschien voor de ethnografie des hemels van belang zijn. Vooreerst dan is een engel een piepjong wezen, en rijdt altijd te paard, waarbij hij door een paar gewone menschen wordt vastgehouden, wat men van een met vleugelen begaafd schepseltje niet verwachten zou. Maar tevens heb ik ontdekt, dat ook het hemelvolk in verschillende rassen verdeeld is, want een paar exemplaren waren onloochenbaar bruin getint. Gij ziet, dat Gustave Doré en vele andere schilders nood-

zakelijk herziening behoeven. Verder heb ik opgemerkt, dat de kleding der engelen eene sprekende gelijkenis vertoont met die van koorddanseressen, en dat zij altijd min of meer een bult hebben, wat u haast zou doen denken, dat die vleugelen op vrij onhandige wijze aan het lichaam bevestigd zijn. Ook zijn de wolkbewoners aan menschenlijke zwakheden onderhevig, want na afloop van de processie zag ik een paar huisvaders hunne arme engeltjes doodelijk vermoeid op den arm naar huis dragen. Ook schijnen toch niet allen bereden te zijn, ik zag ook hemelsche infanterie, pseudo-engelen, niet tot den stoet behoorend, bruin en zeer bruin, maar toch engelachtig gekleed, hoewel enkelen slechts vleugels en een broekje aanhadden.

Geheel Pará was natuurlijk op straat, of hing uit de ramen, en in zijn beste plunje. Welk een kleuren! Nu, ik zie eene mulattin liefst maar bont gekleed, evenals de Javaantjes. In het zwart, — zij veroorloven zich ook rouw, dan dragen de mannen ook een zwart hemd, — zijn zij terugstootend. In de witte baljaponnen, die zij zoo gaarne dragen, zijn zij al beter, maar met bonten opschik bevalen zij mij het best.

Nu zijn hier zelfs blanke dames niet bang voor een kleurtje, en zij hebben groot gelijk. Maar hoe bruiner, hoe bonter. Het is niet te beschrijven, welke kleuren gij niet door elkander op eene negerhuid kunt zien prijken. Heden had ik eene vrouw naast mij, niet eens zoo heel bruin, met eene japon half rood, half blauw, in die vieze, valsche tinten, die eenige jaren geleden mode waren. De japon was opgemaakt met blauw en rood lint in de meest heldere en zuivere tinten, en met witte kant, terwijl op het hoofd een geelbruine hoed met veelkleurige bloemen prijkte. En in dien trant ziet gij duizend vrouwen voor eene.

Natuurlijk komen daarbij veel goud en edele steenen, echt of valsch. Vooral de negerinnen van mindere soort zijn daarin sterk, men begrijpt niet, hoe sommigen al het goud aan de vingers en om den hals torsen. Behalve door de ingeborene pronkzucht, wordt deze liefhebberij gevoed door de dames, die gaarne hare slavinnen met veel goud behangen, om haren rijkdom te toonen.

Twee sieraden zijn daarbij karakteristiek. Ten eerste een ketting, verschillende malen om den hals geslagen, en op den boezem laag afhangend. Deze bestaat veelal uit bewerkte gouden kralen met op vaste afstanden een grootere, als een rozekrans. Deze is er misschien de oorsprong van, want negers en mulatten dragen veelal onder het hemd verborgen een rozekrans van glazen kraaltjes om den hals. Bij de kinderen hangt daaraan meestal een bundeltje, bestaande uit het kruisje, eene medaille, een klein toegevouwen handje van hout of been, en een vlokje haar. Wat deze laatste amuletten beteekenen, weet ik niet, niemand heeft het mij nog willen zeggen. Zou er ook nog iets van het oude fetichisme achter schuilen? Ook dragen kinderen wel om den hals een draadje waaraan vóór en achter een wollen vierkantje hangt, met godsdienstige symbolen geborduurd.

Het tweede bijzondere sieraad van de vrouwen, dat mij op andere plaatsen nog niet opviel, is eene gouden plaat, of ook twee, twee vingers breed, eene handbreed lang, kromgebogen en met gedreven ornamenten versierd. Deze worden bij wijze van kam in het haar gedragen, doch op zeer verschillende manieren, al naar den smaak der duistere schoone.

1 Nov.

Het overige van dien eersten Zondag van het feest was vroolijk door de menschenmassa, die op de been bleef. Des

namiddags volksspelen, die al heel weinig om het lijf hadden, des avonds muziek.

Verder bestaat het genoegen avond aan avond in rondwandelen van het, anders ledige, plein. Verveelt het u, om het in ééne richting om te wandelen, dan maakt gij rechtsomkeert, en doet het in de andere — als gij u door de menschen kunt heenwerken. Of gij gaat op een van de stoelen zitten, die in lange rijen langs de zijde der kapel staan, en die verhuurd worden, of voor een der vele café's een glas bier drinken, en laat het publiek nu ook eens voor u defileeren. En er is aardig publiek bij, alles is dooreen gemengd. Sommige lieden zijn onvergetelijk. Zoo eene mama met drie dochters, die Zondag allen gelijkelijk in blauwe zijde waren. Zij schenen ook allen gelijkelijk zwakke oogen te hebben, ten minste de vier droegen vier blauwe lorgnetten. Gisteren avond waren ze er weer, allen in roode toiletten, en allen zonder bril! Waaruit blijken zou, dat het voor de oogen beter is, een rood kostuum aan te hebben, dan een blauw.

En als gij dan weer uitgerust zijt, gaat gij ook maar weer aan het rondtoeren. Of houdt gij meer van het spel? Treed maar eene deur binnen, om het even welke, in de achtergalerij zal wel eene roulette aan den gang zijn, en aan eene andere tafel een nóg eenvoudiger spel. Zonder eenig politietoezicht; wees dus voorzichtig.

Eene eigenschap van een feest in Pará kan niet genoeg geroemd worden: de orde is groot zonder ontwikkeling van politie. Geen dringen, geen onhebbelikheden, geen rumoer, geene dronkenschap. Een enkele mulat, een matroos mag dronken zijn, dit vinden de Brazilianen reeds ergerlijk genoeg. En dan, de man is zoo kalm dronken, dat hij u niet hindert. Waarlijk, in dit opzicht

kunnen wij den Braziliaan tot voorbeeld nemen: hij weet zich te vermaken zonder schreeuwen en zonder hossen. Het is bepaald een hoogst matig volk, wat het blankere gedeelte betreft.

Gisteren zijn in het geheele land verkiezingen voor de Tweede Kamer gehouden. Dit had bij de heftigheid, die hier het politiek gekibbel kenmerkt, wel kunnen bijdragen om meer rumoer te maken. Niets daarvan. Enkele huizen waren verlicht, de gekozenen werden bij fakkellicht geserenadeerd, maar ook dit alles met kalmte. Wel genoot ik heden morgen in de tram eene levendige polemiek. Iemand achter mij beweerde, dat de liberalen verloren hadden, omdat zij zulke onhebbelijke middelen niet gebruikt hadden, als de tegenpartij. Waarop mijn conservatieve voorman antwoordde, dat de liberalen slechts één man van beteekenis bezaten, de conservatieven hadden al de knappe lui en al de dagbladen. Dan beweerde de liberaal weer, dat zijne vrienden gewonnen zouden hebben, als zij maar niet thuis gebleven waren, en nogmaals die ongeoorloofde middelen van de anderen..... lees er onze bladen maar eens op na, daar staat het ook in. Dat alles ging met zooveel vuur, dat de beide kampioenen in den wagen stonden, en dat ik van plaats veranderde, om niet bij toeval beschadigd te worden. En toch zoudt gij u vergissen, als gij dacht, dat dit vijandschap beteekent. Toen de liberale partij uitstapte, drukte zij aan de conservatieve zoo hartelijk de hand, alsof zij slechts te zamen een broodje hadden gegeten. Het is als met spelers: de verliezer zegt eenvoudig: „à titre de revanche.”

2 Nov.

Gisteren was het pantoffelparade..... op het kerkhof. Want heden is Allerzielen. Men mag niet spotten met zulk een gewoonte, die voorzeker uit eene behoefte van

het hart ontstaan is, maar het had toch al heel veel van een pretje, al is ook de gewoonte, dat de dames in het zwart zijn.

Ieder versiert zijne graven, maar vooral, hij illumineert die. Dikwijls geschiedt dit met gas, zoodat eene ingewikkelde leiding tusschen de graven doorloopt.

Waarom is het toch, dat zulke nieuwere zaken, als gas, altijd een onaangenamen indruk maken bij dergelijke plechtigheden en u eer doen denken aan praalzucht, dan aan innig gevoel? Want in den grond der zaak is een lichtje een lichtje, en eene waskaars zal u niet belachelijk voorkomen, daar, waar eene gasylam dit allicht is. Op mij maakt het den indruk, alsof een bisschop onder zijn statig lang kleed eene crinoline ging aantrekken. Is het eigenlijk, omdat zulke gewoonten alleen, of hoofdzakelijk door hun ouderdom eerbied afdwingen, en dus alles ons hindert, wat met dien ouderdom in strijd is? Zijn wij werkelijk, zoo behoudend? Gij zult een schoon kruisbeeld bewonderen; zou uwe bewondering er tegen bestand zijn, als men u zeide, dat het langs galvanoplastischen weg vervaardigd is? Ik geloof, dat gij dadelijk zeggen zoudt: het is eene schoone pop, maar niet meer zoudt denken aan wat het voorstelt, het tragisch grootsche van wie lijdt tot in het uiterste voor eene overtuiging.

Het aardigste is eigenlijk, den ganschen dag het publiek in de richting van het kerkhof te zien gaan, een met een paar kandelaars in den arm, een ander met een krans of met een grooten bak vol bloemen op het hoofd. Weder een ander draagt in elken arm een van de vaasvormige klokken, aan beide uiteinden open, zooals men hier te lande over eene kaars zet, om die tegen den wind te beveiligen.

Men ziet er ook heentrekken met een aantal koffers

vol klatergoud en papieren bloemen. De hoogste stijl van versiering is de volgende. Op het graf een zwart tapijtje met gekleurde stoffen en gouden galon versierd. Het ijzeren hek dat er rondom staat wordt met een dergelijk lambrequin behangen en op de vier glazen bollen, die de hoeken van het hek bekronen, komen slaapmutsjes te staan, sprekend gelijkend op wat men ten onzent heeft, om de handen niet zwart te maken aan de groote klep van den haard. In het rond worden bonte vazen neergezet van allerlei soort, met groote bossen papieren bloemen er in en dan des avonds zoo veel mogelijk gas. Wie minder rijk is, gebruikt natuurlijke bloemen, en is zeker heel wat nader bij den goeden smaak.

Muziek is er ook. Het is wel eene wals of een stuk uit eene opera, maar toch maken die fluisterende tonen indruk in den nacht, als men een oogenblik vergeet, dat het ook al liefde is tegen zoo en zooveel per aria. De muzikanten trekken van graf tot graf, steeds omstuwde van een dichten drom luisteraars.

Het kerkhof wordt eigenlijk niet meer gebruikt: een ander is niet lang geleden verder van de stad opgericht, maar nog niet vol genoeg, om vele bezoekers te trekken. Het oude, met de kapel in het midden, is dan ook vol monumenten, hoewel deze niet zoo hinderlijk dicht op elkander gedrongen staan, als op sommige beroemde kerkhoven in Europa, waar men onwillekeurig denkt: „is de wereld zoo vol beroemde menschen, waar- „van ik nooit gehoord heb, of is zij zoo vol ijdelheid?” Aan banaliteit lijden de gedenkteeken ook hier, maar enkelen zijn toch niet leelijk. Een zonderlingen indruk maken in onze oogen eenige graven, evenals de gevels der huizen met gekleurde tegeltjes bedekt.

Er zijn ook lieden die stoelen medebrengen, of die,

op het graf zelf gezeten, hunne bekenden ontvangen. Het is waar, voor ons, koele zielen uit het noorden ligt er iets stuitends in, zijne droefheid zoo in het publiek te gaan vieren, wij kunnen tranen moeielijk rijmen met illuminatie. Maar hebben wij daarom recht te gelooven, dat het bij de meer expansieve zuidelijke naturen niets dan vertoon zoude zijn? Die lichtjes, uit de kerk overgenomen, behooren er nu eenmaal bij, zooals bij ons het krip en de breede zoomen. Maar wie zal het zeggen, hoe menigeen zich in dat gewoel en gedrang alleen gevoelde met wat daar onder die tegeltjes ligt?

4 Nov.

Gisteren avond de eerste opvoering van eene opera door een inwoner van Pará reeds voor jaren vervaardigd, toen hij te Milaan aan het conservatorium was. De algemeene indruk onder de vreemden was: „niet „kwaad, hier en daar zeer lieve muziek, wat gerekt, „en niet zeer oorspronkelijk.” Opvoering nog wat minder goed, dan gewoonlijk, en daar het stuk nog al wat van tooneeltoestel eischt, zeer gebrekkig en armoedig. Het drama is als andere libretto's, maar er komen ridders en roovers in voor, jonkvrouwen en priesters, al wat maar mooi is. Den tijd der handeling kan ik u onmogelijk noemen, want de kostumen liepen zoo ongeveer van de vierde olympiade tot in de negentiende eeuw. De meesten waren wel min of meer uit de veertiende eeuw, maar nu en dan trad de tenor op als Godfried van Bouillon gekleed, terwijl het vrouwekoor in Grieksch kostuum was. Ook verscheen de bas eens als Figaro gekleed, — hij had zich zeker in het affiche vergist, — en de prima-donna bleef van het begin tot het eind halsstarrig in een volmaakt modern kostuum van zwart satijn. Het geheel had dus heel veel van

een bal-paré, jammer maar dat geen der heeren op den inval gekomen was, om als Chinees op te treden.

Ik behoef u niet te zeggen dat elke aria, elke noot bijna toegejuicht werd. De zanger of zangeres trok zich dat echter dan niet aan, maar stoof tusschen de coulissen en verscheen weder, een zwart gerokt oud heertje achter zich aansleepend: de maëstro. En goedmoedig boog deze dan, met een geharnaste aan de eene hand en eene goudgestikte maagd aan de andere. De uitwerking was heerlijk komiek. Dit schijnt dan ook den tenor zóó getroffen te hebben, dat hij zelf eens terugkwam in een overgangskostuum, hoofdzakelijk bestaande in een rood tricot, een gepluimden barret en een zwart huisjasje, — het zwarte rokje van den componist was natuurlijk in eens in de schaduw gesteld.

Ook steeg weder iemand in de meergemelde zijloge, om een vers los te branden. Maar hij trad iets te laat op, — het stond nu eenmaal geschreven dat alles grappig zou zijn, — zoodat de gordijn hem juist voor den neus viel, en het wel een minuut of drie duurde, eer hij zijne geestdrift kon kwijtraken. Dat heertje, met zijn papiertje in de hand naar de gordijn turend, was werkelijk lachwekkend, hij gevoelde het dan zelf ook zóó, dat hij zijn vers maar met den rug naar het publiek debiteerde.

En heden morgen kon men in de courant lezen, hoe Brazilië nu reeds twee komponisten heeft, en dus ook voor muziek weldra van Europa onafhankelijk zijn zal! Zich Mozart en Meijerbeer ontzeggen, dat is nog eens vaderlandsliefde!

Onderwijl is het feest van N. S. de Nazareth nog steeds aan den gang. Gisteren zagen wij er na de opera-voorstelling een zeer fraai vuurwerk afsteken.

5 Nov.

Gisteren avond werd in het zwaarmoedige steenen paviljoen op het Nazarethplein gedanst. Een paar dozijn negerkinderen, eenvormig uitgedost, en nog al aardig; de jongens met allergrappigste roode puntmutsen. Echte negertjes zijn het lang niet allen, want het is natuurlijk een pret van belang voor kinderen, en de wittere willen ook wel eens meedoen. En het is nu eenmaal een negerdans, eene „Bahiana”, de blankere worden dus gepotlood.

Al de dansers zijn voorzien van halve kokosdoppen, die als castagnetten dienst doen tot versterking der muziek, die dit waarlijk niet noodig heeft. Zoo staan jongens en meisjes in twee rijen over elkander, steeds trippelende, wenden zich nu naar de eene, dan naar de andere zijde, bewegen zich eenigen tijd in slangvormige lijnen, of in het rond, om ten slotte telkens weder de opstelling in twee rijen aan te nemen. Eene enkele maal zijn de bewegingen een klein weinig onkiesch, maar van zulke dreumessen ergert dat nog zoo niet, en de pret, die zij er in hebben, den ijver, waarmede zij het doen, zijn alleraardigst om te zien.

Ook zijn er op die groote avonden dansen van volwassenen, geheele pantomimen eigenlijk in trippelpas, in kostuum, maar daar is niet veel van te begrijpen, en het duurt geweldig lang.

Het is wel wat moeilijk, bij dit alles aan een godsdienstig feest te denken.

11 Nov.

Gisteren hadden wij eindelijk den laatsten avond van feest. Des namiddags was het beeld in processie door eenige straten gedragen, en toen reeds was het plein ongelooflijk vol. Niettegenstaande eene zware regenbui verminderde de toevloed niet, des avonds was het een gekrioel en gewriemel van belang. Wij hadden meer dan

anderhalf uur noodig, om na tafel per tramway het terrein te bereiken, zoo stampvol waren de wagens en zoo groot was telkens het oponthoud.

De gewone vermakelijkheden waren aan den gang, het dansen, het eeuwige rondwandelen en in de eerste plaats het spel: in het onschuldigst uitziende huis wordt gespeeld. Ook was er weder een schitterend vuurwerk. En ook weder was alles even kalm en ordelijk, met schaamte dachten wij aan de tooneelen, die zulk een feest bij ons zou aanbieden.

Nu heeft Pará een paar weken rust, dan wordt op dezelfde plaats en nagenoeg op dezelfde wijze het feest van S. Bras gevierd. Het spel gaat intusschen kalm van het eene feest op het andere door.

21 Nov.

Nu de operatroep vertrokken is, en het groote feest afgelopen, is Pará weer een gewoon stil landstadje geworden. Des Zondags ligt het publiek te halverlijve uit de ramen in de verhouding van een man op drie vrouwen, des namiddags wandelen de lui wat of zitten in de tram, en op de weekdagen zijn de dames onzichtbaar.

Om wat te bekomen van de feestvreugde, ben ik een paar malen het bosch in geweest om te teekenen. Of, bosch is het haast niet meer: de bijl en het vuur hebben er al te zeer in gewoed. Men kan eigenlijk slechts zeggen, dat het het onontgonnen gedeelte van het land is. Als er een hooge boom staat, dan is het wel, omdat het hout nergens toe deugt, verder heeft het kreupelhout de overhand en daarboven uit schieten van die dunne, spichtige stammen omhoog, wien men het kan aanzien, dat zij zich haasten, haasten, om een plaatsje te veroveren, dat hun anders om hunne hoedanigheden waarlijk niet zou gegund worden.

Al is het een namaak-woud, de teekenaar vindt er toch

schoone partijen in, en zoo zat ik ook weldra op een omgevallen boom, — niet erg op mijn gemak. Vooral niet, toen de zon door het al te dunne loover op mijn boek kwam gluren. Maar ziet, twee jeugdige mulatten, een met, een zonder broekje, kwamen ook gluren, en die liet ik bij beurten de paraplu boven mijn hoofd houden, wat zij hoogst gepast en vermakelijk vonden. Degeen die vrij van dienst was, klauterde onderwijl in een boom, of sneed met mijn pennemes in een houtje. Na afloop der zitting beloonde ik hen vorstelijk met een van de vuile velletjes, die men hier voor geld moet aanzien, en bestelde hen kalm weg voor den volgenden dag terug, om mij te helpen teekenen.

Verder bestond mijn gezelschap in een zusje van mijne jongens, dat echter niet zoo dicht bij durfde komen, in een blauwzwart vogeltje, dat tjielpende van tak tot tak huppelde, in zwarte mieren, drie centimeter lang, die hevig kunnen bijten, en in allerliefste slanke hagedisjes, grijs, — kop en hals glanzend lichtgroen. En dat glas bier, terwijl ik op de tram wachtte, of dat smaakte? Want tegen den middag is een kwartier wandelen, al is het ook in het bosch, een warm werk.

De natuur heeft thans, nu de regentijd begint, wel haar schoonste kleed aan. De manggaboomen voor de deur hebben overal toppen van een glimmend brons, de bloemen in het bosch breken overal los, hier is een boom geheel rood, ginds een andere geel, verder staat er een met witte bloesems en roode bladtoppen. Zelfs op ons verwaarloosde erf komen schoone zaken voor den dag: onze leelijke cactus prijkt met zijne prachtige zonnen, de rozen bloeien hevig, de caladiums prijken met de bontste kleuren, en over alles heen woekert het kruidje-roer-me-niet.

Wat met de regens ook weelderig begint te tieren

is de kikvorsch-familie. Het is ongeloofelijk, zooals die gedierten kunnen brullen. In een dwarsweg dicht bij ons huis maken zij soms een rumoer, waarvan niemand zich een begrip kan vormen, zonder het gehoord te hebben. Door het eentonige van interval en toon gelijkt het nog het meest op apemuziek. Maar de verschillende soorten hebben veel meer verschillende zangmethoden, sommigen bootsen op de zonderlingste wijze andere geluiden na. Eene soort, talrijk vertegenwoordigd, roept uren achtereen met korte tusschenpoozen: huii, huii, huii, en dat op een klagelijken, meewarigen toon, maar zoo luid, dat minstens eene halve stad in die melancholie haar deel krijgt. Het is echter de meest volmaakte nabootsing der menschelijke stem. De „timmerman" is altijd maar bezig om spijkers in een plank te slaan, ook al zoo hard, en zoo duidelijk, dat er reeds menigeen ingelopen is. Anderen maken weer andere geluiden, steeds maar door hetzelfde: er zijn misschien in de natuur weinig dieren, die zulk een helsch leven zoo lang kunnen volhouden. Wat er van die allen in den drogen tijd wordt?

— — — — —
 — — — — —

14 Juli.

Weder in het caoutchouc-paradijs. Wat is die rivier toch breed, en wat zijn die breinaalden toch leelijk!

Zoo heel grif kwamen wij de rivier niet binnen, want wij vonden geen loods buiten. Een nacht op en neer stoomen, kapitein brommig, een dag verloren... Gisterenmorgen vroeg maar opgestoomd, en juist waren wij het gevaarlijke punt voorbij, toen er een loods aan boord kwam van een kotter, die eene lading loodsen inhad voor Salinas, het punt waar men hen zou moeten vinden. De eerstvolgende schepen zullen mogen wachten,

want met hun kotter hebben zij licht eenige dagen werk. Wij kwamen ongeveer te drie uur vóór de stad.

Van de rivier uit is Parà toch ook schilderachtig, al laat zich dat mengsel van huizen, palmboomen en kerktorens nu juist niet zoo beschrijven.

Mijne chronometers werden, na heel wat heen- en weerpraten, door de lieden der douane onder mijn toezicht naar wal gebracht, en, na heel wat rondtoeren door de stad, om verlof te vragen, kreeg ik ze eindelijk mede naar huis. Van morgen kreeg ik ook zonder moeite de overige instrumenten.

Ons huis is ditmaal niet meer de bouwval aan het einde der wereld. Die was werkelijk zoowat weggeregend. Gij begrijpt, dat de leemen muren, waarmede hier grootendeels de huizen gebouwd worden, als eenmaal het dak niet waterdicht meer is, spoedig verdwenen zijn. Het paleis is dan ook in reparatie, d. w. z. wat al te erg is, wordt maar afgebroken, wat nog juist staan kan, wordt opgelapt en opgeverfd, dan is het weder een echt paleis.

Wij zelve bewonen thans een zeer goed huis ongeveer van dezelfde bouw als het vorige, maar wat netter ingericht, en, wat het voornaamste is, hooger boven den grond, zoodat wij misschien, als de regens komen, niet zooveel koorts in huis zullen krijgen. Mijn goed ziet er waarlijk nog al goed uit. Wel hebben de motten zich eenige vrijheden veroorloofd, en zien sommige jassen er vrij onbeschaafd uit, maar na een jaar kofferleven is het al zeer wel.

16 Juli.

Heden morgen naar de douane, waar ik, na een goed uur zoeken, de voldoening mocht smaken, te konstateren, dat mijn goed er is — op twee koffers na; die zijn zeker aan boord gebleven. Zeer aangenaam, dit

bezorgt mij morgen eene herhaling van deze bezigheid. Eerst gaat men naar een magazijn van kantoorbehoef-ten, om formulieren van aangiften te koopen, die vult men in en wandelt er mede terug naar de douane. Trap op, gang door, tweede deur rechts. Daar ziet gij een zwartachtig individu, dat aan een paar duim breed goudgalon het recht ontleent, u een kwartier te laten staan zonder naar u om te zien: *paciencia*. Daarna is hij zoo genadig, uwe lijst te kollationneeren, en gij gaat een lessenaar verder naar den inspekteur, die ook weer wat teekent. Trap af, andere deur in, daar staan in een ruimte van een paar vierkante meters, die tusschen kisten en koffers overgebleven is, een twintigtal lieden, waarvan gij ruiken moet, wie de Cerberus is, die u helpen zal, als hij er eens lust in krijgt. Dan moogt gij, heel ergens anders, uw goed gaan halen en, — altijd, als er niets aan ontbreekt, — door den een of ander, als gij iemand pakken kunt, naar de kleine ruimte laten brengen. Hier wacht gij kalm af, totdat al de vriendjes en al de brutalen u voorgegaan zijn. Dan doet gij ook een koffer open, werpt een smeekend oog op Cerberus, deze laat een verstrooiden blik over uw goed gaan, en geeft met een edel handgebaar te kennen, dat gij gaan kunt. Als die brave lui de kunst niet verstaan, zichzelf en anderen veel moeite voor niet te geven, dan weet ik het niet! En wees dankbaar, als het ondertusschen niet vier uur geworden is, dan kunt gij morgen terugkomen.

Nu, de Brazilianen mogen wel wat keutelig op hunne douane zijn, want de inkomende rechten zijn het plecht-anker van de financiën hier te lande, — met de leeningen altoos. Het is maar zonderling, dat die rechten onder den eenen inspekteur tweemaal zooveel millioenen opbrengen, als onder den anderen.....

19 Juli.

Pará is in het laatste jaar niet veel veranderd. Er zijn wat meer straten geplaveid, maar toch lang niet alle. Geene verontwaardiging, — er is hier heinde en ver geen steen te vinden, waarmede men plaveien kan, deze komt van Rio de Janeiro. Men zou natuurlijk toch wel dichter in de buurt terecht kunnen komen, dan juist daar, maar dan had men ook niet dat heerlijke, onvergankelijke materiaal. Allergeestigst gekibbel over die steenen. Besteld was graniet uit Rio, en toen de keien kwamen, werden zij geweigerd, omdat het geen graniet was. Beste menschen, er is in Rio geen graniet, weet ge, het heeft er maar veel van.

Ook is de nieuwe kerk van Nazareth nog niet gewijd, en de klok in den toren staat nog altijd kwart over twaalfen, — omdat die klok van gips is met wijzers van zwarte verf. Geen onaardig beeld: eene namaak klok, die stilstaat. Het nieuwe gebouw voor de provinciale overheden is ook sinds zeventien jaar nog niet afgekomen, en van het tweede tramway-net, reeds sedert meer dan een jaar toegestaan, worden nog slechts eenige meters bereden.

Maar de luchtballon-man is weer hier, dat is een geluk. Heb ik u ooit van hem geschreven? Deze is geen geleerde, geen werktuigkundige, maar vond toch het besturen der luchtballonnen uit. Hebt gij het in Europa reeds vernomen? Neen? Dan zijt gij achterlijk. Reeds voor een jaar trok de uitvinder met een groot subsidie naar Europa, en kwam terug met een klein proefballonnetje. Dit werd hier met veel geur opgelaten, en, wel zeker, het liet zich best sturen, -- maar het zat aan een touw.

Nog grooter subsidie, en de man trok weer naar Parijs, om een grooten ballon te laten maken. Weldra

was hij weer in Pará terug, omdat de winter in Parijs te koud was, maar vloog even snel weer terug, omdat toch de ballon niet zoo alleen kon klaarkomen. Nu is het meubel dan hier. Zonderling, dat het op de juist plaats grijpende tentoonstelling van luchtballons in Parijs niet vermeld is. Wij wachten ons in elk geval dezer dagen op wonderen van luchtscheepvaart. Als gij er niet meer van hoort, stort dan maar een traan voor mij, weder eene illusie verloren.

20 Juli.

Eindelijk kan ik het slot van de koffergeschiedenis melden. Dinsdag geen nieuws: ik moest maar eens bij de eigenaars van de boot gaan hooren. Best, er zou voor gezorgd worden. Woensdag niets. Donderdag vond ik eindelijk in dien warboel één van de verloren stukken, het tweede bleef onzichtbaar. Eindelijk schoot onze vriendelijke consul mij te hulp en na een half uur scharrelen en informeerden bij Piet, die niet in zijn bureau was, en bij Kees, die van niets wist, vonden wij het arme ding boven op een zolder. Hoe de twee gescheiden zijn, wie zal het zeggen?

Daarmede was ik echter er niet af, want nu het eenmaal boven was, mocht het zonder order van Klaas weer niet naar beneden. En toen Klaas gevonden was, mocht het ook weer niet de trap worden afgedragen, het moest neergelaten worden, en de kraan was natuurlijk niet vrij. Na nog wat wachters werden dan eindelijk die vijf of zes kilo met de groote kraan afgelaten. Hoezee! Nu nog de reis naar het andere lokaal, de plechtigheid van de inzage, en al mijne koffers waren in mijn bezit.

23 Juli.

Ik heb Pará belasterd: er is eene groote nieuwigheid, en wel eene vindingrijke modemaakster. Zaterdag wer-

den wij verrast door een uithangbord, dat zich, een 15 meters lang, onder vijf ramen uitstrekt. Met vergulde letters, een meter hoog, staat er op: Madame Césarine Galvão, meer niet, deftig! Maar Zondag! De vijf ramen waren geopend, in elk raam stond eene dame, hier eene blonde, ginds eene zwarte, eene die rechthout ziet, eene die het hoofd sierlijk rechts wendt, — alles van karton, levensgroot en met de heerlijkste kleederen uitgedost. Is dat nu niet Parijzig? Die afzichtelijke poppen zijn hier in eens geducht in den smaak gekomen. In elken winkel, waar maar iets verkocht wordt, dat naar kleeding gelijk, grijnzen u een paar van die strakke, hooggekleurde wezens aan, met hun akelig korrekte ledematen, die zoo stijf zijn, en waarvan gij toch vreest, dat zij zullen loslaten, of gaan klapperen als die van een ledepop. Een van die lievelingen heeft een gat in zijn hersenpan, waardoor men hem tot in zijn schoenen ziet, maar de man blijft stokstijf staan, even pal als de Russische soldaten, die men niet alleen moet doodschieten, maar nog omgooien ook.

18 Augustus.

Nu ik, na eene periode van hard werken, bijna vacantie heb, wil ik eens eindelijk over een onderwerp schrijven, waarover men in Brazilië onmogelijk zwijgen kan.

Verheug u niet op een smakelijk onderwerp, integendeel, het is zelfs onwelriekend, — over negers. Niet over sentimenteele „negro-minstrels”, niet over „uncle Tom’s” met dichtertlijk witte haren en vroom gemoed. Niet over kinderlijke, onschuldige zwartjes, die zoo braaf en geleerd zullen worden, als gij hun maar de broederhand wilt reiken — trek eerst handschoenen aan! Maar over werkelijk bestaande negers, negers, die stinken, en dronken zijn, en lui, en onbeschaamd, en onzedelijk, en bijgeloovig, — over slaven in een woord.

Want er bestaat hier nog slavernij. Wist gij dit wel? Ja, gij wist het, maar denk er eens een oogenblik over na, wat dit zeggen wil. Dit kost ons nu reeds moeite, en toch wisten onze grootouders niet beter, of het behoorde zoo, dat er slaven zijn. Maar denk er eens aan, hoe het eene land door de afschaffing der slavernij te gronde gegaan is, hoe een ander land de krisis nog niet, een derde die wel te boven gekomen is; denk er eens aan, welk eene hevige maatschappelijke aardbeving het overal geweest is, eene die gedreigd heeft, de groote republiek vaneen te scheuren, welke ons oude Europa misschien weldra overvleugelen zal; denk eens aan dat alles, en gij zult mij wel toegeven, dat het onderwerp voor Brazilië belangwekkend genoeg is.

Begin niet, met u te ergeren aan het feit, dat een beschaafd land op het einde der negentiende eeuw nog slaven bezit. Eene groote natie begaat niet gaarne zelfmoord. En dat zou het geweest zijn, als de zaak hier met overhaasting ware aangevat. Zeker heeft men zich niet al te zeer gehaast. Zelfs klinkt het volgende feit nogal zonderling. Toen Brazilië, in verbond met de Argentynsche republiek, in den langdurigen strijd met Paraguay eindelijk de overwinning behaald had, werd in de vredesvoorwaarden geschreven, dat Paraguay de slavernij onmiddellijk zou afschaffen. Dit is gebeurd, doch Brazilië is thans, jaren daarna, zelf nog zoover niet.

Geloof niet, dat dit de Brazilianen niet hindert. Tot hunne eer moet men zeggen, dat zij het als eene schande beschouwen, dat zij bijna den laatsten beschaafden staat bewonen, die nog slaven bezit. Alle partijen denken hieromtrent eenstemmig.

Maar nog een grootere lof komt hun ontegenzeggelijk toe. Die namelijk, van aan het netelige vraagstuk, zij het dan ook laat, misschien de best mogelijke oplossing

te geven. Hun land zal waarschijnlijk ten slotte het eenige zijn, dat zonder hevigen schok zijne slaven zal vrij gemaakt hebben. Dit gaat zoo geleidelijk in zijn werk, dat er een oogenblik zal komen, waarop men in Europa verwonderd zal vragen, of Brazilië dan geene slaven meer heeft?

Men zegt, dat de wetten, die de zaak beheerschen, het eigen werk van den vorst zijn, en dat zijne grootste eerezucht is, nog gedurende zijn leven den laatsten slaaf te zien vrijworden. Dit mag wel worden opgeteld bij de vele gronden, die er reeds bestaan, om den buitengewonen man te bewonderen. Aan het land moet men toewenschen, dat het zulk een vorst zoo lang moge behouden.

De wet van 1871 bepaalt, dat er sedert de invoering dier wet geen slaven meer geboren worden. Invoer van slaven, die gedurende vele jaren nog ter sluiks plaats had, gebeurt al sinds lang niet meer, zoodat een steeds sneller insterven het natuurlijk gevolg is. Men kan dan ook nu reeds berekenen, dat er in de volgende eeuw geen slaven meer in Brazilië zullen zijn.

Men is er zelfs op uit, dit nog te verhaasten. Ook nu weder is een daartoe strekkende wet in behandeling, *) en een jaar geleden zijn ook de invoerrechten op slaven van de eene provincie in de andere zóó verhoogd, dat zij bijna met een verbod van invoer gelijkstaan. Dit vermindert natuurlijk de waarde der slaven en bevordert de vrijmaking. Tevens kunt gij er ter loops nogmaals uit zien, dat hier van provincie tot provincie ook al tol geheven wordt.

De zeden helpen ook mede. Vrijmaking is mode geworden. Bij testament maakt men een paar slaven vrij,

*) Deze wet is sedert aangenomen.

zooals men bij ons een sommetje nalaat aan een hofje of aan een andere weldadige inrichting: het is de manier van deftig doodgaan. Bij elk feest, hetzij in de familie, hetzij in ruimeren kring, maakt men slaven vrij; er bestaan voor dit doel allerlei fondsen, de negers zelven werken er voor. Zoo gaat er geene week voorbij waarin men niet in de dagbladen lezen kan, dat Lysimacho of Teodosia, op deze of gene wijze, vrije burgers van het vaderland geworden zijn. Als het zoo voortgaat, staat het te bezien, of het ten slotte zelfs wel 1900 worden zal, ten minste hier in het noorden, want de meeste slaven zijn in de zuidelijke provinciën: zij bezorgen u de koffie.

Over de bizonderheden der wetten schrijf ik u niet. Hoe b.v. de wettelijke toestand is der vrije kinderen van slavinnen, doet praktisch weinig af in een land, waar een kind van den lageren stand niet meer zorg veroorzaakt, dan een jong hondje bij ons. Men zet een etensbakje neer, en laat hen verder rollebollen, of in een zonnig hoekje soezen, al naar zij lust hebben. De meeste dezer „Rio-Branco'tjes” blijven dan ook kalm in het huis van den gelukkigen eigenaar hunner moeder. (Dien naam geeft men in de wandeling aan deze kinderen omdat Rio-Branco de minister was, die de wet bij de Kamers indiende.)

Het komt er in een Braziliaansch huishouden bitter weinig op aan, of de keukenmeid op een goeden morgen ook al eens het aantal familieleden met een of twee belieft te vermeerderen. Voor het oogenblik neemt de nieuwe huisgenoot weinig ruimte in, en later staan tegenover die vermeerdering alweder de kleine diensten, die kleine armen en beenen bewijzen kunnen. Wie papa is, dat zal niemand ooit weten; de huisheer, of een doortrekkende gast, of de slaaf van den buurman, — het kind zal wel opgroeien.

Dat er in de eerste jaren wel eens gesmokkeld is, laat zich begrijpen. Ergens in het binnenland vroeg mijn gastheer mij eens, „of ik gelooven kon, dat dat kind tien jaar oud was?” Nu, het wicht was zeker niet meer dan zes. Maar het was voor tien jaar oud verkocht. Als men het jonger gemaakt had, dan was het rehtens vrij geweest. Doch dit kan slechts in de eerste jaren met enkelen gelukt zijn; thans brengt de zwartste slavin zonder schroom vrije Braziliaantjes ad libitum ter wereld. Ik kan u verzekeren, dat zij er ruim gebruik van maken. Niet lang geleden was ik op eene fazenda, waar alleen de kokkin de inrichting reeds met 22 bewoners verrijkt heeft.

Wil de eigenaar der moeder zulke kinderen niet in huis houden, dan doet hij die aan den staat over, die er opvoedingsgestichten voor heeft. Deze bestaan echter ten deele meer in de theorie, dan in de werkelijkheid. Voor zoover zij bestaan, ontvangen de jeugdige zwartjes er eenige opvoeding, wat hen later in staat zal stellen, op meer wetenschappelijke wijze te luieren, dan hunne in vrijheid gedresseerde natuurgenoeten.

Hebt gij zoo straks niet eene kleine rilling gevoeld, toen ik het woord invoerrecht gebruikte? Ja, hoezeer hun lot ook verbeterd is, het is niet anders, slaven zijn slaven; zij worden verkocht, ingevoerd, uitgevoerd, juist als koeien.

Uw teeder gemoed zou nog wel zwaarder geschokt zijn, wanneer gij, evenals ik, er eens bij gezeten hadt, toen een reusachtig gebouwde, zware kerel mijnen gastheer kwam smeeken, hem wel te willen koopen. „Ja, „mijn meester heeft vijf jaren geleden 500 milreis voor „mij gegeven, en wil nu diezelfde som hebben, maar „dat is toch onbillijk, want ik ben nu niet meer zooveel „waard.” Ik wil u wel bekennen, dat ik ook een weinig

kippevel kreeg, maar ik dacht er toch bij, dat dit iets is, wat eene koe gewoonlijk niet doet, en dat het dus mijn zwarte juist boven het redelooze dier verhief. En zelf nam de man het ook zoo heel zwaar niet op, er werd over en weer braaf gelachen.

Deze man beweerde, dat zijn eigenaar hem mishandelde. Maar dit is toch uitzondering, over het algemeen hebben de slaven het, ten minste hier in het noorden, goed. In het zuiden, in de koffiedistrikten, waar het geheele bestaan van de landheeren van eene groote produktie afhangt, moeten de slaven wel overwerkt worden, naar men mij zegt, maar toch ook meestal goed behandeld.

Wilt gij echter afschuwelijke verhalen? Wilt gij u het genoeg gunnen, eens recht te gruwen van het stelsel en van hen, die het toepassen? Och, niets is gemakkelijker, dan om uit verhalen, die men u over den ouden tijd doet, uw lust te bevredigen.

Bijvoorbeeld. Een Portugees koopt eene kleine fazenda. Het goed is niets waard, en om planten is het hem dan ook niet te doen. Maar slaven hebben groote waarde, vooral mulatten. De man koopt dus een krachtigen neger ten behoeve zijner vrouw, en verschillende negerinnen, van wier kinderen hij zelf de vader denkt te zijn, om na eenige jaren het geheele produkt te verkoopen.

Een ander had de gewoonte, om de slavejongens, als zij het aarde-eten voor den rotang niet wilden nalaten, eens even boven het vuur te laten braden.

Gij ziet een meisje op straat met koekjes rondloopen. Denk niet, dat dit altijd eigen handel is: dikwijls is het eene jonge slavin, door hare meesteres uitgezonden. Zij moet des avonds een gulden thuisbrengen, mevrouw weet ook wel, dat zij dien met hare koekjes wel niet zal ver-

dienen, hoe zij die verdient, moet maar niet nagevorsch worden.

Wilt gij meer? Ik denk, dat gij mij vergunt, het hierbij te laten, en ik zeg nog eens: deze gruwelen behooren zoowat allen tot de oude geschiedenis. En dan: gegeven eene onbepaalde macht over wezens, die waarlijk in staat zijn, u het bloed uit de nagels te zuigen, wie onzer durft volhouden, dat hij genoeg zedelijke kracht zou hebben, om niet een wreede dwingeland te worden?

Ik hoor u zeggen, dat ik hier den vinger op de wond leg: dat de slavernij vooral de meesters zedelijk verlaagt. Zeker, zeker. Zijn wij het er niet over eens, dat de dwangarbeid op Java voor de inlanders in vele opzichten eene weldaad geweest is, en dat hij, verstandig toegepast, dit op menige plaats nog zijn zou, maar dat wij het zijn, wij, Nederland, die er aan te gronde gingen, al vertellen ons ook nog zooveel kongressen, dat wij het eenig ware koloniale stelsel te pakken hebben? Zeker, men zou gemakkelijk verschillende minder gunstige trekken in het Braziliaansche volkskarakter tot de slavernij kunnen terugbrengen. Zoo, om eene grappige kleinigheid te noemen, hebben reeds vele vreemdelingen de opmerking gemaakt, dat niet weinig dames hier te lande met een bijzonder onaangenaam, krijschend en krassend stemgeluid behept zijn, terwijl de mannen doorgaans een welluidend orgaan hebben. Men schrijft dit wel eens aan het schelden en schreeuwen tegen de slavininnen toe, dat zij zich van jongs af aanwennen.

Het zou niet moeilijk vallen, andere kwade eigenschappen van het stelsel aan te toonen. Doch waartoe? De strijd is sinds lang uitgestreden; de slavernij is veroordeeld, ook dus de praktische gevolgen er van. Ik wil dus niet napleiten, maar alleen verhalen, hoe de toestand

hier te lande is, en hoe de slavernij bezig is te verdwijnen.

Van ééne uitdrukking wenscht gij misschien eene verklaring, — van het aarde-eten. Het is hier niet te doen om die zekere soorten van vette klei, waarmede men beweert, dat sommige volken, in dagen van hongersnood, eenigen tijd hun leven aan de praat weten te houden. Het schijnt, dat negerkinderen soms eene manie hebben om aarde te eten, welke ook, evenals andere kinderen hunne nagels oppeuzelen, of in hun neus peuteren. Tot zelfs de klei van de muren wordt afgekrabbeld en opgegeten. Zulke kinderen zien bleek, hebben spichtige ledematen met ronde, vooruitstekende buikjes; later worden zij ziekelijk, en zelden brengen zij het verder dan tot twaalf of veertien jaar. Ziedaar, wat men mij verhaald heeft. Daar nu op die wijze zijn kapitaal verloren ging, paste de bovengenoemde man zijn vuurstelsel toe.

21 Aug.

Eer ik met slaven verder ga, moet ik even vermelden, dat gisteren eene heerlijke orchis op ons binnenplaatsje zich geopend heeft. Tegen den muur hangt daar reeds een aardige verzameling. Die heerlijke *Cathleia's*, waarop men, bij ons, zoo prat is, als zij wel zoo goed zijn, eens eene enkele bloem te vertoonen, — och, die bloeien hier maanden en maanden lang, zonder dat zij meer verzorging krijgen, dan dat ik er nu en dan den inhoud der lampetkom eens over uitstort.

De slaven dan, zooals ik reeds zeide, hebben het tegenwoordig meestal goed. Ten eerste kan men van de Brazilianen niet zeggen, dat zij wreedaardig zijn. De ergste verhalen die men hoort, betreffen dan ook niet zelden juist Europeanen. Evenzoo was tot voor weinige jaren eene Engelsche Maatschappij de grootste eigenaar van slaven. O schim van Wilberforce! Zouden de aandeelhouders ook getrouwe bezoekers van Exeter-Hall geweest zijn?

Nadat het feit door een Fransche reisbeschrijving in Europa bekend geworden was, zijn al die slaven vrij verklaard. En het getuigt er wel van, dat zij goed behandeld werden: de meesten zijn op de onderneming gebleven.

Maar ook, waar de openbare meening zoo krachtig optreedt voor vrijmaking, kan niemand meer ongestraft zijne slaven mishandelen; gezegde openbare meening zou recht doen. Een stelsel, dat stervende is, wordt door niemand meer tot in zijne uiterste gevolgen toegepast.

Een slaaf is hier in het noorden iemand, die zeer weinig werkt. In alle tropische landen schijnt volstrekt niets doen wel het hoogste toppunt van geluk te zijn. De Javaan schijnt volmaakt zalig, wanneer hij uren lang op zijne hurkenk an zitten, terwijl zijn gezicht niet eens te kennen geeft, dat hij aan iets denkt, of van iets buiten hem kennis neemt. Zoo is voor den neger het ideaal, op zijn rug liggen, afgewisseld met een weinig doelloos rondloopen. Met dit onderscheid echter, dat de Javaan alles stil en kalm doet, de neger altijd leven maakt, voortdurend grinnikt en praat. Een ontevreden slaaf lucht zijne ontevredenheid in uren lang mopperen, hardop; een tevreden slaaf geeft eveneens zijn genoegen al sprekende lucht. Wat zij steeds te praten hebben, weet niemand; maar wees verzekerd, dat het hun nooit aan gesprek ontbreekt. Geloof zelfs niet, dat eenzaamheid hen tot stilzwijgen brengt. Een neger kan uren lang hardop tot zichzelf spreken. Hoe vaak ontmoet men er niet op straat, luid kakelend op hun eenzamen weg. Gij denkt, dat die voorbijganger iemand uitscheldt, met wien hij zoo juist heeft staan spreken. Och neen, heinde en verre is niemand te ontwaren, het zijn maar 's mans wijsgeerige opmerkingen, die hij aan het gras en aan de vogeltjes ten beste geeft.

Dat gedwongen arbeid wil zeggen weinig arbeid, is ook

reeds een axioma, hier blijkt het zonneklaar voor ieder, die slaven aan het werk gezien heeft. Na een paar uur werkens is een slaaf doodmoê, gij zijt een beul, als gij hem nog meer wilt laten doen. Dezelfde man, die, voor zijn genoegen, uren lang blootshoofds, bijna naakt, in de zon staat, klaagt steen en been, zoodra gij hem op den middag wilt laten werken.

Kortom, zij hebben het zoover gebracht, dat de hoeveelheid werk, die men uit een slaaf persen kan, meestal een minimum is, en zeer duur te staan komt. Daar, waar op taak gewerkt wordt, kan men dan ook vaak de enkelen, die wat flinker zijn, al voor den middag aan eigen bezigheden zien. Menigeen heeft dan ook reeds ontdekt, dat vrije arbeid, hoe duurt ook betaald, ten slotte voordeliger is. Doch hoe vrijen arbeid genoeg te vinden in een land, waar een enkel artikel, kaoetschoek, zooveel te verdienen geeft, dat zich niemand met iets anders bemoeien wil? Wie een paar maanden daarin gewerkt heeft, gaat tien maanden luieren. Waarom zou hij zich voor een ander moeite gaan geven?

Dus slaven overwerken zich hier, in het noorden, niet. Wij weten trouwens wel, dat men vroeger ook slechts door toepassing van den rotang hun ijver kon aansporen. En zoo heel vlijtig durft men daarmede niet meer om te gaan. Geloof daarom niet, dat men hen zoet houdt uitsluitend met lieve woordjes en met het uitzicht op het koninkrijk der hemelen. Zoover is men niet: de rotang bestaat nog, en voor de kinderen de plak. Dit beminnelijke instrument behoef ik u wel niet te beschrijven, zie maar eens eene der afbeeldingen eener ouderwetsche school, door een onzer Hollandsche meesters. Hier hangt het bijna in elk huis, waar slaven zijn, tegen den muur, op eene plaats, waar het goed in het oog valt. Wat moeten onze breedgeschou-

derde roodgeneusde vooroudertjes heldhaftig geweest zijn, als zij de liefkoozingen van dit meubel zonder tranen verdroegen! Ik heb er eens de proef van genomen, en kan u verzekeren, dat het pijn doet. Toch zal men mij nog wel niet met die weldadige krachtsinspanning behandeld hebben, waarmede men de handjes van een weerspannig negerkind bearbeidt.

Waar dit voor de kinderen bestemd is, laat het zich denken, dat de streeling met den rotang voor de volwassenen niet eene aangename kitteling is. Maar zooals ik zeide, het gaat wel wat uit de mode, en dan negers hebben eene vervaarlijk dikke huid; zij vinden het zoo heel erg niet, evenals langoor, die ook bitter weinig om uwe zweep geeft. Ik was er eens bij, dat een negerjongen een streek volvoerd had, die wel om eene dergelijke kunstbewerking riep. Een oogenblik later kwam hij mij smeecken, toch een goed woord voor hem te doen, omdat de „branco” hem wilde slaan. Ik was nog zoo dwaas, dit te doen. Maar het hielp niet: de striemen vlogen door de lucht. En onmiddellijk daarna kwam de jongen mij weer voorbij: „Wat is dat nu?” zeide hij grinnkend. Och ja, zouden onze overgrootvaders met hunne staartpruikjes, met hulp van de plak, wel zoo heel veel zoeter geweest zijn, dan wij, met onze zachtzinniger schoolmeesters? Voor negers worden plak en rotang nog altijd wel als de beste wijze van katechisatie beschouwd.

„Branco” gebruikte ik zoo straks. Het beteekent „witte”, en toch was juist de eigenaar van den slaaf, dien ik u zooveen voorranselde, een paar schijntjes zwarter, dan de jongen zelf, hoewel zij feitelijk elkander misschien in volmaakt letterlijken zin, de broederhand hadden kunnen reiken. Maar „branco” heeft de overdrachtelijke beteekenis gekregen van meester, uit den

tijd, toen meesters nog wit waren, wat lang geleden is. Trouwens, onze „blankofficier” uit West-Indië zal ook wel niet altijd van eene ongerepte blankheid geweest zijn. Men hoort hier dan ook wel eens spreken van „Branco cor de garaffa”, — fleschkleurige witte, en men slikt het zonder blikken of blozen, wanneer een slaaf „mijn witte” zegt van een kroesharig wezen, zoo blank als gepolitoerd ebbenhout, dat zijn witschap slechts daaraan dankt, dat papa hem in zijn testament bedacht heeft en zijn broertjes liet losloopen.

Slaven worden natuurlijk door hun eigenaar gevoed, en dit gewoonlijk zeer voldoende. Meestal hebben zij bovendien op de fazenda's kleine hoekjes, waar zij eenige versnaperingen kweeken, en zij hebben altijd eenigen vrijen tijd, waarover zij volkomen beschikken kunnen. Willen zij dan eenigen betaalden arbeid verrichten, dan kunnen zij wat aan hun menu toevoegen. Enkelen zelfs hebben door zulken arbeid genoeg opgespaard, om zich vrij te koopen. Ook zijn er meesters, die, om hunne slaven aan arbeid en vrijheid te gewennen, hun voor hun werk steeds eene kleinigheid betalen.

Gekleed wordt de slaaf ook. Vraag niet hoe, gij hebt geen flauw begrip van zulke haveloosheid. Maar, zijne vrije natuurgenooten gaan geen zier sierlijker gekleed, behalve bij feestelijke gelegenheden: het is zoo de aard van het beestje, gehuld te zijn in eene smaakvolle mengeling van gaten en vuile lappen. Wat alleen volmaakt onbegrijpelijk is, — hoe zij het aanleggen, om zulk een gewezen jas of broek aan te trekken. Eene zeer geliefde methode bij hen is, om twee of zelfs drie broeken, vaak van verschillende kleur, in elkander te stoppen en met een oneindig aantal naden zoo te verbinden, dat de gaten van een stuk ongeveer op de geheele gedeelten van het andere vallen. Indien nu de bekende tand des

tijds voortgaat, aan zulk een kleedingstuk te knabbelen, dan bestaat het ten slotte uit naden, door veelkleurige franje aan elkander verbonden. Voor feestelijke gelegenheden hebben zij altijd wel wat beters, maar dat ziet men hoogst zelden verschijnen.

Een slaaf is dus een wezen, dat, voor zeer weinig arbeid, gekleed en gevoed wordt, dat een lui en gemakkelijk leven leidt, en, slechts als hij het heel bont maakt, eens even met den rotang bespeeld wordt. Maar, zult gij zeggen, hij blijft dat verachtelijke, beklagenswaardige, onpersoonlijke ding, een slaaf, een paria! Dit is ook al zoo erg niet, hij is niet veracht. In de lagere standen wordt de onvrije geboorte meer als een toeval, dan wel als een smet beschouwd.

De kleur doet er het allerminste toe, daaromtrent is men hier te lande werkelijk vrijzinnig, er wordt niet eens op gelet: noch de wet, noch de zeden gronden eenigen scheidsmuur op het verschil in kleur. De donkerste mulat kan even hoog klimmen, als de blankste blanke, en niemand zal hem dáárom eene hooge plaats misgunnen. En gelukkig, want, als het niet zoo was, zouden er al zeer weinigen zijn, om de hooge zetels in te nemen. Hoeveel Brazilianen zouden er wel zijn, bij wie men, goed zoekende, niet ergens een inktvlak op den stamboom zou vinden?

Ook het onbekend zijn van 's mans papa doet den slaaf geen kwaad. Hoevelen zijn er in de hoogere standen niet, die het, op het stuk van geboorteakte, nooit verder gebracht hebben dan tot het zijn van iemands „petekind” en die nooit iemands zoon geweest zijn, behalve van hunne moeder? Dat doet niets ter zake, als zij even handig zijn als een ander, brengen zij het even ver. Hoe dikwijls vertelt u niet een heer juist als zijn buurman, hoe hij de zoon is van *** en van ***, de een

even ongehuwd als de ander. Bij een zwarte veronderstelt men niet eens het bestaan van eenen vader. Weelde, weelde!

Men ziet dan ook den minderen man, hij zij half of heel zwart, met een slaaf als met zijn gelijke omgaan. Eens deed ik eene reis van eenige weken met vier roeiers, waarvan er drie vrij waren, de vierde een slaaf, dien de eigenaar mij verhuurd had. Want een voorwerp, dat voor verkoop vatbaar is, kan ook verhuurd worden. En er zijn genoeg lieden, die geene andere bezitting hebben, dan, hier of daar in het binnenland, een waardeloos goed, en eenige slaven. Van de huur door deze laatsten opgebracht, wordt dan geleefd. Telkens ziet men dan ook in de dagbladen staan, dat hier of daar eene goede keukenmeid of strijkster te huur is. Vaak staat er bij, dat zij een of twee kinderen medebrengt. Dan onderhandelt men, niet met het voorwerp zelf, maar met den eigenaar. Zoo worden geregeld de slaven verhuurd, die aan minderjarigen toebehooren.

Maar ik zou van mijne vier roeiers spreken. Hoe welriekend het is, in zulk een klein bestek met vier zwartjes, gekleed in de zooeven beschreven lompen van hoogen leeftijd, dit zal ik u maar sparen. Daarvoor behoeft men niet eens op reis te gaan. Als hier in een tramwagen eene vette negerin aan de windzijde naast u nederploft, die hare ruwe haren geplakt heeft in een kunstig kapsel van kleine, evenwijdige rolletjes, dat kennelijk in weken niet losgemaakt is; die de eigenaardige negergeuren van zich geeft, door de warmte tot het hoogste punt opgevoerd, en vermengd met die van een stokje vanille, dat sinds drie dagen tusschen de pootjes van haar kam zit, en met een of ander goedkoop reukwerk op haar zakdoek.... kunt gij u voorstellen hoe

heerlijk de uitkomst is? Nu dan, een dergelijk genot had ik ook van mijne roeiers.

Maar te zamen trekken deden mijne drie vrijen en een slaaf minstens evengoed als het span van.... Wie was het ook weer, die, toen men hem de aanmerking maakte — het was onder Willem I — dat hij niet met zes paarden rijden mocht, den volgenden dag met vijf paarden en een ezel in 's-Gravenhage rondreed? Ik heb het zelf eerst, op het laatst van de reis, bij toeval geweten, dat die ééne een slaaf was; de eigenaar had mij de vier man bezorgd, zoodat ik niet behoefde te weten, wie zij waren. Te zamen kookten zij hun potje, en des avonds hingen zij alle vier hunne hangmatten naast elkander.

Leid hieruit niet af, dat ik met slaven goed weet om te gaan. Integendeel, na de weinige ondervinding die ik opgedaan heb, heb ik liever met vrije lieden te doen; ik geloof volstrekt niet, dat ik de goede methode heb, om slaven te regeeren. Trouwens ik heb er natuurlijk altijd maar gehad, die aan anderen toebehoorden en het is mij reeds dikwijls gezegd, dat slaven zich nooit goed onder den duim laten houden door wie hun eigen meester niet is. Ik kan het hun niet kwalijk nemen. Het moet al bijzonder vervelend zijn, be- en mishandeld te worden bij procuratie.

Weet gij wien ik altijd het lastigste gevonden heb, om binnen de perken te houden?

Niet de gewone slaven, maar juist dengeen, van wien men iets meer verwacht. Op elke bezitting is een zogenaaemde „fiel” (getrouwe). Deze is ook wel slaaf, maar heeft over zijne lotgenooten eenig gezag; hij is de trechter, waardoor de bevelen van den eigenaar gaan, in diens afwezigheid veelal de eenige opzichter, — zoo ongeveer, wat wij in Indië „mandoer” noemen,

de gelijke van de overige werklieden, maar eenigszins meer verantwoordelijk. Zulk een man heeft noten op zijn zang, wil het volk volgens zijne inzichten laten werken, niet volgens de uwe, hij verlangt voor zich zelve de vrijheid om een slecht voorbeeld te geven, om meer dronken te zijn dan de anderen, om minder te werken.... In het kort, hij is even onverdragelijk als uwe meid-huishoudster, of als ieder ander gewoonlijk is, die te bevelen heeft over personen, die volkomen van denzelfden stand zijn, en even weinig opvoeding hebben, als hij zelf.

Ik verbeeld mij dat zulk een „fiel” het dikwijls zoo-
ver drijft, dat hem eens eindelijk door een gansch extra pak slaag moet herinnerd worden, dat hij toch ook meê moet. Ik heb er al met een te doen gehad.... ik wil mij niet gaarne tot een wreedaard stempelen, maar ik vrees toch, dat ik hem eene goede kastijding wel eens gegund heb.

De grootste gemakelijkheid voor de slaven is steeds eene namaak-mis. Alle zwarten, slaaf of vrij, zijn harts-tochtelijk gehecht aan wat voor hen van het Katholicisme overgebleven is. Het heeft hunne fetichen vervangen, waarvan het vaak nog een zonderlingen bijmaak heeft overgehouden. Evenals voor den Javaan sommige voorschriften van den Koran levensvoorwaarden schijnen te zijn, terwijl andere, even essentiêel, voor hem niet schijnen te bestaan, evenzoo is het hier met den, van buiten aangebrachten, godsdienst gegaan. Zoo heb ik nog nooit gehoord, dat een neger (of eigenlijk haast, iemand) ooit vastte, behalve op Goeden Vrijdag. Of biechtte, behalve in de weinige gevallen, bv. voor het huwelijk, wanneer het bepaald vereischt wordt; en de rijkere weten nog wel, waar zij voor geld een bewijs van biecht kunnen verkrijgen. Ook om de sa-

kramenten der stervenden zijn velen zoo bekommerd niet. Daarentegen zou het onmogelijk zijn om ongedoopt te leven of zonder tusschenkomst van den priester echt gehuwd te zijn. Is er geen priester in de buurt, dan getroosten de lieden zich vaak verre, kostbare reizen, om hunne kinderen te laten doopen. De lijkmissen zijn bepaald noodzakelijk.

Geloof niet, dat de kerken ledig staan, vooral niet, wanneer er iets buitengewoons te doen is. Zij zijn altijd vol vrouwen, al zijn de meesten zoo heel blank niet. Bij den ingang staan en knielen de negers. En de heeren? Och, die komen er ook wel, niet ieder schudt zoo gemakkelijk het geloof zijner moeder af. En als misschien de een of ander al eens meer naar de mulattinnetjes kijkt, dan naar het altaar, of er meer uit politiek komt of uit gewoonte, dan uit godsdienst, — gebeurt dat soms elders niet?

Ik wil niet misverstaan worden. Men moge een kerkbestrijder zijn, zelfs den godsdienst beoorlogen, of ten minste wat wij onder dien naam zien doorgaan, — spot te plaatsen tegenover wat anderen heilig is, zou van wansmaak, van slechte opvoeding getuigen. Ik hoop in die fout nooit te vervallen. Maar ik meen volkomen het recht te hebben, met bitteren spot te spreken over de wanstaltigheden, die zich aan eene kerk kunnen hechten, en die zijn er hier veel.

Geen gemoedelijk katholiek ten onzent zou, geloof ik, zijne kerk herkennen, in wat er hier te lande van geworden is, en men zou een zeer onvolkomen beeld van Brazilië geven, wanneer men dit niet, zij het dan ook met weerzin, ronduit zeide.

Priesters, zooals er hier heel wat zijn, met eene of meer vrouwen en een huis vol kinderen, die kalm weg papa zeggen; priesters die den ganschen morgen onder-

handelen over den prijs van een huwelijk, en zoo onwetend zijn, dat zij de provinciën van hun eigen land niet kennen; monniken die den arme zijn spaarpenning, der weduwe haar biggetje vragen, neen eischen, om eene volmaakt onnoodige kerk op te bouwen; — dit zou geen invloed hebben op het zedelijke peil des volks?

Of daarom dit de eenige zijde van het beeld is? Waarlijk niet, ook hier zijn edele geestelijken genoeg, die in den waren zin des woords de vaders van hunne gemeente zijn, de opvoeders, de weldoeners, waar ieder raad en steun komt vragen, omdat hij dien man boven allen eert en vertrouwt. Op menige plaats wordt de gedachtenis van een pastoor, als of het een heilige ware, in eere gehouden. Ook hier zijn bisschoppen, die tot de krachtigste en edelste figuren van het land behooren.

En zulke zaken als het Nazarethfeest? Ja, ik spot daarmee, ik spot, omdat het mij ergert te zien dansen, en drinken, en spelen ter eere van de heiligen van de kerk, en ik wil het gevraagd hebben, welke Hollandsche Roomsche zich daaraan niet zou ergeren. En ter eere der geestelijkheid zij het gezegd, dat, al durven de meesten zich aan eene zoo oude gewoonte niet te onttrekken, er heel wat zijn, die die feesten afkeuren. Ik zou u een prelaat kunnen noemen, die er nooit de sanctie zijner tegenwoordigheid aan geeft. Met dien held zal ik niet spotten!

Voor verreweg het grootste gedeelte der Brazilianen kan men de kerk in korte woorden kenschetsen als volgt. Voor vele beschaafden is het een voorbijgegaan iets, waarvan vele vormen en leuzen hun door eeuwenoud gebruik aan het lijf gegroeid zijn, terwijl zij zich bijna schamen zouden, als iemand hen verdacht nog aan den inhoud te gelooven, — en toch is er nog wat van blijven hangen. De onbeschaafden zijn met lijf en ziel verknocht aan

eene zaak, waarvan het wezen hun denkvermogen nooit bezwaard heeft. Die innige, liefelijke godsdienst, dien men in Roomsche landen zoo vaak, juist bij de eenvoudigen, vindt, zoek dien hier niet.

Voor al niet bij de lagere standen. Ook op dit punt is de neger niet kinderlijk, wel kinderachtig. Maar toch, neem het hem niet af, neem hem dien zedelijken band, hoe zwak ook, niet af, aan hem die nog zoo dicht bij het wilde dier staat. Zooals het is, is het nog heilzaam, en meer zoudt gij er toch niet inkrijgen. Die lieve negertjes, waarvan men ons verhaalt, misschien zijn zij er, maar hier is het er nog ver van af, hier is de neger een grinnikend, dom schepsel, zonder eenige macht over zich zelve. Laat dus gerust een ander macht over hen houden, en, misschien is het maar wijs, die macht zoo uit te oefenen, dat zij niet te loor gaat. Nog wat meer godsdienst, en de neger zou er niets meer aan hebben.

Ieder, die met slaven te doen heeft, is wel van dezelfde meening, al drukt hij het ook niet uit, zooals een fazendeiro eens in mijn bijzijn deed: „slaven moeten bidden, „want zij moeten dom blijven.” Wij willen hopen, dat de man beter meende, dan hij zeide.

Voor al levert de kerk eene onuitputtelijke bron van genoegens, op het platteland zoowat de eenige.

Op elke fazenda, zonder uitzondering, is eene kapel, hetzij daartoe eene kamer in huis ingericht is, hetzij een bepaald gebouwtje zich als kerk aankondigt. Dit is dan, evenals op kleine plaatsjes, vooral kenbaar aan de galg voor de klokken. Jammer, dat die bijna zonder onderscheid een dunnen, ziekelijken klank hebben. Hoe statig zou het diepe gebrom eener volwassen kerkklok niet over die breede rivieren weerklinken! Zooals het is, herinnert het nog slechts aan de tafelbel, waarmede men in onze jeugd de dienstboden riep.

Aan het lokaal is zorg besteed. Uit- en inwendig is het gekalkt, terwijl de overige woningen slechts uit ruw leem bestaan; de muren zijn met zonderlinge schilderijen versierd, het altaar geverfd, de beeldjes met linten behangen. Kunst, goede smaak en gezond verstand zijn daarbij gelijkelijk met voeten getreden, het geheel zal ons eer tot lachen, dan tot ernst stemmen. Bijna altijd is het ook in ontredderden toestand; voor onderhoud, zelfs van de kerk is het volkje te zorgeloos. Als het maar eens, in hunne oogen, mooi geweest is. Dat het invalt, dat stof en lek alles vernielen, daarnaar ziet niemand om. Toch kan men zien, dat het met liefde behandeld wordt. Voor dat huisje heeft de meest onhebbelijke nikker ontzag, en, terwijl hij zelf door zijne lompen nauw gedekt is, zal hij een veelkleurig lintje om den hals der H. Maagd slaan, zonder te zien, dat het kind er geheel door bedekt wordt.

Een priester is er niet. In die kapel zal, als de pastoor van het kerspel eens op reis is, de dienst verricht worden; daar zal hij dan alles uit den omtrek doopen en trouwen. Er zijn bepaald in Brazilië te weinig geestelijken. De onmogelijkheid, waarin velen verkeeren, om hun godsdienst in acht te nemen, werkt natuurlijk de onverschilligheid in de hand.

Maar ook op andere tijden is er geene doodsche stilte. De negers zelven spelen kerkje, soms geregeld elken avond (zoo bij den vriend, die hen dom wilde houden); op andere plaatsen, zoodra er maar eene aanleiding toe kan gevonden worden, en die doet zich dikwijls genoeg voor. Trouwens ook in de steden kunt gij vaak die avonddiensten onder leeken vinden. Menige kerk is er op gebouwd. Naast het schip van de kerk loopt dan eene kapel, van de straat uit toegankelijk, welk lokaal dan veelal tevens als sakristij dienst doet.

Op de fazenda's vindt gij dan de negers in de kapel bijeen, de vrouwen op den grond gehurkt, de mannen dichter bij den ingang, geknield, of staande. Aan het altaar staat een der oudsten, die voor priester fungeert, naast hem een jongen, die voor koorknaap speelt. Gij zult wel eens vinden, dat beiden, om de koorkleederen voor te stellen, het hemd boven de broek dragen. Dit is ook trouwens buiten de kerk een gewone volksdracht. Treed eene arme woning binnen, en, gelijk de Chinees dan, als eerbiedsbetuiging, dadelijk zijn staart loswindt, die, bij het werk, rond zijn hoofd gerold was, zal hier de man zijn hemd gauw in zijn broek stoppen, en de vrouw het lijf van haar japon aantrekken, dat aan de voorzijde ledig omlaag hing.

De witte kroeskop aan het altaar zingt de geheele mis af, jawel, in het Latijn en al de kerkliederen, die hij kent; het geheele auditorium valt in, waar dit pas heeft. Soms is er eene goede stem bij, en uitnemend weten zij de intonatie en den stijl van zingen uit de kerk na te doen. Iets anders dan zingen wordt er niet gedaan: de sakramenten komen er natuurlijk niet bij, zoodat het een onschuldig genoeg is. Maar het kan u leelijk uit den slaap houden, want, getrouw aan hun ras, maken zij er zooveel mogelijk leven bij; wie een geweer bezit, zal dit nu en dan voor de deur afschieten.

Stel u voor, dat gij een geheelen dag, in niet al te gemakkelijke houding, in eene roeiboot hebt doorgebracht; uw boek heeft u de laatste drie of vier uur reeds verveeld; de zon, die u den ganschen dag gepijnigd heeft, heeft u op het laatst nog eens goed gehinderd, toen zij zoo laag stond, dat zij onder uw afdakje scheen, vlak in uw gezicht....., gij hebt honger, dorst, slaap, en gij vaart nu reeds een uur lang in het duister, zonder de minste woning te vinden.

Eindelijk besluit gij, den nacht op gindsche zandplaat door te brengen: daar zijn geen muskieten, en gij hoopt er maar op, dat het niet regenen zal. Een paar negers gaan er op uit, om brandhout te verzamelen, gij neemt een bad, en gaat dan uwe kist met blikken eens doorsnuffelen, om uw diner bijeen te zoeken. Weldra staat de pot te vuur, en in een oogwenk hebben uw zwartjes u een maaltijd klaargemaakt, die wel altijd smaken zal, na zulk een dag. Het is al laat geworden, de roeiers hebben ook al gegeten, en gij zult maar gaan slapen. Maar dat is buiten den waard gerekend, d. w. z. buiten de negers. Een heeft reeds begonnen de mis te zingen, met iets minder geur nog dan in de kapel der fazenda: hij ligt plat op zijn rug. Maar tot het einde toe zult gij alles genieten, de geheele litanie der H. Maagd, het Miserere, en al wat de voorzanger maar kent. Ik geloof niet, dat gij genoeg lankmoedigheid bezitten zoudt, om den Heiligen tot den einde toe dankbaar te zijn.

Met hun zingen kunnen negers overigens den meest geduldige tot vertwijfeling brengen. Onder het roeien gaan zij al licht er toe over, meestal zoo, dat één voorzingt, en de anderen het zeer bekende refrein in koor opvatten. Een enkele weet soms met eenige variatie te improviseeren, maar zeer dikwijls is het tot in het oneindige hetzelfde couplet. Om er eenig denkbeeld van te geven, ziehier een lied vol geest dat ik opgevangen heb, — ik geef alleen de vertaling :

	Ik kwam te Marariá,
	Daar zag ik een mulattinnetje dat weende.
(Koor)	Ween niet, mijn liefje, ween niet,
	Want uw weenen doet mij leed.

Die vier regels heb ik vaak een of twee uur lang zon-

der ophouden, en zonder den kleinsten variant, moeten aanhooren. Ik wil u volstrekt niet beletten, den tol uwer bewondering te brengen aan mijn geduld. Maar, ziet gij, het roeien gaat er beter door.

De grootste zaligheid voor den slaaf is, zich eens flink te bedrinken. Men kan hem dan ook geene grootere belooning toekennen, dan sterken drank, liefst zoo veel mogelijk. Nog meer leven maken dan gewoonlijk doet hij dan niet, maar hij is lastig, dwars, niet van u af te slaan, doet niet wat hij doen moet, maar wil kleine diensten bewijzen, die men niet van hem verlangt, — men moet hem dulden, totdat hij zijn roes uitgeslapen heeft; daarna is hij gewoonlijk een beetje gedweeër dan anders. Als de lui lezen konden, zou ik bepaald eene lading traktaatjes voor hen aanvragen.

Ziedaar eenige trekken uit de slavewereld, die wel dra niet meer bestaan zal, ook in Brazilië niet. De zwarte van de toekomst, zooals wij hem nu reeds veel te dikwijls ontmoeten, is een wezen, dat zijn stank en zijn lompen brutaalweg naast u in den tramwagen brengt, en dat vol drank zijnde, u nog onbeschoft behandelt ook. Zeker zal de maatschappij aan de vrijge worden slaven niet heel veel winnen; zij zal dit winnen, dat zij eene daad van gerechtigheid gedaan heeft, — en dat kan niemand kwaad doen.

27 Aug.

De dagbladen houden zich sinds eenige dagen hoofdzakelijk met een overleden schooljongen bezig. De school is eene, door de provincie gesubsidieerde, kostschool. De jongen nu was er een van buiten af, om wien zich hier niemand bekommerde. Maandag is hij opgesloten geweest, en ziek uit zijne gevangenschap gekomen. Tot Donderdag toe heeft men een paar maal om een geneesheer gezonden, en zich er mede tevredengesteld,

dat deze niet thuis was. Donderdag is eindelijk een dokter gekomen, die nog juist konstateeren kon, dat het kind overleden was. Er wordt onderzocht, maar, daar ik niet weet, of de direkteur liberaal of konservatief is, kan ik u niet zeggen, of hij schuldig is.

Verder is onze ballonneman bezig de uitgezochtste scheldwoorden, bij wijze van wederlegging, naar het hoofd te gooien van een Amerikaan, die het waagde, aan zijne uitvinding te twijfelen. Het zou ook jammer zijn, als hij zijn subsidie niet kreeg, om een derde reisje naar Europa te kunnen doen.

Aan mijne bladzijden over slavernij ontbreekt nog een hoofdstuk. Het groote, nog onopgeloste raadsel is, hoe de toestand zijn zal, als de slavernij eenmaal geheel tot het verledene behoort. Zooveel hoop ik duidelijk gemaakt te hebben: een schok zal het niet geven. Indien het ook hier tot tijdelijke of blijvende verarming van het land leiden moet, dit zal zoo geleidelijk gaan, dat de buitenwereld het niet bemerken zal. Er zijn er wel die beweren, dat de verarming reeds ingetreden is, maar zoo recht zichtbaar is dit toch niet.

De groote vraag is: welke maatregelen kunnen genomen worden, om den slag af te wenden, en neemt men die? Volledig kan ik die vraag niet beantwoorden, omdat ik het zuiden des lands niet ken. Wat ik dus hier zeg, geldt alleen van de noordelijke provinciën.

Hier zijn nooit zooveel slaven geweest, als in de zuidelijker gelegen streken, en, vooral in de laatste jaren, zijn vele slaven zuidwaarts verkocht: op de koffielanden kan men hen beter gebruiken. Daar vermoed ik dus, dat de omwenteling het krachtigst zal zijn. Hier zijn landbouw en industrie toch nooit in grooten bloei geweest. En het komt mij wel degelijk voor, dat hier het land veel minder vooruitgaat, dan men redelijker-

wijze zou kunnen verwachten, bij de geweldige winsten, die op twee artikelen gemaakt worden: kaoetschoek en cacao. Ja, op den Tocantins, op sommige nevenrivieren van de Amazone, waar die artikelen in groote menigte voorkomen, vindt gij stijgende welvaart, maar daarvoor kunt gij in de twee oostwaarts gelegen provinciën even sterk verval vinden. Is dat nu ware vooruitgang, wanneer eene streek ten koste van eene andere welvarend is? Langs een half dozijn andere rivieren vindt gij vervallen suikerfabrieken, dorpen, waarvan de huizen ledig staan, of reeds ingevallen zijn. Gij hoort niets dan klachten, dat al het volk naar Pará trekt, dat alle slaven naar Pará verkocht worden. (Toen ik dit laatste hoorde, waren de hooge invoerrechten er nog niet.) Hier wordt gruwelijk veel geld verdiend, het is waar, maar met dat, wat het bosch oplevert; geplant wordt er eigenlijk niets, hoogstens wat ieder voor zijn huishouden noodig heeft, en nog niet eens dat.

Ik meen dus wel degelijk in het algemeen ten minste geen grooten vooruitgang te zien, niettegenstaande den glans, die de steeds aangroeiende plaatsen Pará en Mánãos omstraalt. Maar zie ik goed? En zoo ja, is dit verval dan werkelijk te wijten aan de vermindering van het aantal slaven, of alleen daaraan, dat Pará de krachten der naburige gewesten opsloopt? Slechts de toekomst kan dit uitwijzen.

Wat het zuiden aangaat, men zegt mij, dat de afnemings daer nog niet zoo sterk is, de koffieproduktie lijdt er nu nog niet onder; maar als gij vraagt, wat er later gebeuren zal, haalt men de schouders op. Het komt mij voor, dat de toestand daar toch iets gunstiger zijn moet, dan hier, voornamelijk door het verschil in klimaat. Brazilië toch is zóó uitgestrekt, dat, terwijl wij hier in Pará bijna het klimaat van Batavia hebben, reeds

in Rio de winter vrij koud is, en in de nog zuidelijker gelegen provinciën wel eens sneeuw brengt. Daar is er dus meer kans op, dat de vrij geworden negers voor den arbeid eenigermate behouden blijven, omdat zij daar wel zullen moeten werken.

Hier is het nagenoeg onmogelijk, in gewone tijden, van honger om te komen.

Maar ginds zijn reeds andere behoeften, die niet zoo gemakkelijk te bevredigen zijn. De bevolking is er ook reeds dichter, en de spoeling dunner, zoodat het wel mogelijk is, dat de zwarten zich door den ijzeren prikkel der noodzakelijkheid bewogen zullen gevoelen, ook later nu en dan nog eens iets te doen, dat naar arbeid zweemt.

En de immigratie, hoor ik u zeggen, spreekt hij daar dan nooit van? Want daarin schuilt de toekomst van een land, dat op eene oppervlakte, ongeveer gelijk aan die van Europa, bij de meest welwillende schatting nog geene twaalf millioen inwoners heeft. Om zoover te komen, moet men de grootere apesoorten al medetellen.

Als gij nu daarbij in rekening brengt, dat Rio-de-Janeiro een half millioen inwoners heeft, en nog een vier- of vijftal steden van vijftig- tot honderdduizend, Bahia zelfs nog veel meer, dan blijft er voor het land buiten de steden zoo weinig over, dat er eene verdeelmachine noodig is, om het aantal inwoners per vierkante mijl op te geven. Al de vagebonden, die al de staten van Europa, jaar in, jaar uit, over al hunne grenzen zetten, zouden ééne provincie van dit rijk nog niet naar behooren vullen.

Maar op dit punt moet men eerst recht rekening houden met den breedtegraad, en zich afvragen, welke immigratie mogelijk is?

Hier in het noorden kunnen Europeanen uit onze stre-

ken reeds handarbeid op den duur niet uithouden, nog veel minder veldarbeid. Hiervan zal ik u het bewijs wel niet meer behoeven te geven: het is ook reeds tot axioma geworden. Daarentegen ziet men Italianen, Portugeezen het hier, bij zwaren arbeid, soms lang uithouden. Zoo zijn b.v. de waterdragers hier allen „Gallegos.” Dit zijn dezelfde reuzen, die hetzelfde zware handwerk in Lissabon uitoefenen, en zij worden aldus genaamd, om dat zij uit Gallicië heeten te komen. Ook de roeiers op de reede zijn hier meest Portugeezen. Maar vooral de Portugeezen „van de eilanden,” d. w. z. van Madeira, de Kaap-Verdische eilanden, enz. houden het hier zeer goed uit. Maar die zijn dan ook al niet meer onvervalscht. Gij weet, dat wij sinds lang in Suriname dezelfde ondervinding hebben opgedaan.

Daarentegen zijn in het zuiden des rijks verschillende Duitsche en Zwitsersche volkplantingen niet alleen, er zijn zelfs streken, waar Duitsch, niet Portugeesch, de landstaal genoemd moet worden. Niet al die ondernemingen zijn even bloeiend, maar zij bewijzen voldingend, dat in die streken Europeanen veldarbeid kunnen verrichten, zonder te gronde te gaan. Maar het is de vraag, in hoeverre deze bevolking aan de groote kultuur zal ten goede komen, wanneer de slaven meer en meer gaan ontbreken. En om die vraag te beantwoorden, zou ik het zuiden moeten kennen.

In elk geval, met die invoering van geheele dorpen van regeeringswege, heeft men wijselijk opgehouden, het heeft nog nergens schitterende uitkomsten opgeleverd.

Ook van Chineezen wordt genoeg gesproken. Reeds voor een jaar of vijf is een Braziliaansch oorlogsschip naar China geweest, om die kwestie te regelen, op dit oogenblik is een officiële Chinees in de zuidelijke provinciën aan het rondreizen.

Gij ziet, men beschouwt ook hier de zaak wel van die zijde, en toch en toch, de pogingen die men aanwendt, om werkkrachten aan te voeren ter vervanging der slaven, zijn niet ernstig. Ieder heeft hier den mond vol van immigratie, ieder ziet daarin het heil van zijn land; maar het is, alsof het eene soort van onbekende godheid is, tot wie men gebeden opzendt, zonder haar te kunnen bereiken. Men spreekt, spreekt, en doet niets, ten minste zeer weinig.

De grond van de zaak is, dat de Brazilianen wel degelijk inzien, dat toevoer van vreemde elementen noodzakelijk voor hun land is, en dat zij dien toch eigenlijk niet wenschen, omdat zij gevoelen, dat die vreemden hun eenvoudig over het hoofd zullen wassen. Men kan het hun eigenlijk niet kwalijk nemen, vindt gij wel, dat zij Brazilië liefst voor zichzelf houden? En of zij er voor uitkomen, of niet, een duister voorgevoel schuilt bij hen allen, dat, bij een grooten toevoer van lieden, met meer energie dan zij zelven begiftigd, de Brazilianen langzamerhand op den achtergrond moeten geschoven worden.

Energie kan hier zoowel op verstandelijk gebied als op elk ander worden toegepast. Ik heb reeds vroeger gezegd, dat de Brazilianen intelligent genoeg zijn, maar dat hun de kracht ontbreekt, om met hunne gaven te woekeren. Op elk gebied dringt reeds de vreemdeling door, spoorwegen, gas- en waterleidingen, telegraaf, handel, nijverheid, wijnbouw zijn voor een zeer groot gedeelte in vreemde handen. Is onder die omstandigheden de redeneering — al wordt die slechts in de binnenkamers uitgesproken — wel zoo ongewettigd: „Laat mijn land dan maar wat achteruitgaan, maar „laat het het mijne blijven?” Het mooiste zou natuurlijk zijn, als het volk kon nieuwgebakken worden. Maar

dat gaat nu eenmaal met een volk even moeilijk als met een individu, — het klimaat, de afstamming, de geschiedenis hebben op het land een stempel gedrukt, en dien zal het langer behouden, dan de slavernij duren zal.

Er is geen land waar de vreemdeling met guller beleefdheid ontvangen wordt, dan hier. Het zou mij in de laatste plaats passen, dit niet te zeggen, en te herhalen. Maar dat is nog niet hetzelfde, als den vreemdeling op alle mogelijke wijzen aanmoedigen, om hier te komen en hier te blijven, hier geld te verdienen en eene familie te gronden.

Vergelijken wij eens vluchtig met het groote voorbeeld der immigratie: de Vereenigde Staten. In de allereerste plaats is reeds het klimaat ten nadeele van Brazilië. Maar er is veel meer. In Noord-Amerika is ieder, na drie jaren verblijf „eo ipso” burger van den staat: hier daarentegen is het nog niet lang geleden, dat zelfs naturalisatie bij de wet niet het recht gaf tot het bekleeden van de hoogere staatsbetrekkingen, slechts met zeer veel moeite heeft men er in den laatsten tijd eene wet doorgesleept, waarbij wettig genaturaliseerde vreemdelingen met de landskinderen volkomen gelijk gesteld zijn.

In Noord-Amerika volslagen vrijheid van godsdienst. Hier, hoewel fanatisme bijna niet bestaat, een staatsgodsdienst, die eene bepaalde belemmering voor immigratie is. Zoo zijn b. v. de huwelijksvoltrekkingen tusschen protestanten onderling, maar vooral tusschen roomschen en niet-roomschen wel bij de wet geregeld en theoretisch volkomen in orde, maar in de praktijk liggen er, zooals ik vroeger reeds vermeldde, voetangels en klemmen, en het publiek beschouwt zulk een huwelijk zeer dikwijls als eene soort van gewettigd kon-

kubinaat. Een protestant huwde, na eindeloze moeilijkheden, eene Braziliaansche. Op den avond na het huwelijk zeide de broeder der bruid in het openbaar: „Zie zoo, mijne zuster wordt onderhouden.” Ook moeten alle staatsambtenaren Roomsch zijn, al wordt hieromtrent misschien wel eens een oog toegedrukt.

Een paar jaar geleden schreef nog de redaktie van een der groote bladen een zoo kwaadaardig artikel tegen de vreemdelingen, dat ieder, die dat lezen kon, zich wel zou wachten hier te komen.

Maak er mij geen verwijt van, dat ik hier ook van die immigratie spreek, die niet juist geacht kan worden, de slaven te zullen vervangen. Beide zaken hangen te zamen: een nog zoo dun bevolkt land heeft niet aan toevoer van werkhanden alleen behoefte, maar ook van denkende hoofden. En beiden steekt het de rechterhand toe, terwijl het met de linker een afwijzend gebaar maakt.

27 Aug.

Juist lees ik daar in een der Pará'sche bladen, dat de officiële Chinees weder vertrokken is, zonder met de werkgevers in het zuiden tot overeenstemming gekomen te zijn. Het, liberale, blad verheugt er zich innig in, dat er dus geen Chineezers zullen komen. Dit is zeker, een eenigszins sterke aanvoer van langstaarten zou het zekerste middel zijn, om de Brazilianen binnen niet vele jaren van de baan te schuiven.

En toch, indien men Chineesche landbouwers kon krijgen, wat onwaarschijnlijk is, het zou hier in het noorden wel het eenige zijn tot bevordering van landbouw. Want Portugeesche immigranten leggen zich daarop bijna nooit toe. Zij blijven in de hoofdplaatsen en doen daar de ruwe werkzaamheden, die negers en mulatten beter zouden doen, als zij tot geregelde arbeid

te bewegen waren. De weinigen, die men in het binnenland ziet, zijn ook daar in winkels werkzaam, ook soms hebben zij eene of andere onderneming, maar eigenlijke landbouwers vindt men er niet onder.

Hier komt men er echter rond voor uit, dat men geen Chineezzen wil. „Want wij moeten lieden hebben, die „tevens het ras verbeteren.” Dus, zeg dit aan landverhuizers, die soms hierheen willen, dat zij niet komen, om alleen den bodem te bewerken. Het is waar, de huidkleur is hier over het algemeen zóó donker niet, dat de Chineezzen die sterk zouden verbeteren, maar kwaad zouden zij er toch niet veel aan doen. En dan, het Indiaansche type komt er toch al zoo dicht bij, dat de Hemelschen hier geheel „en familie” zouden zijn, als zij maar onderwijs in het staartvlechten wilden geven. En moreel? Och ja, dan zijn er wel eenige ondeugden, waarvan de Chineezzen de lieden hier niet zouden genezen. Maar zij hebben toch ook wel eenige kleine deugden, als daar zijn spaarzaamheid, arbeidzaamheid, die hier bepaald tot opluistering zouden kunnen dienen, zoo bemoeien zij zich ook heel weinig met de politiek. Dat dankbare veld blijft dus in alle geval vrij voor de Brazilianen.

Dus, de zonen van het Hemelsche Rijk wil men hier den maagdelijken bodem niet laten bebouwen, en anderen zullen het niet komen doen. Hier zullen dus de slaven heel kalm verdwijnen, en dan — dan zal er nog een weinig minder gewerkt worden.

De toestand is niet anders. Brazilië zal moeten wachten, totdat het niet tropische gedeelte van Amerika op zijne beurt overbevolkt geworden is, en wat het te veel heeft, langzamerhand naar de heetere gewesten voortschuift, en voor het oogenblik zullen geen kunstmiddel-tjes baten. Ook Chineezzen misschien niet, maar men heeft toch ongelijk, de proef niet te nemen.

Misschien zijn de zuidelijker gelegen provinciën in gunstiger toestand. Daar kan de landverhuizing, die, zij het dan ook zeer langzaam, zonder diep ingrijpende maatregelen van de regeering, plaats heeft, in staat zijn, de slaven na eenigen tijd te vervangen. Moge dan ook de groote kultuur, suiker, koffie, te gronde gaan, dan zal daarvoor wel iets in de plaats treden. Maar hierover durf ik niet medespreken. ¹⁾

Hoe het zij, met of zonder immigratie, het eindigen der slavernij is voor Brazilië eene levenskwestie. En nu de steen eenmaal aan het rollen gebracht is, kan men zijn gang wat vertragen of versnellen, tot aan den voet van den berg zal hij rollen: de slavernij zal vallen. Maar dit meen ik wel te kunnen voorspellen, de afschaffing zal voor Brazilië geene krisis zijn, zooals zij dit voor andere landen geweest is, maar eene slepende ziekte, die eigenlijk sinds lang ingetreden is.

En, naar haren aard, zal deze ziekte ook niet met krachtige middelen bestreden worden, maar met limonade of saliemelk. Ik spreek met weinig ernst? — Ja, dat is het juist; ik vrees, dat hier te lande de ernst van het vraagstuk niet diep genoeg gevoeld wordt, en dat men Gods watertje over Gods akkertje zal laten loopen, tot dat op een goeden dag de geneesheeren bemerken, dat een zieke ook aan eene slepende kwaal sterven kan, al houdt men er nog zoo welsprekende konsulten over.

¹⁾ Deze bladzijden waren geschreven vóór het verschijnen van het werk van den Heer van Delden—Laërne. Niets zou gemakkelijker zijn, dan daaruit deze beschouwingen meer volledig te maken; hij heeft het zuiden gezien, en goed gezien. Maar waarom zou ik nog eens zeggen, wat hij zoo goed gezegd heeft? Tegenspraak zal men tusschen hem en mij wel niet vinden. Enkele opmerkingen trouwens heb ik nog aan hem ontleend.

Want aan discussien zal het niet ontbreken, evenmin als bij ons over het deficit.

Wie weet, of het nog niet beter geweest ware, als de wetgeving op de vrijwording der slaven niet met zulke, werkelijk groote, wijsheid in elkander gezet was? De dan onvermijdelijke, heftige krisis had mogelijk heilzaam gewerkt.

29 Oct.

Al de jongens in Pará zijn weer voorzien van fluitjes, trommels, trompetten en andere welluidende zaken, want het Nazarethfeest is weer aan den gang.

De boomen op het plein zijn weer tot op manshoogte wit gekalkt, en de Venetiaansche masten opgericht. Diezelfde masten, die in Europa van elke decoratie bijna altijd het schoonste gedeelte zijn, weet men hier leelijk te maken: de schilden hangen te hoog, de vlaggen zijn te nietig, de kleuren te schel.... geen smaak. Maar de tempel van Flora overtreft toch, met zijne logge kolommen en zijn zwaar dak, alles in wanstaltigheid. En toch is het geheel heel wat sierlijker dan twee jaar geleden. Van het allerleelijkste is een en ander verdwenen, en eene groote eerepoort aan den ingang van het plein, lang niet slecht beschilderd en zeer geestig van binnen verlicht, zoodat het geheel een reusachtig chassinet is, doet eene zeer aardige uitwerking.

Op het plein staan, — dit is ook nieuw, twee groote blikken fonteinën. Sedert jaar en dag toch, is men bezig, hier eene waterleiding te maken, wat wel noodig is. Maar men heeft er niet aan gedacht, dat water uit een fontein ook weg moet loopen, zoodat men, na een half uurtje, de fonteinën reeds heeft moeten stoppen, om het feestterrein niet in een meer te herscheppen.

Van de optochten heb ik zelf niets gezien, maar ik kan u toch mededeelen, dat die niet veel veranderd zijn.

De voorstelling van de wonderen is nog dezelfde: het hert, dat eigenlijk de duivel is, springt nog altijd van de hooge rots boven op het fregat, dat nog niet vergaan is, hoewel de, uit den schipbreuk geredde, matrozen hunne boot reeds naar de kapel dragen, en de ridder steigert nog steeds op zijn ros boven den afgrond. Nog altijd worden onnoemelijk veel afzichtelijke kwalen, in was afgebeeld, naar de kapel gebracht, en nog altijd stijgt er veel zweetgeur op en veel stof.

Die roode stof is eene ramp in Pará. Men ziet ieder met rossige beenen rondloopen, want geloof niet, dat gij het er zoo gemakkelijk uitkrijgt. Wij hebben ook reeds lang opgegeven, om er onberispelijk uit te zien. Het is ook niet noodig. Een hooggeplaatst ambtenaar draagt hier, in deze warmte, uit achting voor eigene hoogheid, wel een hoogen hoed, maar wat franje onder aan de zwarte broek, een groote vlek op zijn linkermouw, dat doet er niet toe.

Voor het feest trouwens wordt, — en dit is hoogst schilderachtig, — het feestterrein en de straat er heen met prachtig, fijn, krijtwit zand belegd. Als het maar niet den eersten dag regent, is het op de nachtelijke pantoffelparade dan gedurende de eerste week iets minder erg.

Want des avonds is weder geheel Pará op het plein. Per tram, per rijtuig, te voet komen dichte drommen aanzetten, zalig wie drie vierden van een zitplaats verovert, de meesten hangen naast een tramwagen in het luchtruim. Van den dienst in de kapel woonde ik gisteren een groot gedeelte bij, om de muziek. Die is misschien zoo heel mooi niet, maar men hoort dan toch eens iets van ernstige muziek, ten minste de stijl waarop die gezongen wordt is ernstig, al is de kompositie er soms mede in strijd. Het is toch altijd niet het wanluidende ge-

brul, dat men in protestantsche kerken te hooren krijgt. Dat moet plechtig zijn, maar het kwam mij altijd voor, dat het u nog wel zoo plechtig stemmen zou, als al die lieden maar wilden zwijgen, en het orgel alleen aan het woord laten. Hier is geen orgel in de kapel, maar koor en orchest hebben ten minste ingestudeerd, wat zij voordragen, en ik hoor het hier ten slotte liever, dan de opera.

En in het paviljoen van Flora de bekende dansen. Ditmaal wordt er zelfs eene geheele opera op één air uitgevoerd: een koning en veel ridders met goud en zilver en met helmen op, en mulatten,.... wel langdradig, maar volmaakt onbegrijpelijk, er wordt veel in gevochten, dat is al, wat ik u kan zeggen. Het orchest staat ook op het tooneel. Publiek, meest zwartachtig, staat in het rond, en spaart zijne opmerkingen niet. De acteurs worden aangeropen, hun wordt hardop medegedeeld, wat zij goed doen, wat niet, ieder speelt mede, het is een levendig tooneel. Men ziet zoo, hoe die luitjes alles zoo echt mooi vinden, en zoo echt geestig, en hoe zij, midden in den nacht naar huis gaande, nog de verdiensten van dezen of genen zwarten acteur zullen bespreken en hoe prachtig toch diens kostuum was!

En zoo duurt het nu een paar weken, met pauzen en daarna weder met krachtige herhalingen. Voor ons breekt het de eentonigheid, men ziet eens menschen bijeen, menschen, die pret hebben, men weet waar men kennissen vindt, en wat men met zijn avond doen kan.

31 Oct.

Heden is de koning van Portugal jarig. Men zou hier haast tot de slotsom komen, dat deze nog de wettige vorst des lands is. Want terwijl de verjaardag des keizers volmaakt onopgemerkt voorbij gaat, zijn wij al sinds gisteren aan het feest vieren voor den Portu-

geeschen vorst. Gisteren avond feestvoorstelling in het eene theater, van morgen reeds te half zes bombardement met vuurpijlen, wat zich den ganschen dag, dan hier, dan daar, herhaalt, op den middag liep de muziek reeds rond, en heden avond voorstelling in het andere theater, waar de president zijn zal, en de inspekteur van dit en van dat, en alle hoogwaardigheidsbekleeders.

Wat zegt gij wel van twee konkurreerende theaters? Wordt Pará niet eene wereldstad? Het tweede speelt al sinds eenigen tijd in een gewezen circus, waar ik vroeger ook al eens kegelde, en waar ook wel eens tegen de slavernij geöreeerd wordt, of tegen iets anders. Beide troepen spelen vertaalde fransche stukken van verdacht allooi, of ouderwetsche drama's „à grand spectacle” met verraders en met hartstochten op stelten. Wat er van wordt, kunt gij begrijpen. Men heeft het in Ernani al zoover gebracht, om aan het paleis een bordje te plaatsen met „Karel V” er op, ik weet niet of er bij stond: „voor het huishouden tweemaal bellen.”

Vergis u nu niet. De Portugeezen zijn hier niet zoo veel meer bemind, dan elders in Brazilië, maar zij zijn zoo talrijk, dat zij zelven een feest kunnen op touw zetten, en ook, er zijn in Portugal steeds tegen civielen prijs orden en titels te koop, en men is zoo niet, of men wil wel eens een onderscheidinkje.

Bovendien zijn de akteurs voor een groot deel Portugeezen. Jammer genoeg, want het is niet aan te hooren, ofschoon velen er van zeer zeker groote talenten hebben. Maar de taal! Schoon is nu eenmaal het Portugeesch niet. Eene oneindig rijke taal, rijker in woordvormen, in fijne onderscheidingen, in wendingen, dan vele anderen. En zacht ook, maar veel te zacht, en hopeloos leelijk door de eigenaardige neusklanken. Nu is de taal in Brazilië zeer zeker achteruitgegaan, van

de fijnheid is een en ander verloren gegaan, en vooral van de oorspronkelijkheid. De voeling met Frankrijk op elk gebied, — de eigenlijke hoofdstad van Brazilië is Parijs, — is zoo sterk, dat de taal er den invloed zeer van gevoelt; er is wel iets waar van de hatelijkheid, dat hier Fransch geschreven wordt met Portugeesche woorden. Dit beweren de neven in Europa. Maar de Braziliaansche uitspraak is zeker voor onze ooren lang niet zoo leelijk als de Portugeesche, enkele van de allereergste klanken zijn hier bepaald veel minder hinderlijk. Eene voorstelling door Portugeezen, — ik voor mij, ik houd het niet uit. Vloeiend en dichtertlijk is zulk eene taal in de hoogste mate, maar men zou er eerst eene fantazie-uitspraak op moeten toepassen.

Wat titels en orden aangaat, is Portugal bepaald het beloofde land voor Brazilië. Ook hier wordt er wijselijk een broodje uitgehaald, maar met veel meer decorum. Een lintje wordt u verleend, best, gij hebt het misschien wel verdiend. Maar het patent kost nog al aardig veel geld, eer dat betaald is, blijft uwe knoopsgat maagdelijk. En een titel, dien krijgt men ook voor verdienste, maar deze mag ook bestaan in een flinke som voor een of andere nuttige instelling: in Rio staat een groot, monumentaal hospitaal, geheel uit orden en titels opgebouwd. De liefhebberij is nog al onschuldig, want de adel is hier uitsluitend persoonlijk: de zoon van den edelsten burggraaf is leukweg weer Mijnheer Zoo-en-zoo.

Maar in Portugal is het veel gemakkelijker: daar is er zoowat een tarief voor. Nu moet men, heel slim, hier nog eens betalen, om den titel te mogen voeren. Maar, men weet waarmede men af is, en er worden geene zwarigheden gemaakt. Gaan uwe zaken goed, gij laat u baron maken, doet gij weer eens eene erfenis, of de koffie is gestegen, gij betaalt u bij tot burggraaf.

Een graaf hier te lande eigenhandig een zak koffie of suiker te zien wegen, dat kan u best gebeuren. Lezen en schrijven behoeft men niet te kennen, om aristokraat te zijn. Er loopt hier een verhaal van een rijkgeworden Portugees, die zich baron liet maken. Nu weet gij, dat de Portugeezen van weinig opvoeding de letters b en v veelal verwarren. En zoo onderteevende onze man zijn eersten getitelden brief flinkweg met varão ***. Zijn meer geletterde winkeljongen bracht hem aan het verstand, dat het barão zijn moest.

Een paar jaar later was onze baron nog rijker en vond het zeer gepast om burggraaf te worden. Nu schrijft hij zich dadelijk bisconde ***. — „Mag ik den Heer Burggraaf doen opmerken, dat men visconde schrijft.” — „Loop naar de maan, malle jongen, eerst was varão niet „goed, toen heb ik barão moeten schrijven, en nu ik „bisconde zet, is het weer niet goed, jou wijsneus!” En de edelman bleef tot aan zijn dood bisconde.

Ik voor mij ben een bewonderaar van het stelsel. Ik geloof, dat ook al weer de markies de Pombal de eerste was, die het in het groot in Portugal toepaste. In de cortes hevig er over aangevallen antwoordde hij eenvoudig: „Waarom niet, als ik de schatkist met de mensche- „lijke ijdelheid kan vullen? Aan de echte, oude aristokratie zal het toch geen kwaad doen, want die zal zich „nooit met mijne soort afgeven.” En zoo gaat het ook tot op den huidigen dag in Portugal, waar elke straat, elke villa haar naam voor een of anderen titel heeft moeten afgeven. Er moet zelfs een baron van een windmolen zijn.

Maar in het buitenland kan men er zich toch wel eens in bedriegen, en die snorkende titels voor echte waar aannemen. Een Fransche kennis van mij kreeg eens van zijne zuster een brief, hoe zij op een badplaats kennis gemaakt had met zulk eene allerliefste Braziliaansche

familie, en hoog aristokratisch, gij kent hen zeker wel, de graaf ***. Antwoord: „Zeker ken ik die, ik heb alle „dagen mijn brood uit hun bakkerij.”

Op een punt toonen de Brazilianen bepaald zeer goeden smaak. Ridderorden worden hier nooit anders, dan bij plechtige gelegenheden en bij groot kostuum gedragen. Men ziet hier geen lieden, die een lintje op hun huisjas en op hun nachthemd hebben.

3 Nov.

Ik moet u nog vermelden, welk keurig korrektief men heeft toegepast op de fonteynen zonder afvoerkanaal. Een gootje gemaakt? Wel neen. Binnen het hekje van elke der fonteynen staat tegenwoordig een brandweerman, wiens verplichting schijnt te zijn het reiken van een glaasje water aan al de mulatten, die er om vragen. Nu smaakt natuurlijk het water uit eene zoo mooi geverfde fontein bizonder lekker, en dus wordt er zooveel uit geput, dat zij nu en dan weer eens een half uurtje kunnen springen.

7 Nov.

Het naspel van den vorigen grooten feestdag te Nazareth was hoogst vermakelijk. Ik heb u gezegd, dat wij twee tramway-maatschappijen hebben, want ook de tweede is thans aan het rijden. De oude, die zoolang het monopolie had, is niet populair. De nieuwe lijntjes staan voor het oogenblik hoog aangeschreven. Ook bij ons, omdat twee er van ons huis voorbij gaan, die ons beiden op de punten van de stad brengen, waar wij gewoonlijk te doen hebben. Flinke muil dieren, die flink afgejakkerd worden, zoo dat men flink doorrijdt: de oude lijn wordt meest stapvoets bereden. Maar ellendig nauwe wagentjes en op de kruispunten eene uitvinding waarvan het doel schijnt te zijn, het ontsporen te bevorderen, ten minste dit gebeurt stelselmatig. Terwijl ik dit

schrijf, is er op den hoek juist weer een wagen zoo hopeloos uit de lijn geweest, dat er al drie wagens in drie richtingen stonden te wachten, eer men het ding met vereende krachten had opgetild en weer er opgezetz. Het is wezenlijk hoogst komiek, — als men heel veel tijd heeft. De oude lijn vertoont het ook wel eens: gisteren bondsden wij zoodanig tegen een huis aan, dat wij vreesden, dat de geheele leemen bouwval ons op het hoofd zou tuimelen.

Op een punt nu, waar de lijnen der twee maatschappijen elkander kruisen, heeft Zondag een koetsier van de oude, zeker in feeststemming, gemeend, zijne maatschappij niet beter te kunnen vereeren, dan door een wagen van de andere zoo in de ribben te rijden, dat de kondukteur, eene vrouw en een kind gekwetst werden. Natuurlijk doodelijk, maar heden zijn zij eigenlijk alle drie weer beter. Waarop publiek, ook in feeststemming, zoo boos werd, dat de volgende zeven wagens door kracht van negerarmen werden op zijde gelegd. Men heeft gepoogd, die in brand te steken, wat mislukte, maar beschadigd zijn zij allen. De publieke macht kwam natuurlijk te laat.

Een parterre was er ook, om het heldefeit toe te juichen. De koekjesverkoopsters ontbreken hier bij geene gelegenheid, hoe klein ook. Altijd zitten er bij den ingang van een openbaar gebouw, overal, waar maar menschen bijeen zijn, eenige, om hunne waar te verkoopen, en als koppelaarsters te dienen, voor zooverre zij zelven niet meer jong zijn. Deze dames nu keerden juist met hunne presenteerbladen, hun schragen en stoelen van het feestterrein terug. En toen er iets zoo grappigs te zien was, al was het lang na middernacht, zetten zij doodkalm alles weer op straat neder, en gingen op hunne stoelen het tooneel van verwoesting zitten aanschouwen.

Eil. Marajó, 17 Nov.

Daar zitten wij op eens op dit reusachtige eiland, dat zoo recht onhandig juist voor den mond der Amazonenstroom is gaan liggen. Waarschijnlijk met het hoosaardig doel, om van die prachtige watervlakte ten minste den ingang wat te bemoeielijken. Ten zuiden er van liggen de lastige kanalen, waardoor de Amazone met den Tocantins in verbinding staat, ten noorden de breede arm, die echter nooit bevaren wordt. Ik geloof, dat dit èn om den fellen stroom is, èn om het moorddadige klimaat aan de oevers.

Des morgens kwam het plan op, des middags was het rijp, — de zon schijnt hier zooveel sterker dan ten uwent, — en des avonds werd het uitgevoerd. De aanleiding was een klein schoenertje, waarvan wij toevallig gehoord hadden, dat het naar het land der runderen en der Indiaansche grafurnen zou vertrekken. Een ding gelijk hier algemeen gebruikt wordt, zes tot negen meter lang, vrij breed en met twee stompe mastjes, die veelal te zamen bijna een V vormen. Achterin herinnert een mikroskopisch roefje aan onze trekschuiten. Het overige is niet overdekt: eene opene boot.

Daar lagen wij in onze hangmatten, omgeven door kisten en balen, door bruinen en zwarten. Heel kalm lagen wij, want, daar het scheepje te zes uur vertrekken zou, stapten wij te tien uur aan boord, en eerst te twee uur kwam er beweging. Ik bemerkte het niet, want ik sliep, en sliep flink door, totdat wij in open water kwamen. Toen begon het ding aan St. Vitusdans te lijden, en mijne toenemende slingerwijdte bracht mij aan de eene zijde in collisie met mijn lotgenoot, aan de andere met den hoek van de instrumentekist.

Gelukkig duurde die zoete nachtrust niet lang, want in den morgen lieten wij het anker vallen in de monding

van de Ararú, een klein riviertje, waar de vloed ons binnen zoude brengen.

In de breede monding wordt eerst wat gelaveerd, maar weldra volgden er een dag en een nacht van slakkegang, beurtelings zeilend, drijvend, boomend, slepend, ... alles hebben de lieden gedaan, maar alles ging even langzaam, en bij het intreden der eb was er niets te doen, dan ankeren.

Ruimschoots hadden wij dus gelegenheid, het niet fraaie landschap te genieten : vuilbruin water, lage oevers met de bekende krachtig gevormde aroïdeën, die bij eb zulk een akelig knekelhuis van bemodderde stengels boven den slijkbodan doen uitsteken.

Eindelijk bereikten wij een klein dorpje, Cachoeira, waar wij onzen gastheer in spe ontmoetten. Van daar af ging de reis per kano : de rivier wordt steeds smaller en geheele drijvende eilanden, van den oever losgerukt, bemoeielijken den tocht.

Toen wij aan de landingsplaats van 's mans fazenda kwamen, was het twee uur, een zeer lief oogenblik, om een goed half uur over eene kale vlakte te wandelen, maar het was niet anders. De fazenda is natuurlijk eene fokkerij, — natuurlijk, want Marajó moet een groot gedeelte van den omtrek, maar vooral de stad Pará van slachtvee voorzien. Dus hadden wij ons weiden beloofd, van Noord-Holland gedroomd Och neen, we hebben het reeds gezien, wat men hier wel verplicht is, weiden te noemen. Maar, zooals hier op Marajó Een steenachtige ondergrond, daarboven eene zware laag teelaarde, maar sterk met zand gemengd, hier en daar flauwe overblijfsels van bosschen, denk u dat over eene uitgestrektheid als een Europeesch koninkrijk van den eersten rang verspreid, en gij hebt dit eiland, dat liever ergens anders had moeten gaan liggen.

In den regentijd staat alles blank, en is het eiland met een rijk kleed van groen bedekt. Nog lang is echter het water niet verdwenen, of het vee wordt bij duizendtallen de vlakke opgedreven, vertrapt nog meer, dan het eet, en weldra is er haast geen sprietje gras meer op dien bodem, geheel uitgetreden door de runderen. En steeds droogt de grond meer uit, de zonnestralen pompen er elken waterdruppel uit op, en weldra doet eene arme koe meer stofwolken er uit opstijgen, dan zij er grashalmpjes vindt, om zich te voeden. Gelukkig schijnen de dieren hier met veel verbeeldingskracht begaafd te zijn: eene fatsoenlijke Hollandsche koe zou zich dit niet voor eene weide laten aanleunen.

Overigens zijn over het geheele eiland kleine verhevenheden verstrooid, die ook in den regentijd boven het moeras uitsteken, en er zijn daarentegen genoeg riviertjes en krekens, die ook in den drogen tijd nooit geheel opdrogen.

Deze laatsten zijn een heerlijk jachtterrein. Zoo zijn wel nergens in Brazilië de krokodillen zoo talrijk. Zoodra de kleine plassen opdrogen, gaan zij, gelijk dit in het schoone jaargetijde behoort, de baden gebruiken, m. a. w., zij trekken naar de rivieren. De reis is echter bezwaarlijk, daar de provincie Pará nog geene spoorwegen heeft; de zwakkeren schijnen het er vaak bij af te leggen. Getuige de door de zon volmaakt gemummificeerde exemplaren, die hier en daar het landschap verlevendigen.

Maar er komen er genoeg aan het einddoel hunner reis. Vaak kunt gij op de oppervlakte een geheel detachement zien van kikkers, naar gij licht meenen zoudt. Mis, het zijn niets dan krokodilleneuzen, maak maar eens eenig gedruisch, en gij zult ze allen onder denzelfden hoek rechtsuit de flank zien gaan, alsof een Prui-

sische onderofficier het kommando voerde. Niet gemakkelijk mikken op het kleine stukje, dat zij u te zien geven, doch hun cancanneeren is grappig om aan te zien, als het u eens gelukt is er een een weinig te kittelen. Want meer doet gij toch niet, als ge niet een zoo goed schutter zijt, dat gij in het oog of achter het oor weet te treffen.

Mijn tochtgenoot was niet ongelukkig, hij schoot verscheidene vogels. Jammer genoeg soms, — vooral van dien in avondrood gekleeden reiger, die zoo wijsgeerig naar de vischjes stond te turen, dat hij het hoofd geheel en al verloor: E. schoot hem juist den hals door. Jammer, zeg ik, want die dieren worden hier meest allen toch niet gegeten, zij zijn allen min of meer vischig, alleen kleine krokodillen worden veel genuttigd, ook te Pará ziet men die dagelijks op de markt.

De visschen worden des te meer gegeten, vooral de pirarucu, die nog in groote massa's op oud-Indiaansche wijze geschoten wordt. De pijlen, die voor de vischvangst dienen, hebben los opgezette ijzeren punten, met weerhaken en aan een zeer lang dun koord bevestigd, dat regelmatig om de schacht opgewonden is. Is de visch getroffen, dan blijft alleen de punt zitten, het koord rolt af, de pijl drijft boven, en dien kan de visscher zoolang vervolgen, totdat de visch uitgeput is, en de pijl stil blijft liggen. De gedroogde pirarucu is in de provinciën Pará en Amazonas het meest geliefde volksvoedsel, men trekt het ver voor boven stokvisch.

28 Nov.

Het eigenlijk doel van onze reis hierheen waren de heuvels, waarvan het bekend is, dat zij in menigte overblijfsels van Indianen uit overouden tijd behelzen. Want van jonge dagteekening schijnen die archaeologische schatten niet te zijn, schatten, die helaas door zoo on-

bevoegde handen worden ontgonnen, en die, wie weet, voor de wetenschap zooveel licht zouden kunnen ontsteken! Want wie zal het uitmaken, of die heuvels kerkhoven geweest zijn, zooals zij gewoonlijk genoemd worden, of terpen, of geregelde nederzettingen?

Wij beiden zullen het wel niet beslissen, maar wij willen dan toch zien. Zoo trokken wij drie dagen geleden op, gepakt en gezakt, te paard, met een gids voor ons, te os. Riviertjes hadden wij gelukkig niet veel over te steken, want dit kost nog al tijd. Eerst moet een kano gevonden worden, en natuurlijk gaat gij altijd eerst stroomopwaarts zoeken, terwijl er twintig pas stroomafwaarts juist een lag. Dan worden de dieren afgezadeld, menschen, zadels, bagage worden in de kano gestuwd, de paarden zwemmen achteraan, waarbij de stroom u een heel eind uit uwen koers brengt.

Reeds spoedig na het eerste riviertje op die wijze overgetrokken te zijn, bereikten wij de hut van den zoon van onzen gastheer. Deze bezorgde ons eene onaangename verrassing, door onze paarden tegen ossen in te ruilen: paarden konden den langen tocht niet doen. Er zat niet anders op, dan te gehoorzamen, en wij hadden ten minste het genoeg met eene nieuwe reismethode kennis te maken. Ik kan het u echter niet aanraden, hoewel het zeker op een Zondag in het Haagsche bosch niet onaardig zou staan.

Onvermoeibaar is zulk een rij-os, en vast op de beenen. Dit laatste is eene groote deugd op het terrein vol gaten en oneffenheden, door slijkri viertjes doorsneden. Maar vermakelijk is de rit toch niet. Oordeel maar zelf.

Als eenigen teugel krijgt gij een van reepjes huid gevlochten touw in de hand, waarvan het eind door den neus van den os gehaald is. Zorg er voor, dit steeds

tusschen de horens te laten liggen, want anders doet uw strijdos, wat hij wil; wat gij wilt, doet hij toch al liefst niet. Het zadel waarop, of liever waarin gij zit, is een hyper-bokzadel, met voor en achter een punt, die u tot aan borst en rug reikt, een met knopen voorzien lederen ranselwerktuig voltooit uwe uitrusting.

Zoo rijden wij af, regelrecht de oneindigheid in. Voor ons niets, rechts niets, links hetzelfde. Geen boom, geen dier, geen struik, geene hut, niets, totaal niets. Onder ons de dorre campos, boven ons een strakke, donkerblauwe hemel, met de zon bijna in het zenith. Het kost hier volstrekt geene moeite, zich de sahara voor den geest te tooveren! De lucht is onophoudelijk in beweging, alsof de aarde de dekplaat van een reusachtige potkachel was. Zelfs de vrij sterke wind, die over de vlakke blaast, voert slechts verzengende lucht toe, het is, alsof uwe huid zal openbarsten; uwe tong kleeft aan uw gehemelte, gij leeft weldra nauwelijks meer, en sjokt maar willoos voort.

Wat is dan die langzame beweging tergend! Want uw gedierte stapt zoo langzaam, met zoo zwaren, gewichtigen tred, alsof hij zijn eigen voorvader was, die in het gevolg van den os-apis plechtig door de versierde straten van het heilige Memphis drementelt. Of gij al beukt met uw riem, of gij al trapt en schopt, of gij in wanhoop uw mes al in de dikke huid steekt, — os geeft er niet om, en wandelt statig voort. Slechts als uw gids van achteren eens juist ter plaatse met forschen arm eenige striemen toedeelt, vergezeld van eenige oorverscheurende klanken, slechts dan worden er eens twee passen eenigszins versneld, maar ook niet meer dan twee. Wij geven het eindelijk op en in stille wanhoop, zwiggend en hijgend, laten wij ons door onze ossen voeren, als een schip zonder roer.

Zelfs de fata morgana ontbreekt niet in deze woestijn. Wat ligt dat huis daar vlak voor u liefelijk aan de overzijde van dat groote meer! Wat zult gij een heerlijk bad nemen! Jawel, een huis is er, over een uur zult gij het misschien wel bereiken, maar het meer is er niet, dat was wreede zinsbegoocheling!

We komen dan toch aan het huis, — eene armoedige hut, maar er is water, koel water in die groote potten, en al was onze Hebe een vuile oude negerin, heerlijker nektar had zij ons niet kunnen leveren. En, na een half uurtje bestegen wij weder onze gehoornde paarden, en weldra is het huisje weder onzichtbaar geworden, en hebben wij slechts weder het zonnige niets rondom ons.

Of onze gids den weg weet? Wij zijn al aardig uit den koers gevallen, zooals later blijken zou. Te verwonderen is dit niet, op zulk eene vlakke vol gaten en hollen, zonder eenig merkteeken. Dit heeft één voordeel: wij bemerken niet hoe langzaam wij vorderen. Maar ook deze troost ontvalt ons, als wij eindelijk te midden van kudden geraken. Maar dan zien wij ten minste iets, iets dat leeft, — bijna zouden wij sympathie voor die koeien gaan gevoelen, als wij niet juist door een van hun geslacht zoo gepijnigd werden. Want zacht is zetel noch beweging, wij beginnen te vermoeden welk een genot het moet zijn, levend gevild te worden.

Dat vee leeft hier nagenoeg geheel in vrijheid. Slechts, wanneer er beesten verkocht moeten worden, of gemerkt, drijven de „vaqueiro's" ze bijeen. Deze lieden zijn allen volgens één model, met leder overtrokken, in leder gekleed. Als kind worden zij reeds te paard, of te os gezet, en die plaats zullen zij niet meer verlaten, dan om te eten of te slapen. Verzengende hitte, sterke, droge wind, vleesch en zaagsel tot voedsel, — is het wonder, dat er een perkamenten geslacht uit groeit, dor

en uitgedroogd, als de vlakke, waarop zij leven? Ik ben nog lang niet zoo vochtloos als deze kentauren, dat bemerk ik duidelijk aan den doorweekten toestand mijner kleederen!

Die bespiegelingen over koeien en koeherders zijn zeer onderhoudend, maar zouden het toch in nog veel hoogere mate zijn, als wij niet meer op onze ossen zaten. Hoe lang moet die rampzalige rit nog duren? Onze gids weet het evenmin, als wij, wij naderen naar hij meent, maar bemerken doet het niemand. Eindelijk, eindelijk een zwart stipje aan den horizon, het wordt grooter, — het moet een boom zijn, — neen, het zijn er twee — meer dan twee, — zij spiegelen zich ook al in een meer, maar daardoor laten wij ons niet weer beetnemen. De spiegeling houdt weder op, en het stipje is reeds een boomgroep geworden. Daar moeten wij zijn, daar kunnen wij slapen. — Goddank, lang zouden we het niet meer uitgehouden hebben!

Juist als de avond valt, zijn we aan het huis, binden onze ossen ergens vast, en kijken niet meer naar hen om; gunnen ons nauwelijks den tijd, den eigenaar van het huis de hand te drukken, en daar liggen wij, elk rechthout op een bank. Welk eene verademing; en dat bad bij de put, coram populo; wij gevoelen bijna niet meer dat wij stijf, moede en ontveld zijn, maar morgen zullen wij het des te beter gevoelen!

Het vleesch en zaagsel, — och, dien avond begrepen wij zoo goed, dat het den vaqueiro's goed smaakt, al is er weinig afwisseling op hunne spijskaart, en die hangmat, hoe zacht was die!

Den volgenden morgen zaten wij reeds te zes ure weder te os, zulk eene herhaling is lang niet smakelijk, vooral, als de scharnieren van het lichaam nog niet weder los geworden zijn. Maar het was voorloopig

maar om een uurtje te doen. Daarna stegen wij af op den top van een der heuvels bij het Lago S. Luzia. In den regentijd zal het wel een meer zijn, nu heeft het er slechts den naam van.

Twée ronde heuvels, door een nauwen doorgang gescheiden, ziedaar de eerste mijn. Zulk een heuvel blijkt bij onderzoek, eigenlijk geheel uit potten te bestaan, maar, helaas, uitsluitend in scherftoestand. Ouderdom, vee, wortels van boomen en planten, alles heeft medegewerkt, om te vernielen. En dan, het aardewerk is maar zeer onvolkomen gebakken, menig stuk is van binnen nog louter harde klei, en breekt dan ook reeds, als men er driftig naar kijkt.

Al vertelt onze gids dan ook, dat hier wel eens groote potten in gaven toestand gevonden zijn, die de bewoners der streek voor water gebruikten, wij worden voor al onze moeite slechts met scherven beloond. Een enkel zeer klein potje is gaaf. Maar verschillende stukken zijn toch aardig: vooral om de versiering, die meestal op de merkwaardigste wijze aan Griekschen stijl doet denken. Een klein beeldje vinden wij ook.

Gisteren avond zijn wij hier teruggekomen, gelukkig langs een korteren weg, dien men ons getoond heeft, — wel een bewijs, dat onze gids niet zeer betrouwbaar was. In mijn geheele leven hoop ik geen ritje te os meer te doen!

Pará, 28 Nov.

Reeds vier dagen zijn wij weder hier. Van de terugreis van Marajó zal ik maar zwijgen, daar zij ongeveer dezelfde genoegens aanbood, als de tocht per schoener er heen.

Terwijl wij op reis waren, is het feest van N. S. de Nazareth afgeloopen, en Zondag begint dat van S. Bras. Die stumpert moet leven van den afval, want al de

fraaiigheden van het eerste feest blijven eenvoudig in stof en regen op hun plaats, om voor de volgende heiligen te dienen. Of die kurkegeld moeten betalen ?

30 Nov.

Neen, S. Bras betaalt geen kurkegeld. Men is het over den prijs van het vlaggedoek niet eens kunnen worden, zoodat de broeders van O. L. V. alles hebben laten wegnemen. Hierbij moesten zij door den sterken arm beveiligd worden, daar eenige democratische aanbidders van S. Bras het fraais volstrekt ook voor zijn feest wilden behouden.

Ondertusschen gaat het hier wel aardig toe. Eene courant vertelt iets omtrent onzedelijkheid, dat zekeren kroeghouder niet bevalt. Deze rukt het bureau binnen, en gaat den redakteur met een revolver te lijf.

Verder leven wij te midden eener paniek van dolle honden: ik zou er haast het woord hydrophobiephobie voor uitvinden. Er loopen er hier ontelbaar veel rond, (N.B. in heete landen komt hondsdolheid bijna niet voor,) en dagelijks sterven er lieden aan. Nu en dan worden er vergiftigde balletjes op straat geworpen, en kan men in de bladen lezen, dat de politie van nacht weer twintig of twaalf honden gedood heeft, — een slok op een borrel.

Sedert lang hooren wij er echter niet meer van, want onze gemeenteraad heeft het veel te druk met uiteengaan: de lieden die uitgescholden worden, loopen een voor een weg, totdat het vereischte aantal, om besluiten te nemen, er niet meer is. Of ze hebben het weer druk over eene doode koe, die de eigenaar niet van de straat verwijderen wil, omdat het lieve dier gestorven is aan de, voor de honden bestemde balletjes. Gij ziet: de koeien loopen hier op den openbaren weg, ja, grazende paarden en muilezels komt men er ook

tegen. Politie? Ja, die hebben wij, maar daar is men eerst recht bang voor, bij een opstootje of een diefstal verdenkt men allereerst de politie.

Of die arme raad heeft het weer druk over flesschen met desinfecteerende stoffen, die de gemeente geneesheeren in de goten zouden uitgieten. Dan komt er bij ongeluk eens uit, dat die heeren maar wat anders gekocht hebben, dat de helft kost, en toch het dubbele aan den raad opschrijven. Het is een preparaat, ja, maar of het desinfecteert...? Groote woorden snorren door de raadzaal en het slot is, dat de eerlijke geneesheeren voor een en twee maanden geschorst zijn. Wat voor onbeleefde lui raadsleden toch zijn, om zoo iets aan de klok te hangen, die arme geneesheeren!

In Rio gaat het nog mooier. Een schandblaadje aldaar had iets tegen eenige officieren opgenomen, — groote verontwaardiging, — op een morgen komt de redakteur op het hoofdbureau van politie om bescherming vragen: men wilde hem vermoorden. Men antwoordt met een schouderophalen, en het gevolg is, dat de man voor de deur van het bureau vermoord is. En, zonderling, niet waar, men kan maar geen schuldigen vinden. Zeer hooggeplaatste personen worden kalmweg voor medeplichtigen uitgescholden.

Dit zal wel het laatste zijn, wat ik u van hier schrijf. Pará moge het mij vergeven, dat ik er niet alles even mooi vind, ons heeft men er waarlijk goed behandeld!

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

